

גיליון מקיף לבירורי הלכה ומנהג

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, ביתר עילית, אלעד, ברכפלד, רמות, בית וגן, רוממה, תל ציון, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, ארזי הבירה, גבעת שאול, בני ברק, רכסים, קרית ספר

בירור הלכה

בביאור הלכה סי' קכ"ח [ד"ה דזר] תמה במה שנהגו העולם שהאחד מברך לחבירו, בין שהוא כהן או זו, בעת שמלוה אותו בלשון 'יברך ה' וישמרך וגו', והלא איתא בכתובות כד: שזר הנושא את כפיו עובר בעשה, ופרש"י [ד"ה דאיסור] דכתיב כה תברכו וגו' דמשמע אתם ולא זרים, ולאו הבא מכלל עשה עשה, וכ"ה ברמ"א או"ח סי' קכ"ח ס"א, וקשה על מה שנהגו העולם היתר בזה. ובמעשה רב החדש מובא שהגר"א אמר שאין לברך את חבירו כשמלוהו בברכת 'יברך ה' וישמרך וגו', שהרי יש בזה איסור משום זרות כמבואר בסוגיא דכתובות שם, אכן באמת בספר ארחות חיים ח"ב סי' מ"ז [בדן ליה] כתב שיש אומרים שבעל הבית צריך לברך את האורח בברכת כהנים בשעה שמלוהו, וכבר העיד בבליה הלכה שכך נהגו העולם לעשות, ושוב צ"ע למה אין בזה איסור זרות. עוד יש להקשות בזה טובא, דהנה אמרו בסוטה לח: דכל כהן שלא עקר רגליו בעבודה שוב אינו עולה, והוא לפי שעיקר חובת נשיאת כפים אינה אלא אחר עבודה כדיליף לה מדכתבי וירד מעשות החטאת, ובירושלמי תענית [פ"ד] אמרו דלא מצוין נשיאת כפים בלא תפילה, וא"כ קשה מה שנהגו שכהן מברך אף שלא בשעת תפילה, ולמה לא יאה אסור לברך שלא בתפילה, וכ"ש בלילה, שהרי אין ברכת כהנים אלא ביום ובשעת תפילה, [ואפשר שהוא רק לענין קיום המצוה, אך אין בזה איסור]. וצ"ע.

ובגינת וורדים או"ח כלל א' סי' י"ג כתב, דמן הראוי שלא יברך הכהן שלא בשעת עבודה ותפילה [וביאר בזה דברי ראב"ש במגילה כז: וסוטה לט]. אמנם במעשה רב מובא שהגר"א אמר שמוותר לכהן לברך, [וכן בסדר פדיון הבן מברך הכהן ג' ברכות אלו אף בלילה], וצ"ע דהלא אין זו שעת עבודה, ואף גם זאת שמברכין בלילה, וזה תמוה אחר שאין נשיאת כפים אלא בתפילה בשעת עבודה ורק ביום, וצ"ע טובא בכ"ז.

ובספר תורה תמימה פרשת נשא [פ"ו פכ"ג] שמע מאיש אמונים שכשהגר"א מוילנא בירך את הגר"י לנדה בשעת חופתו, הניח ידו אחת על ראשו ובירכו, שלא מצוין ברכה בב' ידים אלא לכהנים במקדש, ובסידור הגר"א הביא הגאון ר' נפתלי הירץ בשם הגר"א שאין לברך בב' ידיו אלא ביד אחת. זולת כהן שיכול לברך בב' ידיו, הרי דס"ל דמותר לכהן לברך אף שלא בשעת עבודה, וצ"ע מסוגיא דסוטה וכנ"ל, וצ"ע.

ויש ליישב עפ"י מש"כ בחזו"א אבה"ע סי' ב' סקט"ז לחדש, דכל האיסור לזר לעלות לדוכן הוא מדין וקדשתו, שנצטוויו לקדש את שבט הכהונה להיות מיוחדים לעבודתם, ומה שפרש"י דנלמד מדכתבי כה תברכו ולא זרים, היינו רק שאין מצוה לזרים, ומאחר שהקפידה תורה בקדושתו של אהרן בכל המצוות למדנו שאין לזר לישא כפיו, ועפ"ז כתב דאין איסור לזר לישא כפיו שלא בתורת קיום מצוות כהונה, והדברים מיוחדים.

אשר נראה בישוב קושית הביאוו"ל, עפ"י מה שנתבאר בארוכה לקמן ביסוד מצות ברכת כהנים, דתרת"י הוא דאיתנייהו ביה, חדא חלות דין ברכה, ושנית דין עבודה, וכמבואר במנחות יח: דכל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק במתנות כהונה, ומנה שם כל העבודות ובכללם גם נשיאת כפים בפנים ובחזק, והיינו ברכת כהנים במקדש ובגבולין, הרי דמלבד מה דאית ביה דין ברכה, אית ביה חלות שם עבודה.

מעתה נראה בישוב כל הקושיות הנ"ל, דעיקר מה שהוזהר הזר שלא לעלות לדוכן, אינו מפתא דמרי דברכה, דהברכה לכל מסורה, כי אם שהאיסור הוא לברך בתורת עבודה, כי עבודה זו נמסרה לכהנים ולא לזרים, והוא מכון מאד עם מש"נ לקמן דעיקר איסורא דאתם ולא זרים אינו איסור על הזר לברך, אלא עיקר הדין הוא מדין זרות, והיינו דהאיסור הוא מחמת היותו זר לעבודה זו. וכבר נתבאר דמהאי טעמא אמרו שכל כהן שלא עקר רגליו בעבודה שוב אינו עוקר, והוא לפי שעיקר חלות דין עבודה שיש בברכת כהנים הוא רק כאשר היא מצטרפת לשעת העבודה, והיינו על הדוכן בבית המקדש בשעת עבודה, וכן בתפילה שהיא עבודה שכלל, ומה"ט שפיר חשיבא עבודה מדאורייתא, ובוזה מצטרפת נשיאת כפים על העבודה להיות אף היא כחפצא דעבודה, ומשריה כהן שאינו מודה בה אין לו חלק במתנות כהונה.

הלא מעתה מיושבת היטב קושית הביאוו"ל בדבר מה שנהגו הזרים לברך ברכה זו, והוא לפי שכל האיסור אינו אלא על הדוכן במקדש, או בשעת עבודה שבתפילה, דבזה מתקיים דין העבודה שבברכת כהנים, לא כן כאשר מברך בתורת ברכה לחוד, אין בזה בית מיוחש, ודכוותה מה שמותר לכהן לברך שלא בשעת עבודה, היינו משום דכל מה ששעת עבודה מעכבת היינו דוקא כאשר באמת היא נאמרת בתורת עבודת כהונה כמש"נ.

וסמך לזה נראה, מהא דאיתא בירושלמי מגילה [פ"ד ה"א] ברכות כהנים נקראות ולא מיתגרמיות, כה תברכו לברכה ניתנה ולא ניתנה לקריאה, ובספר האשכול הלכות קריאת התורה דף סה: ביאר וז"ל, פ"י קריאה כהלכתה בתרגומו ע"כ, הא מיהא נראה דעיקרם של ברכות ניתנו אף לכל ישראל בתורת קריאה של ברכות, וכל מה שנמסר לבני אהרן אינו אלא מדין עבודת כהונה, והיינו דוקא כאשר הוא בא בתורת עבודה כמש"נ.

והנה בשו"ת מהרימ"ט ח"א סי' קמ"ט כתב דכל האיסור של זר לעלות לדוכן הוא רק בזמן המקדש, משום שאז היו הוגין את השם ככתבו, ואסור לו מדינא דהוגה את השם באותיותיו, ולמש"נ יש לומר טעם אחר לזה, עפ"י מה שנתבאר לקמן בארוכה לדון דבמקדש היתה נשיאת כפים בגדר עבודה, ואילו בגבולין אין בה אלא דין ברכה ולא דין עבודה, וא"כ למש"נ דכל האיסור לזרות הוא מדין העבודה, א"כ בגבולין שרי.

ברכת כהנים שלא בשעת עבודה וחוץ לתפילה

בגינת ורדים או"ח כלל א' סי' י"ג תירץ [מה שהק' האחרונים דהיאך נהגו ישראלים לברך לחבריהם בברכת כהנים] דכל האיסור לזר לברך ברכת כהנים

אינו אלא בשעת ברכת עבודה בחזרת הש"ץ, אך שלא בשעת תפילה שרי, [נעי' בירושלמי תענית (פ"ד) דלא מצוין נשיאת כפים בלא תפילה], והנה בביאוו"ל צידד ליישב כן, אלא שדחה ישוב זה משום דדין זה אינו אלא מדרבנן, שהרי כל עיקר דין תפילה לדעת הרמב"ן הוא רק דרבנן, וא"כ מדאורייתא אסור לזר לישא כפיו אף שלא בשעת תפילה.

והנה הראשונים נחלקו בעיקר חובת התפילה בכל יום, דדעת הר"מ עשה ה' דמ"ע מה"ט להתפלל כל יום, והשיג עליו הרמב"ן דאין חובת תפילה אלא מדרבנן, [ובשעת צרה אף לדעת הרמב"ן חובתה מדאורייתא].

ובמשכונות יעקב או"ח סי' צ' [ד"ה תשובה] תמה מאד על שיטת הרמב"ן, ממה שנשיאת כפים נוהגת גם בגבולין, והרי עיקר חיובא דנשיאת כפים אינו אלא אחר עבודה כדדריש בסוטה לח: מדכתבי וירד מעשות החטאת וגו', [ומה"ט כהן שלא עקר רגליו בעבודה שוב אינו עולה], ולדעת הרמב"ן דכל עיקר התפילה אינה אלא מדרבנן, א"כ מדאורייתא אין מתקיים בתפילה חפצא דעבודה, ובטלה נשיאת כפים, והניח שיטת הרמב"ן בצע"ג.

ובקרן אורה סוטה לח. [ד"ה ועוד] הביא דברי אחיו במשכונות יעקב שם, וכתב דאף לדעת הר"מ עדיין צ"ע, דהא אף לדעת הר"מ דצריך להתפלל בכל יום מ"מ אינו מחויב להתפלל בציבור ולא ביום, ויכול גם להתפלל בלילה וגם ביחידות, ואילו נשיאת כפים אינה אלא ביום ובתפילת הציבור, באופן דשוב צ"ע היאך יש חיוב מה"ט לישא כפים בכל יום בזמן שעיקר חובת התפילה בציבור היא רק מדרבנן, וצ"ג.

אכן בפשוטו י"ל בישוב קושית הקרן אורה, דבאמת חובת נשיאת כפים אין חיובה בכל יום, אלא רק כאשר נודמן מעשרה מתפללים ביום, דמאחר דהויא שעת עבודה חיובין בנשיאת כפים, וא"כ לדעת הר"מ דס"ל דיש קיום חפצא של תפילה, א"כ כאשר עשרה מתפללים ביום מתקיים בזה חלות דין עבודת הציבור, והיא היא שעת חובתה של ברכת כהנים, אך לדעת הרמב"ן דכל עיקר חלות דין תפילה אינה אלא מדרבנן קשה היכן שעת חובתה.

ובעמק ברכה [ע' טו'] הביא שהגר"ז אמר בשם הגר"ח ליישב קושית האחרונים הנ"ל על דעת הרמב"ן, דאף דחובת תפילה אינה אלא מדרבנן, מ"מ קיומה וענינה הויא מדאורייתא אף להרמב"ן, שאם התפלל שפיר מקיים מצוה דאורייתא ומיקרי עבודה, וא"כ מיושבת חובת נשיאת כפים אף לדעת הרמב"ן, והוא גבווני בשעת עשרה מתפללין ביום, וכן הן הדברים שנתבארו בדעת הר"מ, אלא שהגר"ח חידש כן אף לדעת הרמב"ן.

והנה הגר"פ עשה קנ"ה [ג' שצ"ג] הביא שהרס"ג באזהרותיו לעשרת הדברות לא מנה כלל מצות נשיאת כפים במנין המצוות, [ובספר המצוות שלו מנאח], וכתב שם דס"ל דבגבולין ליכא כלל מצוה, כי עיקר המצוה אינו אלא בשעת עבודה, וליכא עבודה בגבולין אלא במקדש, ומאחר דמה"ט אין חיוב אלא במקדש לא מנאה כי מצווה חלק מחלקי העבודה, וכבר מנה מצות העבודה בבית המקדש, יעיר"ש שהאריך.

הנה אף דאף דבירושלמי שחידש דבגבולין ליכא מצוה מדאורייתא, כבר סבר בקרן אורה לדון בזה, אלא שהכריח מן התלמוד דהויא מדאורייתא, וכן מוכרח להדיא בספרי, והגר"פ שם נכנס לדחוקים קצת, אכן הא מיהא כולי עלמא מדיים שאין חיוב נשיאת כפים אלא בשעת עבודה, דאין זו רק שעה לקיום המצוה בלבד, אלא שעיקר שעת חובתה של ברכת כהנים היא שעת עבודת הציבור, וכדיליף לה בסוטה שם, וכמש"נ.

הלא מעתה שמוור מאד תירוצו של הגינת וורדים דכל האיסור לזר לברך ברכת כהנים אינו אלא בשעת ברכת עבודה בחזרת הש"ץ, אך שלא בשעת תפילה שרי, והוא כמש"נ דשעת ברכת כהנים מדאורייתא הוא רק בשעת עבודה, ומה שתמה על זה בביאוו"ל דהלא מצוין ברכת כהנים בגבולין בשעת תפילה אף שאינה שעת עבודה, כבר נתנייב בדבריו לעיל [דברכת כהנים בגבולין מדרבנן, או דתפילה חשיב שעת עבודה מה"ט].

אלא דכל מה שנתבאר בא ליישב כד מה שנהגו ישראלים לברך ברכת 'יברך, דבזה י"ל דכברי הביאוו"ל דכל שלא בשעת עבודה שרי, אך עדיין צ"ע במה שנהגו שהכהן מברך ברכת 'יברך, כגון בשעת פדיון הבן וכדומה, ואף שהוא בלילה, ובוה יקשה טובא היאך מותר לו לברך ברכת כהנים בלילה וכן שלא בשעת עבודה, [וכבר הבאתי לעיל דדעת הגינת ורדים דבאמת לכהן אסור לברך שלא בשעת תפילה], וצ"ע.

בגד איסור הזר לברך ואם הוא מדין זרות

בביאור הלכה כתב ליישב מה שמוותו לזרים לברך, דהנה למאן דאמר דמצות צריכות כוונה שפיר י"ל דכיון שאין הזר מכין לצאת ידי חובת המצוה, אין בזה איסורא דזרות, שהרי אין זה מעשה מצוה כלל, ואף למ"ד דמצות אין צריכות כוונה, היינו דוקא בשאינו מכון כלום, אך אם כיוון להדיא שלא לצאת ידי מצוה לכ"ע לא יצא ידי חובתו, וא"כ ה"נ אין הזר עובר כבה"ג באיסור זה, שהרי"ז מכמין שלא לצאת ד"ח.

אכן עיקר הק' מילתא שהניח הביאור הלכה דהמכין שלא לצאת אינו יוצא יד"ח, אינו דבר ברור במשנת רבותינו, דדעת הר"ן ב"ה כת. ורבינו יונה בברכות יב. היא באמת דאינו יוצא בעל כרחו, [ודימו דין זה להא דאיתא בברכות שם בטעות ברכה דשטרי ויין], וכ"ה בתוס' בסוכה לט. [ד"ה עובר] וברא"ש שם מב. דבע"כ לא נפיק, ולפי דבריהם נכונו דברי הביאוו"ל דכיון שמכין שלא לצאת אין כאן משום איסור זרות.

אכן בב"י או"ח סי' תרפ"ט הביא מספר אהל מועד בשם הרא"ה דאפילו צווח ככוכביה שאינו רוצה לצאת ידי אותה מצוה יצא למ"ד מצוות א"צ כוונה, [וחיק דבריו מההיא דר"ה כת. כפפאוהו פרסיים]. וכן העלה בטורי אבן ברה"ש, ומקורו מסוגיא דעייובין צה, ועיוין בעונג יו"ט סי' י"ט בזה, ובאתון דאורייתא

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א

רו"כ תורת רפאל - "אהבת שלום"

בענין מנהג העולם שזרים מברכים ברכת כהנים, וישוב נפלא ביסוד דין ברכת כהנים א. ברכה ב. עבודה

כלל כ"ג האריך בזה, ושוב צ"ע קושית הביאוו"ל על מנהג העולם שהזר מברך 'יברך וכו', וצ"ע.

וביותר נראה להעיר, דאף למ"ד מצוות צריכות כוונה אין צריך לחשב בברכת כהנים לשם מצוה, כי עיקר המצוה היא לברך, וא"כ כל שכיוון לברך את ישראל נתקימה המצוה, ויסוד הדברים מבואר בספר אהבת ציון לבעל הגו"ב דבמצוות צדקה אין צריכה כוונה, כי עיקרה לתכלית שיהא לעני, וכ"כ בבית הלוי ח"א סי' ב' סק"ז לענין אכילת קדשים שעיקרה לתכליתה שהקרבן יאכל, ואין הכוונה מוספת בזה כלום, וצ"ע.

והנה יש לחקור ביסוד האיסור הנלמד מדכתבי כה תברכו אתם ולא זרים, האם יסוד האיסור הוא משום שהוזהרו ישראל שלא לעשות כמצות נשיאת כפים, [וכעין לאו דבל תוסיף שהאיסור הוא שלא להוסיף מעשה מצוה], אכן בפשוטו אינו כן, דיסוד האיסור הוא מדין זרות, שישיראלים זרים המה לברכה זו, [וביותר למה שיבואר לקמן דנשיאת כפים יש בה גדר עבודה, ולפ"ז ודאי נראה דעיקר האיסור מפאת זרות].

הלא מעתה תמוהים לי דברי הביאור הלכה, שכתב דלמ"ד מצוות צריכות כוונה ובא זר ובירך בלא כוונת מצוה אינו עובר באיסור זה, וזה תמוה, דכל דבריו מבוארים רק אילו גדר האיסור היה שלא לעשות מעשה המצוה של נשיאת כפים, דבזה א"ש שכל שאין כוונתו לשם מצוה לא חשיב הוספה, אך מאחר דנתבאר דהאיסור הוא מפאת זרות, הרי זה כזר שעבד במקדש ונתכוין שלא לקיים מצות עבודה, דזדאי חייב מיתה, וה"נ בברכת כהנים.

והביאור בזה, דיסוד איסור זרות בעבודה אינו שייך כלל למצות העבודה, אלא להחפצא של העבודה, וממילא אף כשאינו מכין לצאת ידי חובת המצוה חפצא דעבודה מיהא הוי, וממילא מוזהר הזר שלא יקרב לעבודה זו, וה"נ דכוותה איסור זרות בברכת כהנים אינו שייך למצוהה אלא להחפצא של הברכה, באופן דלפ"ז אף דכהן עצמו אינו יוצא ידי חובת מצוותו בלא כוונה, מ"מ הזר מוזהר על כך אף בלא כוונה,

[ואפשר דנפקותא דלינא, דהנה במנח"ח מצוה י"ח סקל"א המציא אופן של חצי ישראל וחצי כהן וחקר בו בהרבה דיני התורה, ומדבריו נראה כזאת, דלכל מה שצריך הכשר כהונה או לויה, דינו ככהן וכלו, אך בכל דבר שהזר פוסל הרי שכיון שחציו זר הרי הוא פסול, ולענין אכילת מתנו"כ דזרים אסורים בה אסור מפני צד זריות שבו, ולכן כתב במצוה שפ"ח סק"ב דבעבודת הלוי שיהא הזר פסול הרי הוא כשר לה, אכן לעניתי נראה דלגבי חלות שם כהונה ולוי' שהוא דין יחוס שפיר שייך לדון שחציו כהן וחציו ישראל, אך חלות שם זרות הוא נתנסע על הגברא, וכל שיש להגברא צד כהונה הרי הוא מופקע מחלות שם זה, וממילא שפיר י"ל שהוא כשר לעבודה, דמחמת צד כהונה דאית ביה עבודתו כשרה, ומחמת צד ישראל שבו אינו פוסל את העבודה כי אינו זה, וא"כ אם איסור ברכת כהנים הוא מדין זרות, א"כ שפיר יהא מותר לו לישא כפיו, שו"ר במנח"ח שע"ח סק"ה שחקר בדן חצי כהן וחצי ישראל לענין ברכת כהנים, ודן דעשה דצד כהן דוחה לאיסור עשה דצד זרות, יעיר"ש].

ובר מן דין יש להעיר על תירוצו של הביאור הלכה, עפ"י מה שיתבאר לקמן בארוכה בגדר מה שהוזהר הזר שלא לברך ברכת כהנים, דהיינו שאסור לו לעשות כל מעשה אשר אילו היה הכהן עושה אותו היה נחשב כמעשה המצוה, ואף אם חיסר בדבריה המעכבים במצוה, מ"מ כל דהוי מעשה מצוה אזי הוזהר הזר שלא לעשותו, וה"נ במכין שלא לצאת ידי חובה ודאי חשיב מעשה מצוה, הגם שלא קיים המצוה בע"כ, ועוד 'ביאור מזה לקמן בארוכה.

וביותר מזה דבריו צ"ע למה שנראה שכהן שבירך וכיוון שלא לצאת ידי חובתו, נתיקנימה כל המצוה בשלימותה, שהרי מצות נשיאת כפים אינה חובת גברא [כשופר ולולב דחובת גברא הן לקיים מצוותו וכל שכיוון שלא לצאת לא נפיק בע"כ], דמצות נשיאת כפים עיקרה חובת העבודה והתפילה של הציבור [ש"ץ], וכל דהוי מעשה מצוה של נשיאת כפים הרי נתקימה תפילת הציבור כתיקוונה, אף שהכהן נתכוין שלא לצאת ידי מצוה.

וגדולה מזאת יש מקום לדון, דאף דמפורש בסוגיא דר"ה שם דברכת כהנים מצוה היא, ולמ"ד דמצות א"צ כוונה אין כאן מעשה מצוה לענין כל תוספין], מ"מ י"ל דחלות ברכה מיהא הוי אף בכוונה שלא לצאת ידי חובת המצוה, ומעתה יש לחקור באיסורא דאתם ולא זרים, האם תליא במצות נשיאת כפים, או דחליל בחלות הברכה, ובפשוטו נראה דחליל בחלות הברכה, וא"כ אף במכין שלא לצאת לכ"ע עובר באיסור עשה זה.

בפרטי המצוה המעכבין בנשיאת כפים

בביאור הלכה תירץ עוד ליישב מנהג העולם שהזר מברך, עפ"ד הב"ח שם דכל האיסור לזר הוא דוקא בפרטית כפים, אך בלא פריסת כפים ליכא איסור, דזמניא דכהנים דכתיב וישא אהרן את ידיו ויברכם, אבל בלא פריסת כפים ליכא איסורא, ולא נתפרש בדברי הב"ח, אם כוונתו משום דס"ל דפריסת כפים בברכת כהנים מעכבת, או דאף שאינה מעכבת מ"מ לא הוזהר הזר רק בשעושה דזמניא דכהנים.

ובאמת נחלקו הפוסקים האם פריסת כפים מעכבת, דדעת רוב הפוסקים שהיא מעכבת [עיוין במ"ב שם סק"ג], וכ"כ בנודע ביהודה או"ח מהדו"ק סי' ה' פריסת כפים מעכבת ואף בגבולין כמשמעות דברי הר"מ בפ"ד תפילה ה"א, אכן בשו"ת הרדב"ז סי' ב' אלפים ק"ז דן בנקטעה יד הכהן, ומבואר מדבריו דפריסת כפים אינה מעכבת, [ובנו"ב מבואר דלפי שיטת השבות יעקב ח"ב סי' א' אין פריסת כפים מעכבת אלא במקדש ויל"ד]. ובהגהות מהרש"ם לספר אורחות חיים סי' קכ"ח ס"א, מצא בפענח רזא [לבעלי התוס'] בפרשת נשא, שפריסת כפים אינה מעכבת, [ובדקתי וראיתי שהוא הגהת מוהר"י כ"ץ חתן המהר"ה על הפענח רזא].

המשך בעמ' ב

גיליון מס' 19

אדר א' תשס"ח

הלכות נשיאת כפים

עוש"ע ומשנ"ב או"ח

סימנים קנח - קל

בגיליון:

בירור הלכה

בירורי הלכות אליבא דהלכתא

הוראת הלכה

שאלות אקטואליות

ובירורי הלכות

עיון הלכה

פלפולים וחקירות בהלכה

תשובות ופסקים

בירור דעת גדולי הפוסקים

וחידושיהם

פניני הלכה

ליקוט פנינים בהלכה

שי"ח הלכה

שו"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א

המנהג וטעמו

בירור שרשי מנהגים

וטעמיהם

האיר המזרח

טראי מקומות בפסקי

רבותינו הספרדים זיע"א

מדרש הלכה

המדרשו והאגדה בהלכה

מקור ההלכה

בירור ההלכה במקורותיה

גנזי הלכה

גונזות בהלכה

מכת"י גדולי הפוסקים ז"ל

עוד יוסף חי

בירור וליבון במשנתו

של מרח ה"בן איש חי"

הערות והארות

הערותיהם של

אברכי ורבני הכוללים

מכתבים ותגובות

מכתביהם ותגובותיהם

של צורבי מרבנן

ביני עמודי

עיונים בהלכה מחכמי ורבני

בית המדרש "אהבת שלום"

לאמתה של הלכה

בירורי ענינים ומקורות

בכתבי האר"י ז"ל

מאת הגר"מ הלל שליט"א

רשת כוללי ערב

אליבא דהלכתא

שע"י ישיבת חברת אהבת שלום

הרה"ח ר' נחום יואל

בחה"ח חיים יעקב ע"ה

הלפרין

מגזע המהרש"ל ובעל סדר הדורות

נלב"ע בשם טוב

ביום ח' בכסלו תשמ"ז

מוהר"ר פרץ

בן מוהר"ד שמואל נטע ע"ה גראס

נלב"ע כ"ב בטבת תשנ"ז

ווי' החשובה מרת יענטא

בת מוהר"ר אשר ע"ה

נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

המרוחם

אברהם בן אלטן הררי ז"ל

נלב"ע כ"ז טבת תשכ"ב

ווי' המרוחמות

שרה עליזה טובה בת מו"ל הררי נ"ע

נלב"ע ו' טבת תש"ן

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

ישיבת
הלכה
שלום

גנזי הלכה

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים [האדר"ת] זצ"ל
אב"ד פוניבז' מיר ועה"ק ירושלים ת"ו

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ"ל הנודע בכינויו האדר"ת, נולד יחד עם אחיו תאומו הגאון רבי צבי יהודה זצ"ל בחג השבועות תר"ה, לאביהם הגאון החסיד רבי בנימין זצ"ל, אב"ד ראגאלי ווילקאמיר, בעל משנת ר' בנימין. בשנת תרל"ה בהיותו כבן ל' שנים בלבד נבחר לכהן פאר ברבנות עירו פוניבז'. משם נבחר בשנת תרנ"ד לרבנות עיר התורה מיר. ובשנת תרס"א עלה לשכון כבוד בעה"ק ירושלים ת"ו בה כיהן כראש הרבנים ויד ימינו של הגאון הישיש רבי שמואל סלאנט זצ"ל. אך לא ארכו ימיו בירושלים וביום ג' אדר תרס"ה נסתלק לב"ע.

כנודע הותיר רבינו אחיו ברכה חיבורים רבים בבכת"י בכל מקצועות התורה, מהם כרכים רבים של תשובות בהלכה, חידושי ש"ס בבלי וירושלמי רמב"ם ושו"ע ועוד. בענותותו רשם בראש כל כרך מכתביו את מאמר חז"ל אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. לפנינו מחידושי רבינו בעניני מצוות ברכת כהנים ומצות וקדשתו.

מצות ברכת כהנים

א] כתוב בס' חסידים סוף סי' י"ח, מעשה בכהן אחד שהיה פורש כפיו ואמר ישמר¹, והיה שם חכם אחד והעבירו מלפני התיבה לפי שאינו יודע לחתך האותיות אשר בברכת כהנים, והראוהו לאותו חכם מן השמים כי אם לא יחזירו יענש בדבר, ע"כ.

והוא המשיך על מש"כ מקודם לזה שאותם הקוראים פסוקי דזמרה בקול רם ונעים ואינם יודעים הפסוקים ואומרים בטעות כו', מתקבל כריח נחוח, וגם הקב"ה שמח שמחה גדולה עליו כו', ועל זה נאמר² ודלגו עלי אהבה, מעילתו עלי אהבה, במשפט לא ימעל פי³ מתרגמין לא ידגלו פומיה, ומעשה בכהן אחד כו'.

ולא זכיתי להבין דברי קדשו, איך מדמה ברכה לתפלה, וגם מי שאומר ומתפלל לעצמו למי שמתפלל ומברך לאחרים, והרי להדיא תניא במגילה כ"ד ב' אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לעיינין אלפין ולאלפין עיינין, ובע"כ דבש"ץ לא אמרי הכי, וא"כ ה"נ בברכת כהנים.

וקי' הדברים מהא דשבועות ל"ו א' דרב כהנא הוה תני קמיה דרב יהודה הא דתנן יכר כו' ואמר ליה כנה (יהפוך הלשון כנגד אחרים), וההוא מרבנן הוה יתיב קמיה דרב כהנא ואמר יתצן ויסחר וכו' ואמר ליה רב כהנא כנה, וא' הגמ' דקמ"ל דאפילו בקראי כן, וא"כ ק"ו דבתפלה ובברכת כהנים שלא יאמר לחבירו לשון שהוא קללה.

ואולי יש לחלק, דאדרבה התם אסור דהוא אומר בלשון קללה כדתנן, וככתוב, דלקללה הוא מכיון, אבל בתפלה וברכת כהנים הרי לברכה הוא מכיון ורק מבטא שפתייו אינו יפה, א"כ אין חשש בכך, דהו"ל כעלג לשון ושייך ע"ז ודלגו עלי אהבה.

אולם תמוה לי מהא דמגילה שם⁴ שמפורש להדיא חיפני ובישני לא ישא את כפיו, ומייתי הגמ' תניא נמי הכי מהא דאין מורידין אותם לפני התיבה מה"ט, ופרש"י שאם היו עושים ברכת כהנים היו אומרים יאר בע' יער והוא לשון קללה ח"ו, הרי להדיא דאסור בנשיאת כפים לשון זה.

ואולי י"ל בזה עפמש"כ הר"מ ז"ל ר"פ ט"ו מתפלה⁵, ששה דברים מונעים נשיאת כפים כו', הלשון כיצד, העלגים שאין מוציאים את האותיות כתקונם כגון שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין או לשבולת סיבולת וכיו"ב, אין נושאים כפיהן, וכן כבדי פה וכבדי לשון שאין דבריהם ניכרים לכל אין נושאים את כפיהן. מזה נראה דעתו הגדולה שלא כדעת רש"י ז"ל דמשום שהוא כקללה חלילה, אלא לפי שאין הציבור מכירין לשונם, והוא כשאר בעלי מומין חדשביניהם בברכת כהנים שאין נושאים כפיהן מפני שהעם מסתכלים בו, וא"כ בדש בעירו מותר.

וכמ"ב בט"ז סי' קכ"ח סק"ל⁶, שכתב דאם כל בני העיר כך מותר. ובאמת משמע כן לשון הדין⁷ ובישני לא ישא את כפיו, והו"ל לא ישאו את כפיהן בלשון רבים, דלכולם הוא אסור, אלא ודאי דמיירי שהם בעיר אחרת ושם אינם רגילים בהם ועל כן אסורים.

ונראה שכן הוא גם דעת בעל ספר חסידים, דלאו משום קללה הוא שאסור לחיפני ובישני, רק משום שלא יסיחו דעת השומעים ברכת כהנים, כמו כל הנהו שזכרו שם, וא"כ נפ"מ כשלא נשמע קול אותו הכהן להעם, ואף שצ"ל ברכת כהנים בקול רם משכח"ל שפיר כשיש הרבה כהנים ואין קול אחד מהם נשמע כ"כ בין הרבים, ואם משום קללה היה אסור, ע"ז כתב שפיר דאין להקפיד משום דכתיב ודלגו עלי אהבה.

אבל מ"מ תמוה קצת שנראה פשוט דלא שייך זה רק כשהוא לומד ושונה ומתפלל לעצמו, וכההיא דשיר השירים רבה בפסוק זה⁸, שהע"ה קורא לאהרן הרן או שהתינוק מגמגם בשפתי, ע"ז אמר ולגלגו עלי אהבה, אבל לא כשהוא מתפלל ומוציא אחרים, וה"נ בברכת כהנים.

וי"ל דהיינו טעמא דרש"י ז"ל דלא חש לה להא דדלגו. וגם י"ל דשם אינו מהפך כלל הכוונה רק שאינו אומר כתקונו ומה חשש אם יאמר במקום אהרן הרן וכיו"ב, אבל הכי שבא לברך והוא מקלל.

אך הספר חסידים לטעמי' שמפרש ודלגו לשון מעילה, והוא פי' הר"ח שהביא כן הערוך⁹, ויעוי' גם בתוס' ע"ז כ"ב ב' ד"ה רגלא. אבל רש"י ז"ל יסבור דכשיהא עבירה בזה לא אמרי' ודגלו עלי אהבה, ויגרס שם כגי' אחרת אל תיקרי ודגלו אלא ודלגו, וא"כ י"ל רק במה שאין עבירה בשבוש,

וע"כ שפיר פי' שאסור משום הקללה.

ונראה דסברתו שמי שהוא מתפלל לרבים ג"כ לא שייך זה, תליא באשלי רברבי, שהרמב"ם ז"ל פ"ב מתפלה ה"ו כתב קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקראנה בדקדוק. – ובס' המנהיג הביאו הטור בס' קמ"ב כתב דטוב שלא להגיה עליו על שגגותיו ברבים שלא להלבין פניו, דאע"פ שטעה יצא ידי קריאה כדאיתא במדרש שאם קרא לאהרן הרן יצא, ויעו"ש בכ"מ ובב"י. – ומצאתי כדבריו בדרישה ופרישה שם, ויעו"ש בשו"ע סי' קמ"ב ונו"כ.

ומיהו לענין ברכת כהנים עדיין צ"ע. – ואולי תלי קצת בפלוגתא דר"ע ור' ישמעאל בחולין מ"ט א', ודוק. – וחידוש שמפרשי השו"ע לא הביאו דברי רש"י ז"ל, וגם לא דברי הספר חסידים האלו.

ודע שלא נזכר איך אמר במקום ישמרך, ואולי אמר ד' במקום ר', או ז' במקום הש'. יאבה ד' לברכנו לנו ולכל ישראל עד העולם.

ב] הנה קי"ל דשני כהנים נושאים כפיהם מן התורה, אבל אחד אינו מחוייב רק מדרבנן¹⁰. ומסופקני אם אין איסור לכהן לילך ממקום שנושאים כפיהם שם הרבה כהנים, למקום שאינו שם זולתו, שהרי בזה הוא מבטל מצות נשיאת כפים של תורה, או דאין חשש כיון דעכ"פ הוא מקיים מצוה מדרבנן, ומה בכך, והרי גם אם רוצה הולך הוא חוץ לבהכ"ס קודם רצה, ואף שבדאי אסור לעשות כן, היינו שחובה להכניס עצמו בחובת מצוה וכמנחות מ"א א', אבל מ"מ הרי בידו הוא, וכ"ש בכה"ג דעכ"פ עושה מצוה דרבנן.

ג] עוד נסתפקתי לפי מה דאמרו בסוטה ל"ח ב' עם שאחורי הכהנים אינו בכלל ברכה, ובשלהי ר"ה¹¹ משמע מפרש"י¹² דדווקא עם שבשדות שאני ומשום דאנשי שם א"א להם לבא לעיר, אבל מי שהוא בעיר ומתפלל בביתו ואינו הולך לבהכ"ס אינו בכלל אנוס. – [ובברכות ח' א' במש"ש כל מי שיש לו בהכ"ס בעירו ואינו נכנס להתפלל בה כו', הול"ל נמי שאינו מתברך עמהם, אלא דלא פסיקא מילתא שגם בבהכ"ס מתברכים דלא בכל מקום יש כהנים, ופשוט].

לפי זה, כשהוא מתפלל בביתו עם מנין, ויש שם כהן אחד שאינו חייב בנשיאת כפים רק מדרבנן, אם הוא בכלל ברכה, כיון דמ"מ הרי מקיימים מצות נשיאת כפים מדרבנן, או כיון דאינם מקיימים מ"ע מן התורה אולי הו"ל כעם שאחורי הכהנים.

ויש להביא ראי' קצת מהא דתוס' ריש סוכה¹³ שכתבו דמ"ט אמרו שגשמים בחג סימן קללה והלא ה' יכול לקבוע הנסרים במסמרים, ואפי' תימא שאסור משום גזירת תקרה מ"מ כיון שאינו אלא אסור מדרבנן בודאי לא שייך לקרותו סימן קללה, יעו"ש בד"ה כי עביד.

וא"כ ה"נ י"ל להיפוך, דכיון שמה"ת אין מצוה בכהן אחד כלל, א"כ אף שנמצא כהן אחד מברך, הרי מה"ת אינו מברך, י"ל שפיר כשיש שני כהנים במקום אחר והוא הולך לשם לא היו אנוס והו"ל כעם שאחורי הכהנים.

ואולי י"ל דאינו דומה לשם שהוא בשב ואל תעשה משום גזירת חז"ל ע"כ הו"ל כאנוס, וכעין מש"כ התוס' שבת ד' א'¹⁴ דכיון שאנוס בתקנת חכמים שלא לרדות פטור מחטאת יעו"ש, אבל בנשיאת כפים י"ל שלבחר שתקנו חז"ל שגם כהן אחד נושא כפיו, ומברך וציונו מן התורה כשבת כ"ג א' ובסוכה מ"ו א', ממילא הו"ל בכלל ברכה גם מכהן אחד. ויעו"ש סמ"ע חו"מ ריש סי' ס"ז מש"כ.

ד] כבר כתבנו במק"א בס"ד¹⁵ להסתפק אם יכולים להוציא זה את זה, וכמו שנדפס בשמי בס"ד בקובץ יגדיל תורה¹⁶, (ויעו"ש במאמר עשתונות צעיר ורב¹⁷).

ומצאתי אחר זמן שנדפס בית הלוי עה"ת, ובסופו¹⁸ מפקפק ע"ז לאמר דכיון דבעינן בקול רם איך יצא כשמוציאו חבירו.

ואני התעוררתי עוד, ד"ל לפמש"כ הרשב"א ברכות ט"ו א'¹⁹ דאם יוצאים בהרהור א"א לומר דווקא בלשון הקודש, דבהרהור לא שייך כלל לשון, ע"ש. א"כ כיון דקי"ל²⁰ דברכת כהנים דווקא בלשון הקודש ואפילו בדיעבד אין יוצאים בלשון אחר א"כ א"א לומר בהרהור.

אלא שי"ל אי משום הא לא איירא, דנהי דאם יוצאים בהרהור ליכא למימר דלשון הקודש מעכב, הוא נכון, אבל ההיפוך אינו מוכרח לומר דכיון שצריך לשון הקודש א"א בהרהור, ד"ל שניהם טובים.

ותו י"ל, דזהו רק אם אתינן עלה מטעם הרהור, אבל אם חבירו מוציאו יוצא בו מטעם שומע כעונה, א"כ הו"ל כעונה ממש ועדיף מהרהור, וא"כ ה"נ לענין לשון הקודש הו"ל כמו מברך בלה"ק, כיון דהמוציאו הוא מברך בלה"ק, ולפ"ז י"ל ג"כ לענין מה שצריך קול רם.

ומצאתי עתה בנודע ביהודה קמא חלק או"ח סוף סי' ו', שכפי הנראה מדבריו יש מקום לפרש בתוס' שבת ק"י ב'²¹ דלענין להוציאו בברכתו מדין שומע כעונה בברכת כהנים עצמו הוא דמספקא לי לר"י, יעו"ש.

ודע דאם הסברא צודקת לומר דכיון שצריך לשון הקודש א"א להוציא אחד לחבירו משום דהו"ל כהרהור, אתי שפיר הך דב"ב פ"א ב', יעו"ש מש"כ בס"ד במק"א.

ואולי י"ל בזה מה שהערותי בס"ד למעלה אות א' על דברי הספר חסידים סוף סי' ח"י במה שהראו מן השמים לחכם אחד שלא רצה להניח לכהן שאמר ישמרך בלשון קללה לישא כפיו, משום דאין חשש בזה וכמש"כ ודגלו עלי אהבה, והוא נגד דברי רש"י ז"ל במגילה כ"ד ב', יעו"ש מש"כ בישוב הדבר בס"ד.

ולהחקירה הזאת, יתכן לומר דכשהוא מוציא אחרים בברכתו וכולם שותקים הא"נ שאסור, אבל אם הוא נושא כפיו בליות כהנים רבים אין חשש בכך. ואתי שפיר לשון הגמ' במגילה שם, שאמר בלשון יחיד חיפני ובישני לא ישא את כפיו, ולא אמר לא ישאו את כפיהם, אלא דמיירי שהוא מוציא יתר הכהנים, וכדומיא דברייתא דאין מורידין אותם לפני התיבה.

ח] חידש בעל ספר חרדים²², שכשם שמצוה על הכהנים לברך את ישראל, כן מצוה על ישראל שיתברכו מהכהנים. וכבר השיגוהו גאונים האחרונים מהריטב"א סוכה ל"א ב'²³ שכ' מפורש שלא כדבריו.

ואני עני המלצתי עליו מאז שיחת חולין של פה קדוש הגאון בעל נודע ביהודה שכ' על השל"ה למנות וספרה לה למ"ע, אוהב מצות לא ישבע מצות, וכן גם בעל ספר חרדים החסיד וחרד לדבר ה' צ"ל, והוא לא היה כהן, על כן רכש לו מצוה גם לנו הישראלים, ומי מיירא ה' ואוהבי תוה"ק יכבד עליו עוד אלפי אלפים רבבות מצות, מאן יהיב לן משופרי שופרי ונזכה לקיימם לזכות לחיי נצח עדי עד.

אמנם עתה זיכני ה', שכמדומני יש לו לבעל ספר חרדים תנא דמסייע לו, והוא רבינו רש"י ז"ל אבי התעודה, שבסוטה ל"ח א' תניא (אמור להם) [כה תברכין] פנים כנגד פנים, יכול פנים כנגד עורף, ת"ל אמור להם. פרש"י פנים כנגד עורף, שאין הציבור צריכין להסב פניהם לצד הכהנים. ולכאורה היה לו לפרש על הכהנים שלא יעמדו בערפיהם לנגד הציבור. ואף שלקמן מ' א' אמרינן לעולם יהא אימת ציבור לפניך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכניה, זהו רק לבתר דכתיב אמור להם כנגד פנים, אבל לולי קרא בודאי ה"א דאה"נ הכי טפי עדיף שיהיו פניהם כלפי שכניה, אלא ודאי דס"ל דעיקר המצוה היא גם על המתברכים, וע"כ שפיר פי' דס"ל על המתברכים ולא על המברכים.

ובאמת המאירי פירש שם על הכהנים, שלא יעמדו בערפם נגד העם, ולא על הישראל, וא"כ דברי הספר חרדים תלי באשלי רברבי.

אולם הדרש מאמור להם, נראה לכאורה כפרש"י, דהא אמור להם על הישראלים נאמר, וא"כ משמע שטחית הפסוק דעל האומר והמקריא הוא שנאמר שיהי פניו כנגד פני הכהנים.

ו] כבר כתבנו בחיבורינו בס"ד, דברי ספר החרדים וההפלאה²⁴ אחריו שיש מצוה על הישראלים להתברך, וגם מה שהעירו עליהם מדברי הריטב"א כסוכה ל"א ב' שלא כתב כן.

וכעת נתיישבתי, שאין סתירה מדברי הריטב"א להחרדים כלל. הנה מ"ע על הכהנים לברך את ישראל, ולכן בודאי חובה עליו לעשות טעדיקא שיוכל כדי לברכם, ואם הוא יודע איזה ציבור שיוכל לברכם הוא מחוייב ועומד לילך אצלם לקיים מצותו, ואף שאינו חייב כל שלא יאמרו לו, מ"מ גם זה הוא חובה עליו להמצא שיאמרו לו, וכהא דמנחות מ' א'.

אולם על הישראלים יש מצוה שאם הוא בציבור שישמע לברכת הכהנים ויעמוד פניו כנגד הכהנים המברכים אותו, ואם לאו אינו בכלל ברכה, כסוטה ל"ח ב', וכלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר לו פנים כמש"ש ל"ט ב', מ' א', אבל מ"מ זהו רק כשהוא כבר באותו הציבור שהכהן מברכם, אבל להמציא עצמו לילך לבית הכנסת להתברך זה אין מצוה עליו כמו על הכהן. – וזהו כוונת הריטב"א שם, וא"כ הכל אתי שפיר, כן נראה לי בס"ד²⁵.

מצות וקדשתו

היא מצות עשה לקדש זרע אהרן, להיות ראשון לכל דבר שבקדושה כו', וכמבואר במקומות רבות²⁶, וא"צ ביאור, ופשוט שחייבין לכבדו. אמנם נסתפקתי לומר, שכשם שמי שאינו קורא ראשון עובר הוא בעשה זו דוקדשתו, ה"נ י"ל שאם זלזלו וחרפו או קראו בשם גנאי, שעבר בעשה זו דוקדשתו.

וכה"ג ראיתי לידיד נפשי הרה"ג בעל ספר חפץ חיים שי' לאו"ט, שכתב²⁷ שמי שמדבר לשון הרע על כהן עובר בעשה דוקדשתו. ואם כי אין דעתינו שוה לדעתו בזה²⁸ [וכן במש"ש²⁹ שעל זקן עובר בעשה דוהדרת פני זקן, ואכ"מ], אבל בכה"ג מחרפרו בפניו הסברא נוטה שעובר.

ונ"ל להביא ראי' שאין בזה איסור, מהא דזבחים כ"ה ב' שר' זירא הקשה לר' חייא בר אבא שאמר זאת אומרת אויר כלי ככלי דמי, ודלמא מתני' בשותת, ואמר לי תרדא כדי שיעברו לחבית תנן, ופרש"י שוטה בהול, ואיך עבר ר' חייא בר אבא על מצות וקדשתו וזלזל לר' זירא שהיה כהן כמבואר בירושלמי פ"ז³⁰ [ו] ופ"ח דברכות³¹.

שוב נזכרתי שגם ר' חייא בר אבא היה כהן כמ"ש שם פ"ג ופ"ז³² דנזיר³², ואינו מחוייב כלל במצות וקדשתו, ואם מפני שחירף לת"ח שגם לכל ישראל אסור זו היא שאלה אחרת, ועי' שו"ת חות יאיר סי' קנ"ב].

אמנם בכריתות י"ח ב' השיב כן רבא בר חנן (ע"ש בתוס'³³) לאביי, והרי אביי היה כהן (מדבית עלי) כמבואר בר"ה י"ח א' ובחולין קל"ג א', ולא מצינו שרבא בר חנן היה כהן.

ולולא דברי רבותינו בעל הערוך³⁴ ורש"י ז"ל שפירשו שוטה משועמם יעו"ש, בכלל היה נ"ל ברור שנתהווה ט"ס במלה זאת ונתחלף במבטא מט' לת', וצ"ל טרדא³⁵. מלשון טירדא, ואינו לשון זלזול חלילה, רק שהוא מעתיר ומרבה דברים ורוצה להקשות ולהטריד. וכה"ג בסנהדרין כ"ו א' טרודא הוא דין, וע"ש בפרש"י שכ' קנטרן הוא זה ומטריח בדברים, ולא כל אדם הוא סבלן לישא ולסבול שאלות וקושיות וטרדות. ובמ"ק כ"ה א' לאו אמינא לך לא תטרודו עלמא. ועי' ע"ז נ"ח א' א"ל רבא לרבי אליקים טרוק גלי דלא ליתי אנשי דנטרד בהו, וכה"ג טובי ולמותר לציינס.

אכן יש להביא ראיה מסנהדרין נ"ט ב' דאל"ר אבהו לר' זירא יארוד נאלא, ופירוש תנין שוטה, והוא עוף ששמו תנין ובוכה ומספיד תמיד כו'.

אך לפמש"כ בשו"ת חות יאיר³⁶ שקראו כן לפי שהיה תמיד דואג ומיצר ועצב, וכבנדה כ"ג א' עד כאן הביאו ר' ירמי' לר' זירא לידי גיחוך ולא גחך, א"כ לא קראו זה לגנאי ח"ו, רק דרך אגב נפל בפיו תוכחה על התנהגותו תמיד לספוד לקונן ולהתעצב, וזה אינו כדמות ת"ח כמזהיר אשר לא פסיק גירסי תמיד, וכבברכות כ"ח א', וערובין כ"ח ב', ובב"מ פ"ה א', שצם מאה צומות שלא יפלו עליו טרודות הציבור לכטלו מלימודו.

1. לפנינו בס' חסידים: ישמך, וראה להלן בסוף דברי רבינו. 2. שיר השירים ב' ד'. 3. משלי ט"ז י'. 4. כ"ד ע"ב. 5. ד"ה מפני. 6. הא". 7. בשיר השירים רבה ב' ד': אמר ר' אחא עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת ואייבת אמר הקב"ה ודילוגו עלי אהבה, אמר ר' יששכר תינוק שקורא למשה לאהרן אהרן לעפרן עפרן אמר הקב"ה וליגלוגו עלי אהבה. 8. ערך גלל ב', ועי' עוד שם בערך גלל. 9. סעי' א'. 10. עי' סוטה ל"ח ע"א, ותוס' מנחות ל"ד ע"א ד"ה כל כהן, ועי' טור או"ח ריש סי' קכ"ח ובב"י שם, ובשו"ע ס"ב וס", ועי' ט"ז סק"ג ומ"ב סקל"ט. 11. ל"ה ע"א. 12. ד"ה אינן בכלל. 13. ב' ע"א ד"ה כי עביד. 14. ד"ה קודם. 15. ראה תפלת דוד (הוצאת אהבת שלום, עמ' ל"ח), קונטרס עובר אורח (סי' קכ"ח), ובאורך בהסכמת רבינו לס' ברית הלוי (ירושלים תרס"ג, מילואים אות ב'). 16. קונטרס י' [אדעסא תרמ"ה] סי' קנ"ג אות י"ב. 17. הנדפס שם סי' קס"ד בעילום שם רבינו. 18. סוף ספר בראשית. 19. ד"ה ור' יוסי. 20. סוטה ל"ח ע"א, וטו"ש או"ח סי' קכ"ח סעי' י"ד. 21. ד"ה אילו. 22. פרק י"ב אות י"ח (בהנד"מ). הובא ברעק"א שו"ע או"ח ריש סי' קכ"ח, ובבה"ל בהקדמת סי' קכ"ח. 23. ד"ה אמר מר': דליכא חיובא אישראל להתברך, מצוה דכהן הוא. 24. כתובות כ"ד ע"ב (רש"י ד"ה דאיסור). ועי' שו"ת חת"ס או"ח סי' קס"ז. 25. גם בגליונותיו לס' חרדים [נדפסו לראשונה מכת"י בקובץ 'מקבציאל' גליון ל"ג] העיר רבינו בזה, וז"ל שם: וישראל העומדים כו' ומכוונים לקבל ברכתם כדבר ד' הם נמי עושים מצוה. – לא הזכיר מקור דבריו של"נ ד"ז כלל, והריטב"א בסוכה ל"א ב' כי להדיא שאין על הישראל חובה כלל. – ונראה פשוט שהוא כעין מש"כ הר"ן רפ"ב דקדושין [ט"ז ב']. דעל האשה ג"כ שייך לומר מצוה בה יותר מבשלוחה, שגם היא עושה מצוה שמתקדשת לבעלה, שמסייעה לו לעשות מצות, וא"כ ה"נ בנשיאת כפים, כל שהישראלים באים לקבל הברכה פנים כנגד פנים, ה"ה מסייעים להכהנים לקיים מצותם, ע"כ מצוה עושים גם הם. ועי' הפלאה כתובות כ"ה ב' מש"כ עפ"י המחבר בזה ליישב דברי הר"ן שבת ק"י ב', ואינו תחת ידי כעת. ויעו"ש שו"ת יודא יעלה אחו"ח סי' מ"ו, וכיונתי לדבריו באיזה הערות, אולם מש"ש שבעל החרדים כי להיפוך מההפלאה, אין דבריו מוכרחים, ואם גם לא נסתיע ממנו בסברתו כדאי הוא הגאון בעל הפלאה בחידושו לעצמו וא"צ סיוע. ואי"ה נבאר הדברים במק"א לאשורן, ע"כ. וראה עוד במ"ש רבינו בס' תפלת דוד, עמ' מ"ב. 26. מו"ק כ"ח ע"ב, ושי"ג. 27. חפץ חיים, פתיחה עשין אות ט'. 28. ראה מש"כ רבינו בזה בספרו מגלת סמנים, הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשס"ו, עמ' קל"א. 29. פתיחה עשין אות ח'. 30. ה"ג [ושם: ר' זעירא, שהוא ר' זירא]. 31. ה"ה. 32. ה"א: רבי ניהומי בריה דרבי חייה בר אבא אמר אבא לא הוה עביר תחת כיפתא דקיסרין, והיינו מפני שהי' כהן והחזיק אותו המקום בטומאה (קרבן העדה שם). 33. ד"ה אמר ליה. 34. ערך תרדא וערך תרר. 35. גם בס' כרוב ממשח (נא אמון תרנ"ה) מערכת ת' כלל קל"ז כתב לשער כן מדעתו, ע"ש. 36. סי' קנ"ב.

תשובות ופסקים

עומד באמצע שמונה עשרה האם יפסיק לשמוע ברכת כהנים

בביאור הלכה (ריש סימן קכ"ח) איתא: כתב בספר חרדים מצות עשה לברך כהן את ישראל שנאמר כה תברכו את בני ישראל וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה עכ"ל והביאוהו האחרונים.

ועל פי זה שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דהעומד בתפילת שמונה עשרה והגיע הש"ץ לברכת כהנים, ישתוק ויכוין לברכתם, כיון דדעת החרדים שמצות עשה על בני ישראל להתברך מפי הכהנים וגם בלי זה מותר להפסיק כיון שרוצה להתברך בברכת כהנים. וכן כתב גם בספר אשי ישראל (פרק ל"ב הערה נ"ה) בשם מרן זצוק"ל.

ובהליכות שלמה (ח"א פרק י' סעיף ג') הוסיפו בשם מרן זצוק"ל דאף אם עומד אחורי הכהנים ישתוק ויכוין לברכתם, דאף על פי שבכהאי גוונא אינו אלא כעם שבשדות, שהם בכלל הברכה אף שאינם שומעים, מכל מקום כיון שהוא שומע ויודע שהכהנים מברכים עכשיו, ישתוק, וגם יצדד ראשו שיהיו פניו קצת כנגד הכהנים, כדי להראות שחפץ בברכתם. ובארחות הלכה (שם מס' 48) כתבו שאמר מרן זצוק"ל שטוב שישתוק משעה שמתחילין לברך ברכת אשר קדשנו וכו'.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סימן כ"א סוף אות ב'): דהעומד באמצע שמונה עשרה יש לו להפסיק ולשמוע ברכת כהנים ואין לו לענות אמן ואינו רשאי לזוז ממקומו ולבוא נגד הכהנים, וממילא פשוט שאסור לשום אדם להתחיל להתפלל שמונה עשרה כשלא יוכל לגמור קודם נשיאת כפים. [ובאו"ח חלק ה' סימן כ' אות כ"ג כתב: ולענין השתיקה לשמוע ברכת כהנים, הוא מילתא דפשיטא, דהא ליכא שום ענין הפסק, לא רק לרש"י שהביאו התוס' ברכות דף כ"א ע"ב ד"ה עד, דמי ששומע מפי החזן קדיש או קדושה ישתוק וישמע. אלא אף לר"ת ולר"י החולקין עליו,וסוברין דכיון דשומע כעונה הוא הפסקה, מכל מקום גם לדעתם נמי יכול לשמוע, שגם לדידהו ליכא הפסקה, אבל מסתבר דאם הוא עומד בתפלתו אצל כותל מזרח שהוא אחורי הכהנים, הוא רשאי ומחוייב לילך משם ולעמוד בפני הכהנים, דהליכה לצורך הזה אינו הפסק, ואף שלא ראיתי מפורש דין זה, מסתבר לע"ד כן בפשיטות]. וכן בשו"ת משנה הלכות (מהדורא תנינא ח"א סימן צ"ג) כתב: על דבר שאלתו במי שעומד באמצע התפלת שמונה עשרה ושומע ברכת כהנים אי צריך לעמוד ולשמוע לברכת כהנים או שיכול להמשיך בתפילה ודוקא לקדיש ולקדושה יעמוד לשמוע.

ומסיים שם: להלכה נראה כאן דלמאן דאמר דאיכא עשה צריך לעמוד ולהקשיב להשליח ציבור ולהכהנים שמברכים את ישראל לכן לכתחילה מהיות טוב יעמוד עד לאחר ברכת כהנים ואחר כך ימשיך בתפלה כנלפענ"ד.

וכן כתב בשו"ת אז נדברו (ח"א סימן מ"ח על סימן ע"ג): ובענין לכוון לשמוע נשיאת כפים באמצע שמונה עשרה דכ"ת כתב דאין צריך להפסיק ולשמוע ברכת כהנים דברכת כהנים אינו חשוב כמו עניית אמן וכל זה תמוה, ופשוט הוא דצריך להפסיק וחיוב יותר מעניית אמן כיון שמצוה לשמוע ולהתברך, אף שבדיעבד במקום אונס גם עם שבשדות בכלל ברכה. ועיין עוד מה שכתב בחלק י"ב סימן כ"ח.

וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דהשומע ברכת כהנים באמצע שמונה עשרה ישתוק ויכוון לברכתם ודי לשתוק מ"יברכך" ואין צריך לשתוק כשהכהנים מברכים ואף אם עומד במזרח מאחורי הכהנים יפסיק ויכוון לברכתם.

וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סי' ע"ג) בשם הגאון רבי חיים גריינמן שליט"א שצריך להפסיק באמצע שמונה עשרה לשמוע ברכת כהנים.

ומהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שמעתי דמותר להפסיק באמצע שמונה עשרה לשמוע ברכת כהנים אולם אין חיוב להפסיק.

ובספר זכרון שיח תפלה (עמוד תש"ל) מובא הערות שכתב הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א על פסקי מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שפרסמתי בקובץ מבקשי תורה סיון תשנ"ה, ובהערה י"ב כתב להעיר על מה שכתבתי בשם מרן זצוק"ל דהעומד בתפילת שמונה עשרה והגיע הש"ץ לברכת כהנים ישתוק ויכוון לברכתם: ולע"ד יש לצדד דעם שבשדות דאניסי בכלל הברכה, וכן שעומד לפני ד' ושכינה כנגדו, אין לו להפסיק, ומקבל הברכה כיון שאנוס ואינו יכול להפסיק.

ובתשובות והנהגות (ח"א סימן ע"ז) כתב: שאלה. באמצע שמונה עשרה שומע ברכת כהנים אם לשתוק כדי לשמוע. לא מצאתי הדין מבואר, רק נראה מסברא שבתפלה דעוסק בשבחי המקום מפסיק לשתוק ולשמוע קדיש וקדושה וברכו וכדומה שגם הם שבחיו של מקום, אבל לקבל ברכה לא שייך כשעומד באמצע התפלה שלא במקום הברכה, ואינו ראוי להפסיק דעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת וקדיש וקדושה שאני כמו שביארנו במקום אחר, ומה עוד הלא באניסי שלא יכולין לשמוע הברכת כהנים מקבלין הברכה בכל אופן וכמבואר בגמ' סוף פרק ז' דסוטה ל"ח ע"ב ופירש רש"י שם הטעם דבלא אניסי [דהיינו עם שבבית הכנסת אחורי הכהנים] אין מתברכין "הואיל ואין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבוא לפני הכהנים להיות מתברכים" וכאן שעומד באמצע התפלה לפני המלך ולא שייך טעם זה דאין הברכה חשובה עליו וכו' בודאי מקבל הברכה אף שלא שומע וכעם שבשדות דאניסי. וברם העירוני שבספר אמרי יוסר הביא שרבינו החזון איש נהג להפסיק באמצע שמונה עשרה לשמוע הברכת כהנים, ויש סברא דלביאור הלכה ריש סימן קכ"ח הביא מספר חרדים דישראל המכוונים לקבל ברכתם כדבר ד' הם נמי בכלל המצוה ואם לא מכוונים מבטלים המצות עשה עיין שם, וכן אפשר דכיון דהברכות הם בקשות חשיבי מענין התפלה ולא הוי הפסק ומותר, אבל לכאורה נראה העיקר למעשה שיימשיך להתפלל ועוסק בתפילה ובשבחו של מקום לפני המלך ולא יפסיק לשמוע ברכת כהנים שלהעוסק בתפלה הותר להפסיק לשמוע שבחי המקום ובפרט כשציבור משבחים, אבל לא הותר לו להפסיק באמצע כשעומד לפני ד' לשמוע ברכת כהנים, אלא כשהוא באמת עומד אז בסוף הודאה שתיקנו ברכת כהנים אבל שלא במקומו הוה הפסק ואסור כשעומד לפני ד' להפסיק. שוב הדרני ב' מהסברא דהוי כאניסי, שבברכת כהנים כששומע ומאזין ומטה אזנו לשמוע מקיים בזה המצות עשה, ובאנוס אף על פי שמתברך אבל לא מקיים המצות עשה, וכיון שברכת כהנים חלק מהתפלה מטה אזנו לשמוע לקיים בכך המצות עשה, ולא חשוב כהפסק בתפלה.

ומסיים: והאמת שאין לנו הכרעה גמורה, וכפי שהבאנו מרבינו החזו"א זצ"ל שהפסיק באמצע התפלה לשמוע ברכת כהנים ולא סמך שאנוס ומתברך,

תשובות ופסקים מגדולי דורנו

ולדברינו אתי שפיר שבמטה אזנו לשמוע דוקא מקיים המצות עשה, ואף על פי שמתברך בלי זה, מכל מקום קיום המצוה רק כששומע וכמו שכתבתי, ומיהו צריך בירור כיון שעוסק במצוה שמתפלל הלוא פטור ממצוה אחרת ואסור להפסיק, וצריך לומר דהיינו כששמיעת הברכת כהנים באמצע התפלה אינו מפסדת כוונתו בתפלה והוי כאפשר לקיים שניהם ושוב שמעתי ממקור מוסמך מאוד שאחד שאל מזה לרבינו החזו"א זצ"ל והשיבו שיעשה כהבנתו ואם מרגיש שמפריע לו בתפלה לא יפסיק ואף שיעשה שפיר דמי.

ובחלק ג' סימן מ"ד כתב: המתפלל תפילת העמידה בלחש ויש ברכת כהנים בבית הכנסת אם לשתוק לשמוע. בחלק א' סימן ע"ז דתי בדין זה, ונטייתי לא להפסיק בתפילה, ועיין שם מה שכתבתי בשם רבינו החזו"א זצ"ל, שוב עיינתי בדין זה ונראה לי לפרש טעם הפוסקים שצריך להפסיק ולשמוע, דהנה ברכת כהנים צריך עשרה כדן דבר שבקדושה וכמבואר בביאור הלכה ריש סימן קכ"ח, ועיין שם בערוך השלחן (סעיף ח') דמאחר שנאמר ואני אברכם השכינה שמה ואינו שורה בפחות מעשרה, והנה בכל דבר שבקדושה כמו קדיש, ברכו וקדושה חייב להפסיק באמצע התפלה ולשמוע, וביארנו במקום אחר הטעם דאף שעוסק במצוה פטור מן המצוה היינו במצוה בעלמא, אבל בקדושה וברכו כשהציבור עוסקים בדבר שבקדושה חיבין להשתתף, דכשמשבחים הקב"ה איסורא איכא לעסוק אז בדבר אחר ואפילו בתפילה ולפרוש מהם, ויש בזה גם מצות עשה דונקדשתי והוא עשה חמור, ולכן אף שעוסק במצוה פטור מן המצוה, מכל מקום לא הותר לו לעבור איסור דלפרוש מהציבור, והוא הדין כאן בברכת כהנים שכל הציבור זוכין להשראת השכינה והוי כקבלת פני שכינה, וכולם מקבלים ברכת הקב"ה ושכינה עמהם אסור לפרוש, ואפילו באמצע התפלה חייב לשתוק ולהשתתף כמו התם, ומה עוד שכאן עדיף דהתם יש אומרים שאסור להפסיק בשתיקה ולשמוע דשומע כעונה הוי הפסק ובתפילת י"ח לא הותר להפסיק, אבל כאן דליכא חשש הפסק שהרי אינו בגדר שומע כעונה, שאין הוא עונה רק שותק כדי להשתתף עם הציבור לקבל ברכת ד' כשהשכינה שמה, ראוי לו לשתוק ולשמוע מפני כבוד השכינה אף באמצע תפלה. מיהו למעשה אין אצלי הכרעה בזה, אם להפסיק באמצע תפלה לשמוע ברכת כהנים שמקבל כאנוס כשאינו מזלזל בהברכה, ויש לצדד לכאן ולכאן ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן ע"ג) כתב שהגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א שאל את הגאון בעל ההר צבי זצ"ל מי שמתפלל שמונה עשרה ובאמצע הוא שומע ברכת כהנים הצריך להפסיק או לא. והשיב לו שאין צריך להפסיק.

וכן שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א דאין צריך להפסיק באמצע שמונה עשרה לשמוע ברכת כהנים דדינו כעם שבשדות.

שליח ציבור שמקרא ברכת כהנים האם ינמיך את קולו

בשו"ע (סימן קכ"ח סעיף י"ג) איתא: מתחילין הכהנים לומר יברכך. הגה וי"א שגם מלת יברכך יקרא אותו ש"ץ תחלה וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואחר כך מקרא אותם שליח ציבור מלה במלה והם עונים אחריו על כל מלה.

ובמשנה ברורה (ס"ק מ"ט) כתב: מדכתיב אמור להם ודרשינן מלמד שהחזן אומר להם אמרו ומכל מקום הוא רק למצוה בעלמא ואינו מעכב.

במשנת יוסף (או"ח ח"א סימן ו') כתב: יש לעיין באופן שהכהן צריך להגביה קולו בכדי שישמעו בכל בית הכנסת, מה דין הש"ץ, אם גם הוא צריך להגביה קול רם להקריא לכהן מטעם שקול העונה והמברך צריך להיות בשוה כדקימא לן (ברכות מ"ה ע"א) העונה לא יגביה קולו יותר מן המברך (שור"ע או"ח קכ"ד, י"ב), ואין להתגרגר רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא (שור"ע או"ח קכ"ה, א') ויש לחלק, שהרי הא דעונה לא יגביה קולו יותר מן המברך ילפינן מגדלו לד' אתי ונרוממה שמו "יחדיו". וזה שייך במברך ועונה ששניהם מרוממים שמו יתברך. אבל המקרא לכהן אינו מברך לישראל, אלא רק מקרא לכהן (דילפינן בסוטה ל"ח ע"א, מאמור להם), ואם כן די שיקריא בקול שישמע הכהן העומד סמוך לו. אבל מטעם הב' הנ"ל, שקול הקורא והמתגרגם צריך להיות בשוה, אם כן כשהכהן צריך להגביה קולו להשמיע לכל הקהל, שוב גם המקריא צריך להרים קול השוה לכהן. וכן כתב בבית הבחירה: וש"ץ מקרא אותם במילה במילה, ר"ל ש"ץ אומר יברכך בקול רם, והם עונים יברכך בנעימה גדולה, וכן כל פסוק תבה תביה וכו' עכ"ד. הרי שצריך להקריא מלה במלה בקול רם. ומסתבר שהוא מהטעם הנ"ל דקול הקורא והמתורגמן צריך להיות בשוה. כל זה אם הש"ץ יכול להגביה קולו שכולם ישמעו, אבל אם אינו יכול, הגם שלכתחילה אינו ראוי להיות ש"ץ, שהרי כל הקהל צריכים לשמוע, מכל מקום בדיעבד כתב בספר כה תברכו להג"ר יהושע אלעזר הכהן ס"ט (שאלוניקי שנת תרמ"ו) דף קצ"ג דדי אם עשרה ישמעו, ובברכת כהנים בודאי אינו מעכב אם הש"ץ יקריא בלחש, דאינם דומים הש"ץ והכהנים, דהכהנים מזהירים להשמיע ברכתם לכל הקהל, אבל הש"ץ משמיע רק לכהנים, ואם כן אינו דומה למתורגמן דילפינן ממשה ידבר וגו', שהכל נאמר לעם המקרא והתרגום, וזהו כבודו שיאמר בקול שוה. אבל יש מין מתורגמן אחר, והוא המשמיע לקהל דברי הרב, בזה כתב הרמב"ם והכסף משנה (הל' ת"ת ד' ג') דרק המקרא השוואל את הרב אינו רשאי להגביה קולו יותר מהרב, אבל אחר כך כשאומר לעם, צריך להגביה קולו כדי שכולם ישמעו. וכמו כן בש"ץ וכהנים, שאין קריאת הש"ץ שייכת לקהל, כי אם לכהנים, ואם כן אינו דומה למה שהיה בימי חז"ל שקראו בתורה פסוק מהתורה ופסוק מהתרגום, שבזה צריך להיות שוה. אלא הרי הוא כמתורגמן של הרב הדורש, שהרב לוחש למתורגמן, והמתורגמן מגביה קולו לעם.

ומסיים שם בתמצית מסקנותיו של ספר כה תברכו: הש"ץ המקריא צריך לכתחילה להקריא בקול רם שיהיה קולו שוה לקול הכהנים (שתלוי כנ"ל לפי גדול הקהל) שלא יהיה קולם יותר רם מקולו. ואם קול הש"ץ נמוך, ואינו יכול להגביהו, די בדיעבד שישמיע לכהנים לבד, אבל אף על פי כן הכהנים יגביהו קולם שישמעו לו הקהל.

וממרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שמעתי שהנוהגים לומר יברכך וכו' בלחש רק כדי שישמעו הכהנים ולא הקהל טעות הוא בידם. וכן כתב גם באשי ישראל (פרק כ"ד הערה קל"ה) בשם מרן זצוק"ל דיש להקפיד שהש"ץ יקרא לכהנים יברכך וכו' בקול רם, והביא שכן כתוב להדיא במאירי בסוטה דף ל"ט ע"א. וז"ל ושליח ציבור מקרא אותם מילה במילה, ר"ל שליח ציבור אומר יברכך בקול רם, עכ"ל, וכן הוא בכל בו סימן קכ"ח ובב"ח סימן קכ"ח סוד"ה וש"ץ.

וכן שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א דיש על החזנים להקפיד לומר יברכך וכו' בקול רם.

וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ג סימן ט"ו אות ה'): ואשר שאל בענין ברכת

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

קריית ספר

הרה"ג יוסף זונדל שוב

בית דין תל אביב

אליהו זונדל
דעתא

ש"י ישיבת תורת שולחנות

נטילת ידים שחרית. ובבדי השלחן (שם ס"ק מ') כתב: כן מוכח מדברי המרדכי ה"ד בב"י שהיה מנהגם להביא המים לפני הש"ץ שכתב וז"ל אם הנותן מים לכהנים ליטול ידיהם בא אצל הש"ץ ומזכירו ליטול ידיו צריך לישא כפיו עכ"ל, וכן הדין נותן כדי שיהיה תיכף לנטילה ברכה, ומה שכתבתי שיטול קודם חזרת הש"ץ פשוט שזה עדיף מלסמוך על נטילת ידים שחרית.

אמנם המנהג ברוב המקומות שש"ץ שהוא כהן נוטל ידיו קודם שיעמוד לחזרת הש"ץ כמו שכתב בלקט הקמח החדש (שם ס"ק פ"ט) בשם שו"ת זרע אמת (ח"ג סימן י"ג) דהגם שנוכח לקרב עד כמה שאפשר נטילת ידים לנשיאת כפים, מכל מקום לא יביאו לו להתיבה שיטול ידיו ויפסיק לזה בהחזרה שאין לעשות דבר שתמוה לרבים, ובפרט דכן המנהג אצלנו שלא להקפיד בשיעור כ"ב אמות ואמר אני דיותר טוב שיטול ידיו קודם החלתו החזרה.

ולפי האמור לעיל יש לזון איך יתנהג ש"ץ שהוא כהן וכדי ליטול ידיו קודם חזרת הש"ץ יצטרך לעבור כנגד המתפלל. ומהגאון רבי אברהם הכהן קופשיץ שליט"א שמעתי שהוא נוהג כשהוא ש"ץ דאם מתפלל במקום שאינו צריך לעבור כנגד המתפלל (אף שצריך לעבור בצדי המתפלל) נוטל ידיו לפני חזרת הש"ץ ואם מתפלל במקום שצריך לעבור כנגד המתפלל סומך על נטילת ידים שחרית דמכוון תמיד בנטילת ידים שחרית גם על ברכת כהנים].

האם מותר ללוי לעבור לפני המתפלל כדי ליטול ידי הכהנים

מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דאין ללוי לעבור לפני המתפלל כדי ליטול ידי הכהנים.

וכן כתב באשי ישראל (פרק כ"ט הערה נ"ד) בשם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א דבכהאי גוונא יטול לכהנים בכור. וכן כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן כ"ז אות ט'): הנה בשו"ת משנת יוסף ח"ד סימן ה' העלינו בס"ד דכהן מותר לעבור לפני המתפלל בכדי לעלות לדוכן, וגם כדי ליטול ידיו לנשיאת כפים, כיון דנשיאת כפים היא מצוה חשובה דרבים ודאורייתא, ולפי זה נטילת ידים על ידי לוי אינו לעיכובא, שהרי כשאין לוי נוטל הכהן ידיו בעצמו, ויכולה המצוה להתקיים בלי הלוי, וכמו כן אם הלוי מנוע על ידי שאינו יכול לעבור לפני המתפלל, יטול הכהן ידיו בעצמו כאילו לא היה לוי, ונהי נמי ששלימות הנטילה היא על ידי הלוי (כדמשמע מזה"ק), מכל מקום מאן יאמר שזה דוחה הלכה מפורשת ע"פ ש"ס ופוסקים וזהו"ק, שאסור לעבור לפני המתפלל.

וכן כתב בספר שיח תפלה (עמ' קע"א): אבל לוי, אף שמצוה עליו ליטול ידי הכהן, אין לעבור לפני המתפלל עבור זה, שאין זה צורך הרבים שהרי יכול ליטול את ידיו בעצמו כשאין לוי.

ובאשי ישראל (שם) כתב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שאפשר להקל ללוי שיעבור כנגד המתפלל עבור ליטול ידי הכהנים. וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א.

ומהגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א דרך לוי שמקפיד תמיד ללכת ליטול ידי הכהנים מותר לו לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידי הכהנים.

האם מותר לישראל לעבור לפני המתפלל כדי לעמוד לפני הכהנים

באשי ישראל (פרק כ"ט הערה נ"ג) כתב: עיין שבילי דוד סימן ק"ב שהיושבים במזרח וזוים ממקומם לנשיאת כפים (כדי לעמוד לפני הכהנים) צריכים להזהר שלא לעבור בתוך ד' אמות של המתפלל וגם של הש"ץ.

וכן בספר שאלת רב (עמ' רכ"ז סעיף י"ג) נשאל הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א: העומד מאחורי הכהנים ואינו יכול לעזוב את מקומו ולעמוד לפני הכהנים משום שמתפלל עומד אחוריו האם דינו כעם שבשדות והוא בכלל הברכה. והשיב: נחשב אנוס.

וכן שמעתי מהגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א דאסור לעבור כנגד המתפלל כדי לעמוד לפני הכהנים כיון דממילא מתברכים כיון שהוא אנוס ודינו כעם שבשדות.

אמנם בהלכות שלמה (פרק ח' דבר הלכה ס"ק מ"ח) כתבו בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דמותר לישראל לעבור כנגד המתפלל כדי שיהיה הוא בכלל המתברכים כגון שעומד אחורי הכהנים ורוצה לבוא לפניהם. וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א דמותר לעבור כנגד המתפלל כדי לעמוד לפני הכהנים.

וכן כתב בס"ד אמות של תפלה (בביאורים ח"ב סימן ז' פרק ג'): ולפי השיטות דסבירא ליה דאיכא מצות עשה מן התורה גם על הישראל להתברך, היכא דאי אפשר לאחד מן הקהל ללכת לעמוד מול פני הכהנים אלא אם כן יעבור כנגד חבריו שעדיין מתפלל, אפשר דמותר לעבור לפניו כדי להציג את עצמו פנים כנגד פנים, ואולי אף לשיטות החולקים וסבירא ליה דהוי רק מצות סיוע למצות הכהנים, כיון דמכל מקום צוותה תורה ללכתחילה תיעשה המצוה פנים כנגד פנים, וכשמתחילים הכהנים לברך, הוי כבר בעידנא דמיעקר ללאו מקיים העשה, שפיר יש להתיר לעבור כנגד המתפלל לצורך זה. ולדעת החרדים דסבירא ליה דכל הציבור משתתפים במצוה מן התורה, הוי מצוה דרבים ודחי איסור העברה אפילו קודם המצוה.

ומוסיף שם: אולם ראיתי בספר אבני ישפה (פרק י"ז סעיף ד' ובמקורות, ז) שכתב שרשאי לעבור לפני המתפלל כדי לקיים מצוה בעניינו דוקא לברך העם, אבל לשמוע ברכת כהנים לא, כי נפטר מטעם עם שבשדות, ע"כ. ולענ"ד צ"ע בזה, דהא דעת היראים היא דישראל העומדים פנים כנגד פנים בשתיקה, מכוונים לבם לקבל ברכתם הם בכלל המצוה, הרי דהדגיש דהשתתפותם במצוה מתקיימת דוקא ע"י פעידתם פנים כנגד פנים ושמיעתם וכוונתם להתברך, והיינו שבזה עושים פעולה לקיים חלקם במצוה כדנתחייבו מן התורה, משא"כ בעם שבשדות שאינם משתתפים בקיום מעשה המצוה כלל, אלא שמ"מ קי"ל דגם הם מקבלים ברכה, דהיינו שיושפעו מברכת הכהנים יחד עם אלו שמשתתפים במצות בפועל. ולפי"ז נמצא דאינו מועיל כולם מה שמתברכים מטעם עם שבשדות כדי לפטרם ממצותם לעמוד פנים כנגד פנים, וא"כ שפיר י"ל דשרי לעבור כנגד המתפללים כדי להתברך.

בשיח הלכה (סימן קכ"ח אות ע"ח) כתב: העומדים בכותל מזרח בבית הכנסת, ועמידתם מאחורי הכהנים [וכפי שמצוי שארון הקודש בולט לביהכ"נ] וכדי ליכנס ולהיות מלפני הכהנים חייבים לעבור תוך ד' אמות של הש"ץ מצדדיו [וכפי שמצוי היום] האם מקרי שעת הדחק ותתיי לעבור תוך ד' אמות מצדדיו [דהמ"ב בסימן ק"ב ס"ק י"ז הביא מהזה"ק להחמיר, ובס"ק י"ח הביא בשם הא"ר להקל בשעת הדחק] או נימא דעדיף שישאר במקומו ויהיה בכלל אנוסים שכתב השו"ע בסימן קכ"ח סעיף כ"ד דהם מתברכים. ואי מקילינן לעבור תוך ד' אמות מן הצד, האם אפשר לכתחילה לקבוע מקום שם אף על גב שיוודע שלעולם יצטרך משום כך לעבור תוך ד' אמות של הש"ץ מן הצד.

וכתב שם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל בתשובה: נהוג עלמא לא לחשוש כהה"ג אפילו לכתחילה כיון שזה רק מן הצד.

וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דמותר לעבור בתוך ד' אמות של הש"ץ מצדדיו כדי ליכנס ולהיות מלפני הכהנים.

המקילין דבזמן הזה ליכא כוונה אמיתית בתפלה וכן נהגו בירושלם עיה"ק דהכהנים עוברים כנגד המתפללין כדי לרחוץ ידיהם לנשיאת כפים.

וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א דמותר לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידים לנשיאת כפים.

וכן כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ד סימן ה'): ולענין הליכה לפני המתפלל לצורך נטילת ידים לנשיאת כפים, הנה עיקר נטילת ידים הוא לדעת רש"י ותוס' (סוטה ל"ח ע"א) מעיקר החיוב לנשיאת כפים, ומה שאמר ריב"ל כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא כפיו, הוא אפילו ידיו נקיות, ואסמכוה רבנן אקרא שנאמר שאו ידיכם קודש וברכו את ד' (משנ"ב ס"ק ט'), ואין הכי נמי שאם אין לו מים אפשר לסמוך על שיטת הרמב"ם דיוצא בנטילת ידים שחרית (משנ"ב ס"ק כ') אבל כשיש מים, אז אמרינן כנ"ל, דאתי חיוב דרבנן דנטילת ידים לדוכן ודחי לאיסור דרבנן שלא לעבור לפני המתפלל.

ומרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שמעתי דמותר לכהן לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידיו לנשיאת כפים אולם אם יודע מתחילת התפילה שיצטרך לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידיו ואין לו דרך אחרת, יכול ליטול ידיו קודם התפילה וישמור ידיו היטב, ואמר שכמדומה שבאחרונים יש שכתבו לא לעשות כן, אך בכהאי גוונא שאין דרך אחרת ויודע שיוכל לשמור את ידיו היטב, יש להקל. וכן כתב בספר שיח תפלה (עמוד קע"א): דמותר לכהן לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול את ידיו משום מצוה דרבים אכן כיון שבשעת הדחק הכהן יכול לסמוך על מה שנטל ידיו לפני התפלה בבוקר ולא ליטול ידיו עוד פעם, יש להסתפק, אם גם כאן עדיף לסמוך על זה ולא לעבור לפני המתפלל או היות שיש עדיפות ליטול עוד פעם הרי זה גם כן מצוה דרבים ומותר לעבור לפני המתפלל עבור זה, ויש דעות בפוסקים בזה, והרבה סוברים שאין לצאת בשביל זה. ומכל מקום נראה דזה דווקא אם יודע שנטל ידיו כדן בבוקר כי נטילת ידים בבוקר, מעיקר הדין די עד סוף קשרי האצבעות, ואף שהמנהג הוא ליטול את כל היד, מכל מקום כיון שזה רק הידיו, הרבה פעמים אין מדקדקין ליטול את כל היד ממש עד הקנה, אבל כדי לעלות לדוכן צריך ליטול את כל היד וכן דוקא אם יודע בעצמו ששמר היטב את ידיו בזמן התפילה, - כי הרבה אין נזהרים בזה כראוי.

ובספר ד' אמות של תפלה (בביאורים ח"ב סימן ז' סוף פרק ה') כתב: דאם הכהן חושש שאם יטול ידיו בתוך חזרת הש"ץ יצטרך לעבור כנגד המתפללין, נראה דיקדים לרחוץ בין ישתבח ליוצר, דאז יקיים ענין הכוונה בנטילה לשם נשיאת כפים, או יכוון בנטילה קודם התפלה גם לשם נשיאת כפים.

בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק ז' סעיף כ"א) כתב: כהן שצריך ליטול ידיו לברכת כהנים, ואי אפשר לו לעבור אלא כנגד המתפלל, אם יכול לעבור לפני המתפלל חוץ לארבע אמות, רשאי לעבור כדי ליטול ידיו, אבל אם אי אפשר לו אלא אם כן יעבור בתוך ארבע אמות שלפני המתפלל, לא יעבור, ויסמוך על נטילת ידים שנטל בבוקר, ורק אם בנטילת הידים של בוקר לא נטל כראוי, וכגון בתשעה באב וביום הכיפורים, או שהסיח דעתו מהנטילה של הבוקר, רשאי לעבור כדי ליטול ידיו.

ובביאורים שם כתב: בשו"ע בסימן ק"ב סעיף ד' כתב, אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות, ודווקא לפניהם, אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד. אולם בזהר הקדוש בפרשת חיי שרה דף קל"ב ע"א מובא, שלפניו אסור כמלוא עיניו, ומן הצדדים ולאחריו אסור בתוך ד' אמות, והובא במג"א שם ס"ק ה' ובשאר אחרונים, ויש להחמיר בזה לכתחילה, ומכל מקום נראה, שלצורך מצוה יש לסמוך על דברי מרן שרק בתוך ד' אמות אסור, וכן כתב בנן איש חי פרשת יתרו אות ז', ע"ש, ולכן מותר לעבור לפניו חוץ לד' אמות כדי ליטול ידיו. אולם אם מוכרח לעבור בתוך ד' אמות, נראה שעדיף שיסמוך על שיטת הרמב"ם שאין צריך ליטול ידים לפני ברכת כהנים, אלא יסמוך על נטילת ידים של בוקר, וכמ"ש בב"י סימן קכ"ח, ואף על פי שמרן שם בסעיף ו' פסק שצריך ליטול ידיו לפני ברכת כהנים, כבר כתבו האחרונים שם שבשעת הדחק אפשר לסמוך על דעת הרמב"ם, וכמ"ש באלהיו רבה שם ס"ק ח' ובספר חיי אדם כלל ל"ב סעיף ח', ע"ש. ורק אם לא נטל ידיו כראוי בבוקר, כגון בתשעה באב או ביום הכיפורים שנוטלים ידים עד סוף קשרי האצבעות בלבד, רשאי לעבור כנגד המתפלל, שאם לא כן לא יוכל לעלות לדוכן. ואף שבכך החיים שם באות ל"ו כתב להקל בזה ולסמוך על דעת הרמב"ם אף בנטל רק עד סוף קשרי אצבעותיו, מכל מקום ראה בשער הציון שם ס"ק כ"ד שכתב להחמיר שלא לסמוך אלא בנטל עד הפרק, ויש להחמיר בזה אף דהוי דרבנן, משום שיש כאן ספק ספיקא להחמיר, שמא אין הלכה כהרמב"ם, ושמא בעינן נטילה עד הפרק. וכן אס' הסיח דעתו, שאף להרמב"ם צריך ליטול שוב, וכמ"ש האחרונים שם, יעבור כנגד המתפלל.

ומוסיף שם: ונראה שבתפילת מוסף, אם הסיח דעתו, אינו עובר כנגד המתפלל כדי ליטול ידיו לברכת כהנים, כיון שכבר עלה בשחרית, ואינו חייב לעלות שוב לדוכן, כמבואר בשו"ע בסימן קכ"ח סעיף ג', שאם עלה פעם אחת ביום שוב אינו עובר אפילו אמרו לו עלה.

[ובשו"ת שבת הקהתי ח"ד סי' מ"א אות ג' כתב לגבי מי שקשה לו לילך וליטול ידיו קודם נשיאת כפים וסומך על מה שנטל ידיו שחרית דכדאי לנקות ידיו בטליתו דמהני באין לו מים כדאיאת בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן ד'].

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן י') כתב דאפשר לעבור מצד המתפלל לנטילת ידים לברכת כהנים כיון דהוי צורך מצוה.

ומהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שמעתי דאין לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידים לנשיאת כפים ויטול ידיו לפני התפילה לנשיאת כפים. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דאסור לכהן לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידים לנשיאת כפים ויסמוך על נטילת ידים שחרית.

[והעיר לי הרה"ג ר' דוב מאיר בן דודי הג"ר ניסן שוב שליט"א בהא דהרבה כהנים נהגו להקל לכתחילה כדעת הפרי חדש להיות ש"ץ ולכן הם ממהרים לסיים תפילת לחש כדי ללכת ליטול את הידים ועוברים לפני המתפללים כדי ליטול ידיהם.

ויש לציין דנחלקו הפוסקים בנטילת ידים לנשיאת כפים לש"ץ שהוא כהן. בחיי אדם (כלל ל"ב סעיף כ"ו) כתב שסומך על הנטילה שנטל קודם התפלה, ובקיצור שו"ע (סימן ק' סעיף י"ז) כתב שסומך על נטילת ידים של שחרית וכן כתב בערוך השלחן (סימן קכ"ח סעיף ל"ג) וכן הוא בכף החיים (סי' קכ"ח ס"ק ק"כ) בשם שו"ת לב חיים (ח"ב סימן ט"ז) כי ש"ץ שהוא כהן ובא לישא כפיו אין צריך ליטול ידיו.

ובשו"ת משנה הלכות (מהדורא תנינא ח"א סימן צ"ב) כתב: ואצלנו נהוג אם כהן ש"ץ נוטל ידיו קודם התפלה אם הוא שחרית קודם שחרית ואם הוא מוסף קודם מוסף ומיהו אם לא נטל ידיו יש לסמוך על נטילת שחרית.

ובלקט הקמח החדש (סימן קכ"ח ס"ק פ"ח) כתב דבמקצת מקומות נהגו קודם רצה מביאים לו ליטול ידיו. וכן כתב בקצות השלחן (סימן כ"ג סעיף י"ח): וראוי שיביאו לו מים להש"ץ לפני התיבה ליטול ידיו קודם עלותו לדוכן ועל כל פנים יטול ידיו קודם שיריד לפני התיבה לחזרת הש"ץ ובדיעבד יכול לסמוך על

(להגה"ק מבוטשאטש ז"ל סימן ק"ב) האריך בזה, ויש בדבריו כמה קולות, וגם מתיר לעבור כדי ללכת לשמוע קדיש, או לענות אמן, כי אין ספק ביטול מחשבת חבירו, מוציא מידי ודאי מצוה שלו, לענות אמן עיי"ש. ולפי זה כל שכן שלנשיאת כפים מותר, דעדיפא מלענות אמן, לא מבעיא אם הוא הכהן השני, שאז לדעת רבינו פרץ (בטור סימן קכ"ח) יש כאן בב' כהנים חיוב דאורייתא, או שהכהן הזה הוא הכהן העשירי, שעל ידי זה יש כאן ברכת כהנים ברבים, רצה לומר ציבור של כהנים, דודאי יש בזה עדיפות לגבי ברכתם, שהרי השכינה שורה על אצבעות הכהנים (מג"א, ומשנ"ב ס"ק פ"ט), וכל בי עשרה שכינתא שריא (סנהדרין דף ל"ט ע"א), נמצא שאפילו בזמן הזה שאסור להסתכל שאצבעות הכהנים הוא רק זכר למקדש, שאז שרתה שכינה עליהם (משנ"ב שם), אבל בעשרה כהנים יש אפילו בזמן הזה השראת שכינה, וכן נהגו להזדר להתברך מעשרה כהנים. - אלא אפילו הוא השלישי, יש בזה מעלה דשלשה נקראו רבים, וגם כל כהן מוסיף ברכה בכל ענין [וכידוע העובדא מתקופת הגאונים, ששלש מאות כהנים התאספו מול הר הבית לברכת כהנים, והיה ביניהם אחד בעל מום, וגרשוהו שאר הכהנים (או רצו לגרשו) ואמר הגאון שבעל מום זה הוא הכהן היחיד בין כל ג' המאות] - ובכל אופן הוי ברכת כהנים מצוה חשובה דרבים, שהרי רבים [עונין] הם המתברכים ואם כן אם למצוה דיחיד מתיר האשל אברהם כל שכן לברכת כהנים. האמנם יש לעיין מנין המקור לדברי האשל אברהם, ומה גדר מצוה. ומדברי היד אליהו (שבדעת תורה הנ"ל) נראה דלא סבירא ליה להתיר לדבר מצוה, מטעם דלא הוי בעידנא, ורק להשלים מנין דהוי מצוה דרבים התיר. מכל מקום בנידון דידן לברך את ישראל אפשר להתיר גם לולא דברי קודשו של האשל אברהם, דכמבואר אין ברכת כהנים מצוה של יחיד, אלא יש להחשיבה למצוה דרבים, דכמו להשלים מנין [שהתיר היד אליהו]. שרבים צריכים לזה העשירי, כמו כן כשרבים צריכים לזה הכהן שיברכם, אפילו יש להם כהנים בלעדו וכמו שנתבאר. ואמר לי ידי"ג מגדולי ירושלים הגאון רבי נטע פריינד שליט"א שמרן החזון איש ז"ל התיר לעבור לפני המתפלל לצורך ברכת הכהנים [מסתמא נטילת ידים ועליה לדוכן] דלא גרע מהנצרך לנקביו שמותר שלא יעבור על כל תשקצו [כאשל אברהם] - והכוונה דלצורך חיוב דאורייתא שרי. וכמו כן לברכת כהנים. שוב ראיתי במשנה ברורה (סי' קכ"ח ס"ק ק"ו) שאם אין כהן אחר בבית הכנסת, והכהן מתפלל שמונה עשרה, צריך להפסיק ולעלות לדוכן כדי שלא תתבטל נשיאת כפים - הרי דמותר להפסיק באמצע שמונה עשרה [לבטל כוונתו וללכת מלפני השכינה שמומן] כדי לעלות לדוכן, ואם כן כל שכן שמותר לעבור לפני המתפלל כדי לישא כפיו, דלא עדיף כונת חבריו מכונת עצמו, אבל מזה ראיא רק כשאין כהן אחר בבית הכנסת.

וכן שמעתי מרבותינו מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל ומרן הגרי"ש אלישיב שליט"א שמותר לכהן לעבור לפני המתפלל כדי לעלות לדוכן.

וכן בתשובות הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בסוף ספר נקיות וכבוד בתפלה (אות י"ח) נשאל: כהן שצריך לעלות לדוכן ועומד מאחוריו אדם באמצע שמונה עשרה האם מותר לו לפסוע. והשיב: החזו"א אמר דברכת כהנים דוחה דין זה כיון שהיא מדאורייתא, ומותר לפסוע לתוך ד' אמותיו.

וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א דמותר לעבור כנגד המתפלל כדי לעלות לדוכן.

וכן כתב בתשובות והנהגות (ח"א סימן ע"ה): בשו"ת יד אליהו (סימן ו') מתיר לעבור כשצריכים לו להצטרף למנין דאתי עשה דרבים דוחה איסורא דיחיד לא לעבור לפני המתפלל, וכעין זה נראה להתיר לכהן לעבור לדוכן נגד המתפלל שזהו צורך רבים ונקרא מצות עשה דרבים לברך רבים בברכת כהנים.

וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א והגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א דנוהגים להקל לכהן לעבור כנגד המתפלל כדי לעלות לדוכן לישא את כפיו. וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן נ"ט) שכהן יכול לעבור לפני המתפלל שמונה עשרה כדי לעלות לדוכן.

ובספר שיח תפלה (עמ' קע"א) מביא את דברי היד אליהו דלצורך מצוה דרבים שרי לעבור כנגד המתפלל וכתב על זה: על כן בכדי לעלות לדוכן, מותר לכהן לעבור לפני המתפלל אם אין לו דרך אחרת [אבל אם יש דרך אחרת אף שהיא ארוכה, צריך לעקוף בדרך האחרת]. כיון שזה מצוה דרבים, אבל לרדת מהדוכן שאין זה אלא לצורך הפרטי שלו אין לעבור לפני המתפלל. ואם הכהן רואה שיוכרח לעבור כנגד המתפלל רצוי שיתפלל חוץ למקומו הקבוע, שאינו אלא הידור בתפלה, כדי שלא יעבור על איסור העברה.

ומהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שמעתי דאין לעבור לפני המתפלל כדי לעלות לדוכן ויעמוד במקומו ויברך שם את אלה שעומדים לפניו.

האם מותר לישראל לעבור כנגד המתפלל כדי שהכהנים יוכלו לעלות לדוכן

שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דהעומד בתפילתו במקום שצריכים הכהנים לעלות לדוכן, ואינו יכול לפסוע מאחר ויצטרך לעבור כנגד המתפלל, מותר לו לעבור נגד המתפלל כדי שיוכלו הכהנים לעמוד במקומם. וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א.

וכן כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ה סימן כ"ז אות ט'): ומה ששאלת אם אחד מתפלל במקום שהכהנים עולים לדוכן ואינו יכול לפסוע לאחוריו דעל ידי זה יצטרך לעבור כנגד המתפלל, לפי מה שנתבאר אם זה מעכב מצוה דרבים דנשיאת כפים מותר לעבור לפני המתפלל.

ומהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א והגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דישראל שעומד במזרח בית הכנסת אסור לו לעבור כנגד המתפלל כדי לפנות מקום לכהנים.

האם מותר לכהן לעבור כנגד המתפלל כדי ליטול ידים לנשיאת כפים

בספר נחלת אליהו להגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל (ח"א סימן כ"ג) כתב: כהן שהולך ליטול ידיו לישא את כפיו צ"ע אם בדרכו הוא נגד המתפלל אם מותר לעבור, דאין שייך לומר דמצות עשה דנשיאת כפים ידחה לא תעשה דרבנן דאסור לעבור לפני המתפלל אך להסוברים דנשיאת כפים בזמן הזה הוא דרבנן גם עשה דרבנן ידחה לא תעשה דרבנן, אך לא הוי בעידנא דעבר על לא תעשה מקיים מצות עשה דהעשה קיים אחר כך ואף דאי אפשר בענין אחר, אך הנטילה לא הוי רק הכשר מצוה, ועוד דהא אפשר לקיים שניהם שילך מבית הכנסת ולא ישמע כשקורא הש"ץ כהנים דאז אינו עובר על עשה דנשיאת כפים ואף דאינו מקיים, אך זה תליא אם קיום המצות עשה דוחה לא תעשה או מה שלא יעבור על העשה ע"י בספר קובץ הערות סימן ח' ס"ק כ"א. אך אולי שייך בזה כבוד הבריות שמתבייש ללכת מבית הכנסת.

ובספר ד' אמות של תפלה (בביאורים ח"ב סימן ז' פרק א' אות ג') כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דיש מקום להקל לעבור נגד המתפלל לצורך דבר מצוה, משום דלפי הטעם דמפסיק בין המתפלל והשכינה דהוי ענין של חוסר כבוד לשכינה יש לומר דחונה דהעברתו הוי לצורך מצוה ליכא בזה זלזול לשכינה. ולטעם של ביטול דיונה, היכא דביתא צורך מצוה הוי לסמוך על דעת

מכתב מאליהו

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א <p>ראש ישיבת "חברת אהבת שלום"</p>					
	הגאון רבי אליהו מני זלה"ה <p>אב"ד ור"מ חברון ת"ו</p>				
ספר "מכתב מאליהו"					
אלו השאלות מאת רב רחומאי הרב ריי"ח טוב הי"ו [זלה"ה] יום כ"ז שבט תרל"ד					
(השאלות הם ממרן הרי"ח טוב זיע"א, התשובות מהגאון החסיד רבי אליהו מני זיע"א, המדרור "נשמת איש חי", הוא ליקוט מדברי מרן הרי"ח טוב בספריו המודפסים, ומדורר "בין הרי"ם" הוא השלמות ובירורי הלכה מהגרי"מ הלל שליט"א ראש הישיבה)					
שאלה א	שאלה א				
[אופן פניית הש"ץ לימין ולשמאל בפסקי ברכת כהנים]					
שאלה: כתב חסד לאלפים (סימן קכ"ז אות ב'): מנהג עיה"ק ירושלם ת"ו ובית אל יכב"ץ כשאומר שליח ציבור יברכך יפנה לימין וכו' (א), אם עתה המנהג כן בערי הקודש, ע"כ. תשובה: מודע לבניה דמ"ש אפי זוטרי [להר"א פינסו בחלק משפט כתוב] משם איגרות הרמ"ז ז"ל [סימן ד'], אין ראייה שיאמר תיבת יברכך לצד ימין, כי אם בא לאפוקי מהאומר בהיפך (ב). ואני נוהג כלשון הזוהר, וכמ"ש חסד לאלפים שם, ולא כמו שהגיה הרב בנו. ומנהג בית אל יכב"ץ כמו שאני עושה. ועיין תפלת כל פה דף פ' ע"ג. ועיין כף החיים (סימן ט"ו אות ע"ז) שתיבת יברכך וכו' לצד ההיכל, וישמרך לצד ימין, יאר לצד ההיכל, אליך ויחונך לצד שמאל, ישא לנגד ההיכל וקו האמצעי שהוא גופו (ג).					
שאלה ב	שאלה ב				
[אופן חלוקת אצבעות הידים בעת ברכת כהנים]					
שאלה: בשלחן ערוך כתב שעושים נשיאות כפים ה' אוירים, ובזוהר (פרשת נשא דף קמ"ו ע"ב) משמע שצריך להיות האצבעות מופרדות זו מזו כולן, וכן כתב מקדש מלך שם (ד). ובספר הכוונות לא מצאנו גילוי לזה, על כן יודיענו אם יש גילוי לזה משאר ספרי הרב ז"ל, ואיך המנהג בבתי כנסיות בערי הקודש ירושלים ת"ו וחברון ת"ו, ובפרט בבית אל יכב"ץ, ע"כ. תשובה: בדבר הזה אין ברירה, יש עושים כן ויש עושים כן. ואני נוהג לומר למי שישאל אותי, שיעשה לפי רצונו, כפי הפשט או כפי הזוהר. ובדברי הרב ז"ל לא נמצא גילוי בזה.					

נשמת איש חי

א. כתב מרן הגאון הרי"ח טוב ז"ל בבן איש חי (שנ"א פרשת תצוה אות ג) וז"ל: כשאומר הש"ץ יברכך [ה'] יהיה לצד ההיכל, וישמרך לצד ימין. ויאר ה' פניו כלפי ההיכל. אליך ויחונך לצד שמאל, כן כתב בחסד לאלפים. אך הרב בנו שם כתב בשם אפי זוטרי שהביא מאיגרות הרמ"ז ז"ל, יברכך לצד ימין שלו, יאר לצד שמאל, ישא לצד פניו. וכתב שם שכן המנהג פשוט בעיה"ק ירושלם ת"ו, וכן נוהגים בקהל חסידים בבית אל יכב"ץ יע"א. ושאלתי מאת ידידנו הרה"ג מהר"א מני נר"ו שיודיעני מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בדבר זה, וכתב לי וזה לשונו: מודע לבניה דמ"ש אפי זוטרי בשם איגרות הרמ"ז ז"ל אין ראייה. ואני נוהג כלשון הזוהר וכמ"ש חס"ל, ולא כמו שהגיה הרב בנו. ומנהג בית אל יכב"ץ כמו שאני עושה. ועיין תפלת כל פה (דף פ' ע"ג). ועיין כף החיים (סימן ט"ו אות ע"ז) שתיבת יברכך וכו' לצד ההיכל, וישמרך לצד ימין. יאר לצד ההיכל, אליך ויחונך לצד שמאל. ישא לנגד ההיכל וקו האמצעי שהוא גופו, עכ"ל נר"ו.

ב. כתב מרן הגאון הרי"ח טוב ז"ל בספרו בן איש חי (שנ"א פרשת תצוה אות י"ד) וז"ל: ופשוטין ידיהם וחולקין אצבעותיהן לעשות חמשה אוירים בין שתי אצבעות לשתי אצבעות אויר אחד. ובין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל. ויהיה תוך כפיהם כנגד הארץ, ואחורי ידיהם כנגד השמים. וכל זה כפי מ"ש מרן ז"ל בשולחנו הטהור. אבל בזוהר הקדוש (פרשת נשא דף קמ"ו ע"ב) כתוב דלא יתחברון אצבעאן דא בדא, בגין דיתברכון כתרין קדישין [פירוש עשר ספירות], כל חד וחד בלחודוי. וכתב מקדש מלך דזה היפך השלחן ערוך, דכאן קאמר שכל האצבעות יהיו מופרדות זו מזו. וכן כתב אספקלריא המאירה על זוהר הקדוש. ושאלתי להרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו להודיעני מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בירושלים ת"ו, וכתב לי: בדבר זה אין ברירה, יש עושים כמ"ש בזוה"ק, ויש עושים כמ"ש מרן ז"ל. ובדברי רבינו האר"י ז"ל לא נמצא גילוי לדבר זה [ע"כ]. ופה עירנו [בג'דאד] יע"א נוהגים לעשות חמשה אוירים, ויש קצת נוהגים לעשות כפי זוה"ק, ע"כ.

ג. כתב מרן הגאון הרי"ח טוב ז"ל בבן איש חי (שנ"א פרשת תצוה אות י"ד) וז"ל: יגביהו ידיהם למעלה מכתפיהם שיהיו ידיהם כנגד ראשם ממש, וכמ"ש בשער הכוונות. ועיין תורת חכם (דף קנ"ג ע"ב וקנ"ד ע"א) בענין זה. ומגביהים יד הימנית קצת למעלה מהשמאלית כדי להגביר מדת רחמים על מדת הדין. ושאלתי להרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו וכו' להודיעני מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ, אם הכהנים אצבעותיהם זקופים כמו נטילת ידים, והשיב שגם בזה לא יש היכר, יש עושים כך ויש עושים כך.

ד. כתב מרן הגאון הרי"ח טוב ז"ל בבן איש חי (שנה א' פרשת תצוה אות ט"ו) וז"ל: כשמזכירין השם בברכת כהנים יענו הציבור ברוך הוא וברוך שמו וכנזכר בפוסקים. ואף על גב דאיכא דלא סבירא להו הכי, המנהג פשוט לענות. וכן המנהג פשוט בערי הקודש תוב"ב, ואין לשנות.

ה. כתב מרן הגאון הרי"ח טוב ז"ל בבן איש חי (שנ"א פרשת תצוה אות ט"ז): וכשמתחיל שליח ציבור שים שלום, אז מחזירים פניהם כלפי ההיכל, ולא יחזירו פניהם קודם, ואז אומרים: רבון העולמים, עשינו מה שגזרת עלינו. עשה אתה מה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל. ואין מסיימין הפסוק הזה, וכן המנהג בעה"ק תוב"ב שאומרים עד כאן ואין מסיימים הפסוק, עכ"ל.

בין הרי"ם

להלכה. אולם בספרו היכל הצרכה (בפרשת נשא על הפסוק אמור להם) כתב לעשות כשמי הדעות, שכל האלצבעות יהיו מוודלות קצת, וזכל זאת יעשה ה' אוירים כהשלטן ערוך בהפרש יותר. וכן הביא צור וזב שם. ועיין מה שהאריך בזה בספר נימוקי אורח חיים (מונקאטש) שם.

והנה הטעם למה רבינו הגר"א מני ז"ל, ומרן הרי"ח טוב ז"ל לא ראו להכריע ולחייב בזכאן לעשות למעשה כדעת הזוהר, הוא מפני שלא נמצא גילוי בדבר זה בכתבי האר"י ז"ל. ומאחר שהאר"י ז"ל לא כתב לנהוג כהזוהר, הניחו הדבר לעשות כרצון איש ואיש.

ה. הנה צענין אופן עמידת הידיים צעת ברכת כהנים, כתב מרן בשלחן ערוך (או"ח סימן קכ"ח סעיף י"צ) ח"ל: מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם, ומגביהים יד ימנית קצת למעלה מן השמאלית, ופושטים ידיהם, וחולקים אלצבעותיהם וכו', ופורסים כפיהם כדי שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ, ואחורי ידיהם כנגד השמים, עכ"ל. הרי שלפי דעת מרן יש להגביה הידים עד הכתפים, ויש לפרוס אותם כפיהם כלפי הארץ.

אולם דעת רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות מצווארת באופן אחר, שצריך להגביה הידים כנגד הראש, ולזקוף גם האלצבעות כלפי מעלה, שכן כתב בדרוש ה' דחורח העמידה (דף מ' ע"א) ח"ל: והעיני הוא צמה שיתבאר צענין כוונות ברכת כהנים, שעייניה הוא שאז נכנסין אורות המקפים צו"א. ופשוט הוא כי אז מתרבים האורות צו"א, ולכן אז הם נושאים את כפיהם, לרמוז שאותם ההאורות הניתוספות צו"א, האנמשכות ויואלות מקופי האלצבעות של ידיו, שלא ירדו למטה, אמנם יאלו משם ויעלו בסוד אור חוזר ממטה למעלה עד רישא דז"א בסוד זקיפת האלצבעות כלפי מעלה. ועל ידי כן נתקנים חכמה ובינה של לאה. וזה סוד טעם שצריך להכהן לישא כפיו כנגד ראשו ממש למעלה כנוכר במשנה. וצריך ליהר בזה להגביהם ממש כנגד ראשו. וכ"כ בזוהר (חלק ג' דף קמ"ה ע"א) ברכע"מ, ח"ל: פקודא דא לזרכא כהנא ית עמא ככל יומא צוקיפו דאצבען,

וכמפורש בלשון הזוהר שם שכתב ימינא דיליה, ושמאלא דיליה, וקאי שם על הש"ץ. והציאו צקינור הר"א פינסו בספרו משפט כתוב (סימן קכ"ו).

והנה הרב מגן אברהם (שם ס"ק ג') והציאו הבאר היטב שם (ס"ק ד') העמיק דברי זוהר כהוימת. ועיקרי הדברים כתב בספר חס"ל כמשמעות זוהר (מלכד ענין תיבת פניו שכתב לאומרו כלפי ההיכל, וזוהר מפורש שצריך לאומרו כלפי שמאל). אולם צוז הוא הרב המגיה בחס"ל שם, הביא דעת האפי זוטרי בשם הרמ"ז כאילו חולק על השיטה שהביא אציו בחס"ל, והצין שר"ל שצריך לומר יברכך לימין, ויאר לשמאל וישא לאמנע, דהיינו, שכל הפסוק הראשון לימין, וכל הפסוק השני לשמאל, והשלישי לאמנע, וכתב שכן נוהגים בצית אל ובערי הקודש. ועל זה השיב רבינו מהר"א מני ז"ל בתשובתו כאן, שטעה בכוונת הרמ"ז, ולא כיון הרמ"ז ז"ל אלא לאפוקי מהקהלות שנהגו לפנות תחילה לשמאל. ומ"ש שם הרב המגיה בחס"ל שכן הוא המנהג בצית אל, כבר הכחישו רבינו מהר"א מני ז"ל דהמנהג בצית אל כסתימות הזוהר. ועיין בכף החיים פלאגי ז"ל (סימן ט"ו אות ע"ו) שהעמיק בקצרה לשון ספר נוהג כלאן יוסף, ודבריו צענין זה מחודשים, ואינם דדיוק כמ"ש בזוהר, והוא דהוסקף בפסוק השלישי לאחר שמתחיל צו לאמנע, שוב פונה עוד הפעם לימין ולשמאל ולאמנע עי"ש. ואין לנו אלא דברי הרשב"י בזוהר, וכנעתק ככל גדולי הפוסקים הנ"ל ותול"מ.

והנה לענין תיבת "פניו" העיקר כמפורש בזוהר, דהוא לצד שמאל וכמ"ש הרב מגן אברהם, ולא כמו שכתב בחס"ל, ונמשך אחריו מרן הרי"ח טוב ז"ל צנן איש חי שם, לאומרה כלפי ההיכל. וכבר הרגיש בזה בספר אליה רבא (באו"ח סימן קכ"א). ובסידורים המודפסים כתבו לענין תיבת "פניו" כמ"ש מרן הרי"ח טוב ז"ל צנן איש חי, ונלע"ד שצריך לנהוג כמפורש בספר הזוהר.

ד. עיין מגן אברהם (בסימן קכ"ח אות י"ט) שהזכיר שיטת הזוהר וכתב שאין נוהגים כן. ועיין בספר שולחן הטהור (קאמרנא) שם (אות י"א) שנקט כהזוהר

עכ"ל. ובסמימות נראה דמה שכתב מרן הרי"ם טוב ז"ל בשאלתו להרא"מ ז"ל: וכמ"ש בשער הכוונות, כוונתו לגבי השאלה השניה דוקא לענין הגזבה הידים כנגד הראש. וכן נראה להדיא מלשונו בצ"ח איש חי. ופלא שלא דייק מלשון שער הכוונות ולשון הוזהר הנ"ל גם לענין הגזבה האמצעות כלפי מעלה, וז"י. והנה מה שהשיב רבינו הרא"מ ז"ל דאין מנהג צדוק, הוא ציחם לשאלת רבינו הרי"ם טוב ז"ל לענין המנהג צדוק אל ובערי הקדוש, אבל צדוקי שראוי למעשה לדקדק בכל זה כדעת האר"י ז"ל, מאחר שצדוק פרטים אלו מפורשים בדבריו, ומקורויהם צוהר הקדוש, דלכן ראוי לכל אדם לעשות כן.

ו. כתב הכנה"ג בשם הרב עזריה יהושע שאין אומרים צ"ה וצ"ש אלא על הזכרת השם שבזכרה. ולא באזכרה שבפסוקים וכיוצא. ושם הציג מהטור (סימן קכ"ד) משם משוואת אצו הרא"ש שהציג בשם אצו, שהיה אומר על כל צרכה וצרכה שהיה שומע צ"ה וצ"ש, וכמ"ש כי שם ה' אקרא הצו גדול לאלהינו. וכתב הכנה"ג שם דהגם דפפשות נראה מזה דס"ל להרא"ש כדעה הנ"ל שדוקא על אזכרת שבזכרות עונים צ"ה וצ"ש, מכל מקום מהר"ה שהציג משמע דעל כל אזכרה יש לענות. ועוד הציג ראיה מהמשך דברי הטור דאפילו כשמוכיחים צדיק בשר ודם צריך לצרכו שנאמר וזכר צדיק לצרכה (וכמ"ש בגמרא יומא דף ל"ו ע"א), והיינו אפילו בהזכרת שם הצדיק בפתח, מוכח דהיינו מיירי גם ציחם אל ה' באזכרה בעלמא ללא צרכה. עוד הציג הכנה"ג ראיה מסדר עבודת יום הכפורים שאמרו שם והכהנים והעם כשהיו שומעים שם המפורש יואל מפי כהן גדול היו אומרים בשכמל"ו, הרי דאף על פי שלא היתה שם צרכה אלא אזכרה בעלמא היו עונים בשכמל"ו. ועיין עוד בשו"ת הכנה"ג (סימן כ"ח) שחזק שם ראיה זו, והוכיח שם דלמית בשכמל"ו שהיה במקדש היה ג"כ במקום צ"ה וצ"ש שגזולין, כמו שהיה במקום אמן שגזולים עי"ש. ועיין בשו"ת דבר

שמואל סימן רנ"ה שכתב דמעיך הדין אינו רואה טעם נכון לעניית צ"ה וצ"ש על הזכרת ה' בעלמא בלא צרכה, וכגון בצרכת כהנים, ומדברי שו"ת הרא"ש גם לא מלא ראיה, דמלשון משמע דדוקא באזכרה שבזכרה עונים. גם הוזכר חשש שיש בדבר מפני הצלול והטירוף להש"ך ולכהנים. אלא דמכל מקום, במקום שנהגו כן לענות, אין צדיקו לשנות ממנהגם עי"ש. ועיין להרב פרי חדש (או"ח סימן קכ"ד סעיף ה') שפסק כהשכנה"ג שצריך לענות צ"ה וצ"ש על הזכרת השמות שבזכרת כהנים (ויש שם טעות סופר בדבריו שבמקום אמן צ"ל צ"ה וצ"ש). וכן חזר וכתב שם (בסימן קכ"ח סעיף י"א). ומלמד הראיות הנ"ל הוסיף להציג ראיה ממסכת יומא (דף ל"ט ע"א) דכשהיה מזכיר הכה"ג לה' חטאת היו עונים אחריו בשכמל"ו. ובשלמי ציבור (דף שמ"ח בהגד"מ) הציג כנ"ל. וכן כתבו בצרכי יוסף (סימן קכ"ח אות י'), ובכף החיים פאלאג"י (סימן ט"ו אות ע"ו), ובכף החיים סופר (סימן קכ"ד אות ז'). וצריך לפרש מ"ש רבינו בצ"ח איש חי ז"ל: ואף על גב דאיכא דלא סבירא להו הכי וכו', דצדוקי כוונתו על הרב דבר שמואל שכתב שלא מלא טעם נכון לענות צ"ה וצ"ש על הזכרת השם בלא צרכה, וחשש לה ג"כ משום טירוף וצלול למקרא ולכהנים, דכוונתו לומר שלפי זה אין חיוב לענות, ועל כל פנים יש לענות כהמנהג, אבל פשוט דאין מי שיסבור דאסור לענות.

ו. כדי להצין שאלת רבינו הרי"ם טוב ז"ל נקדים, כי מקור התפלה הזאת היא בגמרא (סוטה דף ל"ט ע"א), וז"ל: רבנו של עולם, עשיתו מה שגזרת עלינו, עשה עמנו מה שהצטבתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו', עכ"ל. ולכן נכנס רבינו לצית הספק, האם וגו' ר"ל עד וצריך את עמך את ישראל או עד חלב ודבש (דברים כ"ו ט"ו).

והנה ברמב"ם (פרק י"ד מהלכות נשיאת כפים הלכה י"ב) העתיק לשון הפסוק

לאמתה של הלכה

בענין ברכת כהנים האם צריך על דרך הסוד שהש"ך יקרא לכהנים גם תיבת יברכך

גילוי מהזוהר שהש"ך מקרא גם תיבת יברכך

אולם מצאנו בזהר (זוהר חדש דף נ' ע"א בהוצאת מוה"ק) וז"ל: תא חזי כיון דש"ך סיים צלותיה, ואתא לברכא ברכתא. דכהני, אצטרך ודאי לכוונא ברעותא דלבה וכו'. וכדן בעי ליה לש"ך למימר יברכך ה' כלפי ההיכל, וישמרך, לאסתכלא לסטרא דימינא דיליה וכו', ולבתר יאמר יאר ה' כלפי ההיכל, פניו אליך ויחונך, ויסתכל לסטרא דשמאל דיליה ליחדא בימינא וכו', עכ"ל. וסתימות הדברים שם מורים שמקרא הש"ך גם תיבת יברכך. ואפשר דמה שנהגו מארי דרזין וחכמי בית אל להקרות תיבת יברכך נגד פסק מרן ז"ל, הוא על סמך משמעות דברי הזוהר הנ"ל. וזה יותר מסתבר מלומר שסמכו על רבינו בחיי לקבוע על פיו מנהג על דרך הקבלה נגד פסק מרן בשלחן ערוך. (ואין זה דומה למ"ש לעיל בשם הפוסקים דאפילו על ספר הזוהר אין אנו סומכים במוחלט כאשר אין לנו הנפק מדברי האר"י ז"ל שמסכים לזה, דזה הוא דוקא בדברים הנלמדים ממשמעות וביאור דברי הזוהר בענייני הסודות שיש להם נפקותא לדינא, שיש לחוש שמא אין כך הכוונה, כיון שהזוהר איירי תדיר בהעלמה וברמיזה, ורק להאר"י ז"ל הסמכות לפרש ולהכריע בדברי הזוהר, ולקבוע הלכות למעשה. אבל דברים המפורשים בזהר לנהוג כן, הוא גילוי מילתא בעלמא, ושפיר יש לסמוך על זה לדינא גם כאשר לא הוזכר האר"י ז"ל להדיא כן). וכבר כתבתי וביארתי חילוק זה במקום אחר.²

אולם האמת שכל אלו הסמוכים קלושים הם, וקשה מאד להכריע לנהוג כן על פי הקבלה על פיהם, שכאמור בכתבי האר"י ז"ל אין גילוי להדיא לזה כלל. וגם בספר הזוהר יש רק משמעות וסתימות פשט הלשון, אבל אין הכרח ממש, דיש לפרש שפיר דכוונתו לומר דפסוק הראשון שהוא יברכך יש לאומרו כלפי ההיכל, ואיירי מהיכא שמתחיל הש"ך להקרות, שהוא מתיבת ה' ואילך.

דעת הרב שמואל ויטאל שפסק בפשיטות כדעת הש"ע

ועיין בספר חיים שנים ישלם, שהוא הגהות על השלחן ערוך של הרב שמואל ויטאל ז"ל בן הר"ח ז"ל (ונדפס בריש ספר פתח הדבר חלק ב'), שכתב שם בהאי נידון דידן (בסימן קכ"ח סעיף י"ג) וז"ל: מתחילים הכהנים לומר יברכך, ואחר כך מקרא אותם וכו' (ש"ע): ונ"ב נראה מדבריו שמלת יברכך הכהנים אומרים אותה מבלי מקרא. וכן כתב בסעיף י"ח. וכן עמא דבר. ואני רמזתי שני הדברים בפסוק, שצריך המקרא להקרות אותם מלה במלה מדכתיב אמור להם יברכך, ועוד דרשינן סמוכים: להם יברכך, ר"ל מלת יברכך להם [בלבד], ואין צריך לאחר להקרותם. האמנם בעל הלבושים ז"ל כתב (בסעיף י"ג): ומתחיל להקרות יברכך, וכן כתב בסעיף י"ח [כהרמ"א]. אבל אנו לא עבדינן הכי, ופוק חזי מה עמא דבר, עכ"ל. והרי קמן גאון חכמת הקבלה, והמוסר אותה לזרות על ידי הסדרים שעשה מכתבי אביו הר"ח ז"ל, שקבל מפי האר"י ז"ל, והם המנונים שערם המפורסמים, והוא בעל המחבר סידור חמדת ישראל, סידור על דרך הכוונות, ולא חלי ולא מרגיש בדיון זה שום דבר להסתפק שעל דרך הקבלה יש לנהוג היפך פסק מרן ז"ל. וכן כתב בסידורו חמדת ישראל (דף ע"ה ע"א בנדפס) וז"ל: והם מאלהין יתחילו מלת יברכך, ואחר כך יקרא אותם הש"ך מלה במלה, עכ"ל. והרי שכ"כ בתוך סידורו שיסדו כולו על פי הכוונות של האר"י ז"ל, מוכרח שלא ראה בדבר זה שום סתירה כלל בין דעת הרב האר"י ז"ל לדעת מרן ז"ל בשלחן ערוך. ומוכרח מכאן גם כן שמעולם לא ראה לאביו ז"ל מקפיד בדבר זה, ואפילו כאשר התפלל הר"ח ז"ל בעצמו כשליח ציבור, שאז היה נוהג ככל מנהגי רבו האר"י ז"ל, וכמ"ש בשו"ת באר מים חיים להרש"ו ז"ל (סימן ג"ט בשאלה). נראה מכל זה שלא היה להרש"ו ז"ל אפילו צד כל שהוא להסתפק בדיון זה שיש מקום על דרך הסוד לנהוג אחרת מפסק מרן בשלחן ערוך. וידוע כי הרש"ו ז"ל היה הרב בק"ק דמשק, וממייסדי מנהגיה, ואכן נהגו בדמשק עד לדורות האחרונים כפסק מרן בשלחן ערוך, וכמ"ש בשו"ת מילי דעזרא (אר"ח סימן י'). וכן הביא שם לדברי הרש"ו ז"ל אלו בספרו חיים שנים ישלם, כראיה מפורשת למנהג דמשק, עי"ש ב' שכתב שהמרישים נגד מנהג זה מטעם שכן "דעת האר"י ז"ל" ומרבים מחלוקת בקהלה, אין כדאי להם כלל, מאחר שאין שום הכרח גמור

עד וצריך את עמך את ישראל, ולא כתב וגומר. והפרישה (או"ח סימן קכ"ח אות כ"א) כתב וז"ל: וגם נראה דלא לגמור כל הפסוק, דהא צומן הזה לא שייך לומר ואת האדמה אשר נתת לנו וכו'. וגם רבינו [הטור] והרמב"ם ושלחן ערוך לא הציאו כל הפסוק רק עד וצריך את עמך [את] ישראל ולא כתבו 'וגו'". והנה צטור דפוסים אחרונים הוסיפו אחר מיצות "עמך ישראל" מיצת "וכו'", ועל פי זה כתב בספר עולת תמיד (שם אות ל"א) וז"ל: צטור משמע שמסיימים הפסוק עד חלב ודבש. אבל בדפוסים הראשונים של הטור אין שם מיצת "וכו'", וכמ"ש הפרישה. ועל כל פנים נראה דעיקר ספקו של מרן הרי"ם טוב זה הוא מפני שבעלמא קי"ל דכל פסוקא דלא פסקיה משה רבינו ע"ה אנו לא פסקינן ליה, וכדאימא בגמרא (מגילה כ"ב ע"א). ועל זה השיגו רבינו הרא"מ ז"ל שהמנהג לומר עד עמך ישראל.

והנה גם הלבוש העתיק הפסוק עד עמך ישראל. וכ"כ צאליה רבא שאין לסיים עד סוף הפסוק, והשיג על העו"ת הנ"ל. והציג שכן מוכח מספר המניא (דף י"א ע"ג סימן ה'). וכן כתב להשיג כנ"ל על העו"ת בספר מאמר מרדכי (שם אות כ"ג), והסיק שצ"ל עד עמך ישראל. ובסידורים הקדמונים לק"ק הספרדים לא מלאמי נוסח זה, ורק בסידור ארס צוצא (רפ"ו) הציאו הפסוק עד עמך ישראל. אולם בסידור צית מנוחה ובסידור אהלי יעקב מועתק הפסוק עד סופו. ועיין קף החיים (שם אות נ"ו) שהציג דעת הפוסקים שאין לסיים רק עד עמך ישראל ובפסק מרן הרי"ם טוב ז"ל בצ"ח איש חי הנ"ל.

ולענין הא דקי"ל דאין אומרים חזי פסוק, עיין למרן הרי"ם טוב ז"ל בשו"ת רב פעלים (ח"א חזו"ר סימן י"א) שדן בזה, וכתב שאם נאמר חזי פסוק דרך תחינה ובקשה שרי עי"ש. וכן הוא בנידון דידן. עוד כתב בשם שו"ת חתם סופר (או"ח סימן י') שהציג בשם ספר יצין וצונו דכל היכא דאיכא אמתא או זקף

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א ראש ישיבת "חברת אהבת שלום"

שכן צריך על דרך הקבלה.

ראיה מסדר הכוונות המבואר בשער הכוונות ובסידור הרש"ש שהש"ך צריך להקרות גם תיבת יברכך

אולם נלע"ד שיש מקום לדייק שעל פי סדר הכוונות המבוארים בשער הכוונות ובסידורו של מרן הרש"ש ז"ל, שצריך שהש"ך יקרא לכהנים גם תיבת יברכך. והוא שידוע שמסתימות דברי הסידור של מרן הרש"ש ז"ל נראה שגם הכהנים וגם הש"ך וגם הקהל מכוונים בכל פרטי הכוונות דברכת כהנים הרמזים בתיבות פסוקי ברכת כהנים, גם לרבות בכוונות תיבת יברכך, כיון שכולה מקשה אחת בסדר הכוונה בכל תיבה ותיבה דברכת כהנים מרישא עד גמירא. וכן יש הכרח בשער הכוונות (דף מ' ע"ג) שישנה כוונה אחת מיוחדת רק לקהל, וזאת הכוונה גם היא משתלבת עם כל שאר הכוונות כולן כיעו"ש, דמוכח שהקהל צריכין לכיון בכל הכוונות גם הם, מלבד אותה הכוונה המיוחדת רק להם. (ומאחר שבברכת כהנים משלימים כניסת אורות המקיפים דל"מ דאבא בפרצוף החזרה, שחסרה כוונה זו לכל הקהל בחזרת התפלה, ובדאי שחסרה אל הש"ך שהוא הוא המתפלל תפלת החזרה, ונכנסים מקיפים אלו בברכת כהנים, וכמ"ש באורך בספרי הבן בחכמה סימן כ"ד, מוכרח דההשלמה היא לכולם, ובפרט להש"ך. ועיין בשער הכוונות שם שכתב הר"ח ז"ל דישנה כוונה מיוחדת להש"ך ושכן אותה מהי, אשר מכל זה מוכח שאין התיקון דברכת כהנים מיוחד לכהנים בלבד, ועיקרו להשלים ה"ל מדפרצוף החזרה לש"ך עצמו ולכל הקהל.

וכן בסידור אחד כתב יד מצאתי הגהה להר"י צמח ז"ל וז"ל: נלע"ד צמח, שטוב לאדם לכיון בברכת כהנים בתיבות שמכוונים הכהנים, וזה נ"ל ממה שכתוב מן הרב ז"ל כשכתו עיניו של הרב רבי חיים וויטאל ז"ל, אמר לו הרב זל"ה למה אירע לו זה, ואמר מפני שהיה מסתכל בו בק"ש ובקדושה ובברכת כהנים, והזהיר אותו שלא להסתכל בו במקומות אלו שיש בהם כוונות גדולות. וכיון שהרב אינו כהן, אם כן צריך לכיון בכוונות אלו גם מי שאינו כהן, עכ"ל. והרי מכאן ראיה שעל כל פנים הכוונות דברכת כהנים נוגעות לכל הקהל ולא לכהנים בלבד. ובסידורו הרש"ש של הר"א פיריזא ז"ל שהיה מייחדי המכוונים בבית אל, מצאתי כתוב וז"ל: מצאתי בספר כתב יד ישן על ענין ברכת כהנים וז"ל: עיין בסידור הגדול שלי החדש (דף ל"א ע"ב), שמשמע משם שצריך לכיון בכל ברכת כהנים אפילו ישראל וכו' עכ"ל. ואני הוזהר מעיד שכן מצאנו וראינו כל החזנים של ק"ק בית אל יכב"ץ, מכוונים הם והכהנים כוונות ברכת כהנים טובים השנים מן האחד. ועוד גדולה מזו כשלא היה כהן בבית הכנסת, היו אומרים ומכוונים הברכת כהנים בכלל הכוונות שבסידור מוהרש"ש זיע"א, עכ"ל. וכן ראיתי בשו"ת ישיכל עבדי (חלק ז' סימן מ"ד) שכתב בנידון זה, והוכיח כנ"ל מסדר הכוונות של הרש"ש ז"ל, דמוכח שהכוונה עולה גם לש"ך וגם לכהנים, ושלכן מוכרח שפיר שגם הש"ך צריך לומר תיבת יברכך עי"ש ב'.

העולה לדינא

והגם שאין מכל הנ"ל הכרח גמור ממש, כיון שהקהל הרי מכוונים הגם שלא אומרים ברכת כהנים כלל, וגם הש"ך שפיר יכול לכיון כוונת תיבת יברכך כאשר יאמרו אותה הכהנים, הגם שהוא בעצמו אינו אומר, ובדאי שכן נהגו מהר"ח ז"ל ומהרש"ו ז"ל, דפשוט הדבר שהיו מכוונים כל הכוונות. ועל כל פנים, ודאי דלכתחילה יותר נכון שהמדקדקים לקיים מנהגי המקובלים ינהגו למעשה כמנהג בית אל, אף על פי שאין הכרח גמור לכך מדברי האר"י ז"ל, ודו"ק.

1. עיין שו"ת וישב הים ח"א סימן א' סוף אות ד' ואות ה' בארוכה.
2. עיין שו"ת וישב הים ח"א סימן ח' ח"ג סוף אות א' ד"ה ועיין להרב פתח הדביר, והוא בעמוד קנ"ד טור ב' מהספר. ועוד שם אות ד' ד"ה ועוד יש להסביר, בעמוד קס"ד טור ב' מהספר.

האיר המזרח

אם יש נשיאת כפים במקום שאין ספר תורה

כתב המ"ב (סימן קכ"ח ס"ק א') שי"א שאין נשיאת כפים אלא במקום שיש ספר תורה, אבל רוב האחרונים וכמעט כולם חולקים על זה, ע"ש. הנה כתב השיירי כנסת הגדולה (סימן קכ"ח אות א') שכתב בתשובה דלכאורה היה נראה דדוקא בבית הכנסת ובמקום שיש בו ס"ת, אבל שלא בבית הכנסת אפילו אם יש שם ספר תורה והוא באקראי אין נושאין את כפיהם, ושכן היה נראה לדקדק מדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה (פרק אין עומדין) שכתב סדר ברכת כהנים לעמוד בפני ההיכל בבתי כנסיות וכו'. אלא שמצא בתשובה בכתב יד להרב מהר"ש חקאן הלוי ז"ל, שכתב על דברי הרמב"ם ז"ל שיקשה על דבריו למה הזכיר בתי כנסיות וכי אם יתפללו בבית דעלמא, אי נמי ברחובה של עיר אין נושאין את כפיהם, אלא סימנא דעלמא הוא, ע"כ. וכתב שמדבריו מוכח דבכל מקום נושאין את כפיהם. ומיהו אין ראיא מדבריו דאפילו שלא במקום ס"ת דאפשר דבבית או ברחובה של עיר שיש בו ספר תורה קאמר, ע"ש. א"כ משמע מדבריו שלענין ס"ת עדיין הוא מסתפק. וכ"כ הרב יהודה עייאש בסוף ספר בית יהודה (דף ק"ט ע"ד במנהגי ארגיל'ל סימן ד'). אבל הא"ר (אות ב') כתב שנראה פשוט שכשמתפללים בבית שאין בו ס"ת נושאים כפיהם, ושכן נוטה דעת העו"ת. וכ"כ הפר"ח (אות י') דלנשיאות כפים לא בעינן מקום שיש בו ס"ת אלא בכל בי עשרה איכא נשיאות כפים ושהכי נהוג, הביא דבריו הרב חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף (סימן קכ"ח אות ח'), והביא שכבר האריך בזה הרב משאת משה (ח"א סימן ג') ושהפיץ והדיח הוראת מאן דהו להפך, ע"ש. וכן כתב הרב חיים פלאגיי זצ"ל בספרו כף החיים (סימן ט"ו אות ע"ב). וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות י"ג). וכ"כ לדבריהם הכף החיים סופר (סימן קכ"ח אות ב'), והביא שכ"כ היד אהרן, השלמי ציבור, הזכ"ל, הבית מנוחה, הנוה שלום, הח"א, והפתח הדביר. וכתב שכן משמע מדברי רבינו האר"י ז"ל. ושכן ראוי לעשות ואין לשנות, ע"ש.

האומר כהן אני אם נאמן לישא כפיו

כתב המ"ב (סימן קכ"ח ס"ק א') לדברי הרמ"א באבן העזר (סימן ג' סעיף א') דמי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו ושכן המנהג, ע"ש. אמנם מרן כתב (שם) שאינו נאמן ושאין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו ושלא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו, ע"ש. וכך כתב הרב חיד"א בספרו לדוד אמת (סימן ה' אות י"ב) לדברי מרן, וסיים שיש מי שכתב דה"מ לכתחילה אבל אם עלה אין מורידין אותו, ושאם מעיד עליו אפילו אביו ואפילו משטרות מעלין. וע"ע בזה בכף החיים (סימן קכ"ח אות ו') שכתב דעכשיו כך נוהגים דאם אנו רואים שהוא בעל תורה וירא ה' ואומר שהוא כהן וממקום פלוני נאמן ע"י עצמו לקרוא בתורה ראשון ולישא את כפיו אפי' בארץ ישראל, ואם בא מארץ רחוקה שאין שיירה מצויה וגם הוא עם הארץ אינו נאמן אפי' בחוצה לארץ אלא ע"י אחרים.

אם ישן מצטרף למנין עשרה לענין נשיאת כפים

כתב מרן (סימן קכ"ח סעיף א') "אין נשיאת כפים בפחות מעשרה והכהנים מהמנין" ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק א') וז"ל "ודינו בכל דבר כמו שמבואר לעיל בסימן נ"ה לענין קדיש, ועיין שם במ"ב ס"ק ל"ג מה שכתבנו בשם הפמ"ג דמסתפק לענין ישן אם מצטרף. עכ"ל. הנה כתב מרן בסימן נ"ה (סעיף ו') "ואם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עממה או שהוא ישן אפילו הכי מצטרף עממה" עכ"ל. אמנם הט"ז (שם ס"ק ד') כתב דישן אין בו קדושה וכמש"כ בב"י בסימן ד' בשם הזהור דטעיים טעמא דמותא ורוח מסאבא שריא עלוהי, ועוד כיון שאפשר להעיר אותו משנתו למה נצרך אותו כשהוא ישן לכתחילה, וסיים שאין להקל לכתחילה. וכן הסכים הפר"ח (אות ו') הביא דבריו היד אהרן (שם). וכן הרב חיד"א בספרו ברכי יוסף (אות ו') הביא לדברי הט"ז והפר"ת. וכן הסכים לדינא שם ובספריו מחזיק ברכה (אות ג') וקשר גודל (סימן ח' אות ח') שיש להחמיר ולעוררו עד שיהא לפחות מתננמם. וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בא"ח (ש"ר פרשת ויחי אות ה') לדברי הפר"ח והט"ז ושכן ראוי להורות דאפילו באחד ישן לא יאמרו קדיש אלא עד שיקצוה אותו, וכתב שאם אי אפשר להקיצו לא יאמרו, ע"ש. וכ"כ הכף החיים (סימן נ"ה אות מ"ט) בשם האחרונים, ע"ש. ומעתה לכאורה יש לשאול על המ"ב שהרי הוא עצמו בסימן נ"ה (ס"ק ל"ד) הביא לדברי הפר"ח והט"ז וכתב על דבריהם שעכ"פ לכתחילה בודאי צריך להקיצו ועכ"פ לעוררו שיהיה מתננמם, ובבה"ל (שם ד"ה "או שהוא ישן") הסתפק לענין אם אי אפשר לעוררו ע"ש, וא"כ היאך ציין כאן לדברי הפמ"ג הלא הוא עצמו כתב שדין נשיאת כפים שוה לדין הקדיש. ונהי שהפמ"ג הסתפק בזה, המעיין בפמ"ג (סימן נ"ה א"א ס"ק ה') יראה שהוא מסתפק לדעת מרן שמיקל בישן שמצטרף אם ה"ה לענין נשיאת כפים שיש צד לומר שגם למרן לא מצטרף היות ובנשיאת כפים בעי פרסום יש לומר שבעיני שישן כולם נעורים, ע"ש, א"כ היות ואנן נקטינן כדעת האחרונים שמתמירים בישן אין נ"מ בספיקו של הפמ"ג ואין ליישב שהמ"ב נוקט כדברי הט"ז, שהמעיין בדבריו יראה שרק לכתחילה הוא מחמיר שלא לצרפו, שהרי כבר כתבנו שבבה"ל הסתפק מה הדין כשא"א לעוררו וכפשט דברי הפר"ח שס"ל שלעוכבא בעינן לעוררו, אלא שהסתפק אם ככהאי גוונא אפשר לסמוך על הש"ע, ע"ש. ונראה ליישב בדוחק שאף שבבה"ל לעיל הסתפק מה הדין כשא"א לעוררו שעדיין יש צד לומר שמותר לומר קדיש ולצרף לישן מ"מ לענין נשיאת כפים אין צד להקל היות וגם לדעת הש"ע יש עדיין את ספיקו של הפמ"ג שגרע טפי ולא מצטרף. או שלדעת הש"ע קאמר שהפמ"ג מסתפק לענין ישן ולדידיה פשיטא שצריך לעוררו. עכ"פ לדינא נקטינן שישן אינו מצטרף וכמו שדימה המ"ב עצמו דין זה לדין קדיש. וכמו ששם כתב הבא"ח שכשא"א לעוררו לא יאמרו הקדיש ה"ה לענין נשיאת כפים שכשא"א לעוררו לא יאמרו.

אם רשאי לוי תלמיד חכם ליצוק מים ע"י כהן עם הארץ

כתב המ"ב (סימן קכ"ח ס"ק כ"ב) שכשאין לוי יוצק בכור פטר רחם דהוא ג"כ קדוש קצת, ואם אין גם בכור טוב שיטול הכהן בעצמו משיצוק ישראל על ידו, וכתב שאף שהלוי תלמיד חכם והכהן עם הארץ יש להחמיר, ע"ש. הנה הכנה"ג (הגהות ב"ה) הביא שדעת הר"י הלוי, מהר"ר יצחק הלוי, בנו הר"ש הלוי והרח"ש ז"ל שאם הכהנים עמי הארץ והלוי ת"ח ואינו רוצה ליצוק מים ע"י הכהנים אין עליו שום אשם אפילו שאין שם לוי אלא הוא. והביא שדעת מהר"ד ליב סרואל שאין ללוי ליפטר עצמו מליצוק מים על הכהנים אם לא שהכהנים אינן ראוים לישא כפיהם כגון מאנשי בית שאן ובית חיפא וקטנים.

ובהמשך הביא לדברי הר"י הלוי ז"ל שכתב שאם יש כהנים ת"ח ושאינם ת"ח בבת אחת לעלות לדוכן אינו רשאי ליצוק על הת"ח ולא על עמי הארץ אלא יש ליצוק מים לכולם, ע"ש. אמנם הפר"ח (אות ח') כתב דכיון דיציקת לוי לא מעכבא שהרי עיר שכולה כהנים כולם עולים לדוכן אע"פ שאין שם לוי (כמבואר בסימן קכ"ח סעיף כ"ה) הדבר ברור שאם הכהנים עמי הארץ והלוי תלמיד חכם ואינו רוצה ליצוק מים ע"י הכהנים שפיר קעביד אע"פ שאין לוי אלא הוא, ואדרבא כתב שחייב מיתה אם יצק מים ע"י כהן עם הארץ, וכן דחה לדברי הר"ש הלוי הנזכר. וכ"כ העולת תמיד, השלמי ציבור, היד אהרן, החסד לאלפים, הכף החיים פלאגי' (סימן טו אות עא). וכן הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות ז') לאחר שהביא למחלוקת בדין זה כתב דשב ואל תעשה עדיף ואפילו אם אין שם לוי אלא הוא. הביא דבריהם הכף החיים (סופר אות מ"א). וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב עמוד ע"ט), וכתב שגדר תלמיד חכם לענין זה הוא כמש"כ הרשב"ץ (ח"א סימן קמ"ו) שהגיעי להוראה, וראוי לדרוש ברבים, ותורתו אומנותו, ורחמי שומעניה, ופרקו נאה, ויש בו יראת שמים, ע"ש. וכתב שנראה פשוט שהגיע להוראה היינו אף שצריך לעיין בספרים כדי לפסוק את ההוראה.

כהן שעקר רגליו מביתו לבא לבית הכנסת ומצא את הש"ץ אחר רצה

כתב המ"ב (סימן קכ"ח ס"ק כ"ח) שכתבו הפוסקים שאם עקר רגליו מביתו לבא לבית הכנסת ומצא את השליח ציבור אחר רצה אע"פ שבודאי בעת שעקר רגליו מביתו היה קודם רצה לא חשיב עקירה ואינו עולה כיון שלא עקר מביתו אדעתא דדוכן, אבל אם עקר רגליו מביתו לבא לבהכ"נ לעלות לדוכן עקירה זו מועלת ועולה. והביא שיש שכתבו דאפילו באופן זה אינו עולה כי אם כשהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע שהש"ץ התחיל רצה, ע"ש. הנה כתב הרדב"ז (סימן תקט"ו) דעקירת רגליו מביתו לבית הכנסת אינו נקרא עקירת רגליו לעלות לדוכן, והביא דבריו הכנסת הגדולה בהגהות הטור, וכתב דאם היה ביתו סמוך לבית הכנסת ועקר רגליו מביתו קודם רצה כדי לעלות לדוכן מקרי עקירת רגליו, והביאו דבריו האחרונים (מ"א, עולת תמיד, פרי"ח) וכתב על דבריו הפר"ח (אות ח') דכ"ז פשוט שהכל תלוי בעקירת רגליו אדעתא לעלות לדוכן. וכ"כ הא"ר וכ"כ הח"א (כלל ל"ב אות י"ג), וכתב שם הח"א שמש"כ המ"א (ס"ק י') בשם הכנה"ג דאם היה ביתו סמוך לבית הכנסת נראה לי דלאו דוקא אלא העיקר אם היה העקירה לילך לבית הכנסת להתפלל או רק לנשיאת כפים. וכ"ז שלא כדברי המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סימן ס"ו) שכתב שכהן שבא לבית הכנסת ומצא את הציבור בהודאה יכול לעלות לדוכן. וכבר דחו דבריו הפר"ח (אות כ"ה) והרב חיד"א בספרו ברכי יוסף (אות ו') והמהר"ם בן חביב הביא דבריו הגנת ורדים (כלל א' סימן י"ג) מתשובת רבו הרדב"ז הנ"ל, וע"ע בגנת ורדים (כלל א' סימן כ"ב) שכתב בדעת המהריק"ש דאיירי בכהן ששם על לבו לבוא לבית הכנסת ולברך ברכת כהנים שחשיב כאלו עקר רגליו בשעת עבודה כיון שבשעה שהיה הש"ץ מתפלל ברכת עבודה כבר שם לדרך פעמיו. וכתב שפשרה זו נכונה וראויה לעשות מצד הסברה, ע"ש. וכ"פ הרב אליעזר פאפו זצ"ל בספרו חסד לאלפים (אות ו') והגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות ט') שהכל תלוי אם עקירת רגליו מביתו היה אדעתא לעלות לדוכן שאז יכול לעלות, ומוכח מכל הני פוסקים שאפי' לא שמע ברכת רצה מהש"ץ אם עקר רגליו קודם רצה כדי לעלות לדוכן עולה ודלא כשו"ת הרמ"ז (סימן כ"ה) שס"ל דבעי לשמוע מהש"ץ רצה, וכ"כ הכף החיים (סימן קכ"ח אותיות ד,ן, ה"ן) ע"ש. והביא שכן הוא בשלמי ציבור. וע"ע בכסא אליהו (אות ד').

יש במנין רק כהן אחד גדול וכהן אחד קטן אם קורא הש"ץ כהנים

כתב המ"ב (סימן קכ"ח ס"ק ל"ה) שאם יש במנין רק כהן אחד גדול וכהן אחד קטן דעת המג"יט שאין הש"ץ קורא כהנים, והביא שהפר"ח מפקפק בזה, וכתב שלמנהגם שהש"ץ אומר אלהינו וכו' רק שאומר כהנים בקול רם לא אכפת לן דליכא הפסק, ע"ש. הנה הכנה"ג (הגהות טור), העו"ת (אות כ"ג), הא"ר (אות כ"ד), הסו"ב (אות י"ט) כתבו לדברי המב"ט. וכן הביא הגאון ר' חיים פלאגיי זצ"ל בספרו כף החיים (סימן ט"ו אות ס"ח) שכן דעת זקנו החקרי לב (אורח ח"א סימן ל"א), וכ"כ החסד לאלפים (אות ח') והבא"ח (ש"ר פרשת תצוה אות י"ג) שרק כשהם שנים גדולים או יותר קורא להם כהנים. וכ"כ הכף החיים (סופר אות ס"ד) שכיון שרוב הפוסקים ס"ל כהמב"יט הכי נקטינן ושב ואל תעשה עדיף, ע"ש.

אם הש"ץ אומר אלהינו ואלהי וכו' גם כשיש שם כהנים

כתב הרמ"א בהגה (סימן קכ"ח סעיף י') שיש אומרים שגם כשיש שם כהנים אומר הש"ץ אלהינו ואלהי וכו' בלחש עד מלת כהנים שאז אומרו בקול רם וחוזר ואומר עם קדושך כאמור בלחש, ע"ש. וע"ע במ"ב (ס"ק ל"ה, וס"ק ס"ג). אמנם דעת מרן (סימנים קכ"ז ס"ב וקכ"ח ס"ו) שרק אם אין שם כהנים אומר הש"ץ לברכה זו וכדעת הרמב"ם, וכמו שכתב בב"י שכן נהגו העולם. וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות ב') שרק כשהיו כהנים והזמן ראוי לנשיאת כפים אומר הש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו'. וכ"כ בספר כף החיים (סימן קכ"ח אותיות ס"ז, ע"א) שכן מנהג בני ספרד. כמו כן מש"כ הבה"ל (ד"ה "ויקרא כהנים") למחלוקת אחרונים כשהש"ץ כהן והמקרא ישראל אם אומר רק כהנים או גם או"א, ע"ש. לדידן פשיטא שקורא רק כהנים, וכמש"כ מרן (סעיף כ"ב), שהרי לדידן אין אומרים או"א כשיש שם כהנים. וכ"כ הכף החיים (אות קכ"ג), ע"ש.

באיזה אופן צריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת נשיאת כפים

כתב מרן בש"ע (סימן קכ"ח סעיף י"ב) מגביהים (הכהנים) ידיהם כנגד כתפותיהם וכו'. וכן איתא בסוטה (ל"ח ע"א) שבמדינה כהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפותיהם. אמנם בשער הכוונות (דרוש ה' דחזרת העמידה דף מ' ע"א) כתב "צריך הכהן לישא כפיו כנגד ראשו ממש למעלה כנזכר במשנה וצריך להזהר בזה להגביהם ממש כנגד ראשו" עכ"ל. וכ"כ הפרי עץ חיים (שער י' פ"ד). וכתב בספר נהר שלום (דף כ"ג ע"ג בשאלות חכמי המערב אות כ') שהקשו חכמי המערב כי לפ"ז צריכים הכהנים בברכתן להגביה כפות ידיהם למעלה ראש וכו' וזה היפך סברת הפוסקים כסברת חכמים דמסכת סוטה שאין נושאין כפיהם אלא כנגד כתפותיהם ולא למעלה ראש, עכ"ל. וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות י"ד) לדברי שער הכוונות, ורמז שם לדברי הרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם (דף קי"ג עמוד ב') שכתב שהרב רוצה לתרץ ולתקן בכאן דוגמת תקנה של רבן יוחנן בן זכאי שהתקין בלולב שבתחילה היה ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, ובחורבן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא

הרב חיים פרזון - כולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

עבר את שבת ביקורתם של רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"

שינויים בפסיקה לשיטת רבותינו הספרדים זיע"א מהנפסק בספר משנה ברורה

ניטל שבעה זכר למקדש, כן כאן במקדש היו נושאים כפיהם על גבי ראשיהם ובמדינה כנגד כתפותיהם, ועתה אחרי החורבן שאין מקדש כדי שלא יאבד תיקון חכמה ובינה דלאה תיקן שישאו כפיהם כנגד ראשיהם ממש ובפרט בדבר שאין בו דנדון ברכה לבטלה, וכתב שדעת הרב הוא שזה הסדר שכתב שיגביהו את ידיהם כנגד ראשיהם ממש זה שנקרא כנגד כתפותיהם והכהנים במקדש שהיו מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם הוא למעלה מזה המקום שכתב הרב ז"ל בספר הכוונות ובעץ חיים. והביא לדבריו בספרו עוד יוסף חי (פרשת תצוה אות ג'), עע"ש בזה. וועע"ב בכף החיים (סימן קכ"ח אות ע"ז). וע"ע בזה בשו"ת אור לציון (ח"ב עמוד ע"ט) שגם הוא ביאר שאין מחלוקת בין הפשט לקבלה בזה ושלכן כתב שיגביה בגובה הראש ממש.

באיזה אופן צריכים הכהנים לפשוט אצבעותיהם כשנושאים את כפיהם

כתב מרן בש"ע (סימן קכ"ח סעיף י"ב) ופושטים ידיהם וחולקים אצבעותיהם ומוכוונים לעשות ה' אוירים, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות אויר אחד, ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל, ופורשים כפיהם כדי שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ ואחוריי ידיהם כנגד השמים, ע"כ. מבואר בדברי מרן שצריך לעשות ה' אוירים בשתי הידים יחד. אמנם בזהור הקדוש (פרשת נשא דף קמ"ו ע"ב) כתוב שצריך שלא יתחברו האצבעות זו בזו ולפ"ז ה' אוירים הם בכל יד בנפרד, ע"ש. וכתב הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות י"ד) ששאל להרב אליהו מני זצ"ל מהו מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בירושלים ת"ו, והשיב לו שבדבר הזה אין ברירה יש עושים כמו שכתב בזהור הקדוש, ויש עושים כמו שכתב מרן ז"ל, ושבדברי רבינו האר"י ז"ל לא נמצא גלוי לדבר זה, ושבעירו (ע"ה חבור ת"ו) נוהגים לעשות חמשה אוירים וכדעת מרן ויש קצת נוהגים לעשות כפי הזהור הקדוש, ע"ש. והכף החיים (סימן קכ"ח אות ע"ז ואות פ') כתב בזה שאין לזוז מדברי הזהו"ק שהאצבעות יהיו נפרדות זו מזו, ע"ש. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח שאלה ג') כתב שלצאת ידי כל השיטות יפשוט כל אצבעותיו, אלא שבין גודל לאצבע ובין אמה לקמיצה עשה ריוח גדול יותר כך שיהיו ה' אוירים גדולים בשני הידים, וה' אוירים קטנים בכל יד ויפרידו הכהנים את ידיהם זו מזו כיון שבזהור מפורש שצריך להפרידן, ע"ש.

ודע שאע"פ שלדעת מרן (שם) יש לפרוש את הכפים כנגד הארץ מ"מ יפרשו הכהנים את כפיהם כנגד שני צדדי הראש דהיינו זה מימין וזה משמאל, וכדעת רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות הביאו הכף החיים (אות ע"ז) וכתב שכן מנהג חסידי בית אל יכב"ץ, ע"ש. וע"ע בזה בבא"ח (שם). וכ"כ לדינא באור לציון (שם). כמו כן לפי הנ"ל מבואר שלדעת רבינו האר"י ז"ל הידיים הם כנגד שני צדדי הראש כדי כמש"כ המ"ב (ס"ק מ"ג) שיניח אצל הימין על גודל השמאל שלא יתפרדו ולא ישל לא ישר החלון, ע"ש. וכן כתב השיירי כנה"ג (אות פ') שראה לרב החסיד מהר"ר דוד כהן ז"ל שלא היה מחבר הידים אלא זו לבד וזו לבד. וכתב שיראה שהוא סבור דהאוויר שבין שתי הידות הוא אחד מן החרכים. וכתב שכן המנהג, ע"ש. והביא לדבריו הכף החיים (אות פ'), וכן הסכים שאין לזוז מדברי הזהו"ק והאר"י ז"ל ע"ש. כמו כן יש להקפיד להגביה יד ימנית קצת למעלה מהשמאלית כמבואר בזהו"ק (שם) בש"ע (סעיף י"ב) ובבא"ח (שם), ועע"ב בכף החיים (אות ע"ט).

אם הש"ץ מקרא לכהנים תיבת יברכך

דעת מרן (סימן קכ"ח סעיף י"ג) דהא דק"ל שצריך הש"ץ להקרות את הכהנים מלה במלה הוא לבד מתיבה ראשונה שבה אין לטעות. וכתב בב"י (ד"ה "אבל מדברי הרמב"ם") שכן נוהגים בכל מלכות ארץ ישראל ובמצרים, ע"ש. אבל דעת הטור והיש מפרשים בר"ן שגם תיבת יברכך צריך להקרות להם הש"ץ, וכמש"כ מרן בב"י, וכ"כ הרמ"א בהגה ושכן נוהגים בכל מדינותיהם. ובאמת כן נוהגים חסידי בית אל יכב"ץ שבעיר הקודש ירושלים ת"ו וכמש"כ החסד לאלפים (אות י'). וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות א') ושעל פי הסוד יש קפיידא אם לא אומר להם תיבת יברכך, וכמש"כ רבינו בחיי ז"ל בפרשת נשא טעמו של דבר שצריך להקרות גם יברכך, ע"ש. (שצריך שכל התיבות של ברכת כהנים יקבלו אותם הכהנים מן הש"ץ והכהנים יתנו אותם לישראל ודלא כהפשט שהוא מפני הטעות). וכתב שבעירו בגדד היה המנהג מזמן קדמון כדעת מרן אך עזרו האל יתברך לעשות המנהג בכל בתי הכנסיות שבעירו שיהיה החזן מקרא תיבת יברכך גם כן. וכתב שכן ראוי להורות בכל אתר ואתר, ואהני לן טובא מנהג זה שע"י כן לא יאבדו הצבור אמן שאחר ברכת ישראל באהבה כי מתחילה היה דרכם של הכהנים למהר תיבת יברכך תיכף ומיד אחר תיבת באהבה במשך אחד וע"י כן לא היה אפשר לעשות אמן. וכ"כ כ"ז בשו"ת רב פעלים (אורח ח"ג סימן ה'), ע"ש. וועע"ב בשו"ת לב חיים (ח"ג סימן צ"ט). וכ"כ לדברי החס"ל ובא"ח בספר כף החיים (אות פ"ב).

ש"ץ המתפלל מתוך הסידור אם עונה אמן אחר ברכת הכהנים

כתב מרן (סימן קכ"ח סעיף י"ט) "אין ש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים" עכ"ל. וכתב המ"ב (ס"ק ע"א) שהטעם הוא שמא התבלבל דעתו ולא ידע להקרות אח"כ פסוק ב' או ג'. וכתב שאם מתפלל מתוך הסידור ומובטח לו שלא התבלבל דעתו רשאי לענות אמן דאמן זו אינו חשיב הפסק דהוא צורך התפילה, ע"ש. אמנם הא"ר (אות ל"ה) הביא שמתשובת המהרי"ל (סימן קע"ט) משמע שגם לדידן שמתפללין מתוך הסידור אסור. וכ"כ החסד לאלפים (אות י"א) שאין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכת כהנים אפי' אחר לברך את עמו ישראל באהבה ואפי' מובטח לו שלא יתבלבל לא יענה. וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות ט"ו). וכ"כ הכף החיים לדבריהם (אות קי"ב) ושכ"ד הבית מנוחה, והחזון נחום שהביאו היפה ללב, וכ"ד המטה משה, ע"ש. וע"ע בדברי הרב יצחק טייב זצ"ל בספרו ערך השלחן (סימן קכ"ח אות ה') ששאל מאי שנא הא דסעיף כ' דאפילו מובטח לו שיחזור לתפלתו לא ישא את כפיו אא"כ אין כהן אחר אלא הוא, מהא דק"ל (סימן תקפ"ה סעיף ד') לגבי תקיעת שופר שאחר תוקע ולא ש"ץ כדי שלא יתבלבל, ואם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לתקוע. והביא שהרדב"ז (ח"ב סימן שמ"ז) תירץ דשאני התם שמתפללים כולם בראש השנה מתוך הספר וגם אין צריך עקירת מקום. וכתב ע"ז שעוד יש לחלק בין נשיאת כפים דאיכא דיבור לתקיעות דליכא דיבור אלא השמעת קול, וכמש"כ בתחלת ספר מעשה רוקח, וכתב שלפ"ז אין ש"ץ רשאי לענות אמן אפילו הוא מובטח שיחזור לתפלתו דחיישנן שמא יתבלבל מחמת תצוה הציבור (וככת שיחיד העומד בתפילה אפשר דשריי לענות אמן אחר ברכת כהנים, ע"ש). וכ"כ הרב חיים פלאגי' זצ"ל בספרו כף החיים (סימן ט"ו אות ע"ד). וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב עמוד פ"ג).

אין שם אלא כהן אחד והוא ש"ץ אם יעקור רגליו ויעלה לדוכן או אם יעמוד במקומו לפני התיבה ויברך

כתב מרן (סימן קכ"ח סעיף כ') "אם ש"ץ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו, ואפי' אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו אא"כ מובטח לו שיחזור לתפלתו בלא טירוף דעת שאם הוא מובטח בכך כיון שאין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל נשיאת כפים, וכיצד יעשה יעקור רגליו מעט בעבודה ויאמר עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים ויקרא לו אחר, ומסיים החזן שים שלום, ואם המקרא כיון לתפלת ש"ץ מתחלה ועד סוף עדיף טפי שיסיים המקרא שלום" ע"כ. מקור דברי מרן שכתב שיעלה לדוכן הוא בטור בשם ר' מאיר מרוטנבורק, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב עמוד פ'). אמנם בשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן רל"ז) נשאל בזה בבית הכנסת שאין שם אלא כהן אחד והוא ש"ץ אם יעקור רגליו ויעלה לדוכן או אם יעמוד במקומו לפני התיבה ויברך, וכתב שיותר נכון שיעמוד הכהן במקומו לפני התיבה ויחזרו כל העם לפניו כדי שיהיו בכלל הברכה שהרי אין העלייה לדוכן מעכבת כלל, ודייק הכי ברמב"ם ז"ל שכתב לדברי המשנה (ברכות ל"ד ע"א) כצורתה ולא כתב ועולה לדוכן, ע"ש. וכך העלה הגר"ח פלאגיי ז"ל בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן ט"ז) שישא את כפיו במקומו בתיבה, וכתב שכן ראה לשליחי ציבור שהיו כהנים גדולים בתורה שלא עקרו רגליהם וגם לא נטלו ידיהם בתוך התפילה בתיבה, וכתב הטעם שכיון שהם טרודים בתפילה אין לטורדם שירדו מן התיבה ללכת כי לא יבצר מהטירוף, וכמו כן כתב שאם יטול ידיו באמצע התפילה כשרואים הציבור שהוא נוטל ידיו בתוך תפילתו לברך ברכת כהנים מגרעות נתן למה היה מתפלל כשהיה בלתי נקיות כפים וכתב שמפני זה לא נהגו לא לעקור רגליו, ולא ליטול את ידיו, וכתב שכן ראוי לעשות, ע"ש. וכן הביא הכף החיים (אות ק"ק) שהיפה ללב (אות כ"ט) הביא לדברי מר אביו הלב חיים, וכן שהשלמי ציבור הביא לדברי הרדב"ז, ע"ש. וכן בספר נתיבי עם (עמוד ס"ב) כתב שכן המנהג בירושלים שאם הכהן ש"ץ אינו עולה לדוכן אלא נשאר במקומו בתיבה אלא שחולץ מנעליו ומברך ברכת כהנים כשכל העם נגד פניו, ע"ש. אמנם הרב אליעזר פאפו זצ"ל בספרו חסד לאלפים, והגר"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות י"ח) עשו בזה חילוק שאם הציבור כולם לפניו יברך אותם במקומו ואם חלק מהציבור מאחוריו יעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים, ודלא כהרדב"ז וסיעתו שמצריכים את הציבור לעבור לפני הש"ץ.

אופן כסוי גוף הכהנים בטלית בשעת ברכת כהנים

כתב הרמ"א (סימן קכ"ח סעיף כ"ג) "וגם הכהנים לא יסתכלו בידיהם על כן נהגו לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית, ויש מקומות שנהגו שידיהם בפנים מן הטלית שלא יסתכלו העם בהם" ע"כ.

מקור ההלכה

א. כתב בשו"ע סי' כ"ה סעי' י"ג וז"ל ביום ראש חודש חולצים אותם קודם תפלת מוסף, ובהגה מוסיף וה"ה בחוה"מ, ודווקא במקום שאומרים במוסף קדושת כתר, מיהו נוהגים לסלקם קודם מוסף בכל מקום, ע"כ. ויש לדון אם אחרי תפלת מוסף יכול להניח עוד פעם תפילין דרש"י או דר"ת? וכתב בבאה"ט בשם הרמ"ע סוף סי' ק"ח שהנוהגים ללבוש תפילין כל היום, יחזור וילבש בר"ח אחר תפלת מוסף מכיון שקדושת ר"ח עולה ויורדת, אבל בחוה"מ לא יניחם לגמרי אפילו במנחה, מכיון שקדושת חוה"מ היא קבועה ועומדת. והובאו דבריו במ"ב סי' כ"ה ס"ק ס', וכ"כ בארצה"ח, ופמ"ג, וכ"כ החיד"א במחזיק ברכה סקי"ג, ובמורה באצבע סי' ו' אות קפ"א וז"ל, ואם אחר התפלה רוצה ללבוש תפילין ללמוד הקביעות יכול להניחם, וכ"ש שצריך שלא ימנע מלהניח תפילין בתפלת המנחה משום ר"ח ע"כ.

ובמחב"ר סי' כ"ה סקי"ג כתב וז"ל, קדושת ר"ח עולה ויורדת לפיכך יחזרו תפילין למקומם במנחה, וקודם אליה ג"כ אחר תפלת מוסף, לרוצה ללובשם כל היום, הרמ"ע בס"ס ק"ח, והכי חזינו לקדישי עליונין ומנייהו מקובלים מופלגים המתנהגים ע"פ דעת רבינו האר"י ז"ל בכל, שהיו נוהגים להניח תפילין במנחת ר"ח, וכן הגיד לי חכם זקן ומקובל שכך היו נוהגים המקובלים המופלגים וחסידים בערי המערב להניחם במנחת ר"ח, וכן נהגו תלמידיהם אחריהם, והן עתה ראיתי בספר "אור צדיקים" להרב המקובל הגדול מהר"ם פאפירש כ"ץ שכתב וז"ל מנהג הרב מהרח"ו שלא להניח תפילין בר"ח אחר שאמרו קדושת כתר, עד שחרית של יום ב' כי הלילה מפסקת, והרמ"ע חולק במאמר צבאות ד', ואמר דאיכא ירידה בחטאת דר"ח, דאסקא תיכף אחר מוסף, עכ"ל בדף י'.

הן אמת חפשתי בתוכות ספרי כוונות האר"י ז"ל בסדרים שונים ובקצורים ולקוטים הנמצאים איתי, וכעת לא ראיתי שכתב המהרח"ו שום דבר בזה, ואדרבה, פשט דברי ספר כוונות מוכיח קצת כהרמ"ע, דהעליה היא בשעת המוסף לבד, ומשמע קצת דאחר המוסף לא.

אחר זמן זכינו ד' וראיתי בהגהות הרב מהר"ם פאפירש עצמו לספר הכוונות, בתחלת ההגהות שכתב ע"ד ספר הכוונות וז"ל וגם זה אינו אלא בעת מוסף לבד, נב. אמר מאיר מכאן שיש להניח תפילין במנחת ר"ח, לפי שיש ירידה בחטאת ר"ח דכתיב וירד מעשות החטאת, וכדברי הרמ"ע זלל"ה במאמר צבאות ד' עכ"ל, הא למדת דמהר"ם עצמו שידע מנהג מהרח"ו הוא עצמו הכריע כהרמ"ע מדברי האר"י ז"ל, ומיהו הדבר קשה דשביק מנהג מהרח"ו ומכריע כהרמ"ע ומי בכל בית האר"י ז"ל נאמן כהמהרח"ו זצ"ל, ותו שהדבר זר שמהר"ש וויטאל בהגה' ספר הכוונות לא כתב מנהג מור אביו מהרח"ו בזה, ולכן נראה שס"ס נפל בספר אור צדיקים, וצ"ל מהרח"ק והוא הרב חיים כהן במקום מהרח"ו, או שמא לא ידע אם נהג מהרח"ו כך, לעולם, ואפשר דהמגיד לו ראה, שלא הניח תפילין במנחת ר"ח, ולא ידע על מה, ואם זה מנהגו תדיר, עכ"ל המחב"ר.

ב. ובכפה"ח [סופר] בסי' כ"ה ס"ק צ"ו כתב ואין להניח אותם כל היום מפני הרשימו דמוסף שנשאר כל היום, אך בתפלת המנחה יניח אותם, כ"כ הרש"ש בנה"ש, והגם דהרב חיד"א במחב"ר ס"ק י"ג כתב דאחר מוסף יכול להניחם וכ"כ במורה באצבע סי' ו' אות קפ"א דאם מוצא ללמוד בהם יכול להניחם אחר תפלת מוסף, י"ל דאלו היה רואה דברי הרש"ש הללו לא היה כותב כן, וכ"כ בבן איש חי פר' ויקרא אות י"ח, וכר עכ"ל.

ובכפה"ח שם ס"ק צ"ז כתב שבמנחת יום ר"ח כשמתפללין בציצית ותפילין אין חילוק, וכל אחד לובש תפילין וכו' כן משמע לפי דברי הרש"ש ודלא כמשכ"ת בהגהות א"מ בפע"ח דמנהג מהרח"ו שלא להניח תפילין דר"ת עד שחרית יום שני וכו', חדא דא"כ היה כותב מהרש"ו ז"ל מנהג אביו בזה דמי יודע מנהג אביו יותר ממנו, ועוד הא לפי דברי הרש"ש ז"ל לא יש חילוק, כיון דבתפלת המנחה אנו מתקנים בחינה אחרת וכו' וכן מנהג בית אל דבתפלת המנחה דר"ח כל אחד לובש תפילין כדרכו, וכו', עכ"ל.

הנה כתב מרן בב"י (ד"ה "ובשעה שהכהנים" שנוהגים הכהנים בארץ מצרים לשלשל טלית של מצוה על פניהם וידיהם ומונח יפה הוא כדי שלא יוכלו הם להסתכל בעם ולא העם בהם ויבואו לידי היסח הדעת, ע"כ. וכתב ע"ז הרמ"א בדרכי משה (אות ט"ו) שמנהגם שהכהנים משלשלים טליתותיהם על פניהם אבל ידיהם מחוץ לטליתותיהם. ועפ"ז כתב לדבריו בהגה. והנה גם ברדב"ז (ח"ד סימן ו') מבואר שנהגו הכהנים לכסות פניהם וידיהם בשעת ברכת כהנים, וכתב בזה הטעם לפי שהשכינה שורה עליהם דכתיב מציץ מן החרכים מן ה' חרכים ושמשום צניעות נהגו כן. וידוע דאתריה דמר הוא במצרים. וכן הרב יצחק פלאגי זצ"ל כתב בספרו יפה ללב (אות ל"ו) שכן הוא מנהג מקומו. וכן הכף החיים (אות קמ"ג) העיד שכן המנהג בעיר הקודש ירושלים ת"ו, ושכן הוא מנהג חסידי בית אל יכב"ץ לכסות את הידים בטלית.

דין כהן אבל בנשיאת כפיים

כתב מרן (סימן קכ"ח סעיף מ"ג) אחר שבעת ימי אבלות נושא כפיו, ובתוך שבעת ימי אבלות יצא מבית הכנסת בשעה שקורא כהנים. וכתב ע"ז הרמ"א בהגה ויש אומרים דכל זמן האבלות אפילו עד י"ב חודש על אביו ועל אמו אינו נושא את כפיו וכן נוהגין במדינות אלו, ע"כ. הנה כתב המרדכי דתוך י"ב חודש על אביו ועל אמו נוהגים שאין נושא כפיו שמצריכים אותו שיצא מבית הכנסת קודם שיתחיל שלוח ציבור בעבודה, ע"כ. הביא דבריו מרן בב"י (ד"ה "כתוב במרדכי"), וכתב ע"ז שאינו יודע שום טעם למנהג זה, ואפילו בתוך שבעת ימי אבלות נראה שנושא את כפיו שהרי אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, והביא שהשבלי הלקט כתב שרבי יצחק בר' יהודה נתן טעם למה שנהגו שכהן שאירע לו דבר בקרובים ושינה מקומו שלא לשאת כפיו כל זמן שאינו יושב במקומו לפי שכל מי שעומד לברך ראוי לו שיהא שרוי בשמחה, וכתב ע"ז מרן בב"י שבארצות הללו לא נהגו כן, ושמ"מ אפשר לסמוך על טעם זה לשלא ישא כפיו בעודו בשבעת ימי אבלותו ושאם יש כהנים אחרים בבית הכנסת צריך לצאת חוץ לבית הכנסת בשעה שקורא כהנים כדי שלא יהא עובר בשלשה עשה. ועפ"ז כתב לדבריו הנ"ל בש"ע.

דעת הרדב"ז (ח"ב סימן א') שכהן אבל חייב לישא כפיו, והביאו השלמי ציבור. (דף קפ"ה ע"א). וכן החסד לאלפים (אות יח) כתב שאפילו בתוך שבעה אם נושא כפיו תע"ב. אמנם הכנה"ג (הגהות ב"י ד"ה "אמר המאסף") והפר"ח (אות מ"ג) קיימו לדברי מרן (אלא שלדעת הכנה"ג ביום שבת קודש ג"כ לא ישא כפיו. והפר"ח פליג עליה וכתב ואני אומר שיקיים שלשה עשה וישא את כפיו ותבא עליו ברכת טוב דין זה דאבל לא ישא את כפיו אין לו טעם ולא שורש ועיקר והבו דלא לוסף עליה, ע"ש). וכן הרב אליהו ישראל זצ"ל בספרו כסא אליהו (אות ז') לאחר שהביא לדברי הרדב"ז כתב שלא נהגו כן. והנה בעיר הקודש ירושלים ת"ו כתב הרב המגיה בחסד לאלפים (אות ז') שנוהגין לאומרו. וכתב לדברי השלמי ציבור שזהו דוקא על

בענין לבישת התפילין בר"ח לאחר מוסף

ובב"י סי' כ"ה סעי' י"ג כתב וז"ל ביום ר"ח נהגו העולם לחלוץ התפילין קודם מוסף, שמעתי' שהטעם, משום שבאותה תפלה אומרים כתר, ואין נכון להיות באותה שעה כתר דתפילין, כעין מה שאכתוב לקמן בסי' ל"א בשם הזוהר במדרש שיר השירים על הנחת תפילין בחוה"מ, וכיון דבתפלה זו אומרים כתר, אפילו כשמתפלל בלחש ראוי שלא יהיו עליו, עכ"ל. ומלשון הב"י הזה נראה שרק בזמן התפלה של מוסף בין בלחש וכ"ש בחזרה שאומרים כתר, ראוי שלא יהיו עליו תפילין כי בזמן שיש על האדם כתר עליון אין ראוי שיהא עליו כתר אחר, שהוא פשוט לעומתו, אבל אחר שגמר תפלת מוסף כיון שאין עליו כתר יהא מותר להניח תפילין.

ובט"ז ס"ק ט"ז כתב דלא כרמ"א ומי שנוהג שאם יש עליו תפילין לא חולצן במוסף במקום שאין אומרים כתר אלא נקדש וכו' יש לו על מה לסמוך.

ג. בענין זה של לבישת תפילין בר"ח אחרי מוסף, מצינו כמה דעות בסי' כ"ה:

א) דעת הב"י, והרמ"א, והרמ"ע, והחיד"א [במחב"ר ובמורה באצבע], שאחרי תפלת מוסף של ר"ח יכול להניח תפילין, כי עיקר הקפיידא היא בתפלת מוסף עצמה, ולא אח"כ.

ב) דעת הרש"ש [בנה"ש] והבא"ח וכפה"ח [סופר], שאחרי מוסף לא יחזור להניחם עד מנחה, ובקונטרס עטרת שלום לראש הישיבה הגר"י הלל שליט"א כתב שملשון הרש"ש משמע שכבר מנחתו היום יכול להניח, ומשכ"ת ממנחה, כוונתו מחצות ואילך שאז מתחיל זמן מנחה מעיקר הדין.

ג) י"א בשם מהרח"ו שממוסף לא יניח תפילין כל היום עד למחרת.

ד) דעת הט"ז שאפילו במוסף יכול להניח תפילין במקום שאומרים נקדש את שמך ולא אומרים כתר, ואחרי מוסף יכול להניחם אפילו במקום שאומרים כתר. ד. וטעם דבריהם ומחלוקתם נראה מבואר, דהנה בב"י בסי' כ"ה כתב וביום ר"ח נהגו העולם לחלוץ תפילין קודם תפלת מוסף, ושמעתי' שהטעם משום שבאותה תפלה אומרים כתר, ואין נכון להיות באותה שעה כתר דתפילין כעין מה שאכתוב בסי' ל"א שכתב ואילך שאז מתחיל זמן מנחה מעיקר הדין.

שבתפלה זו אומרים כתר [בחזרה], אפילו כשמתפלל בלחש ראוי שלא יהיו עליו עכ"ל.

ודברי הב"י צריכים ביאור מדוע גם בלחש ראוי שלא יהיו עליו, הרי עדיין לא אומרים כתר, ובשו"ת הרמ"ע סי' ק"ח בעמ' רל"ב כתב שיש לר"ח קצת קדושה כגון זו של חוה"מ שבשבילה אנו חותמים מקדש ישראל ור"ח, והוקש לשבת שנאמר והיה מידי חודש בחודשו ומידי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות וכו', וגם לגבי תקיעה בחצוצרות כמשכ"ת וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעתם בחצוצרות.

ובגמ' ר"ה אמרו ראש ב"ד אומר מקודש מקודש לגבי ר"ח, ומכל אלו רואים שיש בר"ח קצת קדושה אלא שקדושתו עולה ויורדת ולפיכך יחזרו תפילין למקומם במנחה וגם קודם אליה אחר תפלת מוסף לרוצה ללובשן כל היום ע"כ. וצריך להסביר דברי הרמ"ע במשכ"ת קדושתו עולה ויורדת ומה כוונתו.

ה. והנה לקמן בסי' ל"א הביא הב"י את דברי מדרש הנעלם בשיר השירים, ותמצית דבריו של מ"מ בדעו בשבת וי"ט לא מניחים תפילין וכן בחוה"מ, וביאר שם דתפילין הם אות בין ישראל לקב"ה והתפילין הם כמו לבוש מיוחד וחיותם מיוחד שאנו מניחים עלינו שעז"י יש לנו שמירה והארה מיוחדת וכמשכ"ת וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך, וצויה ד' אותנו שנעשה אנחנו את האות והחותם הזה שהם התפילין, אבל בשבת וי"ט אומר הקב"ה לנו שהוא נותן לנו אות מסוג אחר שהוא לבוש רוחני קדוש וגבוה ונעלה והוא השומר עלינו ולכן אין להניח תפילין שהם אות גשמי ופשוט יותר, וכעין שהמלך נותן לעבדו בגדי מלכות ללבוש, והוא עוזבו ולובש בגד פשוט משום שזה דאי כמו זלזול במלך והוא בר קטולה, ולכן בשבת וי"ט וגם בחוה"מ שיש עלינו האות הגבוה שהוא הלבוש הרוחני שיש עלינו, אסור ללבוש תפילין שהם אות נמוך יותר שהוא

פי פשטן של דברים, אמנם לפי סודן של דברים הסוד של ברכת כהנים לא שייכא בבית האבל כלל אמנם כתב הרב המגיה שם ששאל להמקובל הרב חיים פינסו ואמר לו שסוד נשיאת כפיים שוה לסוד הנחת תפילין דר"ת, ובתפילין דר"ת כבר הסכים כמהר"ש שרעבי דצריך להניחם והכא נמי לא שנוא. וכ"כ הכף החיים (אות רנ"ג) שלפי סודם של דברים נראה שאבל חייב בנשיאת כפיים, ע"ש. וע"ע בדברי הגר"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת תצוה אות כ"ב) שכתב שבעיר הקודש ירושלים תוב"ב נהגו לעשות נשיאות כפים בבית האבל, ושכן נהגו מחדש בעירו בגדד ורק הכהנים שהם אבלים לא נהגו לישא כפים וכתב שצריך להזהירם שלא יעמדו שם אלא יכנסו קודם רצה תוך חדר אחר שבבית.

אם אומרים בתפלת מנחה של יום הכפורים

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בכרכה המשולשת וכו'

כתב הרמ"א בהגה (סימן קכ"ט סעיף ב') "ולכן אומרים במנחה ביום כפורים אלהינו ואלהי אבותינו אע"ג דאין ראוי לנשיאת כפים מ"מ הואיל ואם עלה לא ירד מיקרי קצת ראוי וכן נוהגין במדינות אלו אע"פ שיש חולקים" ע"כ. הנה מרן בב"י (ד"ה "כתבו הגהות") הביא שכתבו ההגהות מיימוניות בשם הראב"י"ה שיש לומר אלהינו ואלהי אבותינו במנחה של יום הכפורים ותמחו על דבריו שהרי אין ראוי לברכת כהנים וכתבו דשמא הטעם משום דאם עלה אין מורידין אותו וכתבו שה"ד פרץ כתב שאין לאמרו במנחה של יום הכפורים. וכ"כ הב"י שכ"ד רבינו ירוחם. והביא לדברי המרדכי שכתב שמנהגם לאומרו, וכתב על דבריו מרן בב"י שמנהגא דידן כרבינו ירוחם ע"ש. וכן הוא המנהג כיום שלא לאמרו. א"כ לדידן אין אחרי המנהג כלום וגם במנחה של יום הכפורים אין לאמרו. וע"ע בכף החיים (אות י"א).

מתי אומר החולל חלום נוסח רבונו של עולם אני שלך וכו'

כתב מרן (סימן ק"ל ס"א) "מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו' ויכוין דלסיים גם בהדי כהני דעני צבורא אמן, ואי לא לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמןך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום" ע"כ. כתב המ"ב (ס"ג ג') דהנכון לאמר זה בשעה שמאריכין בניגון התיבות שבסוף הפסוקים. וכתב (ס"ק ה') שאומרו בסוף כל פסוק והם ג' פעמים. וע"ע בבה"ל (סימן קכ"ח ד"ה "ובשעה"). אמנם בשער הכוונות (דף נ"א ע"ג) בנוסח התפלה כתב וז"ל "כשמגיעים אל וישם לך שלום יאמר החולל רבונו של עולם אני שלך וכו' ככתוב בסדור ויש לו להשלים תפילה זו עם גמר ברכת כהנים כדי שיענו הקהל אמן אחר תפלתו ג"כ וכו'" עכ"ל. משמע דאין לומר אותו עד שמגיעים לוישם לך שלום וגם אין לומר אותו כי אם פעם אחת. וכ"כ הכף החיים (אותיות א; ד).

הרה"ג רבי מרדכי פרחים שליט"א

מורני בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"

גשמי, וזה כנראה הנשמה יתירה שיש בשבת, והארה מיוחדת שיש ביו"ט ובחוה"מ ולכן אסור להניח בהם תפילין.

ולפ"ז נבוא לבאר הענין בר"ח דאמנם מצוה עלינו להניח תפילין גם בר"ח שהרי לכר"ע מניחין תפילין בר"ח בשחרית, אלא שמקובל מרבותינו שגם בר"ח יש בו הארה מיוחדת כעין ההארה של חוה"מ אלא שהיא לא שורה עלינו כל היום, אלא רק בחלק מן היום, ובזמן שההארה הזו של ר"ח שורה עלינו, יש עלינו אות ולבוש הגבוה הרוחני ובאותו זמן אסור לנו להניח תפילין שהם אות ולבוש גשמי ופשוט יותר, וכמו בחוה"מ, ולכן במוסף אומרים כתר יתנו לך, שזה רומז שיש עלינו הארה רוחנית ממקום גבוה כעין שבת וחוה"מ שג"כ אומרים כתר במוסף.

ובענין הזה נחלקו הפוסקים מתי שורה עלינו ההארה המיוחדת העליונה בר"ח שבאותו הזמן אסור לנו להניח התפילין, יש אמרו שרק בזמן תפלת מוסף ישנה ההארה, כי המוסף היא תפלה מיוחדת של ר"ח ובחזרה אומרים כתר, שזה מראה שבתפלה זו ישנה ההארה המיוחדת ולכן גם בלחש אסור שיהיו עלינו התפילין. ויש אמרו שכבר מקריאת התורה שיש בה קרבתות המוסף כבר לא להניח התפילין כי מאז יש ההארה וזוהי בעצם כוונת הרמ"ע שאמר שיש בר"ח קדושה כעין זו של חוה"מ כמו שראינו בכמה מקומות בתורה, ובבבאי"ם, לגבי תקיעה בחצוצרות ולגבי יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ד'.

והקדושה היא ההארה והלבוש הרוחני הגבוה המיוחד ששורה על ישראל בר"ח בשעת מוסף, ולדעתו מצוה מן המובחר לחלוץ לפני ההלל כי מאז מתחילה ההארה. ואלו שאמרו שרק במקום שאומרים כתר לא מניחים תפילין במוסף אבל במקום שאומרים נקדש את שמך וכו' א"כ יכולים להניח תפילין גם במוסף הם לא שמעו ולא ידעו מזה שמקובל בידינו שיש הארה וקדושה מיוחדת בר"ח אלא חשבו שזה רק תלוי אם אומרים את הנוסח כתר יתנו לך או לא ורק משום מיחזי כזלזול שאומרים כתר של ד' ואנו מניחים כתר אחר בראשנו ולכן סברו שבמקום שאומרים נקדש יכולים להניח תפילין גם במוסף.

ולפ"ז גם מבואר מדוע אחרי מוסף או במנחה כבר אפשר להניח תפילין כי זה ודאי שההארה המיוחדת העליונה שיש עלינו בר"ח היא לא נמצאת כל היום עלינו שהרי בשחרית לכר"ע מניחים תפילין, ובמוסף ודאי יש עלינו ההארה הזו, ונחלקו עד מתי נשארת עלינו ההארה הזו של ר"ח יש אמרו שמיד אחרי מוסף כבר מסתלקת ההארה הזו, ויש אמרו שנשארת עד חצות, ולכן י"א שאפשר להניח תפילין מיד אחרי מוסף, וי"א רק ממנחה, וי"א שממוסף נשארת כל היום ולכן יש אמרו בשם המהרח"ו שאין להניח תפילין כל היום מאחרי מוסף, והכל תלוי בענין הזה של ההארה, וזו כוונת הרמ"ע במה שאמר שקדושת ר"ח עולה ויורדת דהיינו שהיא שורה עלינו רק בזמן תפלת המוסף, ואח"כ מסתלקת הארה זו.

ו. ולענין דינא מסתבר לאמר שמכיון שהחיד"א מעיד שלא מצא בכל כתבי האר"י שהיו ביזו דבר זה שאמרו בשם המהרח"ו שכל היום אין להניח תפילין מאחרי מוסף ואדרבה משמע מדברי האר"י שמיד אחרי מוסף כבר יכול להניח תפילין א"כ מסתברא שאדם שלא הספיק להניח תפילין בשחרית כי לא היו ביזו ורק אחרי מוסף השיג תפילין, ודאי שיניח התפילין אחרי מוסף ולא יפסיד מצות התפילין שהיא מצוה אלוירתא, וה"ה אם לא הספיק להניח ר"ת לפני מוסף יניח אחרי מוסף, ולא יחכה למנחה, כי בדרך כלל, אדם שלא רגיל להניח תפילין במנחה עלול לשכוח ויכול להפסיד מצות התפילין באותו יום, ולכן יניח מיד אחרי מוסף וכמשכ"ת החיד"א במורה באצבע סי' ו' אות קפ"א, ואע"פ שהביאו שדעת הרש"ש שרק ממנחה יניח תפילין, מ"מ מסתברא מילתא שזה עדיפות לכתחילה אבל אם בגלל זה יפסיד מצות תפילין באותו יום, כר"ע יודו שיניח אחרי מוסף, ובודאי שיש לסמוך בזה על הפוסקים הגדולים שיכול להניח תפילין אחרי מוסף, ובפרט שאמרו כך גם לדעת האר"י, ולא יפסיד מצות תפילין מדאורייתא, אמנם אם יכול, יותר טוב שישתדל להניח גם רש"י וגם ר"ת לפני מוסף, כדי לצאת גם ידי דעת הרש"ש בנה"ש.

שו"ת בהלכה

גדר נטילת ידים לברכת כהנים

איתא בגמ' (סוטה לט.) כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא כפיו, ואסמכינהו אקרא שאו ידיכם קודש וברכו את ה' (וברמב"ם (הלכות תפלה פט"ו ה"ה) מבואר הטעם הוא משום דברכת כהנים נחשב כעבודה), ודעת רש"י והתוס' שם והטור שצריך לסמוך הנטילה לברכה, שאם אינו תוכף אותם, אפילו אם נטל ידיו שחרית ונזהר לשמור את ידיו, אינו מועיל ואסור לישא כפיו, והטעם שכיון שדומה לעבודה, הצריכו חז"ל שיהא ניכר שנוטל לעבודה והיינו סמוך דוקא, ושיעור תיכף הוא עד שיעור הילוך כ"ב אמה וכדאיתא בתוס' שם. והנה בנטילת ידים לסעודה הסכימו הפוסקים שאם מנגב סמוך שפיר דמי, (עיין מ"ב סי' קס"ו ס"ק ד'), אבל היינו בנטילת ידים לאכילה שהניגוב הוא מעיקר המצוה והאוכל בלי ניגוב כאילו אוכל לחם טמא וכמבואר בסוטה (ד.), וכיון שהגמר הוא בניגוב די בזה שסומך את הניגוב לאכילה, אבל בנשיאת כפים שלא שמענו דין ניגוב והנטילה היו גמר מצותו, צריך שהנטילה תהא סמוך.

ואני תמה שא"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו, שבודאי יש תמיד יותר משיעור הילוך כ"ב אמות, ולדעת רש"י ותוס' טור מבטלין מצות נטילה, והנשיאת כפים שלא כהלכה ואינו עולה לרצון, ועיין בבה"ל (סימן קכ"ח סעיף ו') שכתב בשם המג"א שאסור לשהות כ"ב אמה ולכן יש ליטול סמוך לרצה והחזן לא יאריך ברצה, ודבריו תמוהין, שאפילו אי נימא ששיעור כ"ב אמה הילוך היינו כהילוך עקב בצד גודל, בזמן זה שבין נטילה לנשיאת כפים יש יותר משיעור זה ואפילו כשנוטל סמוך לרצה.

וע"כ צ"ל שאנו סומכין על שיטת הרמב"ם שמשפיק הנטילת ידים בבוקר, וד"צ צ"ב טובא, ואולי כיון שאין מברכים על הנטילה היום כמ"ש בשו"ע (ס"ז), א"צ כ"כ להקפיד בזה, שעיקר הקפיידא לסמוך ממש תוך כ"ב אמה היינו בנטילה עם ברכה דוקא, וד"צ צ"ב.

ולע"ד נראה שהאיסור הוא דוקא כשמפסיק בדברים אחרים בין הנטילה לברכה, אבל מה שהחזן מתפלל שמונה עשרה לא נקרא הפסק, ואדברה, כיון שעיקר חיוב נש"כ הוא דוקא בתוך חזרת הש"ץ דנש"כ מצותה עם הקרבת הקרבנות ובזה"ל התפלה כהקרבת קרבן (עיין שו"ת "חתם סופר" או"ח ס"ס כ"ג), לא נקרא הפסק כיון שהתפלה היא חלק מעבודה זו, ולכן אם נטל ידיו וממתין ושומע את הש"ץ בתפלה, שנחשב כמתפלל, לא נקרא הפסק, וכ"ש מרצה והלאה דודאי שייך לנשיאת כפים כדאיתא בסוטה (לח.), וכמ"כ אם יש הרבה כהנים ומתמהמה לאחר הנטילה כדי שיוכלו כל הכהנים ליטול ידיהם, יש לומר גם כן שכיון שהוא לצורך הנש"כ אינו הפסק, אבל אם אינו שומע את הש"ץ רק אומר תהילים או תחינות עד שעולה לדוכן לברך, וכ"ש אם סח במילי דעלמא, נראה דהוי הפסק וראוי ליהור. (ואפי' אם מטה אזנו לשמוע חזרת הש"ץ עדיף שלא יאמר תהילים או תחינות שא"א לומר אז שהוא שומע כעונה וכמבוי בשעה"צ (סי' קס"ז ס"ק מ"ג). ועדיף שיהא כמתפלל ממש בשומע כעונה שאז טפי אינו הפסק (וע"ע בדברינו להלן דבלא"ה גם בעלמא עדיף טפי שיהא שומע כעונה בחדות הש"ץ).

והנה כתב המ"ב (סי' קנ"ד ס"ק י"ז) דינ ליהזר מלומר תחנונים או ללמוד

מקור ההלכה

מקור ההלכה

כתב הרמב"ם (הל' ברכת כהנים פ"ד ה"יא): ”אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקודש שנאמר כה תברכו את ה', כך למדו שומעי שמועה ממשה רבינו, כה תברכו בעמידה, כה תברכו בנשיאות כפים, כה תברכו בלשון הקודש וכו', כה תברכו בקול רם”. עכ"ל משמע מלשון הרמב"ם שכל דברים אלו הם לעיכובא שהרי אמר אין ברכת כהנים אלא וכו'. וא"כ בקול רם הוא גם דין שלמדו מאותה שמועה והוא לעיכובא.

וכן פסק בשו"ע סי' קכ"ח ס"י"ד: ”אין מברכין אלא בלשון הקודש ובעמידה ובנשיאות כפים ובקול רם”. וביארו האחרונים, הפמ"ג, המשנ"ב וכה"ח ועוד שגם דעת השו"ע שקול רם הוא לעיכובא. וכיון שכך יש לנו להבין מהו "קול רם", שהרי יש כהנים ביישנים שאין מרימים קולם כדבעי, וכן פעמים שצרוז וכדו ולא יכול להרים קולו האם יבטל משום זה ברכת כהנים שהיא ג' מצוות עשה. ועוד אם יוכל לצאת בהרמת קולו של חברו הכהן מדין שומע כעונה או לא.

יש לדייק בלשון הרמב"ם דנטק, כך למדו שומעי שמועה ממשה רבינו, מדוע לא כתב שכך דרשו מפסוק או מגז"ש, שהרי בכ"מ במקום מציין מקור הלכה זו: ”משנה ובריייתות פרק אלו נאמרים (סוטה ל"ב ע"א, ל"ח ע"א) דיליף כל הני דרשות מכה תברכו בגז"ש דקראי אחרני, ואילו מלשון הרמב"ם משמע שזה מעין הלכה למשה מסיני והפסוק צ"ל שהוא אסמכתא (כלשון הטור לקמן) וצ"ע”. ומעין זה הקשה הב"י על לשון הטור שכתב: ”ואין מברכין אלא בלשון הקודש ובעמידה ובנשיאות כפים ובקול רם. ובספרי מסמין להו אקרא כה תברכו, וירושלמי, בקול רם. בקולו של רם מלמד שהקב"ה משתף קולו עמהם, דבר אחר במעולה שבקולות לא גדול ולא קטן אלא ביונוי”. עכ"ל. והקשה בב"י: ”ואיני יודע למה כתב רבינו דבספרי מסמין להו אקרא, דגמרא דידן נמי מסמין להו אקרא עכ"ל”.

ונחוי במקורן של דברים. איתא במשנה סוטה ל"ב ע"א ואלו נאמרין בלשון הקודש בכורים וכו' וברכת כהנים וכו', ובגמ' דף ל"ח ע"א ת"ר כה תברכו בלשון הקודש וכו' נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן כה תברכו (בהר גריזים) אלה יעמדו לברך את העם, מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש, רבי יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כה עד שיאמרו אסמכון הזה וכו', תניא אידך כה תברכו בעמידה וכו', תניא אידך כה תברכו בנשיאות כפים וכו', תניא אידך כה תברכו בשם המפורש וכו', תניא אידך כה תברכו פנים כנגד פנים וכו', תניא אידך כה תברכו "בקול רם" או אינו אלא בלחש ת"ל אמור להם כאדם שאומר לחברו. והקשו התוס' ד"ה או אינו אלא בלחש: תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה מגז"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא אצטריך אלא לר' יהודה דלא יליף מגז"ש אלא מכה, עכ"ל. הרי שתוס' למדו דרבנן דס"ל בגז"ש לגבי לשון הקודש סברי שגם בשאר דברים (עמידה) וקול רם ג"כ לומדים מגז"ש ורק לר' יהודה צריך לימוד נוסף של אמור להם כאדם האומר לחברו.

ועיין בספר "כה תברכו" שהאריך להוכיח שגם רבנן דקיי"ל כוותיהו אית להו גם בגז"ש וגם הדרשה של ר"י דאמור להם כאדם האומר לחברו. ועכ"פ מכל מהלך הגמ' שלא הביאו את הגז"ש בכל הדרשות, ומצאו סימוכין אחרים, רואים שבעצם עיקרי הששה דינים הם קבלה ממשה רבינו כלשון הרמב"ם והם כלולים בכה תברכו, שכך קבלו בע"פ מהו "כה" בלשון הקודש, בעמידה, בקול רם וכו'. וכדברי

בעת חזרת הש"ץ, ואפי' אם מכוונים לסוף הברכה לענות אמן כראוי ג"כ לא יפה הם עושים, שאם הלומדים לא מאזינים ועוסקים בהנ"ל, עמי הארץ ילמדו מהן שלא להאזין לש"ץ ויעסקו בשיחה בטילה ונמצא שמחטיא הרבים. (והגר"מ פיינשטיין זצ"ל פירש דכ"ז מיירי שיש תשעה ששומעים כל חזרת הש"ץ שאז מועיל לשאר הציבור שרק יכוונו לסוף הברכה וענו אמן ובלבד שלא ילמדו ע"ה מהם, אבל אם אין תשעה שומעים את כל התפלה אסור, וכמבוי להדיא בשו"ע שאם אין ט' שמכוונים קרוב להיות ברכותיו לבטלה). ולכאורה נראה דגם לולי הטעם שילמדו ממנו עמי הארץ נמי אין ראוי לשמוע רק סיום הברכה, דלכתחילה צריך לשמוע הברכה ולענות אמן שבזה זוכה שיש לו את הברכה עם אמן וזהו תפלה בשלימות, והגר"א והארזי"ל הזהירו ע"ז מאוד לדקדק לשמוע כל מילה מפי הש"ץ ואכמ"ל, ואפי' אם מטה אזנו לשמוע אבל אומר תחנונים או מסתכל בספר לכאו' ראוי להמנע (גם לולי הטעם שילמדו ממנו ע"ה), דכיון שאומר תחנונים אי אפשר דליהוי שומע כעונה לחזרת הש"ץ (וכמבוי בשעה"צ סי' קס"ז ס"ק מ"ג), ואף שמעיקר הדין סגי בשמיעת חזרת הש"ץ וא"צ לדון שומע כעונה, מ"מ עדיף טפי שהוא שומע כעונה שבזה הוא ממש מתפלל פעם נוספת תפלה עם אמן, אבל כששומע וגם מסתכל בספר עדיין נחשב שומע כעונה, ואין להמנע בזה אלא מפני שילמדו ממנו ע"ה.

ונראה שיש ליתן טעם למנהגינו דאף אם אחר שנטל ידיו שחרית הלך לצורכו ונתחייב מדינא ליטול לנשיאת כפים אין מברכין על נטילת ידים, והמפרשים לא העלו טעם ברור, עיין מ"ב (סי' קכ"ח ס"ק כ"ד), דנראה דכיון דנט"י לנש"כ אינה אלא הכשר, א"צ ברכה בפ"ע על הנטילה, דבברכה על נשיאת כפים גופא נכללת גם הנטילה שהוא צורך עבודת נשיאת כפים, ואף שכבר נטל ידיו וניגב, מ"מ כיון שהנטילה סמוכה לברכת נש"כ ועדיין לא בירך עליה, מועילה הברכה של נש"כ גם לנטילה, ונראה כן ברמב"ם (סוף הלכות תרומות) שכתב האוכל תרומה מברך ברכת אותו מאכל ואח"כ אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה, ולא כתב שמברך על נטילת ידים קודם לאכילה, וכן מוכח מהא דהרמב"ם (פ"ו מהל' ברכות) בדין ברכת ענט"י לא הזכיר דהנוטל ידיו לנש"כ מברך על נט"י, וכן בהל' נש"כ לא מזכיר הרמב"ם שמברכין על הנטילה, וע"כ דכיון שהנטילה הוא הכשר לאכילת תרומה ולנש"כ, ממילא בברכה על האכילה והנש"כ כלול גם הנטילה, וקידוש ידים ורגלים במקדש היא גופא עבודה (וכדחזינו מהא שצריך מעומד), לכן יש עלה ברכה, משא"כ נט"י לנשיאת כפים ולתרומה שאינו אלא הכשר למצוה לא תיקנו ברכה על המצוה שכלול בברכה על נש"כ גופא, [וביאור הדברים הוא דהנה בחידו' הגרי"ז עמ"ס סוטה (ד:) כתב דחלוק דין נט"י לחולין מדין נט"י לתרומה, דבתרומה תיקנו רק דבעינן שיהיו ידיו טהורות ולכן צריך ליטול ידיו כדי לטהר את ידיו שלא יהיו סתם ידים, ואם נטל ידיו שלא לתרומה נמי מועיל דהרי ידיו טהורות, אבל לאכילת פת חולין תיקנו עצם מעשה הנטילה משום קדושה (ולכן אפי' אם ידיו טהורות (כגון שנטל ידיו קודם שלא לאכילה) נמי בעינן נטילה לאכילה, והוא משום שהמעשה נטילה גופא הוא המצוה ובעינן שיחול על ידיו שם נטולות דהיינו שנתקיים

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד "העדה החרדית" ירושלים

בהם מצות נטילה), ונראה דה"ה הנט"י לנש"כ הגדר הוא שתיקנו דבעינן שיהיו ידיו טהורות והנטילה היא לטהר את ידיו, ועיי"ש דרצה לומר דבנט"י לטהרה אין עליו ברכה, ולפי"ז א"ש דבנט"י לנש"כ שהוא נטילה לטהרה אין ברכה, מיהו נתקשה ע"ז מהא דמברכים על טבילה לטהרה, ולדברינו א"ש, דהגדר הוא דאף דהיא דהנטילה לטהרה שאינה אלא הכשר, מברכין עלה, אבל אם מברך על המצוה א"צ לברך על הנטילה, דהנטילה כלולה בברכה על המצוה]. ואף שלרש"י קפדינן טובא שיהא סמוך ממש ולעיכובא, יש לפרש דטעם רש"י הוא מה"ט גופא דכיון דהברכה הוא גם על הנטילה צריך דוקא שיהא סמוך וכמ"ש לעיל.

נשיאת כפים באהבה

נוסח הברכה בברכת כהנים (שו"ע או"ח סי' קכ"ח סי"א) לברך את עמו ישראל "באהבה", והטעם לנוסח זה הוא מפני שהמצוה לברך היא רק אם הוא באהבה לציבור והם אוהבים לו, ובלי זה אין מברכים, ובזה"ק פרשת נשא מביא דין זה שאסור לישא כפים כששונאים הוא לקהל או קהל לו, וזוהי סכנה לישא כפים כששונא לקהל, ומביאו המג"א (סקי"ח) והגהות "חתם סופר" שם, והגרש"ז בשו"ע שלו (סימן קכ"ח סקי"ט), (ולשון "עטרת זקנים" שם שיש לכהן הזה סכנה גדולה).

ואנא עובדא ידענא בבית הכנסת בירושלים שהתפללתי שם יום יום, ובא כהן אחד ואמר שהוא שונא את הרב שם, והזהירו אותו שלא ישא כפים, ולעג על זה הכהן באומרו שרב זה מותר לשנוא, ולא דיבר הזוה"ק בכגון דא, ולמרבית הפלא באותו לילה ממש נפטר כהן זה באופן פתאומי אף שלא היה חולה מעולם, והציבור ראו בזה מופת שמוכיח את קדושת דברי הזוה"ק והפוסקים שהביאו דבריו אלו.

וביאור הדבר נראה לפי שברכת כהנים ניתנה להם משום שהכהנים היו פושטי יד לקבל תרומה מפירות וירקות, חלה מן הלחם, ראשית הגז שיהא להם לבגדים, זרוע ולחיים מן הבשר, ולכן צויה הקב"ה שהם יברכו, כדי שנדע שבזכות עניים אלו וברכתם אנחנו מקבלים את השפע, והישראל צריך להכיר ולהודות בדבר זה, ובלאו הכי הברכה כביכול לריק, והקב"ה כביכול כבעס על כך.

ובדרשה ביארתי שבזמנינו הת"ח ובני התורה הם בבחינת שבת לוי, וכמבואר ברמב"ם (סוף הלכות מתנות עניים), ובעלי הבתים צריכים להכיר שהשפע בא על ידם. רק שכך גזר הקב"ה שהסדר יהיה שאלו לומדים ואלו מספקים פרנסתם, ובזה כל אחד מקיים את ייעודו כרצון יוצר בראשית.

ונראה שזהו הטעם לכך דלאחר שבירכו נהגו לומר להם "יישר כח", ולכאורה הלוא מחוייבים מן הדין לישא כפים, אך כיון שצריך שיהיו באהבה זה לזה, ולזה צריך שיתאמץ לברך באהבה, אומר יישר כחך שבירכת באהבה, ומכיר בזה שנעשה לו טובה מהכהנים.

סודר ונמסר ע"י

הרב י.ש. מלומדי הכולל

הרה"ג רבי אברהם כהן שליט"א

מרבני בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"

בדין ברכת כהנים בקול רם מהו, ואם לעיכובא, ואי מהני בזה שומע כעונה מכהן חברו

על זה, כי ידוע שמנהגם של ישראל תורה הוא. כיון שמסתמא נוסד מנהג זה ע"פ ותיקון ומנהג מבטל הלכה, ואין ספק שראו הקדמונים דהכי עדיף מאיזו טעם שהוא. מיהו לא מודינא להב"ד דמתני' מסייעא וכו' עיי"ש.

והנה בספר "בית הלוי" עה"ת בסוף חומש בראשית מצדד כהרב שושנים לדוד שלא מועיל כאן שומע כעונה וז"ל: ”חכם אחד אמר שבברכת כהנים, כהן אחד יכול לומר ושאר כהנים ישמעו ויצאו יד"ח מדין שומע כעונה וכו'”. אלא שעיקר הדבר אינו מחוור כלל, דנהי דקיי"ל שומע כעונה, מ"מ ברכת כהנים שצ"ל בקול רם, כאדם האומר לחברו כדאיתא בסוטה ל"ח ע"א מקרא דאמור להם, בזה לא שייך שומע כעונה, שהרי אין עניייתו של הכהן השומע נשמעת לעם השומעים, ולא עדיף הכהן השומע בברכה מאילו היה מברך בלחש שלא יצא, עכת"ד.

ואמנם החזו"א (או"ח סי' ז') העיר על דברי הרב בית הלוי, שדין שומע כעונה לאו למימרא דהוא יוצא בהשמיעה גרידא. משום דהשמיעה נחשבת כאחד ממניי הדיבור, אלא דגם הדיבור של המשמיע מתייחס אל השומע לגמרי, וראיה לזה מדיוצאין בשמיעת קריאת המגילה, ואם הא דיוצא הוא משום השמיעה גרידא, אם כן הוי אצל השומע קראה על פה ולא מתוך המגילה ולא יצא. אלא ע"כ דהדיבור של השומע מתייחס אל השומע והוי כאילו השומע מדבר בקול רם.

ועיין בספר עמק ברכה (עמוד י"ז) כתב להצדיק דברי הרב בית הלוי, דהא דבעינן בברכת כהנים קול רם, לאו דהוא תנאי בהדיבור שיהיה בקול רם, אלא עיקר הדין דבעינן שיהיו כל הקהל שומעים את דיבורו, וזהו דדרשינן בסוטה ל"ח ע"א אמור להם כאדם האומר לחברו, ובספרי אמור אמור להם שיהיו כולם שומעים, ובטור משמע דדרשת הספרי עם דרשת הגמ' הוי הכל דבר אחד. וכן הוא במרדכי (פ"ג דמגילה סי' תתט"ז), וא"כ נהי דמתייחס הדיבור אל השומע והוי כמדבר בקול רם, מ"מ הרי אינם שומעים את דיבורו של השומע, ולזה לא מהני שומע כעונה, וזהו כוונת הבית הלוי עיי"ש, עכ"ל.

ולענ"ד לפי כל האמור לעיל בדיוק דברי הגמ' ברמב"ם בטור והב"י אפשר שכוננת הבית הלוי שכאן לא יועיל שומע כעונה אף אם נאמר שמתייחס אליו ממש כדברי החזו"א, ואם מתייחס אליו אפשר שזה נקרא שהם שומעים אותו, כי זהו החידוש שלמאמר דהוא יוצא בהשמיעה גרידא. משום דהשמיעה נחשבת כאחד ממניי לא יכול לישא כפיו מאיזה סיבה או לא יכול לעמוד בעמידה לא שייך שחבירו יעמוד במקומו וכדו', כיון שיש ששה תנאים הכרחיים באופן הברכה והם לעיכובא אליבא דכו"ע א"כ גם "קול רם" הוא אחד מהתנאים והעורות שהמברך צריך לעמוד בהם, כי באמת מלבד ברכת כהנים וברכות הר גריזים לא מצינו שצריך דוקא קול "רם". ומי שאינו יכול להרים קולו בקול רם חסר לו עצמו התנאים של צורת ברכת כהנים. ואמנם דרשות הפסוק של אמור להם דהגמ' ודהספרי הם רק גילוי מילתא איך בדיוק בקול רם ועד כמה יגביה וכדו', אבל מי שלא יכול להגביה קולו חסר לו בתנאים הבסיסיים של ברכת כהנים, ודו"ק.

ולמעשה כיון שהמשנ"ב וכה"ח ושו"פ לא העלו אפשרות זו במי שצרוז וכדו' אלא אמרו שלא יעלה כלל ויצא מביהכ"ס, שפיטא להו דלא מהני שומע כעונה וכדברי הבית הלוי, ואמנם אם כבר עלה או מי שיש בידו מנהג אבותיו כדברי השושנים לדוד והרב בית דוד אי אפשר למחות בו.

הרב אליהו נכס

כולל "אליבא דהלכתא" קריית ספר

אחרים לא נושא את כפיו, ועל כן אם יש לו חיוב להתפלל לפני העמוד (יארציתו), כיון שלא יוכל לישא כפיו, עדיף שלא יתפלל לפני העמוד כדי שיוכל לישא את כפיו. אמנם מנהג ירושלים הוא שאף אם יש כהנים אחרים, הש"ץ נושא את כפיו, ולכן תמיד יוכל לעבור לפני התיבה. ובהערה 16 שם כתב: כך כתוב בשם החזו"א זצ"ל, וכן נראה מסברא. ועיין בספר תפילה כהלכתה פרק י"ד הערה ק"א שכתב: כך מקובל בשם מן החזו"א זצ"ל ששאינו בעל יארהרצייט עדיף לעבור לפני התיבה, אכן מנהג ירושלים שעובר, ועיין בספר נשיאת כפים כהלכתה פרק י"ד אות ט' שכתב: שיש שכתב דלפי הכרעת רוב הפוסקים הנ"ל בסעי' א' אין ראוי לכהן להיות שליח ציבור בקביעות במקום שיש כהנים אחרים, משום שמתבטל ממ"ע דאורייתא של נשיאת כפים. ובמקום שיכול לישא כפים אחרי התפילה כבציבור אחר של מתפללים או בימים שיש תפילת מוסף, יתפלל בשחרית כש"ץ ולא ישא כפיו ולאחר מכן יכול לישא כפיו בתפילת מוסף. ובהערה שם אות כ"א, ויש לעיין באופן דיש לו חיוב לעלות לתיבה פעם אחת כגון יאר צייט ולא בקביעות אם ג"כ עדיף נשיאת כפים דאורייתא שאינו חיוב, מחיוב תפילה, והנה בספר אבני ישפה על תפילה הביא בשם מן החזו"א זצ"ל דעדף נשי"כ מתפילת ש"ץ, וכבר העתיקו דבריו בכמה ספרים, ואמנם ביירתי הדבר לאישור אצל תלמידי מן זולתי, ושאלתי גם את מחבר הספר אבני ישפה ונתברר הדבר שאין מקור לשמועה זו ובטעות יסודו, והי' הטוב יצילנו משגיאות ויראנו מתורתנו נפלאות. ולוהגים שגם ש"ץ כהן נושא כפיו לכתחילה, ודאי דיכול להתפלל כשיש לו חיוב ואפי' בקביעות ממכיון שהוא נושא כפיו וכן"ל בע" ד. והוא מנהג ירושלים כדעת הפר"ח, וכן נוהג הגר"נ הכהן קופשיץ שליט"א.

ועיניו בספר אור לציון ח"ב פרק ח' שאלה ט' שכתב: שאלה: כהן שהוא בתור
ההשנה לפטירת אביו או אמו, האם רשאי להיות שליח ציבור אף שמבטל
ועל ידי זה מצות נשיאת כפים. תשובה: אין ראוי לכהן להיות שליח ציבור
מבקביעות במקום שיש כהנים אחרים ועל ידי זה מתבטל ממצות נשיאת
כפים, ורק בימים שיש בהם תפילת מוסף שיכול לעלות בה לדוכן, או
שבדעתו ללכת למנן אחר לעלות שם לדוכן, רשאי להיות שליח ציבור
בשכחית. ובהערה ט' שם כתב: כיון שבמקום שיש כהנים אחרים, אין שליח
ציבור שהוא כהן עולה לדוכן, כמבואר בשו"ע בסימן קכ"ח סעיף כ', א"כ
אין לבטל מצות עשה של ברכת כהנים כדי להיות שליח ציבור. ואף שרוצה
לעלות ש"צ כדי שיהא הדבר לעילוי נשמת קרובו, וכתב הרמ"א ביו"ד סוף
סימן שע"ו שטוב לבטל לעלות שליח ציבור לעילוי נשמת קרובו, מ"מ לא
מצוין לזה מקור בדברי הראי"ל, ולא מצוין אלא קדיש שלפני לעלו לשבח
שמעויל לנשמת הנפטר לדברי הראי"ל, וכמ"ש בשער הכוונות בדרוש
הקדיש, וראה גם בכה"מ בסימן נ"ה אות כ', ע"ש, וכן קדיש שלאחר הלימוד,
וכן עליית מפטיר לתורה, וכמו שכתב בב"י ביו"ד בסימן שע"ו בחשיבות
הקדיש ועליית מפטיר לתועלת הנפטר, ע"ש, אבל בשאר דברים לא מצוין
מקור לזה, ולכן אין לחוש כל כך לזה, ובודאי שאין לבטל בשביל זה מצות
עשה של נשיאת כפים.

חיוב וקדשתו בעמידה בתור

בספר הליכות חיים שאל את הגר"ק אם יש כמה אנשים שממתייני למשל כדי לקנות איזה דבר או כדי לשתות מים, ובא כהן ואומר דצריך אני להיות קודם לכולכם מפני שאני כהן וראשון לכל דבר, אם הדין עמו או לא? והשיב, באורח משפט ח"מ סי' ט"ו ("ד"ה ויצא) כתב דיש בזה מחלוקת. ועיניו נשיאת כפים כהלכתה עמ' קצ"ח שכתב: ויש להסתפק אם צריך לכתבו גם בכל מקום שיש לישראל הפסד ממון או הפסד זמן וכן שאר הפסדים. ובהערה לב שם כתב: שאילתי את פי הגר"ח"פ שייבנרג שליט"א ואמר לי דפשיטא דיש בזה האופן דין וקדשתו ככל דיני מצוות התורה, אבל הגר"י קופשיץ שליט"א הורה דאין צורך לקיים מצוה זו באופן שיש הפסד ממון או זמן, וכן שמעתי מהר"צ שפיץ. ולפום ריהטא לא מצאתי בפוסקים נידון זה, וצ"ע. ועיניו בספר אבני חשן להגר"י זילברשטיין עמ' תק"א שכתב: שאלה: כהן וישראל הבאים לדין האם חייבים להקדים את הכהן? תשובה: בשבוע"ח ח"מ ט"ו ב' נאמר: היו לפניו (לפני הדיין) דינים הרבה, מקדימין דין היתום לדין האלמנה ודין האלמנה לדין ת"ח, ודין ת"ח לדין ע"ה, ודין האשה קודם לדין האיש. וכתב החכמת שלמה לכאורה קשה, למה סתמו כל האחרונים והראשונים ולא ביארו באם אחד הוא כהן צריך הוא להקדימו ותחלה, כמו דמקדימים דין של ת"ח ובפרט בכהן כיון שאמרו חז"ל וקדשתו לפתוח ראשון וא"כ להקדימו ולהתחיל בדינו תחילה הוי בכלל ולפתוח ראשון. וכמדומה לי שראיתי כן באיזה ספר שמפרש כן באמת מה שכתב הש"ס לפתוח ראשון היינו לענין דין שצריך להקדים דין של כהן תחילה, ואם בלי פירוש זה, נראה דמוכח להדיא מה הש"ס נדרים דף קכ. דקאמר שיש שרי ליה לצורה מרבנן לומר צורבא מרבנן אנא שרי לי תגראי ברישא, שנאמר ובני דוד כהנים היו כהן נוטל חלק בנאש אף תלמידי חכם, א"כ מוכח להדיא דלא נשמע דין דת"ח ראוי להקדים רק מכח דנקרא כהנים, וכנהן נוטל חלקו ברישא, אם כן מכל שכן דכהן ממש דיש חיוב להקדימו ולדין של אחר... ואפשר לומר דלכך השמיטו זה, משום דאין אנו בקיאים ביחוסים כהונה, כמו שכתב המג"א אור"ח ר"ה, אך א"כ גם דין ת"ח אינו נוהג בזמן הזה ועדיין צ"ע, עכ"ל. יש גם לדון כהן וישראל שהגיעו יחד לבנק האם חייבים להקדים את הכהן? ואולי אפשר לומר על פי מה שפירש רש"י בגיטין נ"ו: וליתול מנה יפה ראשון "אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר, לאחר שיחלקו בשוה, אומר לו ברור וטול איזה שתצרה". כלומר יש תחלה לברר חלקים שוים, ואח"כ אומרים לכהן שיטול ראשון, אבל לא אומרים ללישראל שיוותר על שלו כגון בגוד או איגוד. ובימינו מאחר והזמן נדון כממון והפסד זמן כמוהו כהפסד ממון יתכן שלכן אין חיוב להקדים כהן לישראל ובזמן כהן הצביור העומד בתור, לחוץ ודחוק בזמן ולכל אחד איבוד הזמן כמוהו כאיבוד ממון. וכך יתכן גם הדין בעת דין ששרי אנשים משתלמים ממון רב כדי להקדימם בתור בבית דין, ויחס כן נחשב דאשר כמוות על חלקו, ולא חייב. אבל כשאנשים ממתינים בבית דין או בתור לבנק ואינם לחוצים בזמן יתכן שמצוה עליהם להקדים את הכהן, וצ"ע.

שאינו עובר שאין השי"ץ בכלל מה שאמרו לעלות, ובפוט להחרדים וסיעת
 ישיש מצות עשה להתברך א"כ זה נוגע לא רק לעצמו בקיום מצות עשה
 אלא גם לאחרים שמתברכים מנ"כ דאורייתא. [ושוב שמעתי שבאמת כך
 המנהג עכשיו וכמו שכתבתי בבית ברוך שם]. הסיכום למעשה: שי"צ כהן
 אפילו המובטח שלא יתבלבל תפלתו אם יש ב' כהנים אחרים זולתו לא
 ישא את כפיו, ואם מפסיק תפלתו אין למחות בידו שיש לו על מי לסמוך,
 ואם אין כהן אחר חוץ ממנו יפסיק וישא כפיו. ואם יש עוד כהן אחד חוץ
 מהשי"צ לפי האמור למעלה דינו כאילו השי"צ לבדו כיון שבזה יקיים מצוה
 דאורייתא לכו"ע (חוץ מה"א שאין הלכה כוותיה) וגם יזכה אחרים להתברך
 מנש"כ דאורייתא.

ועיין בספר העמק שאלה פרשת בהעלותך אות ו"א שכתב: נחזור לענין דברכת אשר קידשנו דברכת כהנים היא ככל ברכת המצוות וממילא אין המתפלל רשאי לברכה. ותו ממ"נ אי נחשבת מגוף התפלה הרי תמני סרי תקון תשתרי לא תקון וכמו שהקשה הכי הש"ס ברכות דל"ג ב' בהבדלה, ואי אינה מענין תפלה ה"ו הפסק בתפלה, אלא לא יברך ויכוין הש"ץ כשהוא כהן ונושא כפיו לצאת מהמברכים. ואפי' לדעת רבינו ובה"ג שכתבתי בסי' א' אות כ"ה שאסור להפסיק לקדשי ולקדושה אפי' לשמוע המצבור ש"ה שהשוהו רשאי הפסק. משא"כ כאן שמוכרח להשתאות ולהתמני לאחיו הכהנים ממילא רשאי לשמוע הברכה ולכוון לצאת אלא שלא יענה אמן דזה הפסק וכבר קי"ל שמע ולא ענה יצא. ועיין בלקט הקמח החדש סי' קכ"ח אות צ"א שכתב: עיין העמק שאלה בהעלותך אות ו"א ש"ץ שנושא כפיו אל יאמר הברכה אשר קדשנו אלא יכוין לצאת מהמברכים. לכאז' צריך גם המברך לכוין שמוציאו כמש"כ הש"ע בסי' ר"ג ס"ג וצ"ל שבאמת צריך זאת לומר להכהנים. אבל לא שמענו שלא יברך הש"ץ אם נושא כפיו.

בענין ש"ץ כהן לעקור רגליו בעבודה ולעלות לדוכן

ש"ע ס' קכ"ח סע" כ': וכיצד יעשה יעקור רגליו מעט בעבודה ויאמר
ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים ויקרא לו אחר ומסיים
החזן שים שלום, ועיין שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' צ' שכתב: לא אמרו לעקור
רגליו בעבודה אלא למי שאינו מזומן לכך אבל ש"ץ מזומן הוא, וכ"ש אי
נטל ידיו מקמי דליפתא בחזרה דהוא מזומן וקאי טפי מכללו אחריני ולי
אין היסח הדעת, דומיא דלולב שהתירו לעמוד ולהתפלל ולולבו בידי -
אעפ"י שאסרו בס"ת ובכל מידי דאית ביה למיחש להיסח הדעת - הדכא
מצות שעתיה היא ולא טריד, והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דנשיאות
כפים. ועיין בספר כף החיים שם אות ק"ב שכתב: והרב"ז בתשו' החדשות
ח"א סי' רל"ז כתב דהיות נכון שיעמוד הכהן במקומו לפני התיבה ויחזור
כל העם לפניו כדי שיהיו בכלל הברכה שאין העלייה לדוכן מעכבת כלל
דאי ל"ת הכי אם יתפלל במקום שאין שם היכל ולא דוכן יהיו הכהנים
פטורים מברכת כהנים אלא ודאי דאין הדוכן מעכב ומוטב שלא יפסוק
בתפלתו, וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב מתני' כצורתה ולא כתב עולה
לדוכן וכו' יעו"ש. וכ"כ הרח"פ ז"ל בס' לב חיים ח"ב סי' טז ז"ל, והנלע"ד
כי ש"ץ הוא רובא לישא כפיו כשאין כתף אחר שיהא את כפיו בדמים בתפלה
בתיבה וכו' לטול ידיו כן ראתי, כש' שהיו כהנים גדולים מתקורב לשלח
עקר רגליהם וגם לא נטלו ידיהם בתוך התפלה בתיבה, ונראה לתת טעם
לדבר כי כיון שהם טרודים בתפלה אין לטורדם שירדו מן התיבה ללכת
לדוכן כי לא יבצר מהסירוף וכו' יעו"ש, הבי"ד, היפ"ל אות כ"ט, וכ"כ הש"ץ
דקמ"ו ע"א בשם הרב"ז ז"ל חס"ל אות ט"ו, בן א"ח פ' תצוה אות ח"י,
אמנם מ"ש הרח"פ ז"ל דא"צ לעקור רגליו בעבודה אין נראה כן מדברי הפני
שכתבנו לעיל אות ו' ואת יק"ח אלא צריך לעקור פורתא בעבודה כדי שיהא
הזמנה לנ"כ בתוך העבודה, וכ"כ היפ"ל שם, וכן מ"ש היפ"ל שם דכיון דאין
עולה לדוכן דא"צ לחלוץ מנעליו, אין נראה כן ממ"ש לעיל אות ז"ך משום
דלא פלוג רבנן ועוד דאין כבוד לצבור כמש"ל אות ל"ג, ועי' אין נסמך עליו
בהו' וצריך לחלוץ אע"ג דאין עולה לדוכן, מיהו הוא כבר התפלל בהם והם
ממין המנעלים שקשה לחולצן במהרה ויהיה הפסק בתפלה אפשר שיש
להקל כיון שאינו עולה לדוכן ודו"ק.

ועיין בן איש חי פרשת תצוה אות י"ח שכתב: נכון להשתדל שלא יהיה כהן שליח צבור בשחרית ומוסף. ואם היה השליח צבור כהן: אם יש כהנים אחרים שם לא ישא כפיו, ואם אין שם כהן אלא הוא, ומובטח לו שיחזור לתפלתו בלא טרור הדעת הרי זה נושא כפיו, כדי שלא תתבטל נשיאות כפים מאותה תפלה. כיצד יעשה? יעקר רגליו בעבודה, ויאמר עד "ולך נאה להודות", ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים. ואם הציבור כולם לפניו יברך אותם במקומו. ויקרא לו אחר את ברכת כהנים. ועיין ספר אור לציון ח"ב פרק ח' שאלה ה' שנשאל, כהן שהוא שליח צבור, האם יברך ברכת כהנים במקומו, ואין שיעלה לדוכן לומר ברכת כהנים. והנשיב כהן שהוא שליח ציבור, ואין כהנים אחרים מלבדו בבית הכנסת, ומובטח הוא שיחזור לתפילתו, צריך לעקור רגליו מעט ברצה, וכשיסיים ולך נאה להודות, צריך לעלות לדוכן דוקא ולברך שם ברכת כהנים, ואחר כך חוזר למקומו ומסיים תפילתו. ובהערה שם כתבו: בשו"ע בסימן קכ"ח סעיף כ' מבואר שאם אין שם כהן אלא הוא, ומובטח שיחזור לתפילתו בלא טירוף הדעת, עוקר מעט רגליו, ובשעת ברכת כהנים עולה לדוכן. ואעפ"י שהרדב"ז בתשובה ח"א סימן רל"ז כתב שיותר נכון שיעמוד הכהן במקומו ולא יעלה לדוכן, וכן כתבו הגאון ר' חיים פלאגי בשו"ת לב חיים ח"ב סימן ט"ז ועוד אחרונים, וראה גם בכה"ח שם אות ק"כ, מ"מ העיקר כדברי מרן, שהרי חייב לפחות לעקור רגליו מעט בעבודה, כמבואר בב"י שם, וראה גם בכה"ח שם אות ק"כ, וכן שכבר עוקר רגליו, ל"ו לעלות לדוכן, שהרי כשתחילה בעינין לעלות דוקא לדוכן, כמבואר בכה"ח שם אות י"ג, ע"ש. והאף במקום שאין דוכן, ראוי לכהנים לעלות על מקום גבוה כמו פסל וכדומה, כיון שיש אומרים שצריך שיהא דוקא מקום גבוה.

כהן בתוך שנת אבלו האם יעבור לפני התיבה

כתב בספר אבני ישפה פרק י"ז אות י"ג: כהן שהוא ש"ץ, אם יש כהנים

האם מותר לזקוף אצבעות ככהנים לזר ולכהן לא הנשיאת כפים בזוה"ק פרשת נשא דף קמה עמ' א' (עם פירוש מתוק מדבש): ועל דא בן לפי שעל ידי הרמת האצבעות גורמים התעוררות למעלה, אסיר ליה נש לזקפא אצבען בזקיפו למגנא (לכן אסור לאדם להרים אצבעותיהם לחנם ולבטלה), אלא בצלותא (אלא כשמתפלל), ובברכאן (או בעת דין איזו ברכה), ובשמעא דקב"ה (או כשמזכיר שמו של הקב"ה), והאמנא (והרי כבר ביארנו בריש פרשת יתרו), דאינון אתעורו דשמא קדישא מת האצבעות גורמות התעוררות של שם הקדוש), ורזא דמהימנותא התעוררות הספירות הנקראות מהימנותא (לפי שבהם היא אמונתא שראל). ועיין בכף החיים סי' קכ"ח אות ע"ט שכתב: וכתב שם בזוה"ק ד ליה לבר נש לזקפא אצבען בזקיפו למגנא אלא בצלותא ובברכאן דא דקב"ה, והביאו העט"ז או' ה', וכתב כי אז מתעורר עליו עשרת גות דין הס"א וגורם קלה לעצמו ר"ל. ועיין ברבבות אפרים ח"א ד' אות ב' שכתב: מה ששאלני הבחור ר' יצחק פענפיל נ"י אם יש בישראל לא פירות אצבעותיו ככהנים, נראה דענין פרישת האצבעות בספר יסודי ישורון ח"ב לילידי הגי' פעלדער שליט"א בעמוד ל"ח הביא איסור בזה. אבל ידידי הגר"י פורת זצ"ל הראה לי בעטרת זקנים קכ"ח שכתב במקור מן הזוהר שאסור לזקוף האצבעות בחנם (כנראה כהן) ומכ"ש לישראל. וא"כ לפי"ז יש מקור לאסור לישראל לזקוף יעות ככהן. ואולי זה שייך רק כבהן שיכול לברך אז יש ענין בזקיפת יעות אבל בישראל שאין חלות של ברכה יתכן דיוכל. וידידי הגרמ"ק א"א ענה לי בזה לזקוף האצבעות הכונה להניח ידיו למעלה מראשו סתם כך להראות באצבעות מות. ועיין מ"ש בשו"ת ציץ אליעזר חלק צורת הגבהת הכהנים ידיהם בדוכן.

ש"ץ כהן האם ישא כפיו כשיש עוד כהנים

"קכ"ח סי' כ': אם ש"ץ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא ישא
 ואפי' אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו אא"כ מובטח לו שיחזור
 תלו בלא טירוף דעת שאם הוא מובטח בכך כיון שאין שם כהן אלא
 שוא את כפיו כדי שלא תתבטל נשיאת כפים. ועיין מ"ב שם ס"ק ע"ב
 ב: שמא לא יוכל לכוין לחזור לשים שלום שדעתו מטורפת מאימת
 ה', ואפילו אם בטוח הוא בעצמו שלא תטרף דעתו ג"כ לא רצו חכמים
 בהזהר לעקור ממקומו ולעלות לדוכן היכי שיש כהנים אחרים בביהכ"ו
 תתבטל הנשיאת כפים. ועיין פרי חשדן שם אות כ': שכתב: ומ"מ יהיה
 ה' ממי שיהיה אינו מחזור כלל, כשיש שהוא מובטח שחזור תתפילת
 ימים עצמו מלקיים שלשה עשה, ולחדש חששות רחוקות אולי יטרף
 מובטח בעצמו שחזור לתפילתו, באמת זה תמוה וכו' אלא ודאי דס"ק
 לו דאיכא כהנים אחרים רשאי לישא את כפיו, ומצאתי בכסף משנה
 מהלכות תפילה [הלכה ד'] שכתב: והא דאמרין [שם סט, א] שלא
 לל הבינו ב'ימות הגשמים משום דילמא אתי לאטרודי, וז"ל וכתב ה"ח
 דכיון דטעמא משום דילמא אתי לאטרודי, משמע שאם מובטח דלא
 לאטרודי רשאי כדאמרין גבי נשיאות כפים עכ"ל, וכתבתיו סימן ק
 ע"ש. הנה בפירוש קאי בשיטתינו הפך דעת הגהות מימוניות, וזה ברור
 בקיטנן. ועיין בספר עיר הקודש והמקדש להגר"מ"ט חלק ג' עמ' שמ"ב
 ב: רוב הספרדים היו נוהגין כשיש כהנים אחרים אין הכהן הש"ץ נושא
 (רא"ט טוש"ע קכ"ח כ') ומג"א ופ"ח, ומה שהביא בזה כף החיים שם
 קט"ז, וכיום נוהגין בירושלם שאפי' הש"ץ הוא כהן וגם יש כהנים
 שם שגם הוא נושא כפיו. וכשהש"ץ כהן מקריא ישראל (שם סעי' כ')
 ע"י אין הכף החיים שם אות קכ"ז שכתב: כתב הל"ח פ' אין עומדים
 ועכשיו בזמנינו שהש"ץ אינו מתפלל אלא מתוך סדור תפלה תקנה
 יתא' הוא מובטח שע"ז יחזור לתפלתו בכוון דעת, אלא דמתני' לא
 תקנתא, וראיתי לכהנים שהם ש"ץ סומכים ע"ז אפי' כשיש כהנים
 אלא ודאי כשאין כהנים אחרים שהותר להם עקירת גלים אב"ח
 ח וכו' דיש להם לסמוך על שמתפללים מתוך הסדור עכ"ל, והביא
 ס"ק ל"א וכתב שכ"מ מב"ח ומהר"ל סי' קע"ט, וכתב עוד וז"ל ועכשיו
 ללישא כפיו אפי' יש שם כהן אחר ולא ידעתי מנ"ל הא, ובנ"ץ כתב
 יוכין על שמתפללין מתוך הסדור, ותימא דכל הגאונים שכתבתי לא
 סמכו ע"ז, ואפשר דס"ל כמ"ש הב"ח סי' תקפ"ה בשם רש"ל דלהטור
 שמתני' לתקוע הש"ץ א"כ ה"ה דשרי לישא כפיו אפי' יש שם כהנים
 אלא, ומ"ל דזה דוחק גדול דהא ה"ה דהא ה"ה דהא ה"ה דהא ה"ה
 ולכן במקום שאין מנהג לא ישא כפיו אם יש כהנים אחרים וכדעת
 הגאונים עכ"ל, וכ"כ א"ר או מ"ב, סו"ב או י"ח, ר' לו"ג, ב"מ או י"ח
 כלל ל"ב או כ"ו, חס"ל או ט"ו, בן א"ח פ' תצוה או י"ח, קיצור ש"ע סי'
 י"ז, ועיין לעיל או קי"ג, וכן המנהג פה עיר קודשינו ירושת"ו כשיש
 אחרים אין הש"ץ כהן נושא את כפיו.

תוב באורחות רבנו ח"א עמ' ס"ו, אצל מו"ר במנין בביתו כשכהן ש"ץ
וד כהנים, הש"ץ אינו נושא כפיו ואינו מקריא אלא אחר מקריא, (שם
כ"ב). ועיין בספר אז נדברו ח"ג ס"י לד שכתב: ונראה לומר מה
מצאתי לע"ע בפוסקים דאימתי אמרו כן רק אם יש שני כהנים מלבד
אבל כשיש רק אחד יפסיק דבאחד הרבה אומרים דאינו אלא מדרבנן
ע א"א לקיים "ואמור להם", אבל בשנים אנו נקטינן בעיקר דגם בזה"ה
אורייתא, ולשון הש"ע הנובע מדברי מהר"מ מרטנבורג המובא בטורי
ש"ץ כהן אם יש כהנים אחרים וכו' ואפילו אין שם כהנים אחרים
גלה אא"כ מובטח וכו', הרי המדובר שיש כהנים ולא כהן אחד, ואף
הכרח מלשון זה כמובן ועוד שהרי המדובר בסיפא גם באינו מובטח
לכו"ע אינו עולה גם באין כהן אחר [אם לא אמרו לו לעלות]. ומר
הש"ע: ואפי' אין ש"ץ אלא הוא לא יושב את כפיו, אא"כ מובטח
חזור תפלתו בלא טירח דעת שאם הוא מושב בכך כיון שאין שובט
אלא הוא ישא את כפיו ע"כ ברותא קמ"ל דאפי' אין שם כלל כהנאים
א ישא באינו מובטח, ולפי' נקט במובטח ג"כ כהן, אבל באמת אפי'
ם כהן נמי ישא את כפיו כ"ז שאין ב' כהנים זולתו. ואף שהאחרונים
בזה מ"מ כן נראה נכון למעשה, שהרי המדובר בקיום מצות עשה אף

לכהן לשמש ישראל שגדול ממנו, ולפי־ז' י"ל דמה שמצינו שהיה לרבא שמש כהן, הרי זה משום שרבא היה ת"ח וגדול הדור ובוודאי שכבודו עדיף מכבודו של שמשו, וכיון שכן אין בזה איסור של שימוש בכהן, וכן על דרך זו אפשר ליישב מה שמצינו שכהן יכול להיות עבד, שיתכן שאף דין זה אמור בכה"ג שהכהן הוא ע"ה והוא עבד של ת"ח דבכה"ג כבודו של הת"ח עדיף על כבודו של הכהן, ואין בזה איסור, וכן יתכן ליישב את ראיית המכ"א מיר חסדא ששימש את רמי בר חמא. דכיון שהוא לימוד שמועה הוּא היה נחשב כרבו, ולכן היה מותר לו להשתמש בו. שו"ר במגן גיבורים שכתב דרך זו לרחות את ראותיה המג"א ממשמשו של רבא. ומשימושו של רב חסדא. אמנם יש להעיר, שנראה דבאמת דרך זו אינה מועיל לבאר מה שמצינו שרב חסדא שימש את רמי בר חמא, שאין לומר שכבודו של רמי בר חמא היה גדול מכבודו של רב חסדא, שבאמת רב חסדא היה רבו של רמי בר חמא, וכפי מצינו במקומות רבים בש"ס דרמי בר חמא בעא מיניה מרב חסדא, וא"כ קושיא זו של המג"א לא תתיישב לפי דרך זו.

וראיתי בפרת יוסף במגילת (ז) שג"כ כתב דרך זו, דהפרות יוסף הקשה במה דאמרינן הדהתם דרבה שלח ביד אבבי משלוח מנות וקשה שהרי אבבי היה כהן, וכיצד השתמש בו רבה, ויתיר דכהן יכול לשמש ישראל שהוא רבו, ורבה היה רבו של אביו.

[[]^{דרוש מקור]}

מחלוקת הרמב"ם עם המהר"ם האם כבוד הכהונה שייך לכהנים או לה'
אמנם יש להקשות על דרך זו בשיטת הרמב"ם, דהרמב"ם בפיהמ"ש בגיטין עמד בביאור דין זה, ובתחלה כתב דרך זו שפאשר הישראל עדיף במעלה על הכהן הרי שהישראל קודם לו, ואין בזה המצוה של וקדשתו, אך לאחר מכן כתב דאף כאשר הכהן גדול מהישראל הוא יכול ליתן לו להקדימו, דכתב "ומן העיקרים גם כן שהכהן כשהוא ראוי שיקרא ראשון אם התיר לישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא הרושת ביזו אבל אנו אוסרים זה מפני דרכי שלום", ומפורש בדבריו שהכהן יכול למחול על כבודו וליתן ואפילו לישראל פחות ממנו לקרות, ורק מפני דרכי שלום נאסר דבר זה, ודלא כמו שנתבאר לעיל בשיטתו שהכהן יכול ליתן רק לגדול ממנו, ולפי"ז תחזור למקומה קושית הגר"א על הרמב"ם מהסוגיא בגיטין, וכן עפ"י נדחה התירוץ לשאר הקוסיות בשיטת הרמב"ם.
אכן באמת לפי"ז נפקא קושיא אלימתא ספי, שענין זה הוא לכאורה סתירה בשיטת הרמב"ם, שבספר המצוות כתב בפירוש שאין הכהן יכול למחול על כבודו, אמנם מדבריו אלו בפיהמ"ש יש ללמוד שהכהן יכול למחול על כבודו, וצ"ע.

ויש להוכיח בענין זה קושיא נוספת, דברכי יוסף (שדור ברכה האריך בענין זה, וכתב להקשות סתירה בשיטת הסמ"ג, דבדברי הסמ"ג (עשין פג, להלן יובאו דבריו) מבואר דנקיט דהכהן אינו רשאי למחול על כבודו, אך הברכ"י הקשה דהסמ"ג סותר את עצמו, דהרי הסמ"ג כתב (עשין עד) דאעפ" ששנינו דזקן ואינה לפי כבודו אינו מחוייב להשיב אבידה, מ"מ אם הוא רוצה הוא יכול למחול על כבודו ולהשיב את האבידה, וקשה אי"כ מ"ט הכא אין הכהן יכול למחול על כבודו, ומ"ש מזקן ואינה לפי כבודו, והברכ"י הניח קושיא זו בצ"ע.

ונראה ויש להתבונן בהבנת ענין זה שנחלקו בו הראשונים האם הכהן יכול למחול על כבודו, וכבר שורש שיען על זה שנחלקו בו האם מהני כבוד הכהונה, ונראה שמוע לו תליי בסוגא בקידושין (ע"ב) דאמרינן התם שהמשל על כבודו כבודי מחול, אכן מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואמרינן בגמ' דאיכא פלוגתא האם הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, ומבואר בגמי שענין זה תלוי האם התורה דיליה היא ומצי למיחל על יקריה ידידה, או שאין התורה שלו ולכן אינו יכול למחול על כבוד התורה, וא"כ כאשר נבוא לדון האם הכהן יכול למחול על קדושת של האדם הרי שיש לדון בנידון זה האם הכהונה נחשבת כדידיה, וכבוד הכהונה נחשב ככבודו של הכהן עצמו, ולכן הוא יכול למחול על כבודו, או שכבוד הכהונה אינו שלו, ולכן אינו יכול למחול עליו.

וענין זה מתבאר בראשונים שבזה תלוי נידון דידן, שהמרדכי כתב בשם המהר"ם שהכהן יכול למחול על כבודו ופירש טעם הדבר "אבל אי קאמר כהן אני מוחל על כבודי כבודו מחול כמו הרב שמחל על כבודו דכבודו מחול דאורייתא דיליה הוא כ"ש כהן שהכהונה ניתנה לו ולזרוע עד עולם בבריית מלח דכתיב והיתיר לו ולזרוע אחריו ברית כהונת עולם וכן בפרשת קרח כמה פעמים כהונתכם אלאמא שהכהונה שלהם היא ולא ימז למלך שאין יכול למחול על כבודו כדנתיבי כי לה' המלוכה הממלך מלכים ולו המלוכה, ולהכי כתיב שום תשים עליך מלך שימות הרבה לומר שאין כבודו מחול", ומפורש בדברי המהר"ם שהטעם שהכהן יכול למחול על כבודו הרי זה משום שהכהונה שייכת לכהנים עצמם, ולכן הם יכולם למחול על כבוד הכהונה, דהרי זה נחשב שהם מוחלים על כבוד עצמם.

אכן מדברי הרמב"ם נראה ללמוד דאיהו פליג על המהר"ם ביסוד זה שחידש המהר"ם שכבוד הכהונה הוא שייך לכהנים, דל' הרמב"ם בסה"מ היא "הצטוו לכבד זרע אהרן ולנשאם ולרוממם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו אותו לא נשמע מהם. וזה כלל הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ונכוחם ולהקריב קרבנותיו". ומפורש בדבריו שכל הכבוד והגדולה אינו לכהנים עצמם, אלא זהו כבוד של ה' ייתברך, וא"כ מבואר היטב טעמו של הרמב"ם שנקט שאין הכהן יכול למחול על כבודו.

ונראה דעפ"י מיושבת היטב הסתירה שהקשה הברכ"י בשיטת הסמ"ג, דלפי מה שנתבאר בשיטת הרמב"ם שהטעם שאין הכהן יכול למחול על כבודו משום שאי"ז כבוד עצמו, אלא עיקר הכבוד הוא לה' דהכהנים הם שבת משרתיו, א"כ מבואר היטב דכהן שאני מת"ח דמצוי למיחל על יקריה, דבת"ח הכבוד הוא שלו משום שותרו דיליה וכדאמרינן בגמ' בקידושין, ולכן זקן ואינה לפי כבודו יכול למחול על כבודו, מפני דהוי כבוד עצמו ולכן הוא יכול למחול עליו, משא"כ כהן אי"ז כבוד עצמו ולכן אינו יכול למחול עליו.

[[]^{דרוש מקור]}

ביאור שיטת הרמב"ם דהכהן יכול למחול על כבודו כאשר הוא מתכבד כהן

אכן עתה צריך ליישב את הסתירה הרמב"ם שכתב בפיהמ"ש שהכהן יכול למחול על כבודו, ונראה שיתכן לומר דמאי דקאמר הרמב"ם בפיהמ"ש שהכהן יכול לכבד את הישראל לעלות במקומו אי"ז בכל גוונא, אלא יתכן שכונת הרמב"ם שבאופן שהכהן רוצה לכבד ישראל אחר שהוא חפץ ביקרו וליתן לו לעלות במקומו הוא רשאי, ואי"ז מדין מחילה, אלא שזהו גופא כבודו של הכהן שהוא נוטל מיהו שהוא חפץ לעלות במקומו, ועי"ז לא מתבטל כבודו אלא מתקיים כבודו, ומש"כ שהוא יכול למאן ככבודו, הרי זה באופן שהוא ממאן לקבל כבוד כלל ועיקר, ואינו ח"כ להתכבד בכבוד הכהונה, דבר זה אינו רשאי לעשותו, כיון שאי"ז כבוד עצמו ואינו יכול למחול עליו. שוב מצאתי בשו"ת מהר"י לבית לוי (כלל ד' סי' סט) שכתב ישוב זה בשיטת הרמב"ם.

ונראה שעל דרך זו יתכן ליישב את ראיית רבינו פטר שהכהן יכול למחול על כבודו ממה שמצינו שאפשר לקחת כהן שיהיה עבד, שיתכן שאף התם מיייר בכה"ג שזהו גופא כבודו של הכהן, וכגון שהאדון הוא אדם חשוב שהוא כבוד לשמשו, והכהן נמכר לו לעבד, ובהו שהוא משמשו הוא מתכבד, אך בלאו הכי הכהן אינו יכול למחול על כבודו.

וכן על דרך זו אפשר ליישב את ראותיו של המג"א שהביא מהגמ' שמשמשו של רבא היה כהן, דלפי משנ" בשיטת הרמב"ם אפשר ליישב דהתם הרי זה היה כבוד גדול לשמש את רבא, וכל כה"ג אין בזה נחשב כחסרון בכבוד הכהונה ולכן שרי, ואין זה מדין מחילה.

[[]^{דרוש מקור]}

דברי הראשונים בגדר האיסור שימוש בכהנים

אמנם יש לעמוד בעיקר ענין זה שנתבאר בדברי רבינו פטר ובדברי הפוסקים שנקטו כדבר פשוט שאסור להשתמש עם הכהן, דהרי בגמי בגיטין התבאר רק שמצד מצוה זו של וקדשתו יש מצוה לכבדו, ולהקדימו לכל דבר שיהיה ראשון, אך אין בכך הכרח שיהיה איסור להשתמש עם הכהן, ויש לדון מ"ל שעצם השימוש כהן נחשב כפחיתות כבוד עבורו, ובכטלות העשה של וקדשתו, ובשלמא שימוש של בזיון מסתברא שהוּו ביטול של כבוד הכהונה, אך בשימוש גרידא שאין בו בזיון לכאורה י"ל שאין בכך איסור מצד וקדשתו, ולפי"ז יש מקום ליישב בדרך נוספת את שיטת הרמב"ם ש"ל שבאמת כך היא שיטת הרמב"ם שאין איסור כלל להשתמש עם ככהן שימוש שאין בו בזיון, ואי"ז נחשב כפגיעה בכבודו, ולכן בטלטל כבודו אלא מתקיים כבודו, ומש"כ שהוא על כבודו מ"מ אפשר להשתמש בכהן, וזהו הישוב לקושיות הפוסקים על הרמב"ם ממה שמצינו שמוחר להשתמש עם ככהן.

אכן באמת הראשונים הביאו שאיסור זה מפורש בירושלמי בסוף מסכת ברכות דאמרינן "מניין המשתמש בכהונה מרב רבי אחא בשם שמואל אמר ואמרה להם אתם קודש לה והכלים קודש מה כלים המשתמש בהן מעל אף המשתמש בכהנים מעל", ומפורש א"כ שיש איסור להשתמש עם הכהנים, ולפי"ז דאין שמה שמצינו בגמי שמוחר להשתמש עם הכהנים, והכרח צ"ל כמשנ"י או דמהני מחילה, או דאיייר בגוונא דזהו כבודו של הכהן. אכן יש מקום לומר שהמרב"ם לא סבר להאיא דירושלמי דהרי לא מצינו בזה החזקה שהעתיק ירושלמי או, ויתכן דלא ס"ל כוותיה, אך צ"ב מ"ל למדיחיה מההלכה.

והנה מצינו בסמ"ג (עשה פג) שהביא ירושלמי דהא אסור להשתמש בכהונה, והקשה ממה שמצינו שאפשר ליקח כהן שיהיה עבד, ויתיר הסמ"ג דבשכר שרי, ובפשוטו משמע מהסמ"ג דלא סבר כרבינו פטר דמהני מחילה, אלא דלא מהני מחילה ורק בשכר שרי, וכן למד הברכ"י מדברי הסמ"ג הללו שלדעתו אין הכהן יכול למחול על כבודו, אמנם יש לתמוה בשיטת הסמ"ג דכיון דהזיל כשיטת הרמב"ם שכבוד הכהונה אי"ז דבר השייך לכהנים אלא זהו כבוד לה' ייתברך וכפי שנתבאר לעיל, א"כ קשה מאי מהני שהכהן נוטל שכר, וכי ברוצנו הוא יכול למכור את כבודו של מקום.

ועוד יש להתבונן בזה, דבהרהות מימוניות (עבדים פ"ג ה"ח) אף הוא הביא סתירה זו מהירושלמי על הדין שמצינו שכהן יכול להיות עבד, והגמ"ג נשאר בצ"ע, ומשמע דס"ל דאף בשכר אסור, וצ"ב במאי פליג על הסמ"ג שנקט דבשכר שרי.

ומצינו בהההות מדינא בגיטין (ז סתא) שכתב "מעשה ככהן שיצק מים ע"י ר"ת, והקשה לו תלמידי הא שנינו בירושלמי המשתמש בכהונה מעל, והשיב לו אין בהם קדושה בזמן הזה דקי"ל בגדיהם עליהם קדושה ועליהם ואי כבדו, ולכן והקשה א"כ לא מיני קדושה לא ליעבד להו, ושתיק

ר"ת, והשיב ה"ר פטר דנהי דיש בהן קדושה יכול למחול כדאמרינן פ"ק דקדושין אין כהן נרצע וכו", ובפשוטו נראה דיש בזה פלוגתא האם בזממ"ז צריך לנהוג קדושה בכהנים, שדעת ר"ת דכיון שאין בגדיהם עליהם אי"צ לנהוג בהם קדושה, אך דעת רבינו פטר היא דאף בזממ"ז צריך לנהוג בהם קדושה, אמנם צ"ע מה ר"ת שיש על קושיית ה"ר פטר שהרי מצינו שאף בזממ"ז צריך לנהוג בהם הנהגות של קדושה וכבוד, וכן וצ"ב מהו טעם מחלוקת זו.

[[]^{דרוש מקור]}

חקירה האם איסור השימוש בכהן גדרו איסור מעילה או ביטול כבוד הכהן

והנראה בזה ע"פ מה שיש להתבונן בעיקר איסור זה המבואר בירושלמי דהמשתמש בכהונה מעל מזה גדו איסור זה, שאפשר לפטר איסור זה כפי הנראה מלשון הירושלמי דהוי כעין איסור מעילה שהוא משתמש עם כהן כיון שהכהן יש בו קדושה, וכדאמרינן דהוי דומיא דהמשתמש בכלי הקדוש, וא"כ הוי איסור חדש הנלמד ממקרא זה שבעזרא, או דלמא לא התחדש בזה איסור חדש של מעילה, אלא זהו אותו איסור המבואר בתלמודין דילפינן מקדשתו שצריך לנהוג מעלה וכבוד בכהן, והשימוש בכהן נחשב כפחיתות כבוד לגביו ויש בזה ביטול העשה של קדשתו, וילפותא זו דאמרינן דהוי כמעילה אי"ז לימוד גמור אלא הוי אסמכתא.

ונראה דבהא מלתא גופא נחלקו ר"ת וה"ר פטר, שדעת ר"ת היא שאיסור זה של שימוש בכהנים הוא מדין מעילה וכפי הנראה מהירושלמי, ועו"ז קאמר שאיסור זה אינו נוהג בזממ"ז כיון שאין בגדיהם עליהם ואין בהם קדושה, ובהו נראה דמיושב היטב מה שהקשה לו ה"ר פטר שלא ינהגו בהם שאר הנהגות של קדושה הנילמדים מוקדשתו, שנראה שלדעת ר"ת אלו הם שני דינים חלוקים, שהדין מעילה נראה שהוא תלוי במה שיש בכהן חלות קדושה, וכאשר הוא משתמש בו הוא מועל בחלות קדושה זו וככל דין מעילה, ולפי"ז הדעת נותנת כדברי ר"ת שבזממ"ז שאין בגדיהם עליהם ואין בהם חלות קדושה לא שייך איסור מעילה זה, משא"כ הדין וקדשתו אינו מצד עצם החלות קדושה שיש בו אלא זהו דינים של כבוד שצריך לנהוג בו מחמת מעלתו שהוא משבט הכהונה, וא"כ י"ל שדין זה נוהג אף בזממ"ז ולא קשיא מידי על שיטת רבינו תם. ומצאתי בשו"ת הרד"י (ס' פ) שבאיז בדרך זו את שיטת ר"ת שיש בזה שני דינים חלוקים, והדין מעילה המתבאר בירושלמי הוא דוקא דומיא דכלי שרת באופן שבגדיהם עליהם, ואי"ז שייך לדין וקדשתו. וראיתי אף בברכ"י שביאר כעין דרך זו את דברי ר"ת, שהברכ"י ביאר שהטעם של ר"ת שלא השיב לה"ר פטר משום שס"ל דרך האיסור של שימוש אינו נוהג בזממ"ז, שאיסור זה של מעילה בכהנים הוא משום דמיושב עליהם ואין בהם קדושה, לא שייך איסור זה, אך מ"מ אין ר"ת מודה שיש איסור לכבות את הכהנים, והיינו משום שאף בזממ"ז שפיר צריך לנהוג בהם כבוד. וכע"ז כתב אף במגן גיבורים.

אכן מדברי ה"ר פטר נראה דס"ל שהאיסור המבואר בירושלמי של שימוש בכהונה אינו מדין מעילה, אלא זהו אותו דין המבואר בתלמודין שצריך לנהוג בו כבוד וכדילפינן מקדשתו, כיון שס"ל שהשימוש בכהן נחשב כפגיעה בכבודו, וא"כ יש להשוות שני דינים אלו ולהכריח ממה שמצינו שאף בזממ"ז נוהג הדין וקדשתו, שאף האיסור להשתמש בכהונה קיים בזממ"ז, וכיותר הדבר מבואר לפי משנ"ש שדעת ה"ר פטר שאיסור זה יסודו מצד שהוא פוגע בכבודו, וא"כ מסתבר שאיסור זה הוא תלוי בחלות הקדושה, ואתי שפיר מאי דס"ל שאיסור זה נוהג אף בזממ"ז שאין בגדיהם עליהם.

ומעתה נראה שאפשר לבאר את דברי הסמ"ג שנקט שאפשר להשמש בכהן בשכר, שנראה שדעת הסמ"ג היא שאיסור זה של שימוש בכהנים הוא איסור מעילה, וא"כ אפשר להבין שאיסור זה הוא רק כאשר הוי משתמש בו כתבם, דבכך נחשב שהוא משתמש בכהונה, כיון שהוא משתמש בכהונה לצורך הדיוט, אכן באופן שהוא משתמש בו בשכר, א"כ שימוש זה הוא צורך גבוה כיון שהכהן מקבל שכר, ויאיכא למימר דמחמת כן לא תשיב כמעילה. אכן מצידיק גיסא איכא למימר דהגמ"מ שמיאן בחילוק זה ונשאר בצ"ע מ"ט שרי ליקח עזה כהן, היינו משום דס"ל דגדר איסור זה אינו מדין מעילה אלא עיקרו הוא מצד כבוד הכהונה, שזהו ביטול כבוד הכהן כאשר הוא משמש אחרים, ולפי"ז מסתברא מלתא דאף בשכר יהיה איסור, דמ"מ הוא מפחית מכבודו ומה לי בשכר ומה לי כתבם.

ולפי דרך זו מתיישב ג"כ מה שהבאנו לעיל מהברכ"י שתמה על הסמ"ג שהוא סותר את עצמו, דלגבי זקן ואינו מצי כבודו כבוד כהונה יכול למחול על כבודו, ומ"ט הכא לא מהני מחילה, ולעיל כתבנו דרך אחת ליישב קושיא זו, אכן לפי מה שנתבאר עתה יש ליישב קושיא זו בדרך נוספת, דכיון דהאיסור שימוש בכהן יסודו מדין מעילה, א"כ מסתברא מלתא דאינו יכול למחול על כך, ושאני מזקן ואינה לפי כבודו דהתם לא שייך ביה איסור מעילה.

[[]^{דרוש מקור]}

ביאור הנידון האם אפשר להשתמש בכהן בשכר

והנה יש לדון האם יש ללמוד מדברי הסמ"ג להחיר לעשות בכהן שימוש של בזיון בשכר, דנראה דלפי מה שנתבאר עתה יש לעצד דאין ראיא כלל להחיר בזה, שמסתבר שהסמ"ג לא דלגבי אלא רק בענין של שימוש, וכמו שנתבאר דגדר האיסור הוא או משום מעילה, ולאשר הוא מקבל שכר אין בכך מעילה כיון דהוי צורך גבוה, אכן לגבי המצוה של וקדשתו לא מצינו שתמורת שכר תבטל מצוה זו, וא"כ כאשר הוא עושה בו שימוש של בזיון הרי יש בזה ביטול המצוה של וקדשתו שאינו מדבריו אלא מבהזן, ובהו לא יועיל קבלת שכר כלל.

אמנם מצינו בט"ז שנראה מדבריו שלא נקט כן, דהט"ז דן בענין זה ובכיר שהטעם שס"ל לה"ר פטר שהכהן יכול למחול על כבודו הרי זה משום שעיקר מצוה זו של וקדשתו היא לעשות נחת וטובהו לכהן, אכן באופן שאין חפץ בכבוד דאית ליה ניוחאת אחיריתא שרי, וכל שכל זו קבלת שכר והתבאר תוכנת הכבוד שרי, אמנם מדבריו אלו עוליה שתי חידושים, דראשית מבואר דאין דלא סגי במחילה גרידא שהכהן ימוחל על כבודו, אלא רק כאשר הוא מקבל שכר או שיש לו טובת הגהה שרי, ומצידיק מבואר בדבריו שענין זה של קבלת השכר מהני לא רק בשימוש בכהן, אלא הרי"ז מועיל לפטור בכל עניני הנלמדים מוקדשתו.

אולם יש לדון בעתיד חידושי אלו, דלגבי חידושו הראשון של הט"ז שנקט דלא מהני מחילה היכא דליכא טובת הנאה לכהן, עיי בברכ"י שהעיר על דבריו שביאר על דרך זו את שיטת רבינו פטר, דבדברי רבינו פטר נראה שענין זה מועיל מדין מחילה גרידא, ואי"צ כלל שיהיה לכהן הנאה, וכן יש להעיר שבדברי המהר"ם שהובאו במרדכי משמע כן דהכהן יכול למחול על כבודו, ואי"צ שיהיה לו בזה ריות, ועי"ז בא"י שכתב דכלבוש מבואר דפליג בזה על הט"ז ולדעתו ומהני מחילה גרידא אלא בלא קיבול שכר.

וכן יש לדון בחידוש הנוסף המתבאר בט"ז, דלפי האמור לעיל בשיטת הסמ"ג דמחמת השכר שרי להשתמש בכהן, אי"ז אלא לגבי ההשתמשות בכהן, כיון שאיסור זה של שימוש יסודו הוא מחמת מעילה ובשכר איכא מעילה, אמנם בט"ז מבואר שהשכר מועיל אף לפטור מכלכבד את הכהן, וכן שכל עיקר המצוה של וקדשתו אינה אלא רק לצורך הנאתו של הכהן, ולכן באופן שהכהן מוותר על כבודו מחמת שיש לו הנאה בלאו הכי שרי, אמנם ענין זה הוא חידוש גדול אשר צריך להבינו, דבפשוטו נראה שעיקר מצוה זו אינה מצד הנאתו של הכהן אלא זהו ענין של גדולה וכבוד, ואינו תלוי כלל במאי דאית ליה ניוחא מדין מעילה, וראיתי במור וקציעה שתמה על הט"ז וכתב שאין לדבריו טעם, ויתכן שכיון להערה זו, וצ"ב.

ונפ"מ בזה, דלפי הנראה מדברי הט"ז דבגוונא דאית ליה לכהן ניוחא לנפשיה לא שייכא האי מצוה של וקדשתו שעיקרה לעשות נחת לכהן, א"כ נפקא שיהיה היתר אף לכזות את הכהן באופן שיש לו ריוח מזה, אולם לפי מה שצידדנו בענין המושג נראה שהשכר מועיל אף לפטור מכלכבד את בענין של שימוש, אך היכא דאיכא בזיון לכהן יש לומר דלא יועיל בזה קיבול שכר, וכן ראיתי במגן גיבורים שכתב דיש למצד זכות על מה שעלוקחים משרתיים כהנים, כיון דלדעת מהר"ם מהני מחילה, וכן לדעת הסמ"ג מהני קיבול שכר, (עי"ש שכתב עזר טעמים) אך הסיק דמ"מ אין להשתמש בהם בשריות בזיון, ומבואר א"כ שאע"פ שהמג"א הביא את סברת הסמ"ג דבשכר שרי להשתמש בכהן, מ"מ נקט דאי"ז מועיל להחיר את בזיונו של הכהן, וזהו כפי שנתבאר לעיל דהשכר הוא טעם רק להחיר את השימוש בכהן, אך אי"ז מועיל להפקיע את החיוב לכבד את הכהן.

וכן נראה שהיא דעת המשנ"ב, דעי בדבריו שכתב דלכתחילה יש להחמיר ולא להשתמש בכהן אף כאשר הוא מוחל, ורק אם יש לו הנאה יש להחיר, והמשנ"ב סיים דבעבודות בזויות בודאי יש להחמיר, והמשנ"ב סתם ולא פירש מהי החומרא בעבודות בזויות, האם יש להחמיר רק במחילה, או באית ליה שכר יש להחיר, או דלמא אף בשכר אסור, ובמשנ"ב מבואר שמקור דבריו הוא מהגמא גיבורים, ובגמגן גיבורים הוי מבווא שאף בשכר יש להמנע מעבודות בזויות, וא"כ חזינו שאף דעת המשנ"ב להכריע כמשנ"י בדעת הסמ"ג דהשכר מועיל רק להחיר את השימוש בכהן, אך אי"ז מועיל לבטל את החיוב להחיר בכבודו של הכהן.

והנה לעיל הבאנו את ראיות המהר"ם למה שכתב מהר"ם דהכהן יכול למחול על כבודו במה שמצינו שחזק חסדא שיש להימ בר חמא. וכי בטעם שמצינו שהשתמשו של רבא היה כהן, וכן הבאנו את ראית ה"ר פטר דהכהן יכול למחול על כבודו ממה שמצינו שכהן נמכר בעבד, ולעיל כתבנו ליישב קושיות אלו על שיטת הרמב"ם הסובר דלא מהני מחילה שיתכן שאופנים אלו אין צריך לבוא בהם לדין מחילה, דאיייר בגוונא שזהו כבודש של הכהנים שהם משמשים את הגדול מהם, ולכן אין צריך בזה האיסור של וקדשתו, האמנם לפי מה שכתבנו עתה נפקא דענין זה של לדון בן דנתבאר שאפשר להבין בשני דרכים איסור זה של שימוש בכהנים, שיש מקום לומר שיסוד איסור זה הוא משום ביטול כבוד הכהנים, והרי זה ביטול העשה של וקדשתו, ולפי"ז שפיר מצינן לפקוקי ליתובינ כנ"ל, דבאופן של שימוש לאדם הגדול אין בזה פחיתות כבוד לכהנים ושרי. אמנם אף כינמא שגדור האיסור של שימוש בכהונה הוא חלק מדין של וקדשתו, והוי מדין מעילה כאשר הישראל משתמש בכהן, א"כ לכאורה אין מקום ליישב קושיות אלו בדרך זו, שדרך זו מועילה רק לבאר מ"ט לא שייך האיסור של וקדשתו כיון דאין בזה ביטול לכבודו של הכהן, אכן מ"מ אין בכך נתינת טעם לומר שלא יהיה בזה האיסור מעילה של שימוש בכהונה.

ובהכרח צריך לומר דהיינימא דגדר האיסור שימוש בכהנים משום איסור מעילה הרי שיש לומר כחילוקו של הסמ"ג דכל היכא דהוי בשכר אין בזה מעילה, כיון שהכהן עושה לצורך עצמו,

ולפי"ז אפשר ליישב קושיות אלו, דאף באופנים אלו הכהן משמש בתמורת שכר, דשמעיה דרבא מסתמא היה מקבל שכר על שימושו, וכן ראיתי במשנה למלך (הל' עבדים פ"ג ה"ח) שכתב לבאר ע"פ דברי הסמ"ג דרב חסדא דשקיל סודרא לרמי בר חמא היה לו שכר על כך שבתמורה לכך רמי בר חמא הסביר לו את השמועה שעסקו בה עי"ש בגמי, וא"כ אפשר לומר דמחמת האי טעמא שרי ליה.

[[]^{דרוש מקור]}

דברי הברכ"י שהשימוש נחשב כבזיון לכהן ולא תועיל בזה מחילה

והנה יעויי בברכ"י יוסף שכתב לבאר דהשימוש בכהן נחשב כענין שיש בו בזיון, ולפי"ז יצא לדון בכמה קושיות והערות בענין זה, דהברכ"י יוסף כתב דיש לבאר דכל שימוש בכהן נאסר מחמת דחשיב כזיון לכהן, וכדמצינו דזקן ואינה לפי כבודו אינו חייב להשיב אבידה, וחזינו מזה דהשימוש נחשב כבזיון ומשום כן הזקן פטור מכך, וא"כ י"ל דזהו הטעם שאסור להשתמש בכהן, כיון שנחשב שהוא מבזה אותו, ולפי"ז כתב הברכ"י יוסף לבאר שמה שמצינו במהר"ם שנקט דמהני מחילה של הכהן, אי"ז אלא רק באופן שההר"ם דחקו על כבודו, אך דבר זה לא יועיל להחיר להשתמש בכהן, כיון שהשימוש בכהן הרי"ז נחשב כבזיון עבורו, ואינו רשאי למחול על בזיונו, וכפי שמשמע בדברי המהר"ם שהשווה את דינו של כהן לדני"א שיכול למחול על כבודו, אכן מצינו שאין החכם יכול למחול על בזיונו, וא"כ י"ל שאף הכהן אינו יכול למחול על בזיונו, ומחמת כן נשאר הברכ"י בצ"ע על ה"ר פטר שכתב שאפשר להשתמש בכהן מטעם מחילה, שהרי לא מסתבר שהכהן יוכל למחול על בזיונו, וא"כ קשה כיצד תועיל מחילה על ענין השימוש.

והברכ"י כתב שלפי חילוק זה ליישב את דברי ההגהות מימוניות שהקשה כיצד אפשר ליקח עבד כהן, והרי זה ביטול העשה של וקדשתו, ותמה הברכ"י דהרי מהר"ם היה רבו של ההג"מ, ומ"ט ההג"מ לא הזכיר את חילוקו של מהר"ם דהכהן יכול למחול על כבודו, ובהו יתיישב הדין שהכהן יכול להיות עבד לישראל, אכן לפי"מ שכתב לבאר שאף למהר"ם אינו יכול למחול על בזיונו, ושימוש הוא ענין של בזיון, אתי שפיר, כיון דההג"מ אייירי בעבד שזהו ענין שימוש, וכיון דחשיב כבזיון אף המהר"ם יודה שלא תועיל בזה מחילה, ומשום כן ההג"מ לא הביא את חילוקו של המהר"ם, כיון שאינו שייך לגבי מאי דעסיק ביה.

וע"פ חילוק זה כתב הברכ"י ללמוד מדברי הרא"ש שלדעתו אין להשתמש בכהן, ואין מחילתו מועילה בזה, כיון שמצינו שדעת הרא"ש היא שזקן ואינה לפי כבודו אסור לו להשיב אבידה, כיון שאינו רשאי לזלזל ולמחול על כבודו, וא"כ י"ל שלדעתו ה"ה שאסור להשתמש בכהן, כיון שאין מחילתו מועילה על זה, דאינו רשאי למחול על בזיונו, ומחמת חילוק זה תמה הברכ"י על הרמ"א שפסקיו סותרים זא"ז, שבח"מ פסק הרמ"א כדברי הרא"ש דזקן ואינה לפי כבודו אינו יכול למחול על כבודו ולהשיב את האבידה, ואילו הכא בנידון דידן פסק הרמ"א דאפשר להשתמש עם הכהן כיון שהוא יכול למחול על כבודו, וזהו סתירה, והברכ"י נשאר בצ"ע בסתירה זו.

[[]^{דרוש מקור]}

מצעד דהשימוש בכהן נחשב רק כביטול כבודו

אמנם לענ"ד יש לדון טובא בכל דברי קדשו של הברכ"י, דעיקר היסוד שעליו בנה הברכ"י את בנינו דהשימוש הוא ענין של בזיון, יש להבחנון בו, דבעניינא לא יכתיב ליריד לסוף דעתו הרהבת של הברכ"י, מ"ט הוי פשיטא ליה דלם שכלי שהוא נחשב כבזיון, דהרי בפשוטו ענין הבזיון הוא ענין יחסי, אשר ראוי לדון בכל אחד בפני עצמו, וכדאמרינן בב"ק לענין בושת הכל לפי המבייש והמתבייש, והכ"נ הכא מסתבר לומר דהכל תלוי לפי המשמש והמשתמש, שרק באדם גדול המשתמש אדם פחות פחות ממנו י"ל דהוי בזיון לו, אך ברובא דעלמא כפשוטו השימוש באחרים אכן כבזיון להם, שהרי זהו דרך העולם שאחד משמש את חבירו, ואדם רגיל אינו מתבזה כאשר הוא משמש את חבירו, ואף במשרת שנסמרת בקביעות את רבו, יש לדון דאין בזה בזיון, (באופן שאינו עושה עבודות בזויות) כיון שאדם זה בשחר להיות משרת לאחרים מסתמא הרי זה משום שאינו מרגיש מבזה ע"י כך, (וא"כ הוא רוצה לקיים בעצמו מאמר כח"א פשוט נבילתא בשוקא וכו') ודבריו אלו של הברכ"י שנקט בפשיטות שכל שימוש נחשב כבזיון צריכים ביאור.

ואע"פ שמצינו בדברי הראשונים דהוי פשיטא להו שכאשר הכהן משמש אחרים יש לדון דענין זה הוא ביטול העשה של וקדשתו, וצריך לבוא בזה לדין מחילה, מ"מ נראה שאין בזה הכרח וראה שהשימוש נחשב כענין של בזיון, דלמ דענין של שצידדנו גינול דהכבוד הוא ענין יחסי שנקבע אדם מכובד וגדול אחרים משמשים אותו ואינו משמש אחרים, וא"כ כאשר הכהן משמש אחרים הרי זה ביטול כבודו, שיש בזה חסרון בהנהגת הכבוד ביחס לכהן, ומש"ה הראשונים דנו מ"ט להשתמש בכהן, אכן אין ראיה מדבריהם שהשימוש הוא ענין של בזיון.

כן אמת יש שמקום לומר בזה דבר חידוש, דאפשר לומר דבדין וקדשתו התחדש לדון כל כהן וכהן כאדן גדול ומכובד ביותר, כיון שהוא משרת לא-ל עליון, וכיון שיש להחשיבו כאדם נכבד ביותר, א"כ יש לדון דהשימוש בו נידון כבזיון, וכפי שמוסכר לדון את השימוש במלך כבזיון, ה"ה יש לומר ביחס לכל כהן וכהן, אע"פ שבעצם הוא אדם פשוט, אלא שמ"מ מדברי הברכ"י מבואר דלא נתיח לסברא זו ע"י כך, דהברכ"י למד ענין זה מהדין של זקן ואינה לפי כבודו, דמצוינו שהשווה

ביני עמודי

בדין עניית קדושה ועניית אמן דברכת כהנים באמצע שמו"ע וגדר המתפלל עם הש"ץ

יש להסתפק ביחיד המתפלל והגיע עם הש"ץ לברכת כהנים האם צריך לענות אמן על ברכת כהנים או לא.
דיש לעיין האם צריך לענות אמן, או"ד לא דהוי הפסק, והנה בש"ץ מבואר בסימן קכ"ח בסעיף י"ט דמפני הטירוף לא יענה אמן, וכתבו תוספות ברכות ל"ד ע"א דדוקא מהאי טעמא לא יענה אך מטעם הפסק ליכא חששא כיון דצורך תפלה הוא.
אולם עדיין יש מקום להסתפק דשמא דוקא לש"ץ חשיב צורך תפלה כיון שכך היא צורת התקנה שיאמרו נשיאות כפים בחזרת הש"ץ אבל ליחיד שנזדמן לו להגיע בתפלתו לנשיאות כפים ל"ח צורך תפלה כיון שאי"ז צורת התקנה שבאמצע תפלת יחיד יאמרו נשיאות כפים, ומאידך יש לבאר מ"ש מקדושה דמבואר בסימן ק"ט סעי ב' דאצי לענות קדושה באמצע תפלתו כשמתחיל להתפלל עם הש"ץ.

עוד יש לעיין דהנה לענין קדושה כתב הביאווה"ל שם ד"ה שם דאם לא התחיל להתפלל עם הש"ץ בשוהו ומאזיה סיבה שהיא הגיע עמו לקדושה, עונה קדושה רק בדיעבד, ויל"ע האם דין זה אמור גם לגבי עניית אמן על ברכת כהנים כשהוא אווזו בתפלתו בברכת כהנים, וכן משכ"ה הרמב"ם דכבדי לענות קדושה יתפלל עמו מלה במלה והובא במשנ"ב שם ס"ק י"ד האם אמור גם לגבי עניית אמן בברכת כהנים.

והנה בספר מעשה ורוקח (בהקדמה) הביא ממור אברהם בן הרמב"ם וז"ל, ועניית אמן בברכת כהנים אינה הפסקה לפי שההפסקה באמן וכיו"ב שהזהירו ממנה היא בשיהיה עונה אמן או קדוש וכיו"ב בלתי היותו מתפלל עם ש"ץ וכי וכמו שיענה קדושה בברכה שלישית ואי"ז הפסקה כמשכ"ז זה הגאון צ"ל אך יענה אמן בברכת כהנים בין הדואה לשים שלום ואי"ז הפסקה וההקש אחד, עד כאן.

ובכדי לברר נושא זה יש לברר מקור הדין שהוא עניית קדושה באמצע תפלתו. והנה בברכות כ"א ע"ב אמר רב הונא הנכנס לביהכ"נס ומצא ציבור שמתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אלא יתפלל, ריב"ל אמר אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו אלא יתפלל ובגמרא מבואר דפליגי דר' הונא סבר יחיד אומר קדושה וריב"ל ס"ל דיחיד לא אומר קדושה, וכך מסקנת הגמ' שם, ולכן הנכנס ומצא ציבור מתפללין ואינו יכול לגמור תפלתו עד שיגיע הש"ץ לקדושה חייב להמתין עד אחר קדושה וכנ"ל לענין מודים.

ולכאורה יש להקשות דהו"ל לגמי למימר דאם אינו יכול להספיק לגמור עד שיגיע ש"ץ לקדושה דיתחיל תפלתו יחד עם הש"ץ דבהכי לכאורה עדיפא מאשר שיתפלל ביחידות לאחר שיגיע למודים, דלא מיבעיא לשיטות דתפלה בציבור חשיבא אף כשמתפלל יחד עם הש"ץ וכסברת החת"ס (ליקוטי החת"ס סימן ג') דאצי אברהם בוטשאטש (סימן נ"ב ס"ק א'), אלא אף לשיטת הפמ"ג (סימן נ"ב א"א ו' וכן ס"י ק"ט, ד) דס"ל דאי"ז תפלה בציבור מ"מ עדיפא מתפלה ביחידות, ובפרט שיהיה סיפק ביזו לכוון יותר בכה"ג.

ובאמת שראיתי ברי"ף דף י"ג ע"ב שהביא בשם רב האי גאון וז"ל, דמנהג דרבנן כד עייל איניש לבי בנישמא ואשכח ציבורא דמפלי בלחש דמעבך עד דמסיימי וכד פתח שליחא דציבורא מתחילה ה' שפתי תפתח ואומר בהדי שליחא דציבורא מילתא בלחש ועני קדושה בהדי ציבורא ושפיר דמי למעבד הכי דלית בה הפסקה, והא דאמור רבנן אם יכול להתחיל ולגמור, הכי דמתחיל מקמי שליח ציבור אבל כד מתחיל בהדי ש"ץ שפיר דמי.

וכן מבואר ברמב"ם בפרק י' הלכה ט"ז, הנכנס לביהכ"נס ומצא ציבור מתפללין בלחש אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדוש יתפלל ואם לאו ימתין עד שיתחיל ש"ץ בקול רם ויתפלל עמו בלחש מלה במלה עד שיגיע ש"ץ לקדושה עונה הקדושה עם הציבור ומתפלל שאר התפלה לעצמו.

ואכ"כ צ"ב אמאי בגמי נמי לא קאמר הכי, וממ"נ אמאי הרמב"ם פשיטא ליה הכי הגם דלא קתני בגמי הכי. ובפרט יש להקשות בטור ובשו"ע, דבסעיף א' הזכירו הנך דינא דגמי אם יכול להתחיל ולגמור עד שיגיע ש"ץ לקדושה יתחיל ואם לאו ימתין וכן לגבי מודים, ואילו לענין להתחיל להתפלל עם הש"ץ כתבוהו בסעיף ב' דהטור כתב וכן לענין קדושה אם הוצרך להתפלל כשיגיע עם ש"ץ לענריש"ל יאמר עמו מלה במלה מה שהוא אומר ואין בזה הפסק, ובשו"ע כתב אם מתחיל להתפלל עם ש"ץ כשיגיע עם ש"ץ לנקדישר יאמר עמו מלה במלה וכו', והשתא צ"ב אמאי הטור והשו"ע לא הזכירו דין זה שמתחיל עם ש"ץ בסעיף א' ובהרמב"ם ור' האי גאון, עוד צ"ב במאי פליגי הטור והשו"ע דהטור כתב אם הוצרך דייק מכאן הדרכי משה דמלשון הזה משמע דכל זה הוא רק בדיעבד אך בלכתחילה עדיף שיתחיל אחר קדושה ואילו בשו"ע מדוייק מהא דלא כתב "אם הוצרך" דס"ל דדין זה אף בלכתחילה.

ביאור הפלוגתא הדשו"ע והרמב"ם

ונראה הדשו"ע, ר' האי והרמב"ם פליגי לשיטתם, דר' האי כתב ואומר בהדי ש"ץ מילתא בלחש, ועני קדושה בהדי ציבורא, ומטעם דרק תחילה התפלה אומר עם הש"ץ אך את הקדושה אי"צ לומר עם הש"ץ. והרמב"ם ג"כ כתב כשמתחיל להתפלל עם הש"ץ דיתפלל עמו בלחש מלה במלה עד שיגיע ש"ץ לקדוש, ועונה הקדושה עם הציבור ומתפלל שאר התפלה לעצמו.

ומדוייק בדבריהם [וכן דייק בחידושי הרד"ע והובא במאמר מרדכי] דאי"צ לומר נוסח הקדושה אלא רק לענות עם הציבור קדוש, ברוך וכו' וכפי שהציבור אומרים בכל קדושה כמבואר דבר זה בנוסח הסידור להרמב"ם ובשו"ע בסימן קכ"ה שעיקר תקנת קדושה היא שהציבור רק יאמר קדוש, אך בבקדש ישתקו.

אולם השו"ע פליג דהגם דבסימן קכ"ה כתב דבסדר הקדושה צריך שיהיו הציבור שותקים ורק עונים קדוש, וברך וכו', הכא בסימן ק"ט גבי המתפלל יחד עם הש"ץ כתב דצריך לומר עמו כל נוסח הקדושה מתחילתו עד סופו מלה במלה.

ולהאמר מבואר שפיר דאין עצה זו לכתחילה דכיון שצורת התקנה היא שישמעו קדושה ולא יאמרו הקדושה אינו לכתחילה לומר לו להתחיל עם הש"ץ ולומר סדר קדושה, כן מבאר דברי המג"א בלבושי שרד ובביאווה"ל בדעת הרמ"א דהוי דיעבד.

ולפי"ז י"ל דהרמב"ם לשיטות דאף במתחיל להתפלל עם הש"ץ רק עונה הקדושה עם הציבור ממילא ס"ל דהוי לכתחילה, אך הטור השו"ע והרמ"א ס"ל דאין עצה זו לכתחילה כיון שס"ל דצריך לומר עמו כל הקדושה מלה במלה, אלא שהיא גופא צ"ב מדוע ס"ל לטור ולשו"ע דצריך הכא לומר עמו כל סדר הקדושה מלה במלה אמאי לא סגי שיאמר רק קדוש וכו' כשאר הציבור ואז יהיה לכתחילה, ומאי ס"ל לרמב"ם דפליג עליהו.

חקירה בגדר עניית קדושה באמצע שמו"ע

והנה בתוס' שם ד"ה אין יחיד מתפלל כתבו וכן הלכה, אבל המתפלל י"ח עם החזן לכשיגיע ש"ץ לקדושה יאמר עם הש"ץ נקדש, וכל הקדושה משלם יכול לענות עם הציבור דאי"ז קרוי יחיד. ור' האי כתב דא"ז הפסקה וכן במאירי ובטור.

והנראה לחקור במשכ"ה התוס', דלכאורה צ"ב אמאי אי"ז קרוי יחיד דמאי נ"מ דהציבור עתה אומרים קדושה דהא רבנן לא תיקנו קדושה בתפלת יחיד ואף דהציבור הגיעו לקדושה מ"מ היאך יפסיק בתפלתו, ואפשר לומר בתרי אנפי או"ד דנהי דרבנן לא תיקנו קדושה ביחיד אך כאשר הגיע בתפלתו לקדושה שאומרים הציבור כיון שעתה הציבור אומרים קדושה והוא נמי נמצא במקום שאומרים קדושה שפיר מצטרף לציבור. והיינו דמצא א' לא תיקנו בתפלת יחיד כלל קדושה ומאידך כשהוא נמי במקום שאומרים קדושה והציבור אומרים הגם שמתפלל תפלת יחד דבהא ליכא קדושה, הכא איכא, וממילא אין זה הפסק כיון שזה מקום עניית הקדושה. אך י"ל צד ב' דאם יענה קדושה עם הציבור חשיב הפסק דנהי דאינו יחיד אלא אומרם עם הציבור אך כן שהוא עסוק בתפלת לחש מאי נ"מ להגיע למקום קדושה הלא לא תיקנו בתפלת לחש קדושה, אלא ע"כ הא דאומר קדושה עם הציבור הוא משום דתיקנו חז"ל שמי שמתחיל להתפלל ביחד עם הש"ץ אומר את נוסח תפלת הש"ץ יחד עמו והטעם דחשיב כנטפל לתפלתו דאמנם בודאי אינו ש"ץ רק שתיקנו לו לומר את נוסח תפלת הש"ץ, ובהכי עדיף טפי משייתקנו לו רק לענות קדושה משום דהנה חילוק גדול יש בזה, והחילוק בין ב' הצדדים שחקרנו האם הא ענונה קדושה עם הציבור גדר אמירתו הוא כאחד מן הציבור ואין זו חלק מתפלתו אלא שמותר לו לענות קדושה, או"ד דגדר עניית הקדושה הוא כחלק מתפלתו והיינו ממטבע התפלה דומיא דש"ץ דלדידיה תקנת אמירת הקדושה היא מנוסח מטבע התפלה וממילא אחר שתיקנו דהש"ץ אומר הקדושה כחלק ממטבע התפלה תיקנו גם למי שמתחיל עמו לומר כן, דהוא נטפל ונגרר מכח הש"ץ לומר ק"ו את הקדושה כחלק מהתפלה. וממילא בהכי ל"ה הפסק משא"כ אם יאמר את הקדושה רק כשאר הציבור נמצא דהוא גם מתפלל וגם מוסיף כאן קדושה דאיהה קשורה לתפלה וע"כ תיקנו לומר קדושה בצורה שקשורה למטבע התפלה.

ראיה מהמאירי והלבוש

ויסוד לדבר זה מצאתי במאירי בברכות כ"א ע"ב וז"ל, ומ"מ גאוני הראשונים כתבו שאם מתחיל בתפלתו עם ש"ץ וקורא עמו מלה במלה עד שמגיע לקדוש עונה, ואי"ז נקרא הפסקה. וגדולי המפרשים מוסיפים בדבריהם שאף נוסח הקדושה ר"ל כתר יתנו וכו' או איהה נוסח שיאמר הוא צריך לאומרו מלה במלה שיראה לגמרי כעושה עצמו טפל לתפלת החזן, ויש מי שאומר שאי"צ אלא שיתחיל וימתין אחר מחיה המנית עד שיגיע ש"ץ לשם ויענה עמו. ומדבריו שכתב שיראה לגמרי כעושה עצמו טפל לתפלת החזן מבואר דהסיבה שהתירו לו להתפלל תפלת הש"ץ הוא משום שחשיב כנטפל לתפלת הש"ץ, אולם מה שכתב שיראה לגמרי, נראה מדבריו דסבר דלהשיטות שאין היחיד אומר את כל נוסח הקדושה וכמשכ"כ בריש דבריו בשם גאוני הראשונים שורק עונה קדוש, לדבריהם כמי לא דעונה הקדושה משום דחשיב כנטפל לתפלת ש"ץ אלא דלא בעינן שיראה לגמרי נטפל והיינו דלא בעינן שיאמר כל נוסח הקדושה, אך לפי גדולי המפרשים בעינן שיאמר כל נוסח הקדושה כדי שיראה לגמרי כנטפל לתפלת.

ועיין בתוספות כ"א ע"ב דסיימו ואין זה קרוי יחיד, ועיין עוד בלבוש בסימן זה שהוסיף וכתב אע"פ דקי"ל אין היחיד אומרה כיון שאומרה עם הש"ץ אינו נקרא יחיד, ולכאורה מאי ס"ד דחשיב יחיד הרי כל הציבור אומרים קדושה וכל הגידון בגמי אי יחיד אומר קדושה היינו לבד בפני עצמו ומאי אין הבה, וכן ראיתי שעמד דלדדס אי"ז קרוי יחיד דאגרות משה א"ח חלק ג' סימן ט' (ויעו"ש שהסיק בדרך אחרת), ועוד קשה מלשון הלבוש דהולל"ל דאין חשוב יחיד כיון שאומרה עם הציבור ואמאי קאמר כיון שאומרה עם הש"ץ, ועוד דהנה ר' האי והטור ועוד לא הזכירו כלל דאי"ז קרוי יחיד אלא כתבו ואין זה הפסק.

ונראה דהראשונים פליגי במשנ"ל לעיל דר' האי והטור דהדגישו דאי"ז הפסק דס"ל דכיון דהציבור אומרים קדושה והוא נמצא במקום קדושה שפיר עונה עמהם דאין בכלל ענייתו הקדושה דין נטפל לש"ץ דל"צ להכי כלל אלא דכיון שהוא במקום קדושה אי"ז הפסק כלל (ודלא כדמשמע קצת מהמאירי כמשכ"ל לעיל).

והנה התוספות והלבוש דכתבו דאי"ז קרוי יחיד נראה דס"ל דעדיין חשיב להפסק כשעונה קדושה, דהא בתפלת לחש לא תיקנו אז לומר קדושה, רק לש"ץ תיקנו לו כחלק מברכת אתה קדוש שיאמר אז הקדושה, וע"כ ס"ל לתוס' דבאמת הטעם דהתרתו לו לומר קדושה הוא רק משום משכ"כ לעיל דהיינו הקדושה ידידה אינה כעניית הציבור גרידא אלא כחלק מתפלתו אלא דבשביל ידידה חלק מתפלתו בעינן דתפלתו תהיה כפיולה לתפלת הש"ץ והוה דוקא כשהתחיל להתפלל עמו יחד דאז הוא נחשב להטפל לש"ץ. ובהה מבואר שפיר אמאי נקטו תוס' והלבוש דאי"ז יחיד דקס"י דחשיב יחיד כיון שהוא שניה מהציבור שהוא אומר הקדושה כחלק ממטבע התפלה ולא רק עונה קדושה וקמ"ל דכיון דהוא מתפלל עם הש"ץ לא קרוי יחיד, דלא סגי למימר דאומרה עם הציבור דלדדס אי"ז כחלק מהתפלה ובעינן למימר דוקא דאומרה עם הש"ץ להדגיש את גדר ענייתו כאן שהיא משום שהוא מתפלל תפלת ש"ץ.

ולפי"ז יש לבאר שפיר פלוגתא דהראשונים, דר' האי והרמב"ם דס"ל דאי"ז הפסק כיון שנמצא במקום שתיקנו קדושה לציבור ע"כ ל"צ היחיד לומר טפי מהציבור וסגי בזה שהאק רק עונה, אך התוספות המאירי והטור והשו"ע דס"ל דאכתי הוי הפסק ורק משום שמתפלל עם הש"ץ אומר קדושה ע"כ ס"ל דצריך לומר את כל נוסח הקדושה, וממילא זה יהיה בדיעבד כמשכ"ה המג"א דעצם צורת תקנת הקדושה הוא שרק הש"ץ יאמר ולא הציבור. ומיושב משהק לשו"ע דאמאי צריך לומר כל הקדושה ויהיה בדיעבד, שיענה רק הקדושה ויהיה לכתחילה, ולפי"ז מבואר דאם רק יענה הקדושה תו הוי הפסק כמשכ"כ כיון דאין זה מקום עניית קדושה למי שהוא באמצע תפלתו. וכן מיושב שפיר פלוגתא דהראשונים. וכן בזה מתיישב אמאי השו"ע לא חיבר להא דסעיף ב' בהדי סעיף א' אלא חילקם לב' דינים ומשום דלהתחיל עם הש"ץ ס"ל נמי דאי"ז לכתחילה וכשיטת הרמ"א.

בביאור אמאי בלא התחיל עם ש"ץ עונה רק בדיעבד

והנה כבר כתב הביאווה"ל ד"ה אבל לכתחילה דכיון דהשתא נהגו העולם לומר קדושה יחד עם הש"ץ ממילא תו אף לרמ"א הוי לכתחילה ואי"ז דיעבד דכיון דביאורו בשם המג"א דכל הדיעבד הוא כי צריך לשתוק בקדושה, כיון שנהגו לומר הוי לכתחילה, אולם הוסיף הביאווה"ל ד"ה אם מתחיל דהאי"ז כתב דאם הגיע עם הש"ץ יחד לקדושה הגם שלא התחיל עמו ביחד אלא מאזיה סיבה שהיא הגיע עמו למקום קדושה, מצי לומר קדושה רק בדיעבד. והתבוננתי בדבר זה ולא הבנתי דאמאי הכא גרע והוי בדיעבד שמי ממה שמתחיל עם הש"ץ ביחד וכו' הוי טפי הפסק לעניית קדושה ככה"ג ומה הביאור בזה.

ואשר ע"כ נראה להוכיח מכאן דסבר הא"ר כמשכ"כ דלכתחילה עדיף שיתחיל עם הש"ץ ומשום דגדר אמירת הקדושה הינה משום שהוא אומר הקדושה כחלק מתפלתו ובהיות שאין נוסח תפלת הש"ץ אי"כ לכתחילה לא יזיק דוקא כשמתחיל להתפלל עמו ומשום דאז חשיב נטפל ונגרר לעניית קדושה ככה"ג ומה הביאור בזה.

בדין "אמור להם" לענין פנים כנגד פנים, ושאר מילי

דין נוסף לקיים במצות ברכת כהנים ואינו לעיכובא בעצם ברכת הכהנים, והנה מקרא דאמור להם דרש"י נמי דבעי' להקרות להם כהנים (ספרי) דדין זה אינו לעיכובא כמו שכתב במשנ"ב בשם הפ"ח. ואנ"ן דגם דין זה דפנים כנגד פנים דילפי' בסוטה הנ"ל דבעי' פנים כנגד פנים, ונימא דאינו לעיכובא הוא אלא רק למצוה אי"כ י"ל דא"ש מה שהקשתי לעיל דלעולם אי"ז לעיכובא, ולכן שייך להתברך אע"פ שאי"ז פנים כנגד פנים, אלא שמאחר ויש מצוה שצריך כן לעשות בצורה של פנים כנגד פנים והעם שאחורי הכהנים מזלזלים בברכה בכך, א"כ אינם מתברכים, משא"כ עם שבשדות הרי לא מזלזלים ולכן מתברכים, ואי מקרא הנ"ל דאמור להם הוא רק למצוה ואינו לעיכובא, ולכן כל שאנוסים שפיר מתברכים, ודו"ק.

אמנם במשנ"ב ס"ק י' כתב בשם רוב וכמעט כל הפוסקים דדין זה דפנים כנגד פנים הוא לעיכובא, ואם בירכו ככה"ג לא יצאו ידי"ח, וא"כ מבואר שוב דהוא לעיכובא וא"כ אי אפשר לומר כנ"ל, והדא קושין לזכותין מ"ט עם שבשדות מתברכים ומ"ט בעי' לזלוזל כדי שלא יתברכו העם שאחורי כהנים וכנ"ל, ובעצם דין זה דפנים כנגד פנים שהוא מעכב הוא גופא יל"ע ממה דקי"ל סוטה ל"ח ע"ב ופסק בשוטרי"ח כאן ס"ה דביהכ"נס כשהוא כהנים אם אין שם אלא י כולם עולים [ואם יש י"א עולה א' ומברך לכהנים] ואף שאין לפניהם שום מתפלל, ולמי מברכים לעם שבשדות. ואי"ן דדין זה דפנים כנגד פנים והיינו דין אמור להם הוא לעיכובא הרי אי"ז מתקיים באחייהם שבשדות כיון שאינם במצב של פנים כנגד פנים והנה בביאווה"ל ד"ה אם הם אנוסים (ויבואו דבריו לקמן) דהם שמתחיל להקרות עמו ומשום דאז חשיב נטפל ונגרר

הרב יהושע גלנדי

נונל "אליבא דהלכתא" אלעד

בדין עניית קדושה ועניית אמן דברכת כהנים באמצע שמו"ע וגדר המתפלל עם הש"ץ

אחריו, אולם כאשר לא התחיל סובר הא"ר דנמי מצי למימר קדושה דסמכינן אשיטת הרמב"ם ור' האי וכמו שדייקנו מדבריהם דאינהו סברו דהא דעונה הקדושה הוא משום דכיון דנמצא במקום קדושה אי"ז הפסק, ולדבריהם אין הטעם משום דנטפל להש"ץ וע"כ בדיעבד סמכינן אהנך שיטות.

והנה הביאווה"ל שם ד"ה שאין הקדושות שוות דן שם במי שבאמצע תפלתו שומע שהציבור אומרים קדושת ובא לציין, וכתב בשו"ת הרשב"א חלק א' קנ"ח דודאי לא יפסיק ומכ' טעמים דחא דאין הקדושות שוות ועוד דלולא שאמרה הגאון זצ"ל שהמתפלל בשעה שש"ץ יורד לפני התיבה יכול לומר עמו מלה במלה לא היה בנו כח לומר כן, ואף הגאון לא אמר אלא בשעומד במקום אחד עם ש"ץ ואומר עמו מלה במלה אבל בזמן שזה עומד בתפלתו וציבורא בסידרא דקדושה לא, וכ"ש שאין סדר הקדושות אחד. והובאה תשובה זו בב"י וזהו המקור לטעין ג'.

והבין הביאווה"ל והגרי"ז דס"ל לרשב"א דדוקא קדושה דסידרא לא יאמר אך קדושה דאתה קדוש יאמר עמהם אף שלא התחיל עם הש"ץ כיון דסדר הקדושות שוות, ואף שיש להעיר על דבריהם דמהיכ"ת דהרי הרשב"א כתב ב' טעמים ולפי הטעם דדוקא שאומר מלה במלה מסתבר לומר שזה לעיכובא, דרק בכה"ג נטפל להש"ץ אך צ"ל כיון שהרשב"א כתב ואף הגאון לא אמרה אלא כשעומד במקום אחד עם ש"ץ ולא כתב אלא כשמתחיל להתפלל עם הש"ץ מלה במלה משמע דאף אם לא התחיל עמו ביחד אלא שהגיע עמו לקדושה מצי למימר עמו מלה במלה הקדושה, וסיים הביאווה"ל דמהה מוכח משכ"כ למעלה בסעיף ב', ועי"כ צ"ל דלביאווה"ל והגרי"ז סבר הרשב"א דאף האך שאינו נטפל לש"ץ מצי לענות קדושה דסגי בזה שיהו מקום עניית קדושה, ולכן לא הוי הפסק, ורק בלכתחילה יש עדיפות שיאמר עמו התפלה מלה במלה כבדי שיטתו לש"ץ. והרבי י' בחר טען דאדרבה מהרשב"א מוכח דאין גדר עניית הקדושה משום דנטפל להש"ץ דאי"כ אמאי הרשב"א לא חילק להדיא דאינו דומה קדושה דסידרא כלל לעניית קדושה דאתה קדוש דזו חלק מהתפלה וזו אינה חלק מהתפלה. א"א מהביאווה"ל מוכח דס"ל דהרשב"א סבר דזה רק דזו חלק מהתפלה ולא דא"כ דהרשב"א גופא סובר שנונה הקדושה וע"כ דלא בעינן בדוקא נטפל להש"ץ וכמשכ"כ, ובהה מבואר סברת האליהו רב הנ"ל.

ראיה ליסוד הנ"ל מהמשנ"ב וערוך השולחן

והנה במשנ"ב ס"ק ט"ז הביא בשם המג"א שיאמר עמו נמי לדור דודו, ולפי דברינו מבואר שפיר דזה משום שאומר הקדושה כנוסח תפלת הש"ץ שזהו במטבע התפלה ולא רק עונה קדושה בתוך התפלה אולם יש מהאחרונים שפירשו דהטעם הוא כדי שדואי יסיים עמו בשוה האל קדוש ואיז תחשב אמירתו עמו את הברכה כאילו ענה אמן דהאל קדוש שמחוייב לענות לדעת הרמ"א, אך המשנ"ב שם הוסיף וכתענית ציבור לא יאמר עם הש"ץ ענינו ברכה בפני עצמו ואפילו במנחה אלא בשומע תפלה כיחיד. ולכאורה צ"ע דמהיכ"ת דיאמר עמו ענינו וכו' הוא ש"ץ ומאי קמ"ל בזה, ועיין בערוך השולחן דכתב דענינו לא יאמר עמו משום דזהו ברכה בפני עצמו אך או"א ברבנו בברכה המשוולשת יאמר עמו דזהו בקשה, ואשר נראה מוכרח מדבריהם דהגדר הוא במתפלל עם ש"ץ היינו כמשכ"כ דמתפלל נוסח תפלת ש"ץ וע"כ קמ"ל דמ"מ לא תיקנו לו לומר ענינו כיון דהיא ברכה בפני עצמו ורק הוספות בנוסח מטעב הברכה שפיר מצי לומר. (ועיין שבט הלוי שפליג ע"ד הערוה"ש בענין א"ר אר"ה ברכנו וטובר דלא יאמר, ועיין בחלק ג' סימן ט"ו), והשתא לפי"ז נראה דאמר קפ"ח ב"ה דהוא דלפי משנ"ת בין הדארת משה א"ח חלק ג' סימן ט' (ויעו"ש שהסיק דנטפל להש"ץ והיינו שאמירת הקדושה ידידה הינה כחלק מתפלתו וע"כ תיקנו לדידה לומר כל נוסח הקדושה בשונה משאר הציבור שכך עונים קדושה. ולפי"ז אף לגבי עניית אמן אינו חלוק מש"ץ וכמשכ"ז רבינו אברהם בריש דברינו דאי"ז הפסקה דומיא דעניית קדושה.

אלא דנראה דיש עדיין חילוק בין קדוש להנשיאות כפים דבשלמא קדושה דחז"ל תיקנו זאת במטבע ברכת אתה קדוש והוי הקדושה כחלק מברכת אתה קדוש ע"כ שפיר י"ל דלא הוי הפסק כשהיחיד עונה ובפרט לפי משנ"ת דגדר אמירת הקדושה ליחיד אינו עניית קדושה כשאר הציבור אלא כחלק מתפלתו, אבל נשיאות כפים הלא אינו חלק ממטבע הברכה אלא שחז"ל תיקנו לפי"ז נראה דאמר קפ"ח ב"ה דהוא דלפי משנ"ת בין הדארת משה א"ח חלק ג' סימן ט' (ויעו"ש שהסיק בבית יוסף בסעיף כ' שכתב ולפי"ז צ"ל שהוא סובר שברכת כהנים מכלל התפלה היא שאל"כ למה צריך שישכון בכל התפלה, אך דווחה זאת שם, יעו"ש היטב. ועי"כ לפי"ז נראה דעדיין יש לזון דחמור טפי הפסק דנשיאות כפים מעניית קדושה. ועוד היה מקום לחלק דבשלמא עניית קדושה היא גופא אומר אומר הקדושה עם עניית אמן דרק מורה לו קבלת ברכה מאי שייך באמצע תפלתו, אך זה אין טענה דכיון דלסוברים דהישראל מחוייב הוא נמי בברכת כהנים וכמשכ"ה הביאווה"ל בריש הסימן בשם החרדים וממילא זוהי צורת התקנה שהכריז יברך והישראל יקבל את הברכה וכיון דתוספות חשבו דעניית האמן אינה הפסקה דצורך תפלה הוא וע"כ אדרבה לדבריהם זה חלק מהתקנה לקבל את הברכה ואכמ"ל.

והראוני שבבירור הלכה חלק ה' כתב בשם הגרנ"ק שיענה אמן כיון שהוא מסדר התפלה, והגרש"א ס"ל דמחוייב בג' אומנים אלו, ובספר הגר"ח קנייבסקי שליט"א וכן מסיק שם שהיתה דעת החזו"א שאין לענות אמן, וכן ראיתי בשם שאלת רב דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א דענת הגריש"א והציץ אליעזר (חלק י"ג נ"א) דדקדק אם התפלל כל התפלה עם הש"ץ בשווה מותר ליחיד לענות אמן על ברכת כהנים. והנה לפי משנ"ת דנשיאות כפים אינה ממטבע הברכה אלא שתיקנו חז"ל בסדר התפלה לפי"ז מובן שפיר סברת האוסרים דס"ל דדוקא לש"ץ דבהכי הוה צורת התקנה לא הוה הפסק אך ליחיד הגם דתקנו לו לגבי קדושה נוסח תפלת הש"ץ אך לגבי נשיאות כפים דהיינו רק תוספת לתפלה לא, וכמו דאינו אומר או"א ברבנו בברכה המשוולשת עיין שבט הלוי חלק ג' ט"ז, משא"כ הסוברים דמותר או חייב באמנים אלו דס"ל דאף לגבי נשיאות כפים לא שנוא.

אולם לדבריהם צ"ב מ"ש מקדושה דבזה כתב הביאווה"ל סימן ק"ט ד"ה אם מתחיל דלכתחילה בעינן שיתחיל עמו התפלה בשווה ואמאי הכא קיל טפי. ובאמת שלפי משכ"ה השאלת רב דלהגרש"א והציץ אליעזר בעינן דוקא שיאמר עמו מלה במלה חזינו דאיהו באמת מחמיר טפי בברכת כהנים מקדושה דבקדושה זהו רק לכתחילה כהנ"ל שם הביאווה"ל הנ"ל ואילו הכא כתבו דדוקא כשאמר עמו מלה במלה כל התפלה בשווה מותר לו לענות אמן.

והעיר הרב ברגר דלכאורה לדעת פוסקי הספרדים הבן איש חי, כף החיים, ועיין בזה בשו"ת אור לציון ועוד דהגם דס"ל דהש"ץ אינו עונה אמן אפילו היכא שבוטחש לו שלא יתבכלל מ"מ יחיד דא"ה מסדר תפלתו הכ"ה היחיד אלא תפלתו ואמאי עונה אמן, ולפי"ז נמצא דאפילו ליתר לכתחילה להתחיל להתפלל עם ש"ץ בשווה לא יהני מידי דהא מ"מ אינו מצטרף לש"ץ. ויתכן דאינהו נקטו כמשכ"כ בריש דברינו דהטעם דאמירת קדושה אינה הפסק משום שהוא מקום עניית הקדושה ואף היחיד מצי לענות קדושה ביחד עם הציבור והכ"ל לגבי ברכת כהנים כיון שהוא במקום נשיאות כפים מצי לענות אמן ואי"ז הפסק.

הרב שמעון בן גיגי

נונל "אליבא דהלכתא" רוממה

בדין "אמור להם" לענין פנים כנגד פנים, ושאר מילי

ומדברי הביאווה"ל משמע שס"ל שכיון שהם בצד צפון ודרום הם בכלל הכיוון של צידי הכהנים שהם בכלל ברכה, ואי"כ לפי"ז היה אפשר לומר דהם כן בכלל פנים כנגד פנים דהרי צידי הכהנים הם ג"כ בכלל פנים כנגד פנים כמפורש בגמ', ואי"כ עם שבשדות הם ג"כ בכלל זה אמנם קשה שהרי שטבור גופיה לפני"כ שכתב דין דאחורי הכהנים כתב שהם בכלל ברכה באנוסים והביא ע"ז ראיה מביהכ"נס שכולם כהנים שמברכים לעם שבשדות, ומה למד דין דגם שאחורי הכהנים אם הם אנוסים מתברכים והוא מהמגב בסוטה שם, ואי"כ מוכח שגם לאחוריהם נמי בכלל ברכה וגם בירושלמי שהוא מקור דברי הטור לענין עיר שכולה כהנים וכ' צפון ודרום ע"י בפרישה שכתב בירושלמי שם כתב גם מזרח ומערב, ו"כ השו"ת לא כתב זאת, והאמת שיש ב' ירושלמי א' גיטין פ"ה ה"ט ושם הזכיר רק צפון ודרום ובברכות פ"ט ה"ה כתב גם מזרח ומערב, וע"כ, ויבאר ק' לקמן, וא"כ מוכח מכ"ז של"ז צפון ודרום, ושוב תקשי לענין האך מברכים הרי בעי' פנים כנגד פנים, ובשו"ע הגר"ז כתב דלכן מוכח דדין פנים כנגד פנים אי"ז לעיכובא וראיתו מדין זה, וכי"כ בנודב"י, אך למשנ"ב דס"ל ע"כ לא כן אי"כ תקשי כנ"ל, ועיי' לקמן בזה.

בדין בקול רם הגלמד מוכרכת כהנים

ועוד יש להקשות דהרי קיי"ל נמי דבעי' בברכת כהנים נמי שיהא בקול רם, (ס"ד) והוא ג"כ מגמ' הנ"ל דילפי' מאמור להם דכדוך שאומר לחברו, ולכן באופן שהוא בלחש אי"ז כאומר לחברו וכתב במשנ"ב שפשוט שאם קולו צרור ואי' להגביה קולו שלא ישא כפוי והיינו דגם דין זה דאמור להם

בדין "אמור להם" אם הוא לעיכובא

והנה יל"ע בדין זה דאמור להם אם הוא לעיכובא דרק בכה"ג מתקיימת המצוה והברכה או דהוא

בסוד נולדו ביד

אליבא דהלכתא

שע"

ומקשי מעם שבשדות שמתברכים, וא"נ הכביאיהו"ל א"כ מאי קשה דשאני עם שבשדות כיוון שאיכא להכח"ח גם צפון ודרום הדיו פנים כנגד פנים, וע"כ דס"ל למג' דכל שרם שגדות גם צפון ודרום ל"ח פנים כנגד פנים דזיל בתר ילפות דבעי כאדם האומר לחבירו וזה ודאי לא מתקיים בעם שבשדות, אך אולי ליישב שיטת המשנ"ב דהוא מעכב בהכרח י"ל כנ"ל או ד"ל באור"א דורך כהנציתו לפניו יש דין וציווי בפנים כנגד פנים ומעכב באופן שלא, אך עם שבשדות שאינם לפניו ולא שייך ציווי זה לכן אי"ז מעכב דהציווי נאמר רק באופן דשייך זאת ולכאורה קשה ע"ז דא"כ מאי מקשי בסוטה הנ"ל דעם שאחורי כהנים שלא מתברכים, מעם שבשדות הא הנהם לא שייך ציווי זה להנ"ל, אלא דלא קשה מידי דהגמי מוכיחא שהברכה חלה גם לאחורי הכהנים מעם שבשדות, דכל משנ"ב לחלק לעיל הוא רק את"ל דהוא רק דין במצוה והברכה חלה מ"מ אך את"ל דהוא דין בברכה שחלה בפנים כנגד פנים א"כ אין נפק"מ אם הם לפניו, וע"ז מקשי דכיון שעם שבשדות מתברכים ע"כ חזינו דהברכה חלה גם לא בצורה של פנים כנגד פנים וא"כ אחורי כהנים נמי, וחי הנ"ל הא לא שייך לענין חלות הברכה [ואף דהברכה לא תלויה במצוה, מ"מ היאכ דליכא מתברכים ודאי שאין מצוה לברך, דרוק היטב], וע"ז משני דתלוי באנוסים. ודו"ק בזה.

בעם שבשדות ולא אניסי האם החיסרון משום פנים כנגד פנים

אמנם צ"ע לפי דפטש דא דהרי מבואר בגמי שם דעם שבשדות מתברכים משום דאנוסים וכדפירש"י שם דאנוסים ממלאכתן, וכ"מ בר"ה ל"ה ע"ת דעם שבשדות מתברכים משום דאנוסים וכן לשון הטושו"ע, ואת"ל דכלפיהם אין את הציווי הנ"ל א"כ מ"ט בעי' אנוסים הא כלפיהם אין דין דפנים כנגד פנים, ואינם מצווים לסייע ביד כהנים בדין זה ללך לפניהם. והנה בבאיור"ל ד"ה הא הם אנוסים ע"ש דמבואר מתוך דבריו דהא דלא מתברכים עם שאחורי כהנים לאו דוקא משום שלא מקיימים דין פנים כנגד פנים, אלא משום דאינם באים לשמוע, וגם בכה"ג שיש דין פנים כנגד פנים לא מתברכים כשלא מטיים עצמם לשמוע ע"ש בדבריו וא"כ לפי"ז א"ש דס"ס עם שבשדות לא באים לשמוע ולכן בעי' שהיוו אנוסים הא לא"ה לא אפע"י דכלפיהם ליכא דין דפנים כנגד פנים, אלא דדברי הביאור"ל צ"לע דהא ברש"י שהובא בתחילת דבריו כתב שעם שאחורי כהנים לא מתברכים משום דבעי' פנים כנגד פנים, והנה אי אפשר לומר כפשוטו דא"כ ל"ל לזלוז וכמש"כ לעיל וכן קשה במשנ"ב ס"ק צ"ד כתב דאינם בכלל ברכה דבעי' פנים כנגד פנים, ובס"ק צ"ו כתב דברי רש"י, אלא דצ"ל דכיון דיש דין פנים כנגד פנים לכן כיוון שאינם עושים זאת א"כ מזלזלים ולכן לא מתברכים, אלא דלשיטת הביאור"ל דלא בפנים כנגד פנים תליא מילתא א"כ מהו שהזכיר רש"י? כאן דין פנים כנגד פנים, וכ"ש דקדשה דברי המשנ"ב ס"ק צ"ד ובס"ק צ"ו דסותרים זה את זה א'נ' הדזלוז לא תליי בפנים כנגד פנים, וכנ"ל ואולי צ"ל דתרווייהו איתנהו דעם שבשדות דכלל לא באים א"כ ללא שאנוסים אינם מתברכים אין בלא דין פנים כנגד פנים, דס"ס הוי לזלוז, ורק כלפי עם שאחורי כהנים שהם שומעים א"כ ל"ה לזלוז לא משום דין פנים כנגד פנים ולפי"ז א"ש, דכלפי עם שאחורי כהנים שהם כנגד פנים דין פנים כנגד פנים א"כ ל"ל לזלוז אך עם שבשדות אינם בכלל זה ולכן מברכים שפיר ברכת כהנים בביהכנ"ס שכולה כהנים אך כ"י הוי לזלוז בלא אנוסים שלא באים לשמוע ולכן לא מתברכים איע"פ שאינם בכלל דין זה, ודו"ק וברש"י בר"ה גבי עם שבעיר שאינם אנוסים ואינם מתברכים, וככת ע"י רש"י הנ"ל דמצי למיחי' וכן כהנים ויפנו כהנים אליהם ויברכום והם לא באו וכו' והנה ק' שמעמ דצ"ח חסדון הוי משום פנים כנגד פנים גם כלפי עם שבשדות וא"כ צריך לומר דגם הם בכלל זה והתי' על הקושיה הנ"ל צ"ל דא"כ מעכב וכש"ע הגר"ז אך אי"ז הכרח ובשיטת הפוסקים דמעכב לכאורה בהכרח צ"ל כ"ל, ואחתי צ"ל ונא"ה צ"ב ביישוב הקושיה אך הן תתי' זה והן לשיטת הגר"ז וכמשנ"ת צריך לחלק בין דין המצוה לחלות הברכה, וכנ"ל.

ובשלמא לשיטת הגר"ז (וכן שיטת הנודב"י) שדין פנים כנגד פנים אי"ז מעכב, וא"כ י"ל דלכן ס"ס מתברכים גם עם אחורי כהנים, אלא שאם יכולים ולא באים א"כ מזלזלים ולכן לא מתברכים, וכמש"כ בתחילה, אך לשיטת שאר פוסקים, תקשי.

בדין דפנים כנגד פנים אם הוא במצוה או בברכה

והנה יל"ע בדין זה דברכת כהנים דמציונו שהוא ג"כ מצוה דאורייתא ומקיים עשה, ומברך ע"ז אקב"ו וכו' ויל"ע אם ברכת הכהן הוא מתוקף המצוה או שכן? יש לו כח ברכה ללא המצוה, והתורה הוא שציותו לברך את עם ישראל, וגם את"ל שהוא מתקשר למצוה, האם הברכה תלויה בקיום המצוה או שא"ז תלוי זה בזה, ויבואר דהנה לגבי קטן ק"ל במגילה שאינו נושא את כפיו וכתב ברש"י שם משום שא"ז כבוד הציבור להיות כפופים לברכתו, ולכאורה תיפר"ל דאינו בר מצוה ולגבי אונן יש ב' שיטות בפוסקים אם יברך ברכת כהנים, ובטעם האוסרים עי' מג"א שהוא בצער וא"י לברך בצער ועוד טעמים ולכאורה הא אונן פטור מכל מצוות התורה ובכ"ז יכול לברך ברכת כהנים ואזינו לאחורי דאין המצוה תלויה בברכה, והנה גם את"ל שכן תלוי בקיום המצוה שצריך שיהא מצווה מ"מ כשכן מקיים מצוה של ברכת כהנים, מ"מ י"ל שפיר דאחר ומקיים המצוה אין הברכה תלויה דוקא בגדי המצוה, והנה לפי"ז יש ליישב לכאורה שפיר הקושיה הנ"ל והוא דודאי נאמר דין לעיכובא דבעי' פנים כנגד פנים. אך כ"ז הוא בגדרי המצוה ושפיר הוי לעיכובא בזה, אך עי"פ כשכן מברך את הישראל שלפניו, מ"מ ברכתו אינה תלויה במצוה וא"כ שפיר י"ל דהברכה תחול גם על עם שבשדות ומשום דס"ס פנים כנגד פנים הוא רק דין בקיום המצוה, אך לא מגביל את חלות הברכה רק לישראל שלפניו, ולפי"ז א"ש דרק משום שמזלוז לכן אינו מתברך וכטעמו של רש"י, אך באנוסים וכן עם שאחורי הכהנים דאנוסים שפיר מתברכים שכיון דלא מזלזלים משום שפיר מתברכים, ומשום דפנים כנגד פנים הוא רק במצוה ולא בברכה, ולפי"ז א"ש. וגם לשיטת הגר"ז ונודב"י הנ"ל עכצ"ל כן דאף את"ל דאי"ז מעכב הוא סברא בקיום המצוה אך לענין ברכה ל"ש לחלק זאת ואם רק בפנים כנגד פנים מתברכים לא שייך לכתחילה ודיעבד בזה כיון שהוא מציאות שמתברכים ולא ציווי, ורק כלפי הציווי יש לחלק אלא שלפמשנ"ת אף דהברכה חלה ממילא גם לא בפנים כנגד פנים ודין זה הוא רק בקיום המצוה ולא בברכה גופא, ודו"ק.

בישוב ביהכ"נ שכולה כהנים

אלא שעדיין לשיטת המשנ"ב ושי"פ אי"ז מיישב ביהכנ"ס שכולה כהנים היאך מברכים הם ס"ס הכא ליכא מצוה, ובשלמא כשיש ישראל לפניו ומתקיים המצוה לכן הברכה חלה על כולם, אך כאן שאין כלל מצוה היאך יברכו, והנה לעיל נתבאר שיטת המשנ"ב בבאיור"ל דבעם שבשדות המתברכים נמי איכא פנים כנגד פנים והוא שהם בצפון ודרום שהם צידי הכהנים, וא"כ לפי"ז א"ש דלכן מתקיים המצוה בכך הוא שהוא דוחק כנ"ל דבגמי מבואר דהוא מדין עם שאחורי כהנים, ולביאור"ל הרי זה לא מדין אחורי הכהנים, וכן דיוק הביאור"ל מדברי הטור דכתב צפון ודרום, וכבר נתבחי לעיל שפגירשהי אין שביירושלמי כתב גם מזרח ומערב וכו' לעיל ששניהם הטמאים עד שיטבלו, ולא פשטא תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח לרוב הציבור לעמוד בה, אם לא היה כח לרוב הציבור לעמוד בה, וא"כ תיקשי על שיטת המשנ"ב, ובודוקה [א"ל דלפמשנ"ת דהמצוה צריכה להתקיים בפנים כנגד פנים והברכה חלה גם שלא בפנים כנגד פנים לכן דלמשנ"ת מזלזלים א"כ י"ל דמש"כ וירושלמי בגיטין צפון ודרום קאי על עיקר המצוה ולהכי דייק צפון ודרום דבהכי מתקיים דין פנים כנגד פנים וכדברי ביאור"ל, אך הירושלמי בברכות דכתב גם מזרח ומערב קאי על הברכה שחלה על כולם וע"ז אף הגמי בסוטה דלפי מייניה עם שאחורי כהנים. ובלבד שהוא מחדש עדיין קשה דהיאך מקשינו בסוטה ל"ח ע"ב על עם שאחורי הכהנים שאינם מתברכים,

הוא לעיכובא ושוב צ"ע איך זה מתקיים בביהכנ"ס שכולה כהנים. והנה דבדרי המשנ"ב יש לדקדק שכתב שם דבעי' בקול רם דהיינו קול בינוני, ובאופן שיש הרבה בנ"א בביהכנ"ס בעי' שישמעו כולם ולהגביה קולו ולא סגי בקול בינוני. ובהמשך דבריו שכתב שהוא לעיכובא כתב "והנה מי שקולו צרוד [שאי"ל דלבר בקול בינוני כ"א בלחש] וע"ז כתב דלא ישא כפיו, ומבואר דעל דין זה הני"ל דבעי' שכולם ישמעו וא"כ לעיכובא ולכן הדגיש דין הציבור שהוא בלחש בזה כתב שהוא לעיכובא, ולכאורה צ"ב החי' דתרווייהו חד דינא ובכ"ז רק בלחש ממש מעכב. ונראה דהביאור פשוט, והוא דהנה יש לחקור בדין זה דבעי' שיהא קול רם האם הוא דין בקולו שיהא קול רם או דהוא דין רק בתוצאה שישמעו אותו הציבור, ולכן בעי' שיגביה קולו ובדברי המשנ"ב הנ"ל מבואר דתרווייהו איתניהו ביה והוא אלא דבעי' בפועל שישמעו קולו כל הציבור, ולכן בקהל רב צריך להגביה קולו עד שישמעו כולם, ועוד דבעי' דגם בלאו שמיעת הקהל בעי' שיהא קול רם והיינו בינוני והוא דין בעצם הקול שלו, ולא רק בפועל שישמעו, ומעתה לענין שישמע כולם אין שייך לומר דפסול דיעבד, דלא גרע מאשר לא היו כאן הקהל ולכן אי"ז מעכב שישמע בפועל כולם, אמנם היכא דקולו חלש ואין להו' ראי' שמועמ' א"כ חסר בעצם קולו דבעי' מקרא דיהא קול רם וזה ולא בלחש ודין זה הוא בעצם קולו ולכן שפיר מעכב, ודין זה הב' לכאורה מהכ"ת ומהיכן ילפי' ליה, דבעי' דין בעצם הגברא. אלא דצ"ל דכיון דילפי' דבעי' בפועל שישמעו קולו א"כ חזינו כאן שממילא בעי' קולו שיהא קול רם וענין מה שמצינו בתוס' בכמה מקומות לענין אין עד נעשה דיין דכיון דבעי' ועמדו דקולו לפניו מכאן ילפי' שלא היו אותם אנשים, ואף דהוא דין אחר ועומדו ודו"ק. והנ' ילפי' מדין הב' את דין הא' דבעי' שיהא קול רם ואפילו לעיכובא [ויתכן עוד דהנה מצינו ב' מקורות בחז"ל לדין קול רם א. סוטה ל"ח ע"א הנ"ל דבעי' מאמור להם שיהא לעיכובא ב' בספרי דרשי' מקרא שיהיו הקהל שומע, וא"נ דהם ב' מקורות לב' דיינים הנ"ל, א"כ אפשר לומר דדין א' נלמד מקרא דאמור להם והוא לעיכובא, ודין הב' שיהא הקהל שומע הוא מקרא דספרי וכלשונו ממש. אמנם יותר נראה דאיי"צ להו' ומקרא דאמור להם גופא ילפי' ב' דיינים אלו וכמשנ"ת [ודרשת הספרי יתכן דקאי אקהל גופיה שצריכים לשמוע ולא הכהנים שצריכים להשמיע, ואכ"מ], ואין לומר דלעולם חד דינא הוא דתלוי בשומעים בפועל, אלא דכוונת המשנ"ב דהיכא דאיכא קהל רב א"א א"כ לעיכובא ובכ"ל דלל מהכא את אלה שאינם שומעים ולכן יוצא יד"ח, אך בקול חלש איירי שאין שום שומע א"כ הוי לעיכובא, ולא מדין הכהן המשמיע, אלא שאין כאן קהל ששומע כלל, דהדאי ל"מ כן במשנ"ב שחילק בין קול חלש לבינוני, ולא אם יש חד שומע או לא (דהא סגי בחד שומע כמו אם כולם כהנים חוץ מחד ישראל שכולם מברכים והוא שומע) וכן מבואר בדברי בית הלוי המפורסמים לענין שומע כעונה דל"ש בברכת כהנים משום שבעי' קול רם ומבואר דהוא דין בכהן המשמיע ולא בשומעים בלחוד וכנ"ל. ונפק"מ פשוטה דביהכנ"ס שכולה כהנים דחתם אין כהנים השומעים מ"מ בעי' קול רם דהיינו בינוני שיהא לעיכובא מצד ברכת הכהן ולא מצד השומע, ודו"ק, ולפי מש"כ מיושב דביהכנ"ס שכולה כהנים שפיר מתקיים דין דקול רם דהוא לעיכובא, ולכן שפיר זה מתקיים גם באופן שאין שומעים וכנ"ל, משא"כ אם נאמר דהוא רק מדין השומעים א"כ התם לא מתקיים דין זה והוא לעיכובא, וא"כ תקשי כנ"ל. ועי' מוכח כמשנ"ת ועי' באבי עזרי ועוד שכתבו לענין שומע כעונה בברכ"כ משום דבעי' שאמר לחבירו דרך ד"ד ביניהו וא"כ ל"ש בזה שומע כעונה, אלא להכי מביר"ה שכולה כהנים, אמנם לפמשנ"ת א"ש, דגם כאן לפינן מדין זה גם על הגברא שיהא אמירתו בצורה של אמירה לחבירו וכו' ל"ש בזה שומע כעונה, וקצת יש לחלק בין הגידון הנ"ל לכאן דא שפיר יש לומר כנ"ל, ודו"ק.

ואחרי י"ז עדיין אי"ז מיישב עיקר קושיין איך מתקיים דין דפנים כנגד פנים בביהכנ"ס שכולה כהנים שמברכים לעם שבשדות, וכן דין עם שאחורי כהנים, היאך מתברכים הא אינם פנים כנגד פנים, וא"כ למה כשאנוסים מתברכים, וגם כשאין אנוסים אינם מתברכים רק מחמת שמזלזלין

ביני עמודי

כתב המשנ"ב בסיומן קכ"ח ס"ק קס"ה וז"ל: נהגו הכהנים סלסול בעצמן לטבול בערב יום טוב, משום נשיאת כפים שלמחר, ומכל מקום אין זה מעכב דדיעבד עכ"ל, והיינו לפי המנהג שהזכיר שם הרמ"א שרק ביום טוב נושאים כפים, אבל עי"פ חזו"ן משום נשיאת כפים היו נוהגים לטבול, וכמו המנהג שהביא הבית יוסף כאן מהגהות מיימוניות שכתב שנהגו הכהנים לטבול תמיד לפני נשיאת כפים, ועד כדי כך נהגו בזה חומרא, שגבול זה לא היו נושאים כפים כל יום כי לא יכלו לטבול כל יום, אלא שהבית יוסף שם דחה את זה וכתב שכיון שזה רק מנהג ואין לה מקור בגמ', זה לא מוספיק בשביל לדחות נשיאת כפים כל יום, וכתב הכף החיים בס"ק רע"א, שלמעשה דין בעל קרי בנשיאת כפים הוא כמו דין בעל קרי בתפילה, שכמו שלתפילה לכתחילה צריך לטבול, כך לנשיאת כפים לכתחילה צריך לטבול, אלא שאין לבטל נשיאת כפים בשביל זה, וצריכים אנו להתבונן בסוגיא זו דטבילת בעל קרי בכללותו כדי שנבין היטב את החומרא בזה. והנה בשו"ע בסיומן פ"ח סעיף א' כתב מרן שפטש המנהג להקל בטבילת עזרא, וללמוד ולהתפלל בלא טבילה, וכתב שם המשנ"ב בס"ק ב' וד' וז"ל: ומכל מקום מי שירצה לנהוג ולטבול תבא עליו ברכה וכו', ויש אנשי מעשה שנוהגין בתקנה זו, וטובילו את עצמן לקריין עכ"ל, ומשמע מדבריו שלמעשה זה רק חסידות ומעלה לאנשי מעשה, ומרן הרי"ח הטוב בבא"ח ש"ש פקדונ וירא סוף סעיף כ"ו, כתב וז"ל: ומשפיל האדם לטבול אחת נשיאת כפים המיטה, ובפרט ביום שבת, בין שיקבל תוספת שבת של היום בגוף טהור, עכ"ל, ומדבריו משמע שלמעשה זה לא רק מעלה וענין שנוהגין בזה רק אנשי מעשה, אלא צריך כל אדם להשתדל בזה. [ולקמן נתייחס לגבי מה שכתב על יום שבת], וצריך להבין בעומק סוגיא זו היטב, כדי לעמוד על הגדרת הדברים באופן מדוייק, כי כפי שינתה יש מקום גדול להבנה שיטחית בסוגיא זו ודלא כהאמת, ולכן צריך לרדת לעומקה, וזה החלי בס"ד.

וראשית נגיח שאל דברי מרן בשו"ע הנ"ל, ובמה שצריך להבין בדבריו, בסיומן פ"ח סעיף א' כתב וז"ל: כל הטמאים קורין בתורה וקורין בקריאת שמע ומתפללין, חוץ מבעל קרי שהוציא עזרא מכל הטמאים, ואסורו בין בדבריו ובין בקריאת שמע ותפילה, כדי שטבול, כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין, ואח"כ בטלו אותה תקנה, והעמידו הדבר על הדיון, שאף בעל קרי מותר בדברי תורה ובקריאת שמע ובתפילה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה בקיין, וכן פשט המנהג, עכ"ל, וטובא איכא לעיניו בדבריו, שהרי אם כתב שבטלו את התקנה, ובפשוטו היינו שעקרו חז"ל לגמרי תקנה זו, וכמו שכתב להדיא [שהעמידו הדבר על הדיון שאף בעל קרי מותר בקי"ש] וכו', והיינו שחז"ל הקדושים כך תקנו וכו' העמידו וכמו דאינא להדיא בגמי בברכות דף כ"ב ע"א דבטלו את תקנתא דטבילת עזרא, וא"כ מה הוא זה שכתב בסוף דבריו [וכן פשט המנהג, עכ"ל, וטובא איכא לעיניו בדבריו, ויזע על כל דין והלכה שחז"ל קבעו בבטילתו או בקיומה צריכים אנו כיהודא ועוד לקרא להוסיף שכך פשט המנהג, אלא שיש לומר שמרן התכוין להתייחס למחלוקת שהביא הטור כאן האם בטלו את התקנה רק לדברי תורה או גם לתפילה, והטור כתב שם שלמעשה המנהג להקל בין לדברי תורה ובין לתפילה, והדגיש שם הטור שזה רק מכח המנהג, ולא כיים גם מרן שכך פשט המנהג להקל בכל דבר, ובעז"ה לפי המהלך שנבאר לקמן, ניישב בעוד אופן ברור בס"ד.

ועוד קשה והענינו לה ידידי הרב יהושע גלגלי שליט"א. דאיכא לאקשווי לשם מה בכלל האריך מרן בתפילה דבריו ולספר את מהלך השתלשלות הדברים שהיה תקנה ובטלוה, וכן ההלכה, הרי דל גשו"ע שאלה שחז"ל ספקו בקביעת ההלכה, לכתוב שבעל קרי ביק"ש ותפילה דו"ח ותו לא מידי, ומה כאן המקום לכתוב את השתלשלות הדברים כל שזה לא נוגע לענין הלכה למעשה, ואני הקטן מוסיף נופך לחיווק הקושיא הזו של הרב גלגלי, שהרי מצאנו ראיוני להדיא בענין כזה ממש, בדבר שהיתה בו תקנה ובטלוה, ומרן לא הביא את השתלשלות הדברים, אלא שזה את מה שלמעשה נוהג היום, והענין הוא שמן של גויים, שמבואר בגמי בשבת דף י"ב ע"ב שאחד מהשמונה עשר דברים שגזרו בית שמאי ובית הלל בעליית חנניה בן חזקיה, שאסרו שמן של גויים, ובגמי בעבודה זרה דף י"ז ע"א מבואר באריכות, שרבי יהודה הנשיא ובית דין בטלו גזירה זו, ומרן בבית יוסף ביורה דעה סימן קי"ד סעיף ד' ד"ה השמן וכו', הביא את כל זה שבתחילתו לא היה אסור ואח"כ הותר, וא"כ מאי שנא הכא שהאריך מרן בכל הענין, לבאר את הגזירה שגזר עזרא, ושארך כך נתבטלה התקנה, הא כיון שלמעשה ביטלו את התקנה והתירו בעל קרי ביק"ש ותפילה, א"כ חזר דינו ככל הטמאים, ויכל מרן לכוללו עם שאר הטמאים שפתח בדינם שגם הם מותר ממוותם ותו לא מידי, ואמאי האריך להזכיר את הגזירה, כשאין בה נפק"מ למעשה.

ובנוסף לכל קשה, מה שכתבו הבא"ח והמשנ"ב כנ"ל שיש ענין לטבול, ולפי הבא"ח צריך להשתדל בדבר זה, הרי לכאורה אם חז"ל בטלו את תקנת עזרא, א"כ חזר להיות דין בעל קרי שכל שיהא הטמאים שהזכיר מרן לפני כן, שהרי כתב שם מרן בתחילת תפילתו, [חוץ מבעל קרי שהוציא עזרא מכל הטמאים], וא"כ מפורש שבעצם היה דינו ככל הטמאים ממש, ורק עזרא הוציא, וממילא כשביטלו את גזירת עזרא, חזרו למקומו, שבעל קרי דינו כשאר הטמאים, ובשאר הטמאים לא מצאנו שהיה בהם שום חומרא לטבול לדברי תורה ותפילה, וכמו שאמרו שם בגמי שאין דברי תורה מקבלין טומאה, ואם כן מה מקום יש להחמיר כאן בבעל קרי יותר משאר הטמאים, ובפרט שיש בזה חשש ביטול תורה, והגמג' אברהם כאן בס"א א' כתב שאחד מחטמעים שנתבטלה תקנת עזרא זה משום ביטול תורה ומקורו מהגמי זה, וא"כ לא מובן כלל חטמעים זה מה ענינה, ומצאתי ב"ה שסברת קושיא זו כתובה להדיא בסוף משנה וכו' שובני לקמן, שאם בטלו את התקנה, לכאורה אין מקום להחמיר בזה כלל ועיקר, וא"כ צריכה ביאור בר כל הסוגיא

בדין טבילה לכהן קודם נשיאת כפים ובעיקר דין חובת ההשתדלות לקיים טבילת עזרא

ולפיכך בטלוה, דלשיטתם שאחריהם בטלוה, וכיון שלא היה שם בית דין שביטלוה, היו נוהגים חכמי התלמוד לטבול ממשון תקנת עזרא, ואין ביטולו שום בית דין, שאע"פ שלא היו רשאין לכוף את העם לטבול, הא כיון שהיה בהם כח היו רוצים לטבול, וכיון ששום בית דין לא ביטל התקנה, עד כאן לשון הבית יוסף, ודבריו הם יסוד גדול להבנת כל הענין.

ויסוד זה כבר נמצא בראשונים, והביאו השילטי הגיבורים על הרי"ף מהפסקי ריא"ז, בדף י"ג ע"ב בדפי הרי"ף בברכות, בשלטי הגיבורים אות א' וז"ל: לשון ריא"ז, נהגו העם כדברי האומר אין דברי תורה מקבלין טומאה, ואין אדם צריך לטבול לקרי, ומותר בין בדברי תורה בין בתפילה בין בברכות, ולא מיחו חכמים במנהג זה, אלא הניחו העם כמנהגם, אך על פי שנהגו שלא כהלכה, כמבואר בקונטרס הראיות, עכ"ל, וזהו היסוד הנ"ל שהביא הכסף משנה, שבעצם לא היה בפועל ביטול לתקנת עזרא, אלא רק במציאות עשו העם שלא כהלכה ולא טבלו, כי לא היו יכולים לעמוד בזה, מכח הקושי שהיה בקרה להשיג מקוה לטבול בו, וכמו שרואים להדיא בגמ' שם בברכות, שהיה אדם שניצל מעבירה משום שלא היה לו אפשרות אח"כ להשיג מקוה לטבול בו, וכן הגמי שם אומרת שרהרבה זלזלו בטבילה זו משום שהמקואות היו קרים, למרות שכל זה היה שלא כהלכה כמו שכתבו הריא"ז והכסף משנה, כי בעצם שום בית דין לא ביטל את התקנה, אלא שבמציאות לא קיומרה וכל"ל, ובאמת בגלל טעמה בתפילה שדיון לא אפילו שהגמי אומרת שבטלוה לטבילותא, מכל מקום הרבה מהעם היו ממשיכים להקפיד לטבול, וכמו שכתבו התוס' בחולין דף קל"ו ע"ב ד"ה כרבי אלעאי וכו' וז"ל: אך על גב דנהוג עלמא כרבי יהודה בן בתירא, הרבה מהם היו מחמירין לטבול, עכ"ל, וזהו מה שיישב הכסף משנה הנ"ל שכלן היו הרבה שהקפידו לקיימה, וא"כ בעצם התקנה קמה וגם נציגה לעולם רק שלמעשה לא כופים על זה, משום שקשה לציבור לקיימה וכנ"ל, אבל סברו האמוראים שעל כל פנים מי שיכול צריך לקיימה, וכמו שכתב כל זה להדיא הכסף משנה בסוף דבריו כנ"ל.

וכן הניראה, כבר שכתב עזרא משנה התקנה גופא, כבר מואר לא יכלו כל הציבור לעמוד בזה, וכן מצאתי להדיא שבתוך רבי דוד פדרו בזה החסיד דוד על התוספתא בסוף תוספתא דים, פרק ב' אות כ', ב"ה דבר זה וכו', שהביא שם את דברי הכסף משנה הנ"ל, ועמד שם על הבדל שיש בין ביטול גזירת שמן גויס שהזכירו בריש דבורנו, לבין ביטול תקנת עזרא, וז"ל שם: בגזירת שמן דשמיאי והלל, מאלעזר איכולי וכו' לעמוד בה, אלא שלא רצו מטעמא אחרינא, להכך לא נתבטלה ממילא, אלא דוקא על פי בית דין דרבי יהודה נשיאה, סמוך ונראה אטעמא שאין יכולין השתא לעמוד, [היינו בצירוף מה שראו שעקשו כבר גם לא יכולים לעמוד בזה], אבל בגזירת בעל קרי דגזר עזרא, דסבר הוה שיכולים לעמוד, ולפי האמת לא היו יכולים לעמוד דאיתא באותה שעה, להכי ממילא בטלה, אלא מד"מ בזמן התנאים [והאמוראים] מי אשר [היה] כל בהם, היו מחמירין על עצמם, הואיל ולא נתבטלה בפירוש בכח בית דין, עכ"ל, ומבואר להדיא שכאן בתקנת עזרא, כבר מלכתחילה בשעת התקנה לא יכלו במציאות לעמוד בזה, רק שעזרה חשב על יכולים לעמוד בזה, וממילא כיון שבפועל לא יכלו לעמוד בזה, וגם בית דין בגלל זה לא כפו על יקוים התקנה, לכן ממילא נתבטלה התקנה, דהיינו שבפועל נהגו העם לא לטבול, רק שרהרבה עדיין המשיכו להקפיד לטבול מטעם שבעצם התקנה קיימת ולא בטלוה וכנ"ל. ועוד מבואר שפיר בדברי החסיד דוד, ההבדל בין גזירת שמן לבעל קרי, שבשמן גויס באמת עמדו בית דין ובטלוה כמבואר באריכות בגמי בעבודה ז' דף ק"ו ע"א, אבל בטבילת עזרא שום בית לא ביטלוה, ולכן באמת התורה לא מוכיחה כלל שאינה ביה דין ביטול תקנה זו, כי באמת לא בטלו, רק שכך נהגו בפועל מחמת ההכרח, והמשך כך המנהג כל הזמן שלא מקפידים לטבול, ובית דין לא כפו על זה, כמו שלא כופים על דברים שאי אפשר לציבור לעמוד בהם, אבל בעצם התקנה קיימת.

ובזה יובן כל המהלך של שאכתב חכמי בבל ותשובת הרמב"ם שהביא הרבינו יונה וכנ"ל, שהראשי

ישיבות תמורה לא חשבו להחליט, בריא המרגיל וחולה המרגיל ארבעים סאה, ומצאתי להרשב"א (שם ד"ה אמר רבא) שכתב, משום דאיכא מאן דמחמיה בו, ולא נהיג כרבי יהודה בן בתירא, קא פסיק רבא הכא הלכתא מאי, לומר דאפילו מאן דלא נהיג כרבי יהודה בן בתירא, ועביד תקנתא דעזרא וכו', לא צריך אח"כ תשעה קבין וכו' עכ"ל, והנה הדגישו שם לטבול לא להביא את פירוש

רש"י שם ב"ה אמר רבא, שפירש שרבא קא אציבא דרבנן, שסביר שתקנת עזרא לא בטלה, אבל אנו קיימא לן כ"י בן בתירא שנתבטלה התקנה, כך פירש רש"י, ואז לא קשה מה ששאל

הבית קדוש על רבא הרי ביטלוה לתקנתא וכנ"ל, לא באמת קאי למ"ד שלא בטלוה מה שכתב

רש"י שם, וחזינו שדפיכל ליה למרן לפרש כהרשב"א שרבא קאי גם למ"ד ששטלוה, רק רבא אחיי

באותם שעדיין מחמירים בה, וכמו שהבאנו לעיל שרהרבה נהגו להמשיך להקפיד לטבול אפילו

המשך בעמ' יז

אליבא דהלכתא

שניי ישיבת עזרת אהבת שלום

מדרש הלכה

כהנים המברכים: הכהנים נבחרו לברך את בני ישראל **בשם ה'** וכדכתיב: כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטין לעמוד ולשרת **בשם ה'** (דברים י"ח, ה), וכתיב בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי לעמוד לפני ה' לשרתו **ולברך בשמו** עד היום הזה (שם י"ח, ח). ועיקר הברכה הוא באזכרת שם השם, הוא "השם המפורש" וכדאמרו בגמ' (סוטה ל"ח ע"א) כה תברכו את בני ישראל "**בשם המפורש**" אתה אומר בשם המפורש (הוי"ה) או אינו אלא בכינוי (אדנות), תלמוד לומר "ושמו את **שמי** על בני ישראל" (במדבר ו, כ"א) שמי המיוחד ל'. ובמשנה (שם) במקדש אומר את השם ככתבו (הוי"ה) ובמדינה בכינוי (אדנות').

במקדש אומר את השם ככתבו - שם המפורש, ובמדינה בכינוי ובתחילה צריך לבאר את יסוד הברכה הזו, ואת הטעם שנתייחדו הכהנים דוקא לברכה, וש במקדש צריך להזכיר בברכה את השם המפורש. ונקדים: דהנה שם הוי"ה המורה על היותו מהוה את העולמות בכל רגע אינו בהתגליא בעוה"ז, והוי"ה מנהיג עולמו בהסתר, ומתגלה ע"י שם אדנו"ת המורה על היותו אדון ומושל בכל. והוה שאמרו: זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר (שמות כ, טו) רבי אבינא רמי, כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי, אמר הקב"ה לא כמו שאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת (קדושין ע"א, ע"א). ואמרו בגמ' (פסחים ג) לא כעוה"ז העוה"ב, העוה"ז נכתב ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעוה"ב כולו אחד נכתב ביו"ד ה"א, ונקרא ביו"ד ה"א. ואמרו בגמ' (קדושין שם) זה שמי לעלם, לעלם כתיב, שצריך להעלימו והוה כבודו, שבעוה"ז ההנהגה בשם זה אינו בגלוי, והוה רצונו בבריאת העולם להנהיגו בהסתר, והשגת היותו בעוה"ז הוא ע"י שם אדנו"ת והיא כינוי אל השכינה השורה על ישראל שעיקר מקום משכנה הוא בבית עולמים, והוא שאמר הכ' (דניאל י"ט) והאר פניך על מקדשך השמים למען אדני- שהוא כינוי לשכינה השורה ומתגלית בעוה"ז, ועיקר מקומה במקדש, ומקבלת שפעה הויתה משם הוי"ה ולכן נכתב בשם הוי"ה ונקרא בשם אדנו"ת. ובזמן שביהמ"ק קיים ע"י הכהנים הנמצאים בתוכה היו ממשיכים השפע והברכה ממקור הברכות הוא שם הוי"ה שהיו מזכירים את "שם המפורש" בברכת כהנים ועל ידי זה מכוונים להמשיך ולהוריק ברכה אל השכינה שהיא המקבלת הברכה ומשם שואבים בני ישראל את הברכה. והוא כדמיון הנחל השוטף והמוריק וממלא שפע וברכה אל תוך בריכה, וממנו מתברכים ומשקים את הגן הם בני ישראל, [ושם אדנו"ת מורה על היותו מקבל את הברכה כדי להוריקה אל העוה"ז, והוא מלשון "אדן", וכמו במשכן שהיו "אדנים", וכנגד מאה אדנים שהיו בביהמ"ק הם מאה ברכות שאמרו (מנחות מג ע"ב) חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ושם זה הוא גם מלשון "אדון" שהוא המקבל לתוכו הברכה ממקור הברכות והוא "אדון כל הארץ" להוריק הברכה לבני ישראל].

אך במקדש שם המפורש נאמר בהעלם, לקיים - זה שמי לעלם

אמנם גם בזמן ביהמ"ק שהיו מזכירין את "שם המפורש", זה דווקא בזמן ברכת הכהנים, ופעם אחת ביום. וזה בשביל להוריק ברכה מהוי"ה אל השכינה ששורה ע"ג אצבעות הכהנים, ומשם אל פני העם המתברכים. ואזכרת "שם המפורש" היא דווקא בזמן שביהמ"ק קיים, שמכוונים הכהנים להוריק שפע וברכה לשכינה הנמצאת ומתגלית שם, וגם בזמן ביהמ"ק הזכרת "שם המפורש" נעשה בהעלם, וכמ"ש הכתוב בקהלת (ז, ט) על לחשות ועת לדרב, וכמ"ש חז"ל על הפסוק (שם י"א) את הכל עשה יפה בעתו, גם את העלם נתן בלבם, מבלי אשר לא ימצא הקצו והמעישה אשר עשה מה האלהים מראש ועד סוף. ואמר רבי אחוה בריה דרבי זירא "העלם" העלם מהם שם המפורש, ואמרו שם, בראשונה היו מוסרין אותו לכל אדם, וכשרבו הפושעים [הפרוצים] התקינו שלא יהיו מוסרין אותו אלא לצנועים שבכהונה, לברך בו את העם במקדש לאחר עבודת ציבור של תמיד של שחר, והצנועין שבכהונה היו מבליעין אותו בתוך נעימות אחיהם הכהנים [שכשהיו כולם מזכירין את השם הקצר ומאריכים בנעימה ברגלי, הצנועים היו הוגים את השם הארוך המפורש והיה קולם נבלע בנעימת קול השאר]. אמר רבי טרפון פעם אחת עליתי עם שמשון אחי אמא על הדוכן, והייתי אזני כלפי כהן גדול ושמעתי והבליעו בתוך נעימת הכהנים, ואמר רבי טרפון פעם אחת שמעתי ונפלתי על פני, הקרובים שכשהיו שומעין אותו היו כורעים ומשתחווים נופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, "אלי ואלי לא היו זזים משם עד שעה שנתעלם מהם" שנאמר זה שמי לעלם, לעלם כתיב.

יסוד ושורש עניין הברכה, וסוד השתלשלותה מאברהם ועד הכהנים המברכים, ששהיה מרכבה למידת החסד

ומבואר בספר שערי אורה (שער א), שממדת חסדו יתברך הוא להמשיך הברכה עד מדה זו למטה, שהמדה ושם זה הנקרא "אדני-י" מתגלה בעוה"ז למטה. ומתחילה על ידי אברהם שהיה מרכבה למידת החסד, וקרא בשם השם, על ידי זה המשיך הברכה ושרתה השכינה למטה, והברכה נמסרה בידו כמ"ש (בראשית י"ב) ואברכך "והיה ברכה" ונברכו בך כל משפחות האדמה, וז"ש בגמ' (ברכות ח ע"א) מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד ששם אברהם וקראו אדון וכנ"ל. ואחרי ויהי יצחק כמוש"כ (שם כ"ח) ויברך אליקים את יצחק בנו, ועל ברכה זו רבו יעקב ועשו, וקיבלו יעקב כמוש"כ (שם כ"ב) ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך. [ולפי שבברכה זו יש בה "הכל" לפיכך כתיב (שם כ"ד) וה' ברך את אברהם **בכל**, וביצחק כתיב (שם כ"ז) ואכל **מכל**, וביעקב כתיב (שם ל"א) יש לי **כל**, והוה שאומרים הרחמן הוא יברך אותנו כמו שנתברכו אברהם יצחק ויעקב "בכל" "מכל" "כל" כנ"ל]. וברכה זו הנחיל יעקב לבניו על י"ב שבטים קודם פטירתו כמוש"כ (שם מ"ט) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם, ולכל אחד נתן חלקו הראוי לו. ומשה רבינו פתח במקום שסיים יעקב, ויברך את ישראל קודם כניסתם לארץ כמוש"כ (דברים ל"ג) וזאת הברכה אשר ברך משה וגו'. ולפי שהברכה צריכה המשכה והורקה ממקור הברכות בכל יום, לכן נמסרה המפתח להורקה זו בידי הכהנים, הבאים ממידת החסד והנמצאים בביהמ"ק ומוריקים וממלאים הברכה בכל יום ע"י ברכת כהנים שמברכים, והו ע"י שמזכירים את שם המפורש כדי להוריק ברכה ממקור הברכות אל השכינה הנמצאת שם וממנה אל כל ישראל. וכמוש"כ (תהלים קמ"ה) וחסידך יברכוכה, היינו הכהנים הנקראים חסידך, יברכו "כה" היינו "כה" תברכו את בני ישראל ש"כה" הוא כינוי אל השכינה, וע"י השכינה הנקראת "כה" שהיתה שורה על הנביאים היו מתנבאים "כהה" אמר ה'. ואצל אברהם שקראו אדון כנ"ל, כתיב (בראשית "כה" יהיה רצון, [וז"ש חז"ל (מדדש זוטא שה"ש א) צא החוצה, צא מאיצטגנונת שלך, שראה במזלו שאין לו בן והראה לו שזרעו ממידת "כה" המורה על היותו אדון כל הארץ ולמעלה מהמזל, ומדרגא זו יהיה זרעך] וכמוש"כ ואני והנער נלכה עד "כה", היינו עד מידה זו. והבן מ"ש חז"ל (ב"ה) מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודא אמר מאברהם שנאמר (שם) "כה" יהיה זרעך, ונאמר "כה" תברכו. היינו שע"י אברהם שנעשה מרכבה למדת החסד, ועויר את חסיד יתברך להוריד ולהוריק ברכה למטה "היא השכינה" הנקראת "כה" והיא "אדון" כל הארץ, וזו לברכת כהנים לדורות, בזכות זה.

הכהנים הנקראים חסידים מעוררים מידת חסדו בתוך להשפיע חסד על ישראל נמצא הכהנים הבאים ממידת החסד, וכמוש"כ: יתברך ואוריך לאיש חסידך, [ואמרו (ר"ה מ"ט ע"ב) כל אדם שיש בו חסידות נקרא מלאך ה', ואמרו האי מאן דבעי למהוי חסיד לקיים מילי דברכות, כי הורקת הברכה חסד הוא, וכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמור בכל דרכיך, 'על כפים ישאונו', והכהונה נקראת "יתר שאת" (רש"י בראשית מ"ט, י"ג). וגם כלפי ישראל המתברכים הוא מפני "החסד" דכתיב "ישא ה' פניו אליך" ואמרו חז"ל, וכי הקב"ה נושא פנים והא כתיב אשר לא ישא פנים, אלא אמר הקב"ה כתיב ואכלת ושבעת וברכת, והם אובליים כזית וכצביה ומברכים, והענין שמפני שהם נושאים פנים "בחסד" שמברכים אף על פחות מכדי שביעה לכן שייך נשיאות פנים בברכת כהנים. ומהות הברכה הזו "היא חסד" ואמרו חז"ל (ויקיר י"א) בשעה שבא עמו בחסידות הקב"ה בא עמו בחסידות, ואמרו (במדב' י"ח) בא וראה חסידותו של אהרן הצדיק, ובהו דומים

למלאכים דכתיב כי מלאך ה' צבאות הוא ותורה יבקשו מפיהו, ועומדים על משמרתם, הם כ"ד משמרות כהונה, ומוריקים הברכה כמלאכים, והם המעוררים מידת חסדו יתברך ע"י העבודה בשתי ידיהם בבית המקדש שהם כנגד החסד, ר"מ"ד" לאחר העבודה נושאים כפיהם ומברכים וממשיכים ברכה ממקור החסד אל כנסת ישראל כמוש"כ: וחסידך יברכוכה, יברכו "כה", וממדת "כה" יתברכו בני ישראל, כמוש"כ "כה תברכו את בני ישראל". וז"ש (זוהר נשא קמ"ו) בשעתא דפרסו כהנא די"היה דאתיין מחסד, אתער חסד דלעילא ואתחבר בהאי "כה" ומתבסמא ומתברכא באנפין נהירין לבני ישראל, הה"ד "כה תברכו את בני ישראל". נמצא הדבר כמזון, שיבאו חסידים הנמצאים במקום של חסד הוא ביהמ"ק ועוררו ממידת החסד על ידי עשיית חסדים הם הקרבנות ועל ידי זה יושפע שפע של חסד וברכה להוריק אל כנסת ישראל. והורקה וברכה זו נמשך ע"י הזכרת "שם המפורש" שעצם גילוי וזכירת שם המפורש מעורר ומוריק חסד עצום אל העולמות כי הוא מגלה את מקור כל הברכות, והגילוי היא בעצם הורקת הברכה. והוה שאמר הכתוב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. שבעצם שימת השם על בני ישראל היינו גילוי שם המפורש מיד באה הברכה עי"ז, וכל ענין הברכה הזו הוא גילוי שמו שזוה "יברכך ה'" "יאר ה'" "ישא ה'" שכולם ענינם גילוי שמו בברכה, והארת פנים, ונשיאת פנים. ועיקר מקום המקדש הוא בשביל זה "לשום את שמו שם" היינו להזכיר את שמו המפורש שם, והוה השראת השכינה, וכמ"ש (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך, ובשביל זה נתייחדו הכהנים כמוש"כ (דברים י, ח) הבדיל ה' את שבט הלוי לעמד לפני ה' לשרתו "ולברך בשמו". ובכל יום הכהנים היו מזכירים את השם המפורש בברכה כדי להוריק חסד וברכה לכנסת ישראל כל היום, ע"י הגילוי של אותה שעה, בסוד חסד אל כל היום.

במדינה אומר אותה ג' ברכות ובמקדש ברכה אחת לפי שאין אומרים אמן במקדש והוה כשביהמ"ק קיים אבל כשביהמ"ק נחרב מזכירין את השם בכינוי (אדנות') ומכוונים ע"י עניית "אמן" לאחר כל פסוק ופסוק להורקת הברכה משם הוי"ה, שאמנו הוא גימטריה צירוף שם הוי"ה ושם אדנו"ת, כוה "אהד-וניהל", ואמרו במשנה (סוטה ל"ז ע"ב) ברכת כהנים כיצד: במדינה אומר אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת. ופירש"י במדינה שלש ברכות שמפסיקין הכהנים בין פסוק לפסוק ועונין הציבור אמן, אבל במקדש ברכה אחת לפי שאין עונין אמן במקדש, ואין צריך כאן שום הפסקה. והטעם כנ"ל שבמדינה ע"י אמן הוא מקשר ומכוון להמשיך הברכה משם הוי"ה ואז יש כאן מהברכה הנאמרה בביהמ"ק, אבל בביהמ"ק ברכה אחת שהיו אומרים את השם במפורש, וז"ש (נויר ס"ו ע"ב) גדול העונה אמן יותר מן המבכר. והוה שאמרו (ירושלמי סוטה מ"ו ע"ב) מיום שחרב ביהמ"ק אין יום שאין בו קללה, א"ר אחא בזכות מה אנו עומדין בזכות ברכת כהנים, שע"י הברכה וההורקה משם הויה אנו עומדין.

מהות הברכה - ברכה משולשת

ברכה זו נקראת **ברכה משולשת**: 1. ג' פסוקים יש בו. 2. ג' אזכרות של השם יש בו. 3. ג' ברכות יש בו. (הם: ברכה, הארת פנים, ונשיאת פנים). 4. ג' כלים לשמירת הברכה יש בו. [הם: שמירה, חנינה, ושולם, שהם כלים המחזיקים את הברכה כמ"ש חז"ל]. 5. ג' פעמים נצטוו משה לומר לאהרון [הם: לאמר, דבר אל אהרון ואל בניו, לאמר]. 6. ג' פעמים נצטוו אהרון לברך. [לכך, אמרו להם, ושמ את שמך]. 7. ג' עשה עשה אתה כהן שאינו אומרם (כנ"ל). 8. ג' שותפין בברכה כהן, לוי, ישראל, [כהן מברך, לוי מקדש, וישראל מתברך]. 9. נגד ג' אבות אברהם, יצחק, ויעקב. [ולכן בויברכך משה פנים לימין (חסד) אברהם, ויאר לשמאל (גבורה) יצחק, וישא לאמצע (אמת) מידת יעקב, תתן אמת [יעקב]. 10. ג' כנגד כהן לוי ישראל [ולכן בקריאת התורה עולים ג', כהן לוי ישראל, ומנין העולים כנגד מנין שהמברך מתברך, כהן ג' פסוקים, לוי ה' פסוקים, וישראל ז' פסוקים, והם כנגד, ג' שומרי הסף, ה' מרואי פני המלך, וז' רואי פני המלך, והוא כי בברכת הכהנים, יברכך, יאר, וישא, עולה בדרגה בברכה, ולכן ביאר ה', תרגם אונקלוס "ינהר ה" שכינתיה לותך, ובישא ה' "יסב ה' אפיה", והבן, ואכמ"ל. [ועיין בגמ' מגילה כ ג"א]. 11. סדר ברכתו נאמר ג' פעמים 1. [חזן המברך. 2. כהן המברך. 3. ישראל המכוון בשמיעה ושומע כעונה]. 12. ג' קולות נשמעים בו. 13. קול חזון המברך, הוא מה שאמר "אמר להם" ותרגם המתרגם כד ימרוין ליה. 2. קול הכהן המברך, הוא מה שאמרו "כה תברכו". 3. קול מקור הברכות, הוא מה שאמרו "ואני אברכם". והבן מ"ש בירושלמי (סוטה פ"ו ה"ב) כה תברכו, בקול רם "בקולו של רם" מלמד שהקב"ה משתף קולו עמהם, [ועתה מתבאר שברכת כהנים יש בו מכלל נבואה, שהקב"ה משתף קולו עמהם, ושכינה מדברת נתון גרונם. והוא שאמרו שהמברך מתברך, מפני שהברכה בקולו של כהן היא בשיתוף של מעלה, ועל ידי "ואני אברכם" מתברך הוא גם כן שהברכה עוברת מהקב"ה מקור הברכות אל ישראל, דרך הכהן, ועי"ז מתברך. ולכן אף כהן שאינו מדקדק במצוות מברך וכמוש"כ הטור (סי' קכ"ח ל"ט) ואל תתמה ותאמר מה תועיל ברכת הדיוט, שאין קבלת הברכה תלויה בכהנים אלא בהקב"ה שנאמר ואני אברכם. ולכן אמרו כהן אינו רשאי להוסיף מדעתו ברכה יותר על אלו ג' פסוקים שנמצא מגרע שאינו מעביר את הברכה דרכו כלל, שהברכה ביה ממנו. ומטעם זה אמרו בענין החולם חלום שביאו לפני הכהנים ויאמר "רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא וכי אם טובים הם חזקם, ואם צריכים רפואה רפאם וכו', והטעם כי החלום יש בו אחד משישים מנבואה (ברכות כ"ז ע"א) ועל ידי הנבואה הזו הוא ברכת כהנים ממקמה ומבטלה בשישים. וזה נלמד ממי"ש (תהי"ג) הנה מטתו שלשלמה שישים גיבורים סביב לו מגיבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרב על יריכו מפחד בלילות, כי סגולת נבואה זו שיש בה שישים תיבות לאחוז בחרב ולבטל החלום שאינו ידוע, למעט חלום דע שצריך להטבה ופתרון כי אינו בטל בשישים]. 13. ג' הם: הקב"ה, כנסת ישראל - השכינה, ונשמת היחיד מכלל ישראל. והוא פנימיות ענין **"ברכה משולשת"**, וכנגד הקב"ה שהוא מקור הברכות "ואני אברכם", וכנגד השכינה "כנסת ישראל המשתוקקת לברכה "אמר להם", [ונגנז זה חזן המקרא המשתוקק ומזמין את הברכה], וכנגד הברכה לכל יחיד הוא "כה תברכו", ולזה הברכות בלשון יחיד יברך ישמך וגו'. 14. פונים ג' פניות שבתחילה פניהם כנגד ההיכל היא השכינה, ואח"כ הופכין פניהם לציבור הם היחידים המתברכים, ומזוהירין פניהם להיכל אל מקור הברכה, שאחר ברכתם מתקיים ואני אברכם. 15. והוה ג' ברכות שאומרים הכהנים, בתחילה רי, רצון כשפניו אל ההיכל, ואחר האזנת חזן [ל "כהנים" מברך כשפניו נגד הקהל, ומזוהיר פניו להיכל ואומר "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל" כנ"ל. 16. ועתה הבן ענין ג' פעמים, בתחילה כפיפת אצבעות, ואח"כ פשיטה, ושוב כפיפה, וכמ"ש לקמן.

תכף לעבודה - נשיאת כפים, ועניין נשיאת כפיים בברכת הכהנים

סדר הברכה: ברכת כהנים ונשיאת כפים וזכר לראשונה ביום השמיני למילואים הוא יום שהוקם המשכן, לאחר עבודת הקרבנות נשא אהרון כפיו בברכה דכתיב (ויקרא ט, כ"ב) וישא אהרון את ידו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים (ויקרא ט, כ"ב), ופירש רש"י: ויברכם, יברכך ה', יאר ה', ישא ה'. ואמרו חז"ל (ספרא שמיי' פ"א) באותה שעה זכה במתנות כהונה "וזכה בנשיאת כפים" לו ולזרועותיו. ורמזו לזה הוא "כה תברכו" הם כ"ד מתנות ומתנת "נשיאת כפים" הם "כה". וברכה זו בנשיאת כפים הוקבע לדורות, שכאשר מסיימים את עבודת התמיד של שחר בכל יום, מיד לאחריו נושאים הכהנים כפיהם ומברכין את העם שנאמר "כה תברכו". והנה עיקר העבודה במקדש הוא "בידים" והעבודה נקראת מילוי "ידים" מפני שע"י העבודה הידים מתמלאות בברכה. וכמוש"כ (שמות כ"ח, מ"א) "ומלאת את ידם" וקדשת אותם וכהנו ל', ולכן עבודה עצמה מחנכה ואמרו (זוהר פקודי ר"ה ע"א) בשעתא דכהנא פריש ידיו לברכא עמא, כדון שכנינא אתיה ושריא עלויה "ואמלי דיו". ומוזה הטעם לאיסור חציצה בעבודה, ואמרו (פסחים כ"ז ע"א) מעשה ביששכר איש כפר בראקי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים דהוא כריך ידיו בשריא ועביד עבודה, ועל זה צווחה עזרה. והוה מפני שעיקר העבודה הוא בידיים,

הרב חיים הלל כולל "אליבא דהלכתא" - נוה יעקב

ולכן מיד בגמר העבודה שע"יז נתמלאו הידים בברכה נושאין כפים ומברכין את העם, כדי להמשיך הברכה השורה על הידים אל בני ישראל. ועתה שתפלת השחר הוא כנגד תמיד של שחר, וברכת רצה ה' וכו' היא כנגד העבודה לכן תיכף כשמתחיל "הש"י" בעבודה, שהוא כנגד "כהן" המקריב קרבן לציבור, הם ציבור השומעים החזרה, וכנגד תמיד של שחר של ציבור, עוקרין הכהנים מיד את רגליהם בשביל לישא כפיהם. ואמרו בגמ' אמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה בעבודה [רצה ה' וכו'] שוב אינו עולה שנאמר וישא אהרון את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים, מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה. והוה הטעם שצריך להסמיק עקירת רגלים לדון לעבודה, כדי להמשיך הברכה שנתמלאת בידיים ע"י נשיאת כפים ועי"ז להוריק השפע והברכה אל ישראל. ולכן אמרו "נשיאת כפים" כי כף בכל מקום רומז ליד מלאה ולא אמר ידים סתם. והוה שאמרו (זוהר תוספת ש' ע"א) א"ר רחומאי, מאי דכתיב וישא אהרון את ידיו אל העם ויברכם וירד, והא כבר ירד, אלא וירד מעשות החטאת והעולה ואח"כ וישא אהרון את ידיו אל העם, נשיאות זו למה "לפי שהקריב קרבן ונתרצה לפני אביהם שבשמים".

עניין נטילת ידים בכל מקום, ונטילה שקודם ברכת כהנים, ועניין קידוש היידיים מהלוי ובתחילה צריך נטילת ידים, והוה משום שעיקר העבודה והברכה היא בידיים, והידיים הם הכלים לקבל ולהוריק הברכה, שכל קבלה ונתניה בכל מקום הוא בידיים, והוא מורה על גמר העשייה של כל דבר ותיקונו ונתניתו, הוא שטאמר (ישעיה מ"ח, י"ג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, והאדם יציר "כפיו" של הקב"ה, וכתיב (תהלים קל"ט) ותשת על כפך, וכתיב ידך עשוני ויכונוני, והמקדש עצמו שבתוכו נעשית העבודה עיקרה בידיים, דכתיב מקדש ה' כונונ ידך, ומפני שבידים כל הברכה לכן זה לעומת זה מקום יניקת ואחיזת הטומאה בכל דרגותיה היא ממקום הקדושה, ולכן הידים צריכים נטילה קודם לכל דבר שבקדושה, ו'נטילת ידים" הוא נטילתם מהחיצוניים הנאחזים בה, וזה מפני שהידיים הם הקצוות, ובקצוות יש אחיזה לחיצוניים והטומאה [שזוה ענין טומאת הצפורנים], ועל ידי המים הם החסדים מעוררים החסדים על הידים שכנגדה נוטלין אותם מהחיצוניים. ונטולין די ימין תחילה להגביר החסד הוא הימין על השמאל, ובהו הוא נוטל אחיזת הטומאה ומקדש הידים. והוה נטילת ידים כמ"ש (ישעיה ס"ג, ט) וינטלם וינשאם, שע"י נטילת הידים ארחץ בנקיון כפי, מיד אח"כ שאו ידיכם קדש וברכו את ה': ואז הוא נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא (תהלים כ"ד). ובזמן ביהמ"ק הכהן קודם העבודה היה מקדש ידיו ורגליו, שבזמן ביהמ"ק היה יכולת להסיר הטומאה שברגלים גם כן, אבל עתה רגליה יורדות מות ואי אפשר להסיר הטומאה ע"י נטילה. וגם שבזמן ביהמ"ק יש ענין תוספת קדושה ברחיצה ובנטילה מהכיוור הוא הנקרא "קידוש" ידים ורגלים, [ומזה הטעם בער"ש רוחץ ידיו ורגליו שזכות שבת מועילה מעט אף לרגלים (ועי' בן איש חי יט"א)], ועתה בנטילה שקודם נשיאת כפים שהיא תוס' קדושה שכבר נטל ידיו שחרית, ואמר ריב"ל כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר (תהלים קל"ד, ב.) שאו ידיכם קדש וברכו את ה', ויש עוד תוספת קדושה בזה שמקדש ידים מהלוי הנקרא קדוש, וכמ"ש בזוהר תאנא כהן דבעי לפרסא ידיו בעי דיתורף קדושה על קדושה דיליה, דבעי לקדשא ידיה על ידיה דקדישא, מאן דיה דקדישא דא ליזאה, דבעי כהנא לטול קדושה דמייא מידיו דכתיב וקדשת את הלוי.

עניין גבהת יד ימין (חסד) על ידי שמאל (גבורה)

ועוד טעם יש בזה שהלוי מקדש ידי הכהן, דהנה הכהן נמשך ממידת החסד, והלוי דין, וצריך לכוף מידת הדין וזה ע"י שהלוי נוטל לכהן. והוא הדין ענין הדוכן הוא מקום הלויים בשרי, שדוקא יתייחד אף לברכת כהנים. וכן מ"ש בזוהר שצריך שצריך להגביה די ימין מעט יותר מיד שמאל בעת נשיאת הכפים כדי להגביר החסדים, והוא וישא אהרון "ידו" אל העם "ידו" כתיב היינו די אחת [ימין] למעלה, וכן אצל משה ויהיו "ידו" אמונה "ידו" כתיב, וכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו', ואח"ז על פסוק זה מלמד שהעולם מתקיים בשביל נשיאת כפים. ואמרו בזוהר הכהן בטעמה שישראל זכאין הוא נושא את ידיו בזקיפו בלא כבדות ונזקפות מעצמן, ובשעה שהם כבדות נושא אותם ביגיעה בידוע שאין השכינה שורה עליה, והוה ענין הכתוב (שמות י"ז) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו.

עניין הורקת הברכה על ידי נשיאת כפים בי אצבעות

ודע כי הידיים, הם י אצבעות, כנגד י מאמורות, י ספירות, ובהם נעשו שמים ואוהר על ידי ' ה'הל'. וכמוש"כ אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ומבשרי אהזת אלוהה הם י אצבעות כנגדם. ובכל יד "ייד" פרקים, וב' ידיים הם "כח", והכהנים נקראים "גבורי כח" עושי דברו ע"י שנושאים כפיהם למעלה בגבורה, וכמוש"כ והיה כאשר ירים משה ידו "וגבר ישראל". ובמדינה כהנים נושאין ידיהן כנגד כתפיהן ובמקדש על גבי ראשיהן, שהידיים כשהם נישאות הם למעלה מכל הגוף, וזה מפני שע"י הנשיאה הם בדרגה היותר גבוהה איפילו למעלה מהראש, שנה כוללים בי אצבעות קומה שלמה, ואמרו חוספת ש' ע"א) מאי טעמא "בנשיאות" לברך להון בברכה, אלא משום דיש באדם עשר אצבעות רמז לעשר ספירות, שנחתמו בהון שמים וארץ. והוה ענין פרישת ידים בתפלה, והוא בשביל לקבל השפע בידיים, וכתיב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. אבל בברכת כהנים פה היד כנגד העם להוריק השפע והברכה על העם. וזוקף אצבעותיו למעלה כדי להוריק השפע מי' דרגותיה הם י אצבעות. ורמזו רמזו במ"ש שאין אדם זוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז ע"ב). ולכן צריך להפריד האצבעות כ"א בפני עצמה, כנגד י דרגותיה. וה' רוחוים כנגד ה' גבורות "מנצפ"ן" למתקם. ואמרו (זוהר בלק פק"ו ע"ב) כל בראנא דכהנא באצבען תליין. ובתחילה קופץ אצבעותיו לקבל הברכה, והוא כנגד עשיית העבודה במקדש שעתה חרב, ואח"כ פושט ידיו להוריק הברכה אל העם. ורמזו חז"ל על במ"ש (קה"כ ה) כשאתם בא לעולם אל קפוצות כלומר כל העולם כולו שלי וכשהוא נפטר מן העולם ידיו פשוטות כלומר לא נחלתו מן העוה"ז ולא כלום, ולכן כשנוטל ידיו במים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה, ובמים אחרונים צריך להשפיל ידיו למטה (סוטה ד ע"א). ולכן כהן שהרג את הנפש ועל ידי זה הגביר הדין על הלא ישא כפים שנאמר ידיכם דמים מלאו (ברכות ל"ב ע"א), וע"י שמגבירים הכהנים בכח האצבעות אל החסד על בני ישראל הוא שטאמר (שה"ש ג, ד) הנה מטתו [ביהמ"ק] שלשלמה [מלך שהשלום שלו] ששים גיבורים סביב לה "מגיבורי ישראל", הם הכהנים הנקראים "גיבורי כח" שסובבים את המשכן ושומרים על שישים ריבוא מישראל ע"י שישים אותיות שבברכת כהנים, וכל אות מהברכה הוא כנגד שר לרבוא מבני ישראל, ואמרו חז"ל (במדב' י"א, י"ג) הנה מטתו ר' ביבי בשם ר' אלעזר פתח קרייה בברכת כהנים "הנה מטתו" זה בית המקדש, "שלשלמה" זה הקב"ה פניהם כלפי שכינה שלו, "שישים גבורים סביב לה" אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, "מגיבורי ישראל" שהם מגברים את ישראל.

ואחז"ל (שהש"ר ב, ט) הנה זה עומד אחר כתלנו, אחר כתלי ביהכנ"ס ובתי מדרשות, משגיח מן החלונות, מבין כתפיהם של כהנים, מציץ מן החרכים, מבין אצבעותיהם של כהנים, ענה דודי ואמר ל', מה אמר ל', יברכך ה' וישמרך וגו', שהשכינה והברכה שורה על י אצבעות של הכהנים וממשיכה ומוריקה שפע וברכה מי' מידות אלו בני ישראל. ולזה צריך להיות כנגד ידי הכהנים ופנים כנגד פנים, ועם שאחוריו הכהנים אינם בכלל ברכה, כי הברכה נמשכת מהידיים דוקא כנ"ל, והעם צריכים להאזין כמ"ש בגמ' (סוטה) כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואיני מאזין, והוא מ"ש חז"ל (מ' ע"א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא בזמן שישראל נושאין עניהים כלפי מעלה נושעין, והוה מפני ששכינה שורה על הידים, ובזמן שישראל נושאים פניהם כלפי שכינה מתברכין, וא"כ מיד "וגבר ישראל", והכתוב אומר (איכה ג מ"א) "נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים".

שו"ת בהלכה

האם מותר לכהן שלא לשתוק בשמו"ע לענית קדושה או לדלג על הניסים כדי להספיק לעשות נ"כ ובנ"כ שלא בזמנה ועוד

לכבוד ידידי

הרה"ג... שליט"א

שלום וברכה רבה וכט"ס

א) מה ששאל בכהן שמתפלל שמו"ע ושמע קדושה, האם מותר לו שלא לשתוק בשמו"ע לקדושה כדי להזדזז לסיים תפילות ולהספיק לעשות נ"כ, או לא. לכאז נר' דלפי מש"כ השו"ע (בסי ק"ד טע"ז ד') דהשומע קדושה באמצע שמו"ע ישתוק ויכוון למה שאומר הש"ץ, וקי"ל שאין מעבירין על המצות אפי' במצוה קלה כנגד מצוה חמורה, כמש"כ רש"י בסוכה (דף כ"ה ע"ב) ב"דה שחל וז"ל: ש"מ הדעוסק במצוה פטור מן המצוה, שהרי נטמאו במתירן שבעה ימים לפני הפסח, ואף על פי שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהו, אלמא מצוה קלה הבאה לידך, אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא עכ"ל. וכ"פ הרדב"ז ח"ד (סי' קלה) הבאה לידך, אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא עכ"ל. ונ"ע במש"כ בעוניי בשו"ת שמי שהיה תפוס בבית הסוהר, והשר נתן לו רשות יום א' להתפלל עם הציבור במנין איזה יום שירצה, יתפלל תיכף אותו יום, ולא ימתין על יום כיפור או פורים, כדקי"ל שאין מעבירין על המצוות, והמצוה הראשונה שמזדמנת לאדם אפי' קלה, צריך לקיימה שאין אתה יודע שכול לקדש על הפת. י"ל דהלא"ה מצוה הוא לא דוחה מצוה דרבנן עתה"ז עיי"ש. שערי יושר ח"ג (סי' ק) דקי"ל העיקר כהרדב"ז, אע"פ שיש חולקים עליו. לפ"ז נר' שצריך לשתוק ולכוון לקדושה דהש"ץ, אע"פ שעו"ז יפסיד את המצוה החמורה יותר דנ"כ.

ב) אלא שעדיין י"ל דרש"י והרדב"ז מיררו באופן ששתי המצות הם מדאור, או ששניהם הם מדרבנן, אלא שמצוה א' יותר חשובה וחמורה מהשניה, אבל אם מצוה א' היא מדרבנן, והמצוה השניה דאור, אפשר שבוז יש להעביר על המצוה דרבנן, כדי שיוכל לקיים את המצוה מדאור, ועיין בס' שד"ח מערכת א' (סי' רצ"ו) שהביא את דברי המג"א (בסי' רע"א סוס"ק א') שכן דקדוש שבת קודם לקידוש יו"ט כשיז"ט חל בע"ט, וכי ע"ז דמוכח מזה שמצוה דאור דוחה מצוה דרבנן, אלא דלפי מש"כ הלבוש"ש הם הטעם דקידוש שבת דוחה קידוש יו"ט משום שיוכל לקדש על הפת. י"ל דהלא"ה מצוה הוא לא דוחה מצוה דרבנן עתה"ז עיי"ש. וע"ע בס' תוס' שבת (סי' רע"א סוס"ק א') שפסק ג"כ כהמג"א, אבל לא ביאר מהיזא טעם עיי"ש. ועיין בפמ"ג בא"ע על המג"א הנ"ל שנתקשה על איזה אופן דיבר המג"א, דאי מיירי כשיז"ט חל בע"ט, ורצונו לומר שישאיר את הכוס לקידוש של ליל שבת, י"ל שמצוה דרבנן דהאינא עדיף על מצוה דאור שתבוא לו אח"כ עתה"ד עיי"ש. ומבואר מדבריו דס"ל דאין מעבירין על המצוה, זהו אפי' המושל דרבנן עיי"ש. שאין מעבירין עליה כדי לקיים מצוה דאור. אך בשאגת אריה (סי' ס"ב) כתב בפשטות דיו"ט שחל בע"ט, ויש לו רק כוס א' לקידוש, דכיון דקידוש של שבת הוא דאור, וקידוש של יו"ט רק מדרבנן, ישייר את הכוס לקידוש של שבת עיי"ש. ונמצא שנידון זה הוא מח' האחרונים, ובדעת המג"א אין הכרע מה דעתו בזה כמש"כ השד"ח, וקשה להכריע בזה. אלא שביי"ד יש לצרף דעת הוזהר והמקובלים ס"ל שגם ענית קדושה עם הציבור הוי מצוה מדאור וכמש"י להלן, א"כ אפי' שמצוה נ"כ היא מצוה חשובה יותר משמיעת קדושה בתוך שמו"ע, מאחר ונ"כ לכרע' הוי מצוה מדאור, ומקיים בה ג' עשים, בעוד ששמיעת קדושה בתוך שמו"ע, הוא מח' אם היא מדאור או מדרבנן, ודעת הרבה פוסקים ע"פ הפשט דהוי רק מדרבנן, ועוד כיוון שמקיים אותה רק בשתיקה מדיון שומע כעונה, אפשר דגרע ממצוה שעושה אותה במעשה גמור, בכ"ז כיון שקי"ל כרש"י והרדב"ז הנ"ל דהמצוה הראשונה שמזדמנת לאדם אין מעבירים עליה לדחותה מפני המצוה החמורה העתידה לבוא, א"כ נר' שאפי' שמצות נ"כ היא מצוה דאור, ומצות ענית קדושה עם הציבור לא ברור דהוי דאור, בכ"ז צריך לשתוק ולכוון לקדושה דהש"ץ, אע"פ שעו"ז יפסיד מצוה חמורה יותר דנ"כ, שהיא מצוה דאור כל"ע.

אלא שבנ"ז נר' לעני"ז שיוכל שלא לשתוק לענית קדושה כדי שיוכל להספיק לעשות נ"כ, והוא משום שמצינו בס' עוד יוסף חי פר' משפטים (סעיף ו') שכתב, שד"ן זה שישתוק בשמו"ע ויכוון למה שאומר הש"ץ, הוז דוקא בש"ץ קבוע, שיועד את ההל' שצריך לכוון בקדושה להוציא את הציבור י"ח, ודרכו לכוון להוציאם י"ח קדושה, אבל בש"ץ באקראי שמסתמא לא מכוון לה, ל"צ להספיק ולשמוע דאין תועלת בזה עיי"ש. ועוד כתבו הפוסקים

ביני עמודי המשך מעניי טו

אחרי שבטלوه, כי בעצם בית דין לא בטלו את התקנה וכנ"ל, וא"כ גם בבית יוסף למד מרן ז"ל שחיתו בכסף משנה הנ"ל, שגם אחריו שבטלו את התקנה, יש מקום להחמיר לטבול, וכל זה בגלל שבעצם לא היה שום בית דין שביטל את התקנה, אלא שבטלה מעצמה וכמו שהסביר כל זה להדיא מרן עצמו בכסף משנה שם בקושיותיו, שאם באמת בית דין ביטלו את התקנה לא שייך בזה שום חומרא לטבול וכנ"ל. וכן בהמשך הבית יוסף שם, האריך מרן להוכיח עוד ענין, שד"ן ארבעים סאה לטבילה עזרא הוא גם במים שאובין, ובסוף דבריו כתב שם ב"ה והוי יודע וז"ל: ואע"ז דתקנת עזרא ליכא האידנא, כתבתי כי בשום דנפקא מינה למי שקיביל עליו לנהוג כתקנת עזרא, עכ"ל, ושוב חזינו גם מהכא שנקט מרן כדבריו בכסף משנה, שכיון שמצד עצם התקנה יש עדיין דין טבילה, רק שנהוג למעשה להקל לכן שייך להחמיר, וכמו שהאריך שם בכסף משנה וכנ"ל, שאם א"ז ממש בטלו את התקנה, אין שום מקום ושום טעם להחמיר בזה, עד כדי כך שהקשה מדוע המחמירים המחמיר בזה, לולי היסוד המג"א, וא"כ פשיטא שגם מרן לא היה האריך לכתוב הלכות למי שמחמיר בזה, לולי היסוד הנ"ל.

והשתא איתני להכי, וחיזוין דמורן ז"ל לומד גם בכסף משנה וגם בבית יוסף כחיסוד הגדול הנ"ל אי"כ דאי ששמן ישראל לשמן חיים, ואין בזה שום מעלה וחומרא, בדיק כפי שהקשה מרן בבסל הגר"ח פלאגי בספרו כי האם חייב עמוד ג' סעיף ס"ה, וז"ל: שולחן ערוך, כוונת דבריו [היא כפ'] מה שפירש הוא בכסף משנה ובבית יוסף, ולא לומר פירוש אחר וכו' עכ"ל, וא"כ עתה מובן מאוד מה שהקשינו לעיל, מדוע האריך מרן בספירו שהשתלשלות הדברים של התקנה שהיתה ושתבטלה, ולא כמו בדין שמן עכ"ם שכתב רק מן שום מעלה ולמעשה, וההבדל הוא פשוט בדין הנ"ל, כי בשמן עכ"ם אע"פ שבתחילה היתה גזירה גמורה, אבל אח"כ באו רבי דנינו וביטלוה לגמרי ממש, שאין עוד בזה דין, וכמו שכתוב להדיא בגמ' בעבודה זרה שהבאנו לעיל, ואז פשוט שאם אין שום תקנה וגזירה, ממילא גם לא שייך כלל לשום אדם להחמיר, דהשתא ליכא הבדל כלל בין שמן ישראל לשמן חיים, ואין בזה שום מעלה וחומרא, בדיק כפי שהקשה מרן בכסף משנה על תקנת עזרא לפי מה שהבין בהתחלה שגם שם בטלו חז"ל לגמרי את התקנה וכנ"ל, ולכן אין שום טעם לכתוב בספר ההלכה שולחן ערוך שהיה פעם גזירה על שמן עכ"ם, כל שאין בזה שום נפק"מ ההלכה למעשה, כי אפילו בתור חומרא וחסידות אין שום מקום להחמיר בזה כלל, אבל בסוגיין דתקנת עזרא, דבאמת לא בטלו חז"ל בפועל את התקנה כלל, רק לשממעה נהוג העם לא לטבול וככל הנ"ל, אבל שייך עדיין למעשה להחמיר בזה, וכמו שנהוג הרבה גם לאחר שנתבטלה התקנה כמו שכתבו התוס' בחולין הנ"ל, והכסף משנה כנ"ל, לכן ודאי שצריך מרן לכתוב את עצם התקנה, כי זה נוגע למעשה ששייך להחמיר בזה.

וכמו שכתב מרן בבית יוסף שלכן האריך בדין שאובים ששטרים לטבילת עזרא, כדי שידעו המחמירים בזה וכנ"ל, ולכן לא כתב מרן רק שבעל קרי מותר כמו שאר הטמאים, כי באמת עדיין רב המרחק ביניהם, ששאר הטמאים לא היה עליהם שום חשש מעולם, כי לא גזרו עליהם כלל, ואין שום מקום להחמיר בהם, אבל בבעל קרי, אפילו שנתבטלה התקנה, עדיין שייך להחמיר בזה, וזהו שכתב מרן שם שער"ה: בעל קרי הוציאו עזרא מכל הטמאים, ואסרו בין בדברי תורה בין בקריאת שמע ותפילה עד שיטבול, כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין, ואח"כ בטלו אותה תקנה, והעמידו דבריה על הדין, שאף בעל קרי מותר בדברי תורה ובקריאת שמע ותפילה בלא טבילה, והציעו לתעשה בקרי, וכן פשט המנהג, עכ"ל, וכוונתו במה שכתב "ואח"כ בטלו אותה תקנה, והעמידו הדבר על הדין" היינו שביט דין לא כפז את העם על זה מחמת הקושי לקיים התקנה, וכמו שהאריך מרן לבאר כל זה בכסף משנה, וממילא נתפשט המנהג להקל בזה, זהו כוונת מרן ז"ל, וזה מוכח ממה שסיים מרן וכן פשט המנהג, והיינו שרק זהו בפועל מנהג העם, ובאמת זה ממליתא דתלמיא כמנהגו בלבד "נהגו העם", כי בעצם עיקר דין התקנה לא בטל, וודאי שעדיין שייך להחמיר בזה, כמו שכתב מרן בבית יוסף כנ"ל, וכמו שהאריך בכסף משנה הנ"ל, שגם לאחר ביטול התקנה עדיין הרבה המשיכו להקפיד לטבול, וא"כ ישננו בזה את מה שהקשינו בריש דברינו, מדוע האריך מרן להודיע את התקנה שהיתה, וגם למה תלה זה במנהג, והכל מיושב שפיר.

ולפי כל הנ"ל, מובן שפיר נמי מדוע הביא המשנ"ב את החומרא הזאת להלכה, ומרן הר"ח הטוב החמיר יותר ופסק שכל אדם שיתדל לקיים תקנה זו, והיינו ככל הנ"ל, שכיון שעדיין עצם התקנה קיימת, ודאי שיש מקום להחמיר בזה, ומצאתי ב"ה שכוונתי לאמת, שהמשנ"ב הנ"ל בס"ק ב' שכתב שהמחמיר לטבול תבא עליו ברכה, ציין גם בשער הגיון ס"ק ג' שמקור דבריו זה הפרי מגדים, והפרי מגדים שם כתב להדיא שענין חומרא זו, היא על פי היסוד הנ"ל של הכסף משנה, שבעצם התקנה עדיין קיימת, ודבריו הם באשל אברהם ס"ק א' וז"ל: ואחר כך בטלו וכו'

דאם לא שומע היטב את הש"ץ, ל"צ להפסיק כמבואר בכה"ח (סי' ק"ד סוס"ק ל"ו) עיי"ש. א"כ כיון שיש כמה ספיקות, לא מביעיא באופן שאינו ש"ץ קבוע, שודאי יש לחוש שאינו מכוון להוציא, אלא אפי' בש"ץ קבוע, קשה לדעת עד כמה הוא יודע את ההל' שצריך לכוון להוציא, ועד כמה שם הל בכל תפילה לכוון להוציא, ועוד אולי הציבור יגביוה קולם ולא ישמע את הש"ץ, נר' שבכה"ג שאף אם ישתוק לא ברור שיקיים בזה את המצוה דענית קדושה עם הציבור, ועוד כיון דלא ברור שעניית קדושה עם הציבור הוי מצוה דאור, דלהרבה פוסקים הוי רק מצוה דרבנן, [ובפרט כשעונה רק בשתיקה מדיון שומע כעונה], ולפוסקים דס"ל דמעבירין על מצוה מדרבנן כדי לקיים מצוה דאור, יצא שאין לו לשתוק בשמו"ע לשמוע קדושה, כדי שיוכל להספיק לעשות נ"כ דהוי מצוה דאור, מכל הני טעמי נר' שיוכל שלא לשתוק בשמו"ע לענית קדושה, כדי שיספיק לסיים תפילות ולעשות נ"כ.

ג) מה ששאל האם מותר לכהן לדלג על הניסים בתפילה כדי להספיק לשאת כפיו. הנה בעוסק במצוה דרבנן ועי"ז יפסיד מצוה דאור, אם אמרינן בזה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, או לא, הוא מח' האחרונים, דבשו"ת צמח צדק (ליבוויטש חחר"מ בשער המילואים סי' י"א) דן בזה שעומד בשמו"ע, ואם יאמר על הניסים לא יספיק לענות קדושה, והסיק דכיון שכ' המהרז"ח בס' שערי קדושה (שער ד') דלפי הוזהר עניית קדושה חשיב מצוה דאור, יש לדלג אמירת על הניסים כדי להספיק לענות קדושה עתה"ד עיי"ש. ומבואר בדבריו דס"ל שהעוסק במצוה דרבנן ועי"ז יפסיד מצוה דאור, יש לדחות את המצוה דרבנן כדי שיקיים את המצוה דאור. אין דעת רוב האחרונים היא דהעוסק במצוה דרבנן פטור אפי' ממצוה דאורייתא, דכ"כ בס' נחל איתן (כפ"י מחל אישות הל' י"ב), וס' כבויר יעקב (סי' תרנ"מ ס"ק י"ב), וס' פתח הדבר ח"ב (דף ק"כ ע"ג), וכתב שכן דעת רש"י והרשב"א בסוכה (דף כ"ה ע"א), והיינו הריטב"א, דחידושי הרשב"א בסוכה היינו הריטב"א כנודע, ועיי"ש בריטב"א דס"ל שהעוסק במצוה עשו למצוה האחרת כדבר של רשות, ואם מפסיק מהמצוה שעוסק בה לעשות את השניה עושה איסור, שגורא כפירק עול המצוה שעוסק בה, לעסוק בדבר הרשות, א"כ כיון שדעת רוב האחרונים היא שהעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאור, ובפרט שלפי הריטב"א יש איסור להפסיק, כיון שעו"י שעוסק במצוה אחת, המצוה השניה נחשבת כדבר של רשות, והו"ל כמפסיק ממצוה לדבר הרשות, וכפירק מעליו עול מצוה, א"כ נר' דהכי נקטינן.

[ות"ח א' רצה לומר שלדעת הריטב"א אם הפסיק ועשה את המצוה השניה, לא חשיב כלל למצוה, כיון דעשו אותה כדבר של רשות, אך לענ"ד לא נר' כן, אלא מש"כ הריטב"א דעשו אותה כדבר של רשות, היינו כל עוד שעוסק במצוה הראשונה, אבל ברגע שהפסיק ממנה, אע"פ שעשה איסור, עכ"פ ודאי שחלה עליו המצוה השניה, וכשמקיים אותה מקיים מצוה, (ורק באופן שפטרו אותו לגמרי מהמצות כדי שלא יזילול במתו, י"ל שלא מקיים מצוה ואף בזה יש לדון, אין אכמ"ל). ויכול גם לברך עליה, אע"פ שעושה איסור במה שהפסיק מהמצוה הראשונה כדי לקיים את המצוה השניה, בכ"ז נר' שעל איסור קל כזה לא נחשב כמנאץ שאסור לו לברך על המצוה]. לפ"ז נר' דה"ה בני"ד אין לדלג על הניסים כדי להספיק לקיים מצות נ"כ, בפרט שאף הצ"צ כתב בסוף דבריו ש"ל שדילוג על הניסים בתפילה נחשב לשינוי ממטבע שטבעו חכמים בתפילה, אלא שבדיעבד ל"צ לחזור בשביל זה, וחוכך לומר שאין לדלג על הניסים בשביל לענות קדושה, א"כ נר' דהכי נקטינן.

אגב עיין בשו"ת יבי"א ח"ב אור"ח (סי' ל"ד) שהאריך להוכיח מדברי הפוסקים הפשטנים שענית קדושה בציבור הוא מצוה רק מדרבנן, ומכא זה השיג על הצ"צ שאין לדלג על הניסים כדי להספיק לומר קדושה עם הציבור, כיון דשניהם מצות דרבנן, ובהז לכרע' אמרינן דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, אין לדלג על הניסים כדי להספיק לענות קדושה, והביא שכן פסקו בטור"י פרי השדה ח"א (סי' ק"ט), ובשו"ת לבושי מרדכי (סי' ט"ט), ובשו"ת מעט מים (סי' ע"ד), עיי"ש שכתב שאפי' לקצר הנוסח דעל הניסים כדי להספיק לענות קדושה, אין לעשות כן, עיי"ש. אלא לפ"ז יצא שלסבורים שדברי הוזהר והמקובלים מרעירים נגד דברי הפוסקים, צודקים דברי הצ"צ במה שפסק שידלג על הניסים כדי לענות קדושה, אך לפמשנ"ל שדעת רוב האחרונים היא, דהעוסק במצוה דרבנן פטור אפי' ממצוה דאור, א"כ אפי' נימא שהעיקר

עיינ כסף משנה פרק ד' (מתפילה) [מק"ש], "בטלה" לטבילות מעצמה יעויין שם, ומשום הכי מי שירצה לנהוג ולטבול תבא עליו ברכה עכ"ל, והיינו ככל הנ"ל, אלא שרבינו הר"ח הטוב ראה בכל זה חיוב יותר, שכל אחד צריך להשתדל בחומרו זו, וכפי שהבאנו לעיל בריש דברינו, ואנן בני ספרד דקיימא לן כהר"ח הטוב, ודאי צריכים להשתדל בחומרא זו, וזהו מה שראינו בתחילת דברינו לגבי נשיאת כפים, שפסק הכף החיים שהדין שוה בתפילה ובנשיאת כפים, שלכתחילה צריך בעל קרי לטבול, והיינו ככל הנ"ל שאפילו שנתבטלה התקנה מעצמה, אבל מכל מקום עדיין לכתחילה יש להחמיר לטבול לפני התפילה ונשיאת כפים, וכאן המקום להוסיף שרבינו הגדול הגר"א זצ"ל, גם כן החמיר מאד שבעל קרי צריך טבילה וכמבואר בספר מעשה רב עמוד קנ"ג (בנדר"מ וירושלים תשמ"ו) עיי"ש.

אלא שהאמת היא שבדורות אלו לכולי עלמא ודאי שאי אפשר להקל בדבר בשופי, שהרי נתבאר לעיל שבעצם עיקר הדין והתקנה של הטבילה קיימין לעולם, וכמו שתמיד היו הרבה שהקפידו בזה וכנ"ל, רק שלא כפו על זה מחמת הקושי שהיה בזה, כפי שמוכח בגמרא שלא היה מצוי מקואות וכנ"ל, וממילא היום בזמנינו שקל מאוד להחמיר בזה, שנמצא בכל מקום מקואות לרוב לכל מאן דבעי, ואם כן פשיטא דשחיית יתתי' להקל בזה בלא סיבה מיוחדת, אחר שהתקנה קיימת ושנה אפשוט לטבול, כך יוצא לפי כל הנ"ל, וכו"ה מצאתי כן בהדיא לאחד מגדולי רבונותינו לפני למעלה ממאה שנה, הגאון רבי אלעזר דייטש (מבאניהאד) בספרו המפורסם שו"ת פרי השדה חלק ד' סימן ב', בסוף ד"ה והנה לכאורה, וז"ל: ענין טבילה [דעזרא] הוא דבר גדול, והוא יסוד הקדושה והטהרה, וישראל קדושים הם, והרבה נהוגים בטבילה זו, ואפשר שבזמן היום דשחיית מקואות יותר ממה שהיה בימים הקודמים, הוא יותר חובה, דלא שייך כל כך לומר מה שכתב הכסף משנה סוף פ"ד הלכות ק"ש שאי אפשר לעמוד בתקנה זו, שהרי אפשר ואפשר, עכ"ל, ושוב מצאתי למרן בעל שטת הלוי שליט"א, שכתב כדברים האלה, בחלק ה' סימן ט"ו, ד"ה מכל מקום וכו', וז"ל: ובאמת בזמנינו דשחיית' מאוד מקואות טהרה ששטרים על כל פנים לכל הדעות לטבילת עזרא, אין טעם להקל בה, עכ"ל, והדברים תואמים והולמים עם כל דברינו לדעיל, ועוד מצאתי כעת למרן הסטייפלער בספר קריינא דאיגרתא חלק א' מכתב ז"א, שכתב שם כמה הנהגות, ובנהגתה זו כתב וז"ל: להיות ראוי מאוד בטבילה במקוה, וטבילת עזרא יהיה חכובה, וזה מביא לידי דחוקתה וטהרת הנפש עכ"ל, ומכל זה ידענו יותר ויותר מעלותיה בזה, שזוכה האדם על, וכפי שנתבאר לעיל, שבעצם התקנה קמה וגם ניצבה לעולם וככל הנ"ל.

וכעת המקום להוסיף בזה את החלק והשלב של מעלות הקדושה וגדריה בענין זו, אמנם רק עיקרי דברים בקצרה ממש, כי בעצם עדיין הווא מצד גידרי ההלכה וכלל הנ"ל, ובקפוחה לזה אעתיק את לשון מרן בעל שטת הלוי הנ"ל שם באותו ד"בור, וז"ל: מכל מקום אמת נכון, שאף על פי שעד ההלכה בטל, אבל צד הקדושה לא נתבטל, וכבר אמרו בש"ס [בברכות] שם, דהנהרג בה מאריך ימים, וזה לשון המאירי שם כלל גדול אמרו, אין דברי תורה מבטלין טומאה, מכל מקום טבילה זו נהפכה גדולה היא, וכל מחמירי האדם על הבוא עליו ברכה, עכ"ל ועיי"ש עוד בשטת הלוי. והיסוד הוא, שזה ודאי פשיטא, שלכולי עלמא יש בזה תוספת קדושה וטהרה כשטובל, מאשר אם לא טובל, ועד כדי כך שכתב רבינו יונה שם בברכות בדף ז"ג ע"ב מדפי הר"ח, ב"ה וזה שכתב וכו' וז"ל: דודאי שהתפילה יותר מקובלת עם הטבילה, לדברי הכל, עכ"ל, וא"כ חזינו דלית מאן דפבילג דאיכא בה מעלה ותועלת עצומה, בהוספת קדושה לאדם מן שכתב המאירי כנ"ל, ובקפולג תפילותו של אדם יותר כמו שכתב הרבינו יונה, ולא זו בלבד אלא שכתב רבינו חיים ויטל בספרו עץ הדעת טוב על התהילים, פרק ז"א פסוק י"ב, וז"ל: לב טהור ברא לי, ר"ת "לְטָהֵר", ירמוז אל מה שנודע, כי האדם הרגיל להיות טובל מטומאת קרי וכו', נפתח לבו בתורה, וגם בעבודת קונו, ולבו נטרה מכל מחשבות רעות, עכ"ל, וא"כ חזינו יותר ויותר מעלותיה בזה, שזוכה האדם על ידי טבילת עזרא למעלות נפלאות אלו, לגדול בתורה ועבודתה, ולהשמר בקדושה, וא"כ כ"ש וכ"ש שראוי מאוד לזיזר בזה, כדי שיוכה האדם להתעלות עוד ועוד בתורה ויראת שמים, כי זה לא האדם.

וכבר בא חכם רבינו הגדול קודש הקודשים מרן האריז"ל וגילה ברוח קודשו יותר, בשער רוח הקודש דף ד' ע"ז, וז"ל: בענין טומאת קרי אמר לי מורי ז"ל, כי כל אותו היום מתגלת אותה הטומאה וניכרת במצחו, אך אם טבל, אלא שהוא גילוי דבר מועט, אבל אם לא טבל, הוא נגלה שם ממיד, כל זמן שלא טבל עכ"ל, ובאמת מציאנו כזאת לרבינו הגר"ח פלאגי בספרו כף החיים סימן כ"ז סעיף י"ו, שהזהיר שם על ענין טבילת עזרא, והביא את דעת התוס' שלתפילה לא בטלה, והביא שם מהראשית חכמה שהטומאת קרי בודאי פוגמת קצת את נשמתו של האדם

הרה"ר רבי אשר חנניה שליט"א

מרבני בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"

האם מותר לכהן שלא לשתוק בשמו"ע לענית קדושה נ"כ ובנ"כ שלא בזמנה ועוד

כדעת הוזהר והמקובלים, שענית קדושה עם הציבור היא מצוה דאור, בכ"ז אין לדלג על הניסים כדי להספיק לענות קדושה עם הציבור.

ד) ומה ששאל אם חזרת הש"ץ דשחרית נמשך אחרי חצות, האם ישאו הכהנים את כפיהם. נר' שכיון שעבר זמן תפילת שחרית, אינו זמן ב"כ, ולא ישאו את כפיהם, כמבואר בפוסקים דתפילת נעילה שנמשכה בלילה לא ישאו הכהנים את כפיהם בלילה, א"כ ה"ה אחר חצות אסור.

ה) ומה ששאל בציבור שנוהגים לישא כפים אחרי השקיעה, ויש שם כהן שלא נוהג כן, אך לא רוצה לפרוש מהם, ולכן רוצה לישא כפיו בלי ברכה, ומכוון שלא לשם מצות ב"כ, האם רשאי לעשות כן. נר' שבזמן ביהש"מ ראוי לעשות כן, מאחר שרבו הדעות שיכולים לעשות נ"כ אחר השקיעה כל זמן ביהש"מ, שכ"כ בס' מקראי קודש (ימים נוראים סי' נ"ב) בשם הכנה"ג, ושו"ת יחוה דעת ח"ו (סי' מ'), והמהוזר המפורש בשם הגרז"ש אויברך זצ"ל, ויבלטור"א הגרי"ש אלישיב שליט"א, ואור לציון ח"ב (פ"ח סעיף י"ג), וס' מה תברכו (מער' י סי' א') ועוד אחרונים, עכ"פ פתח לעולת וישא פניו בלי ברכה, לחוש שלצד שיכולים לעשות נ"כ בביה"ש, מתכוון למצות נ"כ, ומה שלא מברך, אין בכך כלום, דברכות אינם מעכבות, ולצד שא"ל לעשות נ"כ בביהש"מ, מכוון שלא לשם נ"כ, אבל אם הוא כבר לילה ממש, נר' שמאחר שרבו הדעות שלא לעשות נ"כ בלילה, צריך להנמנע מלעשות איתם נ"כ אפי' בלי ברכה, אך אפי' בכה"ג אם רוצה שלא לפרוש מהם, ולעשות עמהם נ"כ בלי ברכה, אין בדידנו למחות ביזו.

ה) ומה ששאל במקומות שנוהגים האשכנזים שלא נושאים כפים בשחרית, אלא החזן או אור"א אבותינו וכו', האם הכהן צריך לצאת מביהכ"ס, ואם לא יצא עובר בעשה, או של"צ לצאת מביהכ"ס ואינו עובר בעשה, יעויין בשו"ת מהר"ל החדשות שם כ' טעמים למה לא עושים נ"כ בכל יום, והוסיף לומר דכיון שכן אין הכהן עובר בעשה, במה שנשאר בביהכ"ס ואינו עולה לנ"כ עיי"ש. ונ"ע בפמ"ג (בסי' קכ"ח במש"ז ס"ק י"ח) שכן שאף לדעת הט"ז דס"ל שאפי' כשלא קראו לו לעלות לדוכן עובר בעשה, י"ל שמאחר שאינו שרוי בשמחה, הציבור מוחליו לו ע"מ שאינו עולה, וכיון שכן אינו עובר בעשה עתה"ד עיי"ש. והנר' לענ"ד כתבת, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הלכה.

הדנים העולים מהנ"ל

א. כהן המתפלל שמונה עשרה ושמע קדושה, מותר לו שלא לשתוק בשמונה עשרה לקדושה, כדי להזדזז לסיים תפילות ולהספיק לעשות נשיאות כפים.

ב. כהן המתפלל שמונה עשרה, ורוצה לדלג על הניסים כדי להזדזז לעשות נשיאות כפים, אין לעשות כן, וכן כל אדם שרוצה לדלג על הניסים, כדי להזדזז לענות קדושה, אין לעשות כן.

ג. אחר חצות היום, וכ"ש בלילה אין לעשות נשיאות כפים אפי' אם תפילת נעילה נמשכה בלילה, אבל אם נמשכה בבין השמשות, המיקל לעשות נשיאות כפים אפי' עם ברכה, יש לו על מה שיסמוך, ואם רוצה להחמיר לשאת כפים בלי ברכה, ודאי שיוכל לעשות כן.

ד. מקומות שלא נהגו לעשות נשיאת כפים בשחרית, אלא החזן אומר אלקונו ואלוקי וכו' הכהנים יכולים להשאר בבית הכנסת ולא צריכים לצאת.

פירות הנושרים מדרבנו

ה. קי"ל העיקר להל' כהמג"א ודעמייה, דמה שאין מעבירין על המצוות, זהו אפי' ממצוה קלה למצוה החמורה ממנה, אבל ממצוה דרבנן למצוה דאורייתא, זה מחלוקת הפוסקים אם מעבירין או לא. וקשה להכריע.

ו. מה שקי"ל דהעוסק אפי' במצוה דרבנן פטור מן המצוה, י"א שזה דוקא ממצוה דרבנן אבל במצוה דאורייתא חייב, וצריך להפסיק ולחסר ממהמצוה דרבנן כדי לקיים את המצוה מדאור, וי"א דפטור אף ממצוה דאורייתא, והעיקר להל' כדעה שניה.

עד שיטבול, ושזה יכול לגרום לו שלא לתקבל תפילות, ובסוף כתב וז"ל: כי מי שהוא טמא אין הנשמה שורה בו, עד שיכנס למקוה, עכ"ל, ולאור אלו הדברים בודאי ובודאי שצריך האדם להשתדל מאוד לטבול כתקנת עזרא, וכדפסק מרן הר"ח הטוב זלה"ה, כדי לזכות לנשמה קדושה, ולעליה בתורה ויראת ה', ותפילותו תקובל ברצון וככל הנ"ל.

ומרעיד מאוד לראות מה שכתב בעל המאור ושמש, (שהבא"ח מביאו הרבה בספריו), בריש פרשת אמור ד"ה במדרש רבה וכו', וז"ל: אי אפשר לו לאדם שישגי תכלית יראת ה', אלא אם נזהר בטבילת עזרא וכו', הרי בטבילת אפסור לידע מה היא יראה, ושילמוד ויתפצל ברתת ובויע, כי אם שיהיה נזהר בטבילת עזרא, ואם הוא לומד או מתפלל, ואינו נזהר בטבילה זו, אי אפשר בשום אופן להגיע לגופי תורה ומצוות, ואם הוא לומד ספרי קבלה והוא בלתי טהור, ויכל לבוא חלילה

על ידי לאי אפיקורסות ובזמנים הקודמים שהיה דבר ה' יקר בימים ההם, [ובכל אופן מצאנו שהיה תקופות שנדרדו כל כך] ולא היו יודעים מיראת הורומות כלל, [ומה הסיבה לזה], זאת היתה [הסיבה] מחמת שהיו לומדים תורה, ולא נזהרו בטבילה זו, והכת [של] שבתאי צבי ימי"ש, שזה היו בימים ההם, מזה נעשו אפיקורסים, שלמדו ספרי קבלה בטומאת הגוף וכו'. [עוד] זאת גם כן בלתי אפשר ללמוד לתלמידים, ולהכניס בלבם יראת ה', אם אינו נזהר בטבילה זו, הכלל העולה, מי שהוא לומד פשטות התורה בלתי טהור, אינו יכול להשיג בשום אופן מה היא יראה, ומי שהוא לומד ספרי קבלה ואינו היר בטבילה זו, ויכל לבא חלילה לידי אפיקורסות, והוא מטמא נפשות ישראל הנגריים אחרי [האפיקורסים], אבל אם האדם מקדש ומטהר עצמו מקטנות, וכל ימיו הוא לומד על תורת הקודש, הוא מעיג יראת הממונות, והוא יכול לקרב את נשמתו ישראל להבורא ברוך הוא, ולהכניסם בגופי התורה ומצוות ויראת שמים, ואור קדושתו מופיע על תלמידיו, ותלמידי תלמיזיו ההולכים בעקבותיו, עד סוף כל הדורות, עכ"ל, והדברים נוראים ומבהילים, ובפרט מה שכתב שכדי להשפיע וללמד לאחרים, אפשר להצליח רק בתנאי שיהיה בטבילת עזרא, ומעניין מאוד מה שכתב בהתאם לזה בדיוק, מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו אורחות יושר סימן י"א, ערך טהרה, וז"ל: וראיתי בספר אחד, שכל החיבורים שנתקבלו בכל ישראל, הם אלו שהמחבר נזהר בטבילת עזרא, עכ"ל, והדברים נפלאים ועיי"ש עוד שהביא הגר"ח קנייבסקי משו"ת מן השמים, שדבר זה שלא נזהרים בטבילת עזרא, הוא גורם לאורך הגלות יותר, וכל אדם תפילות ישראל תתקנה בגלל זה, וממילא עדיין לא התקבלה תפילת עם ישראל, ועיי"ש עוד באריכות, ועל כל פנים אנו בדידן כבר ביארנו לעיל באריכות שאפילו אם נתייחס רק מצד גדרי ההלכה, גם כן שייכא האי חומרא דטבילותא וככל הנ"ל.

וכל הענין הזה של הטבילה הוא בפרט מן הפרט לכבוד שבת קודש, בערב שבת וביום שבת, וכפי שהזהיר הבן איש חי שם יום שבת, כמובא בריש דברינו, וכן לגבי ערב שבת הזהיר הבא"ח בש"ש פרשת לך לך סעיף ט"ז עיי"ש, שאז זה לצורך קבלת תוספת הנשמה, וכמו שכתב בעל הפלא יועץ בספרו חסד לאלפים, סימן ר"ס סעיף א', וז"ל: מצוה לרחוץ כל גופו וכו' בחמין בערב שבת וכו', ומה גם לטבול גופו במקוה טהרה יש צורך גדול, כי כתבו המקובלים כי לא יוכל אדם לזכות לתוספת נפש רוח נשמה הבראים בשבת, אם לא יטבול במקוה טהור וכו', עכ"ל

הוראת הלכה

שאלה: בשו"ע ס' קכ"ח ס"ח כתב כשמתחיל ש"ץ רצה כל כהן שבביהכ"נס נעקר ממקומו לעלות לדוכן. ויל"ע אם איכא קפידא דוקא לעקור רגליו ברצה ולא קודם לכן וכגון שעקר רגליו כבר קודם וברצה ממתין ואינו מתקדם, וכן יש להסתפק בעקר רגליו קודם וחזר למקומו על מנת לעלות לדוכן במודים אם מהני עקירת

רגליו קודם רצה בכה"ג דאפשר דעקר עקירתו וצריך עקירה מחודשת.
תשובה: בגמ' מבואר דאין לומר ברכת כהנים קודם עבודה דכתיב וירד מעשות ולא כתיב וירד לעשות, ועליה לדוכן נמי בעי בשעת עבודה וילפינן לה מהאי קרא דוירד מעשות, א"כ אין לעלות לדוכן קודם עבודה. אלא שיש להסתפק אי הקפידא על מעשה העליה לדוכן דככתיב וירד מעשות או דהקפידא שיהיה בדוכן בשעת עבודה ובעקר רגליו חשיב כעלה לדוכן ואף בעקר רגליו ואינו מתקדם חשיב כנמצא בדוכן בשעת עבודה דילפינן לה מהא דשליח צבור שהוא כהן סגי בהא דעקר פורתא והא איכא נמי ספק זה אי בעינן דמעשה העקירה יהא בשעת עבודה. והרב הגאון ר' אברהם הכהן שליט"א כתב דאיכא בזה פלוגתא, דבחידושי הרד"ל בגמ' סוטה כתב דקודם עבודה לא מהני כלל עקירה ונקט ליעקר דבעינן דמעשה העקירה יהיה בשעת עבודה. ובספר כה תברכו חלק עליו וסובר דלא נתמעט רק שאם איחר לעקר בשעת עבודה לא ישא כפיו אבל לעקור רגליו קודם עבודה שפיר דמי, וכתב שם דן נהגו כהני איזמיר. ונראה דבזה פליגי החיי אדם ודרך החיים, דבמשנ"ב ס"ק כ"ח כתב דהעוקר רגליו מביתו לביהכ"נס לעלות לדוכן דלחיי אדם מהני אע"פ שבעת שעקר רגליו היה קודם רצה ולדרך החיים לא מהני כי אם כשהיה ביתו סמוך לביהכ"נס ושמע שהשליח צבור התחיל רצה, ולכאורה בהא פליגי אי בעינן עקירה בשעת עבודה, ומסברא נראה דלהסוברים דבעי עקירה בשעת עבודה אין לחלק בין עקר ומתקדם לבין עקר ואינו מתקדם דאי בעי עקירה בשעת עבודה אף במתקדם אין לעקור קודם עבודה אע"פ דבשעת עבודה הוא מתקדם ויש עקירה חדשה מכל מקום עיקר העקירה שהיתה בתחלה אינה בשעת עבודה, וכך נראה מדברי הדרך החיים דבפשוטו מיייר במתקדם, ובכף החיים ס"ק נ"ד כתב דמרוכ האחרונים משמע דסברי כהחיי אדם דכשהעתיקו דין זה דעוקר מביתו לביהכנ"ס לא כתבו דבעי שיהא ביתו סמוך לביהכנ"ס וישמע רצה, ועוד כתב דהעיקר לדעת החיי אדם דאי כהדרג"כ החיים א"כ דין פשוט הוא ואין בזה שום חידוש. ומהא ג"כ איכא להוכיח דבהא פליגי אי בעי עקירה בשעת עבודה דאי להדרך החיים נמי מהני עקירה קודם עבודה יש חידוש דמהני עקירה קודם עבודה, ועוד דמה לי שמע השליח צבור אומר רצה או לא שמע אי סגי בעקירה קודם עבודה.

ולכאורה היה נראה דעקר רגליו קודם רצה לא יעלה דספק ברכות להקל. ואין לומר כיון דהרגד"ז כתב דאם לא עקר רגליו בעבודה אם עלה לא ירד ליכא חשש ברכה לבטלה רק ספק אם חכמים אמרו דלא יעלה בעקר קודם עבודה וספיקא דרבנן לקולא, דעיין בכף החיים ס"ק נ"ג דכמה אחרונים כתבו דלא קאמר הרדב"ז רק בלא עקר באונס אבל במזיד אם עלה ירד, ואע"פ שאין מובן לנו החילוק בין אונס למזיד בסברא, מ"מ כך כתבו כמה אחרונים לישב דברי הרדב"ז דמשמע להו פשוט דברי הגמרא דאם לא עקר בעבודה לא יעלה ואם עלה ירד. אלא שבכף החיים ס"ק נ"ד פסק דבעקר קודם רצה יעלה לדוכן מאחר דירב האחרונים סברי הכי לרבים שומעים, ונראה דכונתו דהכא "הספק במצוה" ורובא דאחרונים סברי דעקירה קודם רצה מהני פסקינן דיעלה ויברך דבספק במצוה לא אמרינן סב"ל, אלא שאם הדין נותן לפסוק לחייב במצוה שוב לא אמרינן ספק ברכות להקל ופוסקים לברך, ומה שכתב שם עוד בכף החיים דאין בזה חשש לא תשא דאינו אלא מדרבנן דבעי עקירה בשעת עבודה, וצריך עיון בזה דאף דיש עקירה דומיא דאהרן דכתיב וירד מעשות, לכאורה תליא בפלוגתא הידועה היכא דחכמים ביטלו המצוה בשב ואל תעשה בעבר ועשה המצוה אי קיים המצוה מדאורייתא כגון התקוע בשבת או היושב בסוכה ושולחנו בתוך הבית. על כל פנים העיקר לדינא כמו שפסק בכף החיים דעקר רגליו קודם עבודה ישא כפיו. והרב הגאון ר' אשר חנניא שליט"א כתב דלכתחלה אם עקר קודם רצה יחזור ויעקור ברצה כדי לצאת דעת הסוברים דבעי עקירה בשעת עבודה, וצריך עיון בזה דאף דיש עקירה מחודשת הכל תליא בעקירה ראשונה כמו שכתבנו לעיל. ועצה שניה שכתב שם דיחזור למקומו ויבטל עקירה ראשונה דבעקר בעבודה וחזר למקומו או בעקר קודם עבודה להסוברים דמהני וחזר למקומו ביטל עקירה ראשונה, הרב הגאון ר' מנשה שוש שליט"א והרב הגאון ר' דוד פניני שליט"א הביאו ראיה לסבר' זו מדברי המשנ"ב ס"ק כ"ז דכתב היכא דלא נטל ידיו קודם רצה יעקור ברצה לעלות לדוכן ויביאו לו מים למקום הדוכן משמע דלא יוכל ליטול ידיו ע"י שילך למקום הנטילה כי בזה יבטל העקירה שעקר ברצה, אמנם מהכף החיים הנ"ל דדן היאך לפסוק אם עקר קודם רצה אי יעלה משמע דאפילו יחזור למקומו אין העקירה מתבטלת ושם פסק דאחרי רבים להטות ובשם הרמ"ז כתב דאיכא חשש לא תשא ומאי כולי האי הא בקל אפשר לתקן שיחזור למקומו ויבטל עקירתו אלא משמע דלא שייך ביטול העקירה וצ"ע.

פניני הלכה	המקור מעמ' כא
-------------------	---------------

יאר ה' פניו אליך, זו ישועה וכן הוא אומר האירה פניך על עבדך • ד"א יאר ה' פניו אליך, אלו חיים שנאמר באור פני מלך חיים • ד"א יאר ה' פניו אליך, זו הסברת פנים כענין שנאמר אל ה' ויאר לנו, ואומר יאר פניו אתנו סלה. (**פסיקתא זוטרata**, **פרשת נשא**) • יאר ה' פניו אליך אלו טעמי תורה ודקדוקיה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור. (**משנת רבי אלעזר, פ"ד**) • יאר ה', פירוש שלא יאר מסך המבדיל בין ישראל לאברהם שבשמים, שבזה יאיר אור שכינתו על ישראל. (**אור החיים עה"ת, פרשת נשא**).

ויחונך: יוחונך, יחונך במשאלותיך, וכן הוא אומר וחונתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם • ד"א יתן חנך בעיני הבריות • ד"א ויחונך, בדעת ובבינה ובהשכל ובמוסר ובחכמה • ד"א ויחונך, יתנך בתלמוד תורה, וכן הוא אומר תתן לראשך ליות חן • ד"א ויחונך, יתנך במתנת חנם. (**ספרי, פרשת נשא**) • ויחנך, הרי הם מבורכים ושמורים ושכינה בניהם ומנין אף חנוני בדעת בבינה ת"ל ויחונך, כמה דמצלינן אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה • ד"א ויחונך, יתן בם דעת שתהיו חנונים זה את זה ומרחמים זה את זה כענין שנאמר ונתן לך רחמים וגו' • ד"א ויחנך, יחון אותך בבנים, כמה דתימא הילידים אשר חנן אלוקים את עבדך, ואומר אלקים יחנך בני • ד"א ויחנך וגו', יתן חנו עליך בכל מקום שאתה הולך. (**מדרש רבה, פרשת נשא**).

רמזי ברכה שניה: הרי בברכה שניה חמש תיבות שהם כ' אותיות. חמש תיבות כנגד חמשה חומשי תורה שניתנו לזרע אברהם הנבחר לסוף עשרים דור. (**פסיקתא זוטרata, פרשת נשא**) • יאר כ' אותיות וה' תיבות, כנגד אברהם שהיה בדור כ', ושמר ה' חומשים, עקב אשר שמע אברהם בקולי א', וישמור משמתי ב', מצותי ג', חוקותי ד', ותורתי ה'. (**סידור התפלה להרוקח**).

ישא ה' פניו אליך: ישא ה' פניו אליך וגו', יעביר כעסו ממך, ואין ישא אלא לשון הסרה כמה דתימא ישא פרעה את ראשך וגו', פניו אלו פנים של זעם כמה דתימא ונתתי את פני כנפש ההיא וגו', כלומר אותם פנים של זעם שהיו ראויות לבא אליך יסירם ממך. (**ספרי, פרשת נשא**) • כלומר אותה פנים של זעם שהיו ראויות לבוא אליך יסירם ממך, ואע"פ שאין פנים של זעם על ישראל בלא עבירה, מ"מ יחול ברכה זו אם ישובו, והרבה ברכת כהנים עושה למחר קבלת תשובתם. (**עמק הנצי"ב - פי' על הספרי שם**). • ד"א ישא

שאלות שונות בהלכות ברכת כהנים

שאלה: בשו"ע שם סעיף י"ט כתב אין ש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים, ובמ"ב סקע"א כתב דהטעם שמא תתבלבל דעתו ולא ידע להקרות אח"כ, ואם מתפלל מתוך סידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן דאמן זה אינו חשיב הפסק דצורך תפלה הוא. ויל"ע ביחיד המתפלל והגיע לשים שלום בברכת כהנים האם עונה אמן אחר הכהנים כיוון דצורך תפלה הוא ואין חשש שיתבלבל דדוקא בחזן שייך זה לכאורה. ויש לדון בדבר זה כשהתחיל לבד, ואף אם נימא דבכהאי גוונא לא יענה דברכת כהנים לא שייכא לתפלת הלחש עדיין יש להסתפק כשהתחיל עם החזן ומתפלל עמו ביחד דאולי בכה"ג מצורף עם החזן וכמבואר סברא מעין זו בס"י ק"ט לענין קדושה.

תשובה: האחרונים הביאו תשובות רבנו אברהם בן הרמב"ם דאם מתפלל עם חזרת השליח צבור והגיע עמו להטוב שמך ולך נאה להודות ישתוק וישמע ברכת כהנים ויענה אמן אחר כל ברכה וברכה ואין בזה משום הפסק, וכמ"ש הר"ף במתפלל עם השליח צבור והגיע עמו לקדושה יאמר עמו ועם הצבור כל נוסח הקדושה ודין ברכת כהנים וקדושה שוה, ומשמע דטעמא משום דברכת כהנים דבר שבקדושה היא לכך דינו כקדושה. ועיין בסימן ק"ט ס"ג דכתב מרן דיחיד העומד בתפלה כשהגיע למקום קדושה היו הצבור אומרים קדושה דסידרא אינו אומר קדוש עמם שאין הקדושות שוות, ועיין שם בביאור הלכה ד"ה שאין הקדושות שוות שדדקדק דאם הקדושות שוות אומר עמם הקדושה אע"פ שעד עתה לא התפלל התפלה שלו עם השליח צבור בשוה, ואם כן הדין כן גם בברכת כהנים וכמ"ש רבנו אברהם בן הרמב"ם דדינם שוה דברכת כהנים נמי הוי דבר שבקדושה. ולענין עניית אמן אחר ברכת לברך את עמו ישראל באהבה יש פלוגתא אי חשיב דבר שבקדושה או דחשיב אמן דברכות, ובאור לציון פסק דלא יענה דהוי ככל אמן דברכות, אך משמעות הפוסקים שדנו אם שליח צבור יכול לענות דאין חשש טירוף או לא פלוג משמע דהוי דבר שבקדושה לכך נראה דהמיקל לענות יש לו על מי לסמוך.

שאלה: בשו"ע שם ס"כ כתב בחזן כהן ואין שם כהן אלא הוא דבמובטח שחוזר לתפלתו עוקר רגליו ברצה ויאמר עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים, ומבואר בדברי השו"ע שצריך לעלות לדוכן ולא סגי שיברך במקומו, ויל"ע האם אכן איכא קפידא לעלות לדוכן בדוקא במקום עמידת הכהנים.

תשובה: בכף החיים ס"ק י"ג כתב דצריך לעלות דוקא על הדוכן אם אפשר ולא לעמוד על הארץ כיון דדבר זה נזכר בגמרא וכן משמעות דברי הפוסקים, ובס"ק ק"כ כתב בשם הרדב"ז שאין העליה לדוכן מעכבת כלל דאי לא תימא הכי אם יתפללו במקום שאין שם היכל ולא דוכן יהיו הכהנים פטורים מברכת כהנים וזה לא שמענו אלא ודאי דאין הדוכן מעכב, מבואר דלכתחלה יש לעלות לדוכן אבל אינו לעיכובא, ומרן כתב דהיכא דשליח צבור כהן ואין שם כהן אלא הוא אם מובטח שיחזור לתפלתו יעלה לדוכן, ובכף החיים שם הביא דהרגד"ז כתב דהיותר נכון שיעמוד במקומו וישא כפיו ולא יפסיק בתפלתו, ובשם ר"ח פלאגי כתב דראוי לעשות כדברי הרדב"ז ולא כדברי מרן מטעם דאם ירד מהתיבה לא יצטר המטיורף ויבא להטריד ולהתבלבל וכן נהגו לעשות הרבה כהנים גדולים בתורה. א"כ הבא"ח והאור לציון פסקו דהעיקר כמרן. ומנהג העולם ששליח צבור נושא כפיו במקומו וכ"כ בנתיבי עם, אך צריך לעקור פורתא בעבודה כדי שיהיה הזמנה לנ"כ בתוך העבודה, וצריך לחלוו מנעליו, וכן הציבור יהיו לפני הכהן כדי שיהיו בכלל הברכה כמ"ש הכף החיים שם.

שאלה: יל"ע כבהן שנמצא באמצע שמו"ע אך משער שיספיק לגמור התפלה עוד לפני שיגיע החזן לברכת שים שלום ויש שם כהנים אחרים האם מוטל עליו לעקור רגליו ברצה דאפשר דלא יעשה כן באמצע שמו"ע, ומה שכתבו האחרונים שיפסיק באמצע שמו"ע והובא במ"ב ס"ק ק"ו שם איירי כשאין שם כהן אחר בשביל שלא יתבטל נשיאות כפים.

תשובה: בשליח צבור כהן דלדעת הרדב"ז נושא כפיו במקומו אפילו הכי כשיש כהן אחר ומובטח שיחזור לתפילתו אינו נושא כפיו והטעם כמ"ש המשנ"ב ס"ק ע"ב דלא התירו לעקור ממקומו כשיש כהנים אחרים, והרי שליח צבור נזיד פורתא להרגד"ז ואינו עולה לדוכן משמע דלא יעקור באמצע תפלתו כשיש כהנים אחרים. ועוד ראיה הביא הרב הגאון ר' דוד מזרחי שליט"א דבמשנ"ב ס"ק כ"ט כתב דאם היה אונס שלא עקר רגליו לא יעלה ובפתחי עולם ס"ק כ' פירש כגון שהיה באמצע התפילה משמע דלא אמרינן ליה לעקור קצת בשביל שיוכל לברך אח"כ.

שאלה: בענין עקירת רגליו ברצה הביא במ"ב סקכ"ז וסקכ"ח דברי האחרונים דצריך עקירה לאחר הנטילה ולא מהני מה שעוקר רגליו לכיוון הנטילה דעקירה היא לכיוון הדוכן, ויש לעיין אם יש צד היתר בזה לעקור לכיוון הנטילה לענין דיעבד דכמדומני מצוי בכהנים שעושים כן.

חכמי ורבני בית ההוראה

שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום"

תשובה: בערוך השולחן כתב בדביעבד אם עקר רגליו ברצה ליטול ידיו מקרי עקירה דהלא עוקר עצמו לעלות לדוכן על ידי נטילת ידים, וכ"כ בפסקי תשובות בשם ספר ברכת הבית ומדברי המשנ"ב ס"ק כ"ו דכתב אם לא נטל ידיו קודם רצה ואם ילך ליטול יסיים השליח צבור ברכת רצה יעקור למקום הדוכן ואח"כ יביאו לו לשם מים ליטול משמע דלא מהני בדיעבד עקירה ליטול ידיו ואם כן הוא ספק וכבר נתבאר בתשובה א' דהאחרונים כתבו דלא כתב הרדב"ז דאם לא עקר רגליו אם עלה לא ירד רק באונס אם כן איכא חשש ברכה לבטלה לכך נראה דאין צד היתר.

שאלה: בשו"ע שם סכ"ג, והעם יכוונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם. ובמ"ב סקפ"ט דמדינא היום אין איסור אלא הסתכלות מרובה מפני היסח הדעת אבל ראיה קצת שרי דדוקא בזמן המקדש שהיו מברכין בשם המפורש והשכינה היתה שורה על ידיהם היה אסור אפילו ראיה קצת ומשא"כ בזה"ז, ומ"מ נוהגין גם עכשיו זכר למקדש שלא להביט בהם כלל. ויל"ע האם איירי דוקא כשאין פורס טלית על ידיו דאז אסור הסתכלות במקדש ושייך לעשות זכר למקדש ומשא"כ כשפורס טלית לכאורה לא שייך איסור זה או דאיירי בכל גוונא.
תשובה: בכף החיים ס"ק קמ"ג הביא מהזהר דאף בימינו איכא איסורא להסתכל בידי הכהנים ולכך צריכים הכהנים לכסות ידיהם בטלית, ושם בס"ק קמ"ב הביא דברי האחרונים דמה דנהגו לכסות ידיהם בטלית כדי שלא יוכלו להסתכל בידיהם ומשמע דליכא שום איסור להסתכל אלא דכתב שם דאנשי מעשה נוהגים לכסות פניהם בטלית או לעצום עיניהם כדי שלא יסתכלו בכהנים וגם שלא יסיוחו דעתם מהברכה, ואינו אלא הרחקה בעלמא.

שאלה: יל"ע בענין מצות חינוך לקטן בנשיאות כפים אם איכא חיוב משעה שיודע לישא כפיו כדין, דלכאורה מ"ש מכל המצוות, ואולי דכיון דאינו יכול לישא כפיו בפ"ע כמבואר בשו"ע סי' ל"ד לא חייבו.

תשובה: מסברא נראה כיון שיוכל לישא כפיו בפני עצמו לכשיגדיל איכא מצות חינוך כמו בשאר מצוות וכ"כ כתב מרן בסעיף ל"ד דעם כהנים גדולים נושא כפיו ללמוד ולהתחנך, ומיהו דוקא באקראי ולא בקביעות כמ"ש מרן שם.

שאלה: בשו"ע שם סעיף ל', מי שיש לו מומין בפניו או בידיו לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו וה"ה למי שיש לו מומין ברגליו במקום שעולין לדוכן בלא בתי שוקים. ויל"ע במה שמצוי כבהן שיש לו גבס ברגלו דהוא דבר השיכיח ואינו מתמיה האם הוה בכלל זה. ועוד יל"ע דמצוי שיש לו כעין מנעל לגבס בשביל שיוכל לילך עליו ובלא"ה אינו יכול לעמוד האם מעכבו בנשיאות כפים.

תשובה: לדבריים שהוא מצוי ואינו מתמיה יכול לעלות עם גבס ברגלו אבל יש מחכמי הישיבה שחלקו עליכם דאין זה דבר מצוי ולא מתמיה, דאינו מצוי כ"כ וגם מתמיה דהרואה חבירו עם גבס מיד שואלו על כך ואם נדון הדבר כספק אם הוא דבר המצוי ולא מתמיה יש לסמוך בזה על ספר התעוררות תשובה המואב בפסקי תשובות כיון דהאינאנ נוהגים לעצום עיניהם או להשפיל עיניהם ולא להביט בכהנים היכא שאין כהן אלא הוא כדי שלא תתבטל מצות נשיאת כפים. וכן דעת הרב הגאון ר' דוד מזרחי שליט"א וסברתו נוטה לדעת השואל ולזה צירף סברת התעוררות תשובה. ומנעל לגבס דינו כשאר מנעל.

שאלה: בספר בא"ח ש"א פרשת תצוה אות י"ט כתב ועם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה וכן מן הצדדים כל שאין עומדים באויר אשר מפניהם ואילך, אבל אותם העומדים בצדדים של האויר שלפניהם הרי אלו בכלל ברכה. ולכאורה צ"ב במקורו דהרי בשו"ע סעיף כ"ד כתב דאף צדיהם ממש מהני וכמש"כ בב"י גמג' סוטה ובראשונים שם ואיה מקורו של רבינו הבא"ח.
תשובה: עיין בגוויית הגמ' דרש"י פירש צדדים היינו צדדים שלפניו דגם בזה יש להסתפק כשעומד קרוב אליו מצד מערב ומרוחק לצפון או לדרום דאינו כאדם האומר לחבירו ולא פירש רש"י דין צדדים ממש וכנראה דסובר דכל שעומד מאחורי פיו ועיניו של הכהן המברך מיקרי לאחוריו דבדבר הנוגע לדבור אין ענין בגופו של הכהן, וכן בהזאה אינו מכוין להזות אלא מקום שכנגד עיניו, ובפרישה כתב דאין הכרח דהרמב"ם והטור פליגי ארש"י וכנראה דכך למד רבינו הבן איש חי אף שאפשר לנטות מזה וחשש לזה.

שאלה: בס"י ק"ל הוזכר דין אמירת הריבון במי דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ויל"ע היכן יאמר הריבון האם בשעה שהכהנים ממש מברכים דבמקומותינו לא מופסיקים הכהנים לצורך האמירה וכן לא מאריכים בניגונים.

תשובה: במקומותינו שאין מפסיקים לצורך האמירה ולא מאריכים בנגונים אין אפשרות לומר הריבון.

דוד (תהלים קל"ו) כ"ו "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", שהיה העולם עומד כל אותן הדורות בתחסד הבורא בלא תורה שנקראה חסד. (**פסיקתא זוטרata, פרשת נשא**) • בישא ד' תיבות וכ"ה אותיות, נגד משה שהיה שביעי לאברהם, שהרי אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה, וכ"ה דורות מאדם עד משה ולא משה בכלל, ואז נתן להם ה' התורה והשלוש ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. (**סידור התפלה להרוקח**).

כוונת כלל הברכות: והנה אחר ססדר פרטי הקדושות לאומה הישראלית והכהנים הלוים, סדר עוד פרשה קטנה בכמות וגודלה באיכות, והיא גם היא מיוחדת אל הכהנים, ברכת בני ישראל אחרי היותם שלמים וקדושים כי שם צוה ה' את הברכה. פרשת ברכת כהנים נקבצו באו לה כל אופני ומיני הברכות, אחת מהנה לא נעדרה. ולא בלבד השלמות העוה"ז אשר לאפס ותרו נחשבו בעיני כל בעל שכל, אבל ברכות הצלחות העוה"ב לשלימי השכל אשר הם עיקר הברכות אשר יתברך בהם האדם. (**דרשות מהראנ"ח - הנותן אמי שפר, לרבי אליהו בן חיים [שע"ג]**). • כל דרשות הספרי בג' פיסקות שלפנינו מיוסדות על עיקר אחד, שכל ברכות שבעולם עד כסא הכבוד, נכללו הכל במלות קצרות שבברכת כהנים, לכן אסור להוסיף עליהם, דמוסיף גורע, דמדמה שיש עוד ברכה שלא נכלל בה. (**פי' עמק הנצי"ב על הספרי, פרשת נשא**). • ויכללו בברכות הקצרות האלה כל מיני הטובות, איש לא נעדר. (**פי' ר"י אברבנאל, פרשת נשא**). • אלה שלש ברכות שהן שש, כוללות כל עניני האדם, העצמיים והעזרים עליהם, והתכליתיים לשניהם, אשר יכללו כל בקשות צרכי האדם בכל מי חיוי. (**עקידת יצחק, לר"י עראמה, שער ע"ד**). • והדברים עתיקים עמקו כונת ברכת כהנים ורזי דרזין, רק בדרך כלל יכוונו הכהנים שמעשה ידיהם יכונן עליון, ושהם מכוונים על דעת אהרן הכהן וכל הקדושים זיע"א. (**חסד לאלפים לר"א פאפו**). • דע כי ז' מיני אושר נבראו בעולם ואילו הן: חכמה, ובנים, חיים, חן, עושה, ממשלה, שלום, וכולם רמוזים בברכת כהנים, וכן שנינו בספר יצירה (פ"ד) שלא נבראו בעולם יותר מז' מיני אושר הנזכר, ולכן צריך הכהן המברך שיכוון בכל אלו ז' מיני אושר על הסדר. (**חסד לאברהם לרבי אברהם אזולאי זקינו של החיד"א, מעין ב', נהר ס"ג**). • וכיוון לברך את ישראל בשבעה מיני טובות שיש בעולם, והם רמוזים בברכת כהנים, וכן יכוין גם השליח ציבור והמקרא, וירשום בספרו כך להיות לזיכרון, יברכך - חכמה, ה' וישמריך - בנים, יאר ה' פניו אליך - חיים ובריאיות, ויחונך - חן וכבוד, ישא ה' פניו אליך - עושר וממשלה, וישם לך שלום - שלוה (**חסד לאלפים, לר"א פאפו**).

רמזי ברכה שלישית: הרי כאן ברכה שלישית ויש בה שבעה תיבות שהן עשרים וחמש אותיות. של שבעה שבעה. השבת שביעי קדש. השמטה שביעית. שבעת ימי נדה. שבעת ימי לידה. שבעת ימי מצה. שבעת ימי סוכה. וכן כיצא בהן שניתנו על ידי משה רבינו שעמד לאחר עשרים וחמשה דורות. עשרים עד אברהם אבינו. אדם וכי אברהם. יצחק. יעקב. לוי. קהת. עמרם. הרי חמשה ועשרים דורות ואח"כ עמד משה רבינו. ועליהם אמר

שי"ח הלכה

בדיני הברכה של ברכת כהנים

כהן שאיחר הברכה מה יעשה

שאלה: כהן שעקר רגליו (ברצה), והגיע לדוכן אחרי שכל הכהנים סיימו ברכת אקב"ו, מה יעשה עכשיו, האם יעשה ברכת כהנים עם כולם בלי ברכה, או קודם יברך, וצ"ע.

תשובה: יברך, (תשובה לתלמיד, בכת"י).

בדין הכרזת כהנים, ואמירת יברכך וכו' ע"י הש"ץ
הכריזו "כהנים", ולא שמעו הכהנים

שאלה: אם הכריז "כהנים", ושמע רק כהן אחד, האם הוי זאת ברכה דאורייתא, או לא.

תשובה: יתכן דהוי דאורייתא אף שלא שמע, (תשר לתלמיד, בכת"י).

ש"ץ שאמר "יברכך" והכהן לא שמע
שאלה: ש"ץ שקורא "יברכך", (בשביל הכהנים), והכהן לא שמע את הש"ץ, האם יאמר הש"ץ שוב "יברכך" או לא.

תשובה: לא, (שאלת רב, עמוד רכ"ו).

שניים שהכריזו כהנים בב"א
שאלה: שניים שהכריזו כהנים בב"א, האם יש כאן חשש "בל תוסיף", או לא. [שמה"ת מספיק הכרזה אחת].

תשובה: לא, (תשר לתלמיד, בכת"י).

האם יזדרז כל אחד ואחד להכריז כהנים

שאלה: כשאין רב במנין שיכריז כהנים, האם כל אחד יזדרז להכריז "כהנים" או לא שהוי כמו הדיוט קופץ בראש.

תשובה: כרצונו, (תשר לתלמיד, בכת"י).

הכרזת כהנים אחר ברכת אשר קדשנו וכו'

שאלה: פ"א היו ב' כהנים, ומשום מה לא הכריזו כהנים, והתחילו הכהנים בברכת אשר קדשנו וכו', וקם אחד והכריז "כהנים", האם טוב עשה, או לא. [ששמא אחר התחלת הברכה, אין כבר הכרזה].

תשובה: טוב עשה, (תשר לתלמיד, בכת"י).

שאלה: (המשך) בציור הקודם, האם גם אחר התחלת יברכך וכו', שייך עדיין להכריז, או לא.

תשובה: צ"ל, (תשובה לתלמיד, בכת"י).

שניים שאמרו ביחד יברכך וכו', כיצד דינם
שאלה: שניים שמכריזים ביחד (במקום הש"ץ) יברכך, האם עברו על כל תוסוף, או לא.

תשובה: אין כאן כל תוסוף, אבל יש כאן, תרי קלי לא משתמע,

(תשר לתלמיד, בכת"י).

בדין הנהגות הכהנים קודם הברכת כהנים
חובת הכהן לקצר בשמו"ע כדי לברך

שאלה: כהן שרגיל להאריך בשמו"ע, ויוצא שמפסיד מלברך, האם מורים לו שיקצר בשמו"ע, כדי שיברך "ברכת כהנים" או לא, וצ"ע.

תשובה: ימחר, (תשר לתלמיד, בכת"י).

בדין ניגוב הידיים והסרת רצועות התפילין

שאלה: האם הכהנים חייבים לנגב ידיהם לאחר שנטלום לפני שעולים לדוכן, או לא.

תשובה: לא נזכר, וצ"ע, (מענה ר"ח, עמוד ל).

שאלה: האם הכהנים חייבים להסיר רצועות התפילין מידם לפני שעולים לדוכן, או לא.

תשובה: כן נוהגין, (מענה ר"ח, שם).

בדין נט"י ע"י לוי ונכור, (כרב בית כנסת וקטן)
שאלה: רב בית הכנסת שהוא לוי, (והוא הלוי היחיד בביהכ"נ), האם חייב ליטול ידי הכהנים, או לא.

תשובה: נטילת לוי אינו חיוב אלא הנהגה טובה, (מענה ר"ח עמוד ל).

שאלה: רב בית הכנסת שהוא בכור, (והוא בכור היחיד בביהכ"נ), האם חייב ליטול ידי הכהנים, או לא.

תשובה: נטילת בכור אינו חיוב אלא הנהגה טובה, (מענה ר"ח שם).

שאלה: האם לוי (או בכור) "קטן", מותר ליטול ידי הכהנים, או שאין זה בכוד הכהנים.

תשובה: מותר, (מענה ר"ח שם).

כהנים קטנים המברכים עם גדולים, בכמה
שאלה: קיי"ל שכהנים קטנים יכולים לברך ביחד עם כהנים גדולים ושאלו כמה גדולים צריכים להיות האם שניים דוקא, או סנסי בגדול אחד.

תשובה: לכאורה סגי באחד, (תשר לתלמיד, בכת"י).

כשיש לכהן ספק אם עקר רגליו ברצה מה יעשה
שאלה: כשיש לכהן ספק אם עקר רגליו ברצה או לא, כיצד ינהג.

תשובה: יצא מבית כנסת, (תשר לתלמיד, בכת"י).

עד מתי נחשב "רצה" לענין עקירת רגלי הכהן
שאלה: עד מתי נחשב עדיין רצה, לענין עקירת רגלי הכהן, (שנסתפקו בזה כמה צדדים)

תשובה: עד סוף ברכת הש"ץ, (תשר לתלמיד, בכת"י).

עקר רגליו קודם רצה כיצד ינהג

שאלה: כהן שעקר רגליו כבר קודם רצה, כיצד ינהג, והאם יש לו תקנה, או לא.

תשובה: יעקור קצת גם ברצה, (תשובה לתלמיד, בכת"י).

בדין הנהגות הכהנים בשעת ברכת כהנים

מדוע בעל מום לא נושא כפיו

שאלה: הנה "כהן בעל מום", קיי"ל שאין נושא כפיו, מטעם היסח הדעת, וצ"ע כשיש רק כהן בעל מום, האם לא עדיף שיברך, ולפחות מקצתם "כיווננו", מאשר שלא יברכו כלל, וצ"ע.

תשובה: חז"ל אסרו, (תשר לתלמיד, בכת"י).

בענין כהן ננס בזמנינו

שאלה: בדין "ננס" לא ישא כפיו, והטעם שיאמרו "קטן" הוא, ונסתפקן, כשיש לו כובע וחליפה בזמנינו, שזהו "סימן מובהק" שהוא בר מצווה האם מותר או לא.

תשובה: סימנין לאו דאורייתא, (תשר לתלמיד, בכת"י).

ב' כהנים בטלית אחת
שאלה: האם מותר לשני כהנים לישא כפיים בטלית אחת, או לא.

תשובה: אולי, (מענה ר"ח, עמוד כ"ט).

בדין ניהוג הישראלים בברכת כהנים
ברוך הוא וברוך שמו בברכת כהנים

שאלה: אלו שאומרים 'ברוך הוא וברוך שמו' בברכת כהנים, בכל שם, האם עושים כהוגן, או לא.

תשובה: יותר טוב שלא לומר, (שאלת רב, עמוד רכ"ו).

[א"ה: וכ"כ מרן שליט"א בספר דולה ומשקה, עמוד פ"ח].

לענות אמן על בר"כ כשהוא מתפלל עם החזן
שאלה: המתפלל שמו"ע עם הש"ץ, והגיע לברכת כהנים, האם יענה אמן על הברכה ועל הפסוקים, או לא.

תשובה: לא יענה, (שאלת רב, שם).

שאלה: (המשך) דעת רבינו "בשאלת רב" שהמתפלל יחד עם החזן, אין עונה אמן על ברכת כהנים, וצ"ע ש'במעשה איש' מובא שאחד שאל זאת את החזן"א, וענה לו שעונה אמן.

תשובה: לא שמעתי, (דולה ומשקה עמוד פ"ז).

[א"ה: שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבאך צוק"ל שהמנהג הוא שהמתפלל שמו"ע יחד עם הש"ץ עונה אמן בברכת כהנים, ודוקא על הברכות עצמם ולא על ברכת אשר קדשנו וכו'. (הרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א)].

בדין איסור הסתכלות על הכהנים מאימתי
שאלה: ממתי אסור להסתכל בברכת כהנים על הכהנים, האם משעת הברכה, או רק משהפכו את פניהם לכיוון הציבור באמצע הברכה, או מתחילת הפסוקים יברכך.

תשובה: מהברכה, (שאלת רב, עמוד רכ"ז).

[א"ה: ובספר מענה ר"ח (עמוד ל) הביא תשובה ממרן שליט"א שהאיסור חל רק ממתני שמתחילים הכהנים לומר "יברכך", וצ"ע שמרן שליט"א סותר משנתו, וכבר עמד בזה המגיה שם ע"ש].

שאלה: האם יש מקום לאסור לצלם כהנים מברכים ברכת כהנים.

תשובה: אי"ז דרך ארץ, (דולה ומשקה עמוד פ"ח).

עומד מאחורי הכהנים ומאחוריו עומדים שמו"ע
שאלה: העומד מאחורי הכהנים, ואינו יכול לעזוב את מקומו (ולעמוד לפני הכהנים), משום שמתפלל עומד אחריו, האם דינו כעם שבשדות והוא בכלל הברכה או לא.

תשובה: נחשבב אנוס, (שאלת רב, עמוד רכ"ז).

דין פסיעות בצדדים של מתפלל כדי להיות לפני כהנים
שאלה: כשעומד מאחוריו אחד שמו"ע, ורוצה לפסוע בצדדים שלפניו, (של המתפלל), כדי להגיע לפני הכהנים האם מותר, או לא.

תשובה: בצדדים אפשר להקל, (תשר לתלמיד כת"י).

ארון קודש הבולט והחזן עומד מאחורי הכהנים כיצד יעשה
שאלה: בבית כנסת, שהארון קודש בולט יותר מהעמוד של החזן, ועי"ז החזן מאחורי הכהנים, האם החזן מתברך מהכהנים, או לא. (והוא מצוי היום מאוד בהרבה בתי כנסיות).

תשובה: לכתחילה לא יתפלל שם, (דולה ומשקה עמוד פ"ז).

ובע"פ הוסיף: בזה"ל, שצריך לומר לגבאים שישנו את המקום של העמוד.

[א"ה: דעת רבינו שליטא שמכיון שהחזן יכול לעמוד במקום אחר, שיהיה לפני הכהנים. לכן אין זה אנוס, אבל מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר לי שמכיון שכבוד הציבור שיעמוד ליד העמוד נחשב אנוס. והוסיף בזה"ל: וכי אנוס שאמרו חז"ל הכוונה דוקא כשאומרים לו שאם תזוז מהמקום נהרוג אותך (ודאי שלא), וא"כ כל שעומד לכבוד הציבור נחשב אנוס].

בחיוב ההקשבה לברכת כהנים
שאלה: בברכת כהנים האם צריך להקשיב לכל מלה ומלה, או שמספיק שיקשיב לתוכן הענין של הברכות, (אפי' בלי לשמוע כל תיבה).

תשובה: טוב לשמוע הכל, (דולה ומשקה, עמוד פ"ז).

שמיעת ברכת כהנים באמצע שמו"ע
שאלה: האם מותר לשמוע ברכת כהנים באמצע שמו"ע?

תשובה: מותר, (מענה ר"ח עמוד ל"א).

[א"ה: ונתפרסם ששאל מרן המשגיח ר' יחזקאל ליינשטיין צוק"ל למרן החזו"ר צצ"ל אם חייב להקשיב באמצע שמו"ע לברכת כהנים, או לא.

והחזיר"א ענה לו (כמדומה) שיעשה כרצונו, וצריך לברר].

בדין ניהוג הישראלים אחר ברכת כהנים
בחיוב המיוחד של עניית אמן אחר ברכת כהנים
שאלה: האם עונים אמן אחר ברכת כהנים לאחר יהיו לרצון, לפני אלקי נצור או לא.

תשובה: עונה, (שאלת רב, עמוד רט"ז).

שאלה: (המשך) השומע ברכת כהנים ממנין אחר, קודם אלוקי נצור לאחר יהיו לרצון, האם עונה אמן או לא.

תשובה: עונה, (שאלת רב, שם).

שאלה: (המשך) מרן שליט"א השיב שמותר לענות אמן על ברכת כהנים קודם אלקי נצור לאחר יהיו לרצון, וגם על פסוקים. וקשה דהמשנ"ב (ס"ק א) לא התיר [במדינותינו, שאלקי נצור הכל רגילין לאומרו] אמן סתם, אלא רק איש"ר ואמן אחר אתה קדוש ושומע תפילה?

תשובה: גם בר"כ דאורייתא ומותר, (שאלת רב, שם).

שאלה: (המשך) מרן שליט"א השיב, דמותר לענות אמן על ברכת כהנים בין יהיו לרצון לאלקי נצור, ואע"פ שרק התירו איש"ר וכדו', שאני ברכת כהנים דהוא דאורייתא. וק"ל דלכאורה רק השמיעה היא מדאורייתא, אבל לא עניית האמן? ועוד שלכאורה כ"ז שייך בפסוקים, אבל איך עונה על הברכה?

תשובה: על הפסוקים אמרתי, ולא על הברכה, דכיון דהפסוקים מדאורייתא מותר לענות עליהם, (שאלת רב, שם).

עניית אמן באמצע ברכות ק"ש
שאלה: באמצע ברכת ק"ש, האם עונה אמן על הברכת כהנים ועל הפסוקים?

תשובה: על הפסוקים עונה, (שאלת רב, עמוד רכ"ו).

בדין הסתכלות על הכהנים אחר הברכה
שאלה: האם מותר להסתכל על הכהנים אחר שגמרו "שלום" אבל עדיין לא הפכו פניהם מהקהל ועודן פרוסים בטליתם או לא.

תשובה: מותר, (שאלת רב, עמוד רכ"ז).

[א"ה: וכ"כ מרן שליט"א בספר דולה ומשקה, עמוד פ"ח ע"ש].

אדיר במרום אחר ברכת כהנים
שאלה: "אדיר במרום" שאומרים אחר ברכת כהנים, האם יאמרנו. (במתפלל בביהכ"ס חסידו) או לא.

תשובה: צריך לומר, (דולה ומשקה, עמר פ"ח).

[א"ה: השאלה היתה במתפלל בבית כנסת "חסידו", אבל התשובה הוא שבכל גווני צריך לומר אדיר במרום. ועי' תשובה הבאה].

שאלה: (המשך) רבינו שליט"א כתב לנו, שיש לומר אדיר במרום אחרי ברכת כהנים. והקשו בני מדרשא, שמקור של אדיר במרום כתוב בגמ' על מי שחלם חלום, וגמר את "הרבונו של עולם" לפני שסיימו הכהנים, אז מוסיף אדיר במרום, כדי שיסיים עם הכהנים. והמ"ב (סי' ק"ל) מביא "שתמיד" יאמר אדיר במרום כשהש"ץ אומר שים שלום, והכוונה "שתמיד יאמר", הוא גם כשסיים עם הכהנים. אבל כל זה כשחלם חלום, (וכן מפורש בט"ז), ומג"ל שגם בלי חלום אומר אדיר במקום.

תשובה: המנהג לומר, (דולה ומשקה, שם).

עד מתי להמתין מלענות אמן אחר ברכת כהנים
שאלה: כהנים המאריכים לפעמים מאוד בסיום ברכותיהם, (של ישמרך ויוחנך ושולום), ולפעמים כבר מובן הענין של התיבה, ומ"מ הם מאריכים עוד, האם יכולים כבר לענות אמן.

תשובה: יש להמתין, (דולה ומשקה, עמוד פ"ח).

דיני הישראלים (אחר ברכת כהנים) באמירת יישר כח
שאלה: האם צריך להגיד "יישר כח" לכהנים אחרי ברכת כהנים, שמצד אחד קיבלנו ברכה מהם, ומצד שני, הם חייבים בכך ועושים חובתם.

תשובה: אינו חיוב, (דולה ומשקה עמוד פ"ז).

משא ומתן בפסק מרן שליט"א
שאין צריך לומר לכהנים יישר כח אחר הברכה
שאלה: (המשך) מרן שליט"א פסק שא"צ לומר יישר כח לכהנים אחר הברכה משום שעושים את המצווה עליהם, וקשה מ"ש מכיבוד אב ואם, שגם ההורים עשו את מצוותם (מצוות פרו ורבו) ומ"מ חייב כלפיהם בהכרת הטוב. [שזהו שורש מצוות כיבוד אב ואם, כידוע].

תשובה: ההורים אין חייבים, (תשר לתלמיד, בכת"י).

שאלה: (המשך), כתב מרן שליט"א שההורים לא חייבים (להלידו), וצ"ע שהרי מצווים הם במצוות פ"ו, וצ"ע.

תשובה: התורה חייבתם, וחייבתו, ועי' חיי אדם ה' כיבוד אב ואם סי' ב', (תשר בכת"י לתלמיד).

ושוב הוסיף מרן שליט"א (על שאלה דומה), לציין, בזה"ל: עיי' סנהדרין כא. עכ"ל.

בענין שיטת החרדים שיש מצוות עשה
על הישראלים המתברכים

דין הישראלים המתברכים, וביסוד החרדים שיש מ"ע להתברך
שאלה: העם שבשדות שמתברכים בברכת כהנים, האם גם מקיימים מ"ע של ישראל המתברך, לשיטת החרדים, (המובא בבה"ל ר"ס קכ"ח).

תשובה: לא קי"ל כהחרדים, (דולה ומשקה, עמוד פ"ו).

[א"ה: גם מרן החזו"ר חלק על החרדים, וכמו שהביאו זאת בספר אעלה בתמר (עמוד ל"ח) מרן שליט"א ומרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א. (למרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א היה משא ומתן שלם עם מרן החזו"ר האם יש ראייה מהש"ס לחרדים או לא. עיי' שם).

האם ללכת בחו"ל לשמוע ברכת כהנים אצל הספרדים
שאלה: לפי השיטות שיש מצוה לישראל שיתברך מהכהנים, האם מותר לישראל בחו"ל ללכת לביהכ"נ של ספרדים, כדי לשמוע בר"כ בכל יום, או לא. [שבחו"ל הרי נהגו שרק במוסף של יו"ט נושאים כפיים].

תשובה: יש חולקין שאין מצוה לישראל, (הליכות חיים עמוד כ"א).

חידוש החרדים [דיש מצווה על ישראל המתברך] האם הוא מצווה חיובית, או קיומית

שאלה: לפי שיטת החרדים שיש מצווה על הישראל המתברך האם הוא מצווה חיובית, או קיומית.

תשובה: אינה חיוב (תשר לתלמיד, בכת"י).

תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א

נערך ע"י חברי כולל "אליבא דהלכתא" - קרית ספר

ענינים כלליים בברכת כהנים
ש"ץ ששכח יעלה ויבוא (וחזר לרצה) אם יאמר שוב ואו"א
שאלה: ש"ץ ששכח יעלה ויבוא, [נזכר בשים שלום], וחזר לרצה, האם יאמר הש"ץ שוב או"א כשאין שם כהנים או לא.

תשובה: נ' שלא יאמר, (שאלת רב, עמוד רכ"ו).

אם חיישינן שאי' מקשיבים לחזרת הש"ץ
א"כ בטל ברכת כהנים
שאלה: במ"ב (סי' קכ"ד סק"ט) כתב, שהש"ץ יתנה קודם חזרת הש"ץ, שאם לא ישמעו ט', יהי תפלת נדבה, כדי שלא יהיו ברכותיו לבטלה. וצ"ע דאכתי בנשיאת כפיים הכהנים מברכים ברכת אק"ב של אהרן וכו', ואיך מברכין, הרי אם לא הי' ט' ששמעו החזרת הש"ץ הרי"ז תפלת נדבה, והרי אין נשיאת כפים אלא בחזרת הש"ץ, וא"כ הברכה לבטלה, ועד כמה דחיישינן לברכה לבטלה של הש"ץ, נחשוש גם לברכה לבטלה של הכהנים.

תשובה: מדאורייתא א"צ חזרת הש"ץ, (דולה ומשקה, עמוד פ"ד).

ועוד נשאלה שאלה זו בנוסח אחר שאלה: הקשו בני מדרשא, איך יש היום ברכת כהנים, הרי מי יימר שיש עשרה שומעים לחזרת הש"ץ, ולכן הרי כתוב לעשות תנאי על חזרת הש"ץ שיהיה נדבה, וכשאין עשרה שומעים, אין זה חזרת הש"ץ, וכלי חזרת הש"ץ, אין זה ברכת כהנים.

תשובה: בשעה"ד סומכים, (דולה ומשקה, שם).

בני חו"ל הנמצאים בא"י ועושים יו"ט שני
האם נושאים כפיים בשחרית
שאלה: בני חו"ל הנמצאים בא"י ביו"ט שני, ועושים מנין לעצמם האם נושאים כפיים בשחרית או לא. [כמנהג א"י, או כחו"ל].

תשובה: יעשו, (תשר לתלמיד בכת"י).

בני חו"ל האם הם בכלל הברכה (כמו עם שבשדות)
שאלה: האם מהני מה שכהן בא"י מכוין לברך חבירו בחו"ל בבר"כ, ד"ל דאותן שבחו"ל הוו בגדר עם שבשדות דאניס, ושפיר מהני, או דילמא לא אמרינן כן ולא מהני (אפילו אם מכוין בשבילו בהדיא)

תשובה: לא שייך, (הליכות חיים ח"א עמוד ג).

[א"ה: כתב המגיה לספר הליכות חיים בזה"ל: עיין בהליכות שלמה (יז בדבר הלכה) שכתב, אבל בני חו"ל נראה דאנים בכלל עם שבשדות לגבי בני ארץ ישראל ואף כשמכווין בפיודש שתחול ברכתו על בן חו"ל מסוים נראה דלא אהני מחשבתו, ע"כ אמנם בספר חסד לאלפים (שאלה ו אות כ"א), והמהר"ם חאגיז בספרו אלה המצוות (מצות ניש"כ), כתבו שבני חו"ל הרי הם בגדר אנוסים והם בכלל הברכה של אחיהם הכהנים שבארץ ישראל עכ"ל].

קבלת כסף על ברכת כהנים פעם שניה ביום
שאלה: מי שכבר בירך ברכת כהנים פ"א ביום, וציבור נוסף רוצים שיביא אליהם ויברכם (בברכת כהנים) ואין מחויב בדבר, האם יכול לבקש על זה כסף, או לא.

תשובה: אין לעשות כן, (תשר לתלמיד, בע"פ).

ש"ץ כהן ששכח להוריד הנעליים קודם התפילה
שאלה: ש"ץ כהן, ששכח להוריד הנעלים קודם חזרת התפילה, כשהגיע לברכת כהנים האם יוריד הנעלים, או לא?

תשובה: יוריד, (תשר לתלמיד, בכת"י).

מתי בחולם חלום רע צמים, ומתי מתפלל רבש"ע
שאלה: בסי' ק"ל, כתוב שמי שחלם חלום רע, יאמר רבונו של עולם בברכת כהנים, ומצד שני כתוב בשו"ע (סי' רכ) שיש תענית חלום, וצ"ע מתי צמים, ומתי אומרים רק רבש"ע וכו'.

תשובה: רבש"ע י"ל אף כששומע ברכת כהנים, אבל להתענות א"צ אם יש בר"כ, (תשר לתלמיד, בכת"י).

בדיני וקדשתו
בדין וקדשתו בתור

שאלה: אם יש כמה אנשים שממתניים בתור, (למשל כדי לקנות איזה דבר או כדי לשנות מים) ובא כהן ואומר דצריך אני להיות קודם לכולכם, מפני שאני כהן (וראשון לכל דבר) האם הדין עמו, או לא

פניני הלכה

סדר ברכת כהנים
כמה וכמה הלכות נאמרו בסדר ברכת כהנים ופרטי דיניה, מדין העקירה קודם רצה ונטילת ידי הכהנים. עד י"ה שאחר הדוכן, ובפוסקים מצאנו שהרחיבו וביארו כמה ענינים בהלכות אלו, כן דנו בדין שומע כעונה בברכת כהנים, והאם בעינן עליה לדוכן דיוקא.

נטילת ידיים - זכר למקדש: שאלת ממני אודיעך דעתי במה שכתב הטור סימן קכ"ח שהכהן העולה לדוכן יטול ידיו ויברך על נטילת ידיים מה סמך לברכה זו כיון שאין הנטילה מצוה אפילו מדברי סופרים. תשובה. מה שכתבת שאינה מצוה מדברי סופרים הא ודאי ליתא שאם הסיח דעתו מהם צריכים הם נטילה ואסור לו לעלות לדוכן עד שיטול ידיו. דהא מצות עשה של תורה לקדש ידיו בשעת עבודה וברכת כהנים עבודה היא דכתיב לעמוד לשרת ולברך בשמו. (**שׁוֹרֵת הַרְדָּבִּי, ח"ב סי' תשע"ח**).

מקום נטילת הידים: נשאלתי על מה שבנייאשאטדט עשו תקנה שלא יטלו הכהנים ידיהם לפני הדוכן בבית הכנסת, רק שיהיה הנטילה בחדר שיחיד לזה בכניסת הבית הכנסת, אם אפשר להיות כן עפ"י הדין. אודיע כי אין שום מבוא לזה, וחלילה להיות פרצה כזאת, ולא יעשה כן בתפוצות ישראל, ויש לראות עד היכן הגיע, הלא מכל העבודות שהיו בבית המקדש לא נשאר לנו עתה במקדש מעט שלנו, רק הנשיאות כפים, ומי יבא חלילה למצוא בזה שום פגם, על כן אני מודיע לכל מי שיראת ה' בלבבו שאסור לעשות כן, ולאהבת התורה הק' אבאר הענין הזה במקור ושורש הדין בקיצור האפשרי וכו'. על כן מי שנוגע חלילה לפגום שום דבר במצוה זו כאילו נוגע בבת עין של מעלה כביכול. ואם יש קצת רעש עי"ז בבית הכנסת, זהו כבוד הבורא ית, כשבניו הכהנים והלויים באים מכל צד לפני המדרגה שעולין בו לארון הקודש, כששומעים שהחזן אומר בקול והשב כהנים לעבודתם אז קמים הכהנים, והלויים לשירם ולזמרם, ממהרים הלויים לבוא תמורת שירם וזמרים לרחוץ ידי הכהנים, זה הוא נחת רוח ונחמה מועטה נגד כל הנעשה בביהמ"ק. ואין נאמר שיש על ידי זה רעש קצת בביהכ"ס, הלא איתא ביומא למה מפסינן וחוזרין ומפסינן אמר ר"י כדי להרגיש כל העזרה וכו', ופרש"י שזה הוא כבוד המלך. (**ספר מכתב מאלהו, להג"ר אליהו גוטמאכר מגריידיץ, תלמיד הגרעק"א, עמוד ע"ז**).

טעם שהלויים נוטלים: המנהג הפשוט שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים עפ"י הזוהר פרשת נשא מפני שהלויים נקראו ג"ך קודש, ועוד אפשר לומר לזכרון בית מקדשינו שאז היו הלויים משמשים בשמירת המקדש תחת ממשלת הכהנים, ולכן משמשים גם עתה להכהנים. (**ערוך השלחן, סעי' ט"ו**). • נראה לי שממ"כ בזוה"ק פרשת נשא [דף קמ"ו ע"ב] שהלויים צריכים ליטול לכהנים את ידיהם לנשיאת כפים, והן שמבואר שם הטעם שהוא להשראה ברכתא יעו"ש, מ"מ נראה לי שגם ענין אחר יש בו, שהוא זכר למקדש, שהיו הלויים נתונים לעבוד עבודת הכהנים. ובהא אתי שפיר מנהג ישראל תורה, שכל הלויים שבבהמ"ד ובהכנ"ס יוצאים לזכות במצוה הזאת, וכסבורים הם שהיא מצוה גדולה מאוד, ואינם שומעים חזרת השי"ן, וכאמת לא משום טעם הזוהר היה די גם באחד לכל הכהנים, או אחד לאחד. אולם עיקר הדבר לפי השערתי, הנהיגו רבותינו ז"ל שיהיה לזכרון עבודתם במקדש וזולת זה לא מצאנו זכרון ללויים במעשה כלל. (**ספר זכר למקדש להאד"ר ח"ח, הוצאת אהבת שלום**).

נטילה ע"י כבור: ואם אין לוי בביהכ"נ יוצקים הבכורים פטרי רחם והיינו בכור לאמו שגם הם קדושים. (**ערוך השלחן סעי' ט"ו**). אמנם האד"ת כ' וע"ש באחרונים שכתבו שבאין לוי יצוק פטר רחם הוא קדוש, ולא ידעתי קדושתו מה היא. (**תפלת דוד, להאד"ר**).

עליה לדוכן - מקום גבוה: וזכורני פ"א אמר לי טול ספסל או שרפרף שקורין שעמיל והעמד אותו לפני ארון הק' בבה"שלי כדי שיעמדו עליו הכהנים ששילכו לדוכן וגובה השרפרף היה טפח וחצי. (**לקט יושר לתלמיד התרומת הדשן, הל' נשיאת כפים**). • מלת דוכן הוא מקום שעולים הכהנים, ע"י לבוש בלשון ישמעאל דוכן אצטבע, ועכשיו עולים על מעלות שלפני ארון הקודש (**פרי מגדים, משבצות זהב, סי' ק"ל**). • מקום נעמית הכהנים לברך הוא על האצטבה שאצל כותל המערב המתפללים כנגדו כי משמעות דוכן ר"ל אצטבה והמתרשל בזה שלא לעלות על הדוכן לעמוד שם, אלא עומד בקרקע ההיכל הרי זה משנה מדברי חז"ל, כי לא על חינם אמרו חז"ל לעלות הכהנים על הדוכן, ופה עירונו יע"א היה מנהגם לעמוד הכהנים בקרקע ההיכל ולברך ברכ"י ואינם עומדים על האצטבה שבסוף ההיכל, ותהילות לאל עשיתי המנהג שיעלו ויעמדו על האיצטבה שבסוף ההיכל ושם יברכו וכן ראוי לדקדק בזה בכל אתר ואתר. (**בן איש חי, פרשת תצוה**).

כשאין מקום בדוכן לכל הכהנים: לשון חז"ל לעלות לדוכן, וכן הוא לשונות כל הפוסקים ז"ל, וכן הוא לשון הבריות על שם הדוכן, וגם שאין שיעור מהדוכן, וכנראה שגם בפחות מי טפחים ד', ואולי גם בפחות מג' טפחים כל שהוא עליה מסוימת שם יש בה זכרון מהמעלות שהיה בבית המקדש תובב"א לכהנים ללויים וכו', וכאן בביהמ"ד הק' היה מנהגם פשוט מקודם בא"י לכאן כמה שנים שעומדים רק לפני ארון הקודש על הקרקע, ואין שום מדרגה וכמדרגה שכן הוא כיום קהלות קדושות בבתי מדרשים ק', ובפרט במקובצים עשרה באיזה בית דירה, שאין שם שום מדרגה לעלות רק עומדים על הקרקע, ובדיעבד פשיטא שאין קפיצא בזה, אך לכתחילה נראה שמצוה מן המובחר לעלות על מדרגה ונכון שתהיה גבוה ג' טפחים וכו', וכשיש כהנים הרבה נראה. שכל שקצתם עולים על מדרגה ד', וכן ב' או אולי גם אחד די בו לעלות גם למדת חסידות. (**אשל אברהם (בוטשאטש) סי' קכ"ח סעי' ח**).

אחור הכהנים כלפי הקודש: דרשו רז"ל (סוטה מ.) לעולם תהא אימת הצבור עליך שהרי כהנים נושאים כפם פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש. וזה תימה שיהיו מהפכין אחוריהם לקדש. אבל זה ביאור הענין כי הכהן בשעה שנושא את כפיו השכינה שורה על ידיו. וכמו שדרשו רבותינו ז"ל משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. וכיון שכן שהשכינה שורה בין שתי ידיו כבין שני הכרובים אין לחוש אם אחוריהם כלפי הקדש, כי אין קדושת הקודש לפני ולפנים כי אם מקדושת השכינה. ומה שכתוב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם שהוא בשעת הכעס, מוכיח זה, וממנו אתה למד כי בעת הרצון בשעה שפורשין כפיהם הוא יתברך כנגד עיניהם ושכינה שורה על ידיהם. (**כד הקמח, לרבינו בחיי, ערך חלול השם וערך רשות**).

יברך באימה ויראה: אמר רבי יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. (**סוטה לה, ב**). • מאמר זה [שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים] שיש הכהן נוכח פניו בשעה שהוא מברך את העם, וישא ק"ו בינו לבין עצמו, אם לפני מלך בשר ודם ואפילו לפני אחד משוריו היה עומד, וקדמה לו הידיעה שהוא מתאוה לשמוע את דברו, כמה הוא מתוגדל לדבר לפניו, ועומד ברעש וברעדה וירא פן ילכד בדבריו, כי חמת הבורא מלאכי מות, והוא מדבר לפניו בנחת מלה במלה בנועם שיח ומאריך שפה ומטעים את דבריו כדי למצוא חן בפניו אחר שידע שהוא מתאוה לשמוע את דבריו. כל שכן וק"ו בן בנו של ק"ו שהוא עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעד ומלכותו בכל משלה, שצריך הכהן המברך לעמוד לפניו ביראה ורעדה בשעה שהוא מברך את העם, ולומר התיבות מלה במלה בנועם שית, ואחר שהקב"ה מתאוה לברכה את כמה צריך לדקדק יתיר לאומרה בכנות הלב

בנחת לעשות נחת רוח לפניו ית' שמו. (**הקדמת ספר כה תברכו, לרחי"א הכהן חמצי [תרמ"א]**).

יקבל עליו לאהוב את הציבור: וזה שאומרים באהבה פירשו עפ"י הזוהר דכל כהן דלא רחים לעמא או עמא לא מרחמין ליה לא ישא את כפיו, ולפי"ז יקבל הכהן בעת מעשה לאהוב את הציבור, וכן הציבור כן לאהוב את הכהנים. (**ערוך השלחן, סעי' כא**).

טעם חלוקת האצבעות: והכהנים המברכים את ישראל בנשיאות כפים בעשר אצבעותיהם, היו זוכרים ומכוונים לעשר ספירות וכו', והיו מחלקים אצבעותיהם כל יד לשלשה חלקים, יען היותם כמלאכים המשרתים, שנאמר בהם שש כנפים לאחד. (**שערי העבודה המיוחס לרבינו יונה, פרק י"ב**). ראינו כהנים כשהן מברכין ובאים לברך פותחין אצבעותיהם יש בהן ממש או מסורת, [תשובה]. לא מצינו בתלמוד כל עיקר אלא שאומרין בהו רבנן בכהנים כמה טעמים שהוא סימן שאימת שכינה עליהם כאילו הם מתחלחלין והיא שם עוברת. (**שבלי הלקט, ענין תפלה, אות כ"ג**).

להתקרב אל הכהנים: הכהנים כשמברכין את ישראל, צריכין כל העם לנוח ממקומן ולהתקרב לברכה, וכשנדין מקומן לא תאמר עד שיהיו פנים כנגד פנים אינן בכלל הברכה, אלא אפילו עומדים הארוכים בפני קצרים אינן פוסקין. (**מדרש וזהויה, פרשת נשא**). • וישא אהרן את ידו אל העם. מלמד שהעם נוסעים ממקומם לעמוד לפני הכהנים, כמו ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו, כמו ויוצא משה את העם לקראת האלקים, כן משגיח מן החלונות. לכך אצל ברכת כהנים [נאמר] ביום כלת משה, ככלה שהולכת [לקראת] לחתן, וישע עליך אלקיך. (**פי' הרוקח עה"ת, פרשת נשא**).

העם שאחורי הכהנים: העומדין בביהכ"נ אחורי הכהנים לא אניסין, אלא שאין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם, ולבוא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים כדת, הלכך אינם בכלל ברכה. (**רש"י סוטה ל"ח ע"ב, ד"ה דלא אניסים**). • ואותם העומדים בכותל מזרחי, והארון הקודש בולט לבית הכנסת, והכהנים עומדין לפניו אינם בכלל ברכה, וכן העומדים אחורי כותל מזרחי, וצריכים להזהר שיגישו באופן שיעמדו בצדדי הכהנים או לפניהם. והעומדים אצל כותל צפוני או דרומי לא יתפכו פניהם לכותל אלא לצד הכהנים, דבעינן פנים כנגד פנים ורבים מעמי הארץ רוצים להתחסד שלא להסתכל בכהנים ומהפכים עצמם לכותל מאבדים טובה הרבה, על כגון זה נאמר ולא עם הארץ חסיד, דכדי שלא יסתכל די שישחה למטה (**חסד לאלפנים, לר"א פאפא**).

שלא להסתכל בכהנים: ולמעלת הברכה אסרו לכהנים שאין מביטים בעם בשעת ברכה, וכן אסור לעם להביט בכהנים [חגיגה טז], כדי שיתבוננו בעניני הברכות ולא יסיחו דעתם. (**ספר הבתים, לרבינו דוד ב"ר שמואל הכוכבי, מצוות עשה כ"ה**). • כי הרב מג"א שהטעם משום שלא יסיחו דעתם, ואם כן כל שכן שלא יסתכלו במקום אחר, וכתב עוד דלאו דיוקא הסתכלות הרבה, אלא חפץ ראייה בעלמא נוהגין שלא לראות כלל, דעבדינן זכר למקדש דהתם אפילו ראייה בעלמא הוי אסורה משום כבוד השכינה, ואם נסתכל הרבה במקדש ענינו כהות. (**הגהות מוה"ר א"י חיון על ספר שלמי ציבור למוה"ר אלאנאי, דיני ברכת כהנים**). • בשעה שהכהנים מברכים את העם, יהיו פני העם כנגד הכהנים, ויהיו עיניהם סגורות ולא יסיחו דעתם, ויהיו כמו שעומדים בתפלה, ויתכוונו לברכה. (**בן איש חי פרשת תצוה, סעי' י"ט**).

חומר היסח הדעת: אותם העוסקים בשיחה בטילה בשעת ברכת כהנים, לא זו בלבד שאינם בכלל הברכה, אלא שגדול עוונם, כי מראים בעצמם שאין חפצים בברכה, ואין חוששין לברכת אביהם שבשמים, דברכת כהנים אין עיקרה מהכהנים אלא מפי הקב"ה וכו', ואין לך עון גדול מזה שמזלזל בברכה שיוצאה מהקב"ה, ועתידים ליתן את הדין ועליהם נאמר (תהלים ק"ט) "ולא חפץ בברכה וכו", ומכלל לאו אתה שומע הן, כמה גדלה שכר המכוונים לברכת כהנים ואין מסחיתם דעתם, כי בודאי עליהם תבוא ברכת טוב, ויקויים בהם הברכה המשולשת הלזו בלתי ספק. ודי בזה ההערה. (**סידור בית מנוחה, לרבי יהודה שמואל אשכנזי [תר"ג], הל' נשיאת כפים**).

הנכנס לביהכ"נ לא יצא: ואם אחד נכנס לבית הכנסת לבקש איזה דבר או עובר אורת, ומצא הכהנים מברכין, יעמוד וישמע ולא יצא עד שייסיימו. (**בן איש חי, פרשת תצוה, סעי' י"ט**).

המנהג שכהן א' מציא את חבריו: מנהג ק"ק טריעסט יצ"ו באיטליא וכו', וכשהייתי שמה בחדש אלול שנת בברכ"ת לפ"ק והתפללתי בש"ק פרשת שופטים בביהכ"נ ספרדיים שם כבדוני אז בעז"ה להיות הכהן המברך כל ברכת כהנים לבדי בקול, וכל הכהנים שביהכ"נס שעלו עמי יחד לדוכן שתקו אז ושמעו ממני לבד שכך מנהגם שם שכהן אחד לבד מברך לעם בקול, ושאר הכהנים שעולין עמו יוצאין בזה ע"י שומע כעונה לבד. (**שׁוֹרֵת הראשית ביכורים, להג"ר בצלאל הכהן מו"צ דוילנא, סוף סי' ד**). • מה שאמר חכם אחד בברכות כהנים דכהן אחד יכול לומר ברכת כהנים, ושאר הכהנים ישמעו וישמעו כעונה, הנה אם היה מקום לומר כן בודאי דהיינו מרויחין בזה לפרש לשון המשנה במסכת מגילה (דף כ"ז) המפטיר בנביא וכו' והוא פורס על שמע והוא נושא את כפיו, דלא ידענו פירושה של המשנה בפשיטות דהא כל כהן נושא כפיו, ולפי"ז ינחא דהוא יאמר הפסוקים להוציא שארי הכהנים, אמנם עיקר הדבר לא נהניא כלל דשומע כעונה שייך רק בדבר דאין צריך בו אלא אמירה לחודא אבל ברכות כהנים דצריך קול רק כאדם האומר לחברו וכו' ובהא לא שייך שומע כעונה דהרי ענייתו של הכהן השומע הרי אינו נשמע להעם השומעים, ולא עדיף הך כהן השומע מאם היה אומר מפורש בפה רק בלחש דלא יוצא. (**בית הלוי עה"ת, סוף חומש בראשית, אחר החידושים לחנוכה**). [ועי' עוד בזה בחזו"א או"ח סי' כ"ה].

לחזור אחר הרבה כהנים: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, וברוב חסדיו על ישראל עם סגולה צוה לכהנה הקדושים לברכם בברכה המשולשת בתורה, כדי שעל ידה יפתחו שערי החסד והרחמים הקדושים כמבואר בדברי חכמים, ואחרי שכל העדה כולם קדושים תאבים לברכתו ית' בידועם כי הן אל כביר לא ימאס, מימי עולם ומשנים קדמוניות ברגלים וימים נוראים בפרט השתדלו בכל בית הכנסת לקבל ברכת כהנים מן המרובים, ואלו לא היו באהי מקדש מעט אלא כהן אחד שולחיס לבהכ"נ אחרת לקרוא כהנים אחרים, לזכות ג"כ את הרבים, הואיל וזכותיהיו עדיף, שאינו דומה מרובים העושים את המצוה למעטים וכו'. (**שׁוֹרֵת הרמ"ז, להר"ר משה זכות [תנ"ח]**).

עניינה ומעלתה

מבואר בחז"ל גודל ענין ברכת כהנים עד שאמרו (סוטה ל"א ע"ב) שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, ובמדרשים ובראשונים כתבו וביארו רום שגב מעלת ברכת כהנים, וגודל חביבות הקב"ה לישראל שזיכה אותם בברכות אלו. [הרבה מהדברים מלוקטים מקובץ "שיח שישים".

ענין המצוה: משרשי המצוה, שחפץ השי"ת בטובו הגדול לברך עמו ע"י המשרתים החונים תמיד בבית ה' וכל מחשבתם דבקה בעבודתו ונפשם קשורה ביראתו כל היום, ובזכותם תחול הברכה עליהם ויברכו כל מעשיהם ויהי נועם ה' עליהם, ואל תתמה

הרב שמואל זלונוניק כולל "אליבא דהלכתא" - ברנפלד

לאמר, לו חפץ השם יתברך בברכתם יצו אתם את הברכה ואין צריך בברכת כהנים, כי כבר הקדמתי לך פעמים רבות כי בכח הכשר מעשיו תחול הברכה עלינו, כי ידו ב"ה פתוחה לכל שואל בהיותו מוכשר ומוכן לקבל הטוב, וע"כ כי בחר בנו מכל העמים ורצה שנזכה בטובו, הזהירנו וצונו להכין מעשיו ולהכשיר גופינו במצותיו להיותנו ראויים אל הטוב, גם ציוונו בטובו הגדול לבקש ממנו הברכה ושנשאל אותה על ידי המשרתים הטהורים כי כל זה יהיה זכות לנפשנו מתוך כך נזכה בטובו. (**ספר החינוך, מצוה שע"ח**).

מהיכן זכו ישראל: מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן. ר"י אמר מאברהם "כה יהיה זרעך", כה תברכו את בני ישראל. ר' נחמיה אמר מיצחק שנאמר "ואני והנער נלכה עד כה", לפיכך אמר המקום כה תברכו את בני ישראל. ורבנן אמרי מיעקב שנאמר "כה תאמר לבית יעקב", וכנגדו כה תברכו את בני ישראל. (**מדרש רבה, בראשית מג, ח**).

ישראל נקראו ע"ש זה: ישראל נקראו גפן כמ"ש "גפן ממצרים תסיע". מה הגפן הזו טעונה ג' ברכות, כך ישראל מתברכין בג' ברכות בכל יום, יברכה ה', יאר ה', ישא ה': (**מדרש רבה, ויקרא לו, ב**). • רבי ברכיה פתח "שובי שובי השולמית וכו'" "השולמית" אומה שהכהנים משימין לה שלום בכל יום שנאמר "ושמו את שמי", וכתיב "וישם לך שלום". (**מדרש רבה, בראשית סו, ב**).

בזכות מה זכו הכהנים: וישם לך שלום, הקדוש ב"ה שהוא בוחן כליות ולב. היה אומר לאהרן אתה נתכוונת לטובה ועשית שלום ביני ובין בני ישראל, אני מוציא ממך בנים שמכפרים על ישראל בכל שנה ושנה, ויקראין עליהם שלום בכל יום ויום ויאמרו להם יברכה ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחנק, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. (**תנא דבי אליהו רבא, פרק ל"א**). • וישם לך שלום, הנני נותן לו את בריתי שלום, אמר הקדוש ב"ה לפינחס וכו', אתה הטלת שלום בין אדם לחבירו, הוי אתה מברך את בני בשלום, שנא' ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. (**מדרש אגדה, פרשת פנחס**).

קיום העולם עי"ז: א"ר יוחנן מאי דכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'. מלמד שהעולם מתקיים בשביל נשיאת כפים. (**ספר הבהיר אות קל"ה**). • ידוע כי כל העולם מתקיים בזכות ברכת כהנים, שכן אמרו במדרש תהלים (שוח"ט ז') בפסוק אליהם שופט צדיק, תמן תנינן רשב"א אומר מיום שחרב ביהמ"ק אין יום שאין בו קללה ואין טל יורד לברכה וניטל טעם הפירות, ר"י אומר אף שומן הפירות, ר"ש אומר אף הטהרה בטלם, א"ר אחא בזכות מה אנו עומדין בזכות ברכת כהנים. (**כד הקמח לרבינו בחיי, ערך ברכה**).

הקב"ה עומד אחורי הכהנים: בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו כה תברכו וגו', אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים לכהנים את אומר שיברכו אותנו אין אנו צריכין אלא לברכותיך ולהיותנו מתברכים מפיק, דהא הוא דכתיב השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו'. אמר להם הקב"ה אע"פ שאמרתיו לכהנים שיהיו מברכין אתכם, עמהם אני עומד ומברך אתכם, לפיכך הכהנים פורשים את כפיהם לומר שהקב"ה עומד אחרינו, ולכך הוא אומר "משגיח מן החלונות" מבין כתפותיהם של כהנים. "מציץ מן החרכים" מבין אצבעותיהם של כהנים. "ענה דודי ואמר לך", ואתה אברכם. (**מדרש רבה, במדבר יא, ב**).

הקב"ה מדלג מביכ"נ לביכ"ז: "דומה דודי לצבי", מה צבי זה מדלג מהר להר מבקעה לבקעה מאילן לאילן ומסוכה לסוכה מגדר לגדר, כך הקב"ה מקפץ מבית הכנסת זה לבית הכנסת זה, מבית מדרש זה לבית מדרש זה, כל כך למה כדי לברך ישראל וכו'. "הנה זה עומד אחר כתלנו", אחר כתלי בתי כנסיות ובתי מדרשות. "משגיח מן החלונות", מבין כתפיהם של כהנים. "מציץ מן החרכים" מבין אצבעותיהם של כהנים. "ענה דודי ואמר לך", מה אמר לי "יברכה ה' וישמרך". (**מדרש רבה, שיר השירים ב, ט**).

כה תברכו - בלשון נבואה: בברכת כהנים [נאמר] "כה תברכו", לומר, שכל עת שהכהנים מברכים לישראל כאלו באים ב"כה אמר ה'" לברך את ישראל, אעפ"י שכבר כתב בתורה לברכם, עם כל זה בכל עת שבאים לברך כאילו אותה שעה היא שעה ראשונה שמצוה לברך את ישראל, וכן בכל פעם ופעם שהכהנים מברכים, וזהו להראות חיבה יתירה לישראל כאלו תמיד בכל עת שולח נביאים לצוות לברכם. וראיה, דכשם שהנביאים באים ב"כה אמר ה'", הכהנים שולחי רחמנא באים ב"כה אמר ה'" בכל עת שמברכים, וזהו שאמרו רז"ל (חולין מט.) שהקב"ה מסכים עמהם בברכתם שנאמר "ואני אברכם", פי' כשם שמסכים בדברי הנביא לקיים דבריו ששלח שיאמר לישראל. גם מצורף לזה הכתוב "כה תברכו" בלשון "כה אמר ה'" האמור בנביאים, כדי לחשוב כאילו מתברכים מפי כהנים נביאים, דכהן ונביא מעלה יתירה אית בו וקדושה רבה. (**ספר ידו בכל, לבעל השבט מוסר, סעיף תתי"ג**).

הברכה גם למלאכי השרת: כה תברכו את בני ישראל, א"ת לרבות מלאכי השרת. "אמור להם", לכולם, מעלה ומטה. והבן זה. (**רבינו בחיי, נשא**). • מכאן תלמד [מדברי רבינו בחיי הנ"ל] עונש מי שאינו חולק כבוד לכהן לקדשו לכל דבר שבקדושה כאילו אינו חשוב בעיניו, כיון שעל ידו מתברכין העלויים ותחתונים, והוא מבזה אותו במנוע ממנו הכבוד תדע מה עונשו. ובפרט היות הכהן דוגמתו של כהן של מעלה, שהוא מתברך ומקבל הברכה מעצם הרחמים העלוינים, ומברך לננסת ישראל. (**מדרש תלפיות לבעל השבט מוסר ערך ברכת כהנים בהגה"ח**).

הברכות מסורות לכהנים: אמר הקב"ה לשעבר הייתי זקוק לברך בריות, ברכתי לאדם הראשון ולאשתו שנאמר ויברך אותם אלקים וגו', ברכתי לנח ולבניו שנאמר ויברך אלקים את נח ואת בניו, ברכתי לאברהם שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, ברכתי ליצחק שנאמר ויברך אלקים את יצחק בנו, ויעקב ברכתי אותו שנאמר א-ל-ש-י די נראה אלי בלזו בארץ כנען ויברך אותם, מכאן ואילך אמר הקב"ה הרי ברכות מסורות לכם והכהנים יהיו מברכים אתכם שנאמר כה תברכו את בני ישראל. (**וילקוט שמעוני, נשא**).

עוצם תועלת הברכות: אמר [הקב"ה] אני אף כשאבא אצלכם טעון ברכות אני בא (מדרש רבה, במדבר יב ב), ומה היא הטעניה הזאת, והלא "יברךך" יאר' ישא' אינם משא גדול. אמנם כשישקפו בטוב תגלה ותראה עוצם תועלתם, שכל אחת מהנה הוא ענין בפני עצמו. ולא עוד אלא שכל אחד אמתחתו עמו יברכה ה' "וישמרך", יאר ה' פניו אליך "ויחנק", ישא ה' פניו אליך "וישם לך שלום". והוא [השלום] האמתחת הגדול שהוא מחזיק את הכל כמו שאמרנו. (**עקידת יצחק, לרבינו יצחק עראמה שער ע"ז**). • זאת הברכה יש בה סודות גדולים, ובה סוד כל התורה כולה שהיא שלום, והיא עדות ואות בין השם ובנינו שהתרה בנו במדת השלום, והוא רוצה להיות בשלום עמנו ומבקש אהבתנו וכו'. סוף דבר, הברכה הזאת היא כלל כל התורה כולה, לפי שהוא ברכה משולשת, יש לנו לדרוש שהיא כנגד אברהם יצחק ויעקב, שהם חוט משולש בזכותו וכו'. (**צרור המור, לרבי אברהם סנצי**).

טעם הברכה בלשון יחיד: והטעם שברכות הכהנים היא בלשון יחיד, שהרי מן הדין היה לאומרים בלשון רבים שהרי הברכה מכוונת לכל ישראל, והיה צריך לומר יברככם וישמרכם

היה הכהנים נושאים כפיהם כי אם ביו"ט לבד, ויש מי שלבו נוקפו בדבר, לפי שהמ"ע

מן התורה הוא שיהיו נושאים כפיהם בכל יום אם יש מקום ויסוד למנהג זה ואם יש כח לבטלו אם לא. תשובה. בתחלה אבאר לו כי המנהג שאנחנו נוהגין היום שלא ישאו כהנים כפיהם כ"א ביו"ט, ויש מקומות שנהגו אף בשבתות, הוא מנהג קדום יותר מן חמשה מאות שנה כמבואר בספר תשב"ץ קטן שחיבר תלמידו של מהר"מ מרטנבורג רבו של הרא"ש, שכתב וז"ל, אינו אומר אחר ברכת כהנים ושמו את שמי, מפני שאפי ברכת כהנים לא היה לנו לומר מן הדין, שבימיהם היו עולין לדוכן בכל יום וכנגד זה אנו אומרים ברכת כהנים עכ"ל, וכו, וכ"כ בכל בו סי' קכ"ה, וז"ל אין המנהג עתה לעשות נשיאת כפים אלא בשבתות ויו"ט, ואפשר כי נמנעו מפני טורח ציבור עכ"ל, ואחריהם החזיקו מהר"ל שהיה רבם של כל גדולי מדינות אשכנז, והאגור, והדרכי משה, ובשו"ע ברה"ק, והט"ז והמג"א נענעו ראש אחריו וכו', ואף הב"י לא כתב כי אם שיישר כחם של בני א"י ומלכות מצרים כו', אבל מ"מ לא מוקי אנפשיה לכתוב שראוי לבטל המנהג כדרכו בשאר מקומות, שמשוכר מנהג שאינו ישר בעיניו, משום דגם איהו אדיל ומודה דבאתרא דנהיגי אין לבטל מנהגם וכו', ועתה אהובי ידידי ירא וישפוט כעין שכלו את הגבורים אנשי השם האלה, אשר הקטן שבתלמידי תלמידיהם קטנם עבה ממתנינו, האם אמר יאמר ליצא ביד רמה ערוך אתם מלחמה, ובכחו ועוצם ידו יעשה חיל ועזר כנגדו לבטל המנהג אשר יסדו רבים וגדולים זה זמן רב, ואף אם היה נעלם מאתנו טעם הדבר לגמרי, וק"ו דטעמא אמרי בה וליכא דדרא דאיסורא, שאנחנו מחוייבים לעשות אזנינו כאפרכסת לשמוע בקול דבריהם, ואחריהם לא נשנה. **(שו"ת בית אפרים להג"ר אפרים זלמן מרגליות, או"ח סי' ו).**

הברכות בא"י גם לבני חו"ל: אין ספק אצלי דבשכר שאנשי חו"ל שיש להם חלק בארץ בהיותם מחזיקים כראוי לאחיהם יושבי הארץ, כדי לשמור חזקת הישוב, השו"ת ברחמינו יקבל אותם הברכות שמברכים הכהנים, כאילו היו מכוונים בהם על כל בני הגולה, וכאילו כל בני הגולה מכוונים לקבל אותה ברכה. ומה טוב ומה נעים אם השליח ציבור כשאומר ברכנו בברכה וכו' האמורה מפי אהרן ובניו וכו' היה מכוון על אותם הכהנים שבארץ ישראל אומרים אותה באותה תפילה, כי דעת מברך ומתברך בעיניו. ועל הכל ברכת המבורך בכל מברך היא העולה, כמו שאמר הכתוב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. **(אלה המצוות לרבינו משה חאגיז, מצוות עשה קמ"ח).**

פירוש הברכות, כוונתם, ורמזיהם

בג' הפסוקים של ברכת כהנים נכללו הרבה ברכות כמו שמפורש במדרשים בארוכה [וכאן מלוקט חלק מהפירושים] ובראשונים כתבו שכל מיני הברכות שיעלה על לב, הכל כלול בתיבות אלו של ברכת כהנים, וכתבו שהכהנים המברכים ואף ישראל המתברכים ילמדו פירוש הברכות.

לימוד הפירוש לכהנים ולישראל: וראוי לכל העם להיות נכונים לשמיעת הברכה, ולשים לב להבין ענינה, ולהחיל לפריה, וכיון שכן הוא ראוי שיהיה ענינה מובן וכונתה מצייה בלב. **(ארחות חיים לר"א מלוניל, בהשמטה, הנדפס בקובץ ישורון כרך י"ג).** • הנה הנותן מתנה לבחיור צריך להדויעו, מכל שכן מתנה גדולה יותר ורבה שאין לה שיעור, שהיא ברכת כהנים, לכך צריך שגם כל ישראל ידעו ויבינו סוד וסודד ופירוש של ברכת כהנים ויכוונו שיחולו הברכות עליו, ומכל שכן בדורות הללו שאין כל הכהנים מחזיקים בתורת ה'; על כן עכ"פ יכוון המבורך לכל הכוונות כמש"כ הרב בעל השו"ה בעיני תקיעת שופר, שאם אינו מכוון התוקע שעכ"פ יכוון המקרא עיי"ש. **(ספר עבודת כהונה - כוונות ברכת כהנים, להמקובל רבי חיים כהן, נדפס בספר הברכה המשולשת ח"ב).** • וצריכים הכהנים שהיו בקיאים בדנייה אלו כדי שיעשו עבודה זו שנשארת להם בזמן הזה כתיקונה בכל דקדוקיה, וילמדו פשט פירוש הברכת כהנים, ויברכו בחיבה ברעותא דליבא, אולי יש תקוה שיעשו פרי למעלה ולמטה. **(חסד לאלפים לר"א פאפו).** • ועתה אהובי הקוראים הא לכם מדרשי חז"ל וביאורי המפורשים להפרשה הקטנה של ברכת כהנים, ושימו לבכם אל תעבורו כי הם דברים חיים וקיימים. וראוי להכהנים לעיין בהם בכל יו"ט שיש בו נשיאת כפים, למען יהיו רשום בזכרונם לכוון פירוש הברכה בעת נשיאת כפים. **(ברכה משולשת לר"י שפירא [תרס"ח]).**

יברך ה': יברך ה'. בברכה המפורשת וכן הוא אומר ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה, ברוך שנטאך ומשאתך. ברוך אתה בבואך. ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך. **(ספרי, פרשת נשא).** • טוביהו ברבי אליעזר אומר יברך ה' בבנים כענין שנאמר הנה כי כן יבורך גברי יא' ה'. יברך ה' במשא ובמתן כענין [שנאמר באיוון] מעשה ידיו ברכת מלמד שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך • יברך ה' שיהו הכל מתברכין בך כענין שנאמר באבינו אברהם והתברכו בזרעך כל גויי הארץ שיהו בני אדם אומרים מי שבירך את אברהם הוא יברך אותך • יברך ה' בזקנה כענין שנאמר ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל • יברך ה' בתלמידים כענין שנאמר אם ברך תברכני והרבית את גבולי - בתלמידים. **(פסיקתא זוטרתא [מדרש לקח טוב] פרשת נשא).** • יברך ה' וישמרך. יברך השם אותך [ב]בנים, בגוף, בחכמה, ובאורך ימים, ובגדולה, [ובנמון]. ובצאתך, ובבואך, ובעיר, ובשדה, ובטנאך, ובמשארותך, ובשמחה שיהא לך שמח בחלקך. **(פי ר"י בכור שור מבעלי התוס', פרשת נשא).**

וישמרך: רבי יצחק אומר וישמרך מיצר הרע, וכן הוא אומר כי ה' יהיה בססלך ושמר רגלך מלכד • דבר אחר וישמרך שלא ישלטו אחרים עליך • ד"א וישמרך מן המזיקים • ד"א וישמרך, ישמור לך ברית אבותיך • ד"א וישמרך, ישמר לך את הקץ • ד"א וישמרך, ישמר את נפשך בשעת המיתה • ד"א וישמרך, ישמור רגלך מגיהינם • דבר אחר וישמרך, ישמרך בעולם הבא. **(ספרי, פרשת נשא).** • וישמרך בבנות שצריכות שמירה. **(מדרש רבה, פרשת נשא).** • וישמרך. טוביהו אומר שמירת הנפש • ד"א ישמרך מכל רע, מיצר רע כענין שנאמר וכל יצר מחשבות לבו רע רק על כל היום • וישמרך. שלא יסלק שכירתו מאתך. **(פסיקתא זוטרתא, פרשת נשא).**

עם הברכה שמירה: יברך ה' וישמרך, עם הברכה שמירה, מלך בשר ודם יש לו עבד בסוריא והוא יושב ברומי, שלח המלך בשבילי עלה ובא אצלו, נתן לו מאה לטרין של זהב, טענו יצא לדרך, נפלו עליו לסטים ונטלו כל מה שנתן לו וכל מה שהיה אצלו, שמא יבוא לשמרו מן הלסטים, לפיכך יברך ה' בעושר וישמרך מן הלסטים **(מדרש רבה, פרשת נשא).** • הנה ענין הברכה היא תוספת בטוב, והשמירה היא התמדת הטוב. **(פי הרלב"ג, פרשת נשא).** • הקדים הברכה ואח"כ השמירה, לומר שיצוה ה' שמירתו להם לפי ערך הברכה וגדולתה. עוד ירצה, שכל כך תהיה גדולה הברכה עד שיצטרך ה' לשומרך. עוד ירצה, יברכך ולא יסובב רעה מהברכה כדרך פן אשבע וכחשתי וגוי. **(אור החיים עה"ת, פרשת נשא).** • וישמרך. דכל ברכה בעי שמירה שלא ייפכו לרועץ ח"ו, בעל תורה בעי שמירה מן הגאון וחלול השם וכדומה, וכמשמעו שלא ייפכו, בעל נכסים בעי שמירה שלא יהי עושר לרעתו כמו בקרב ונבות הזירעאלי וכדומה, וכמשמעו שמירה מגניבה ואבידה וכדומה, כל ענין הטעון ברכה נדרש לשמירה מן הגורם לצער. **(העמק דבר, פרשת נשא).**

רמזי ברכה ראשונה: יברך ג' תיבות וט"ו אותיות, כנגד ג' אבות, והאבות היו יחד ט"ו שנים, שהרי אברם (נוול) [היה] בן ק כשנולד יצחק, ויצחק בן ט כלדא אותם, הרי אברם כשנולד יעקב היה בן ק"ס שנים, הרי כשהיה יעקב בן ט"ו שנים מת אברם כי חי קע"ה שנים, וג' אבות וי"ב שבטים הרי ט"ו. **(סידור התפלה להריוקא).**

יאר ה' פניו אליך: יאר ה' פניו אליך, יתן לך מאור פנים • רבי נתן אומר זה מאור השכינה • ד"א יאר זה מאור תורה, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. **(ספרי, פרשת נשא).** • יאר ה' וגו, יתן לך מן מאור השכינה • יאר ה' פניו אליך, יתן לך מאור עינים • ד"א יאר ה' וגו', שייבט בך בפנים מאירות ולא בפנים זעומות • ד"א יאר, זה מאור תורה שיאיר עיניך ולבך בתורה ויתן לך בני תורה, כמה דתימא כי נר מצוה ותורה אור. **(מדרש רבה, פרשת נשא).** • טוביהו ברבי אליעזר אומר זה חכמה, וכן הוא אומר חכמת אדם תאיר פניו • ד"א

נא

נא

נא

נא

כ' הרמ"א (סי' קכ"ח, סעי' מ"ד) נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ביו"ט משום שאז שרויים בשמחת יו"ט וטוב לב הוא יברך וכו', ומצאנו בפוסקים שטרונו לכאר הטעם דמבטלים מצוה דאורייתא בכל יום [עיי' בשע"צ שביאר שזה מצוה דאורייתא גם בחו"ל, ומש"כ שם להביא ראיה בשם א' מחכמי הזמן, הוא הגאון האדר"ת, כמו שכתב בספרו זכר למקדש ח"ב עיי"ש] וביארו בכמה אופנים. ויש מגדולי ישראל שרצו לבטל המנהג אך לא עלתה בידם.

טעמי המנהג: ואני אומר כי הטעם שחשבו הם לטפל הוא העיקר, כי מחמת ביטול מלאכה לעם שבאלו הארצות, שהכהנים והעם טרדיין במחייתן בגלותן, ואין להם לפרנס את בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם דבר יום ביומו, והם טרדיין למחיייתן ואינם שרויים בשמחה, לכן אין נושאים כפיהם ביום שיש בו ביטול מלאכה לעם, ואף שובת אין נושאים כפיהם מפני שטרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידים להיות, וינוח גופם קצת מעמלם, ואינם שרויים כ"כ בשמחה כמו ביום טוב שנאמר בו ושמחת בחגך, ולכן נשתרבה המנהג שלא לישא כפים כי אם בימים טובים כן נראה לי. **(דרכי משה הארוך, להרמ"א).** • דמשום כן אין הכהנים נושאים כפים בכל יום ויום בזמננו, ונראה לי טעם פשוט דנשיאת כפים כתיב בקרא אחר עבודה וכו' ותפלה במקום עבודה, ואין ספק כשאין עבודה רצויה והיא פיגול ח"ו, גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים אז, והיות בעו"ה כל ימות החול טרודים על המחיה ועל הכלכלה ורוב התפלות בלי כוונה וטרדה מרובה, ותפלה בלא כוונה כקרבן שאינו רצוי על כן מברכים ביו"ט שהעולם פנויים ומכוונים בתפלתם וכו' ולע"ד מה שכתבתי הוא נכון ואמת וה' יזכנו לראות כהנים בעבודתם וישראל שרויים על אדמתם בחצרותם ובטירותם. **(שו"ת חתם סוף, או"ח, סי' כ"ג).**

משום דהוו ספקי כהונה: ובהיותי מעיין בזה אנהירינהו לעיניין מן שמיא ודייקאנא ואשכחנא טעמא רבא למנהגא והגדולים שנדחקו קצת בטעם המנהג מקום הניחו לי להתגדר בו כאשר אבאר בעז"ה טעמא וריחא בלי גמגום ופקפוק כלל, והוא עפי" מה דאמרין בכתובות דף כ"ד איבעיא להו מהו להעלות מנ"כ ליוחסין כו' הא קמן דבאיסורא דאורייתא לא שבקינן להו דספיקא הוי כיון שלא מצאו כתבם המתיראם וכו', ולפ"ז כיון דהני כהני ספיקא הוי עכ"פ להרבה פוסקים, איך נאכיל אותם דבר האסור להם, ונצוה אותם לישא כפיהם דהא זז הנושא כפיו, עובר בעשה דכה תברכו אותם ולא זרים כמבואר בכתובות שם וכו', גם דעכ"פ איכא ברכה לבטלה וכו', ובספר כתובה אשר חיבר מחותני ושארי הגאון החסיד האב"ד דק"ק פפד"מ ז"ל, הוסיף עוד בזה וכתב דאדרבא אם הזר עולה לדוכן עם כהנים אחרים הוא עובר בעשה דכשם שעשה על הכהנים לברך כך הוא עשה על הישראל להתברך מפי הכהנים בשעה שמברכים, וכמו שכתוב גם כן בספר חרידים, וברכת כהנים צריך להיות פנים כנגד פנים, וכשעולה לדוכן אינו בכלל הברכה ועובר בעשה, וא"כ פשיטא דכהני ספק אסורים לישא כפיהם דאיכא חשש מחמת תלתא איסורי, איסור לאו הבא מכלל עשה דכה תברכו אתם ולא זרים, ואיסור עשה שהישראל מצווה להתברך מפי הכהנים המברכין, ואיסור ברכה לבטלה, ובמקום שיש ספק אין לברך כמבואר בכל הפוסקים. **(שו"ת בית אפרים להג"ר אפרים זלמן מרגליות, או"ח סי' ו).**

החילוק בין בני א"י וחו"ל לפי"ז: ולפ"ז אדרבא צריך ליישב מנהג א"י ומלכות מצרים דנהוג גבייהו שישאו כפיהם בכל יום איך לא חששו לזה כיון שהכהנים אין בידם כתבים המתיראם, וכן למנהגינו שנושאין כפיהם ברגלים, ולמה לא חישיינן דלמלא עבדי איסורא, ובהו נהה שקטה דעתו בחילוק שבין בני א"י ומלכות מצרים, לבין בני גולה שבמדינות אילו, משום דבני א"י ומלכות מצרים שבייתם במקומם כמאז כן עתה, ולא היה עליהם טלטול הגירושין ובגולה לא הלכו, רק כל הגלים והמשברים שעברו עליהם היו בקביעותם במקומם, ושפיר הם כהני חזקה אע"פ שאין כתב יוחוסם בידם, משא"כ אנן בני מדינות אלו ומדינות אשכנז שהורקנו מכלי אפל כלי ומגולה אל גולה גבירוש צרפת, קטלוניא, ארגון, שפניא, ופורטגאל, ויטטיליא, ונפחדו מהנ"ל להר ומגבעה לגבעה כמוזכר בספרי מהר"י אברבנאל, וצורו המור, והחסיז מהו יוסף יעבץ, ובכל ספרי סדרי הדורות המספרים גדול התלאה אשר מצאתנו כאשר הגלתה הגולה ממקומות הנ"ל, ושאר מקומות אחרים, ובהו דאי יש לחוש שנתבלבל, ולפי שראו חכמי הדורות שנתבלבלו הרבה עמדו וגדדו גדר גדול בדבר שלא לישא כפיו בכל יום רק ביו"ט כדי שלא שתשכח תורת כהונה מהם וכו', והו"ב ביו"ט שזמן קהלה לכל הוא, והכהנים והעם כולם בבהר"י ואין לבם על טרדת מזונות מחיייתם ומלאכה כלל, אי לא פריסי ידייהו יאמרו העולם שידועים בעצמם שאינם כהנים, או יבואו להקל ולזלזל באיסורי כהונה כמו שכתבתי לעיל. **(שו"ת בית אפרים להג"ר אפרים זלמן מרגליות, או"ח סי' ו).**

מנהג גרוע הוא: ומה שברוב העולם אין כהנים עולים לדוכן כל ימות השנה מנהג גרוע הוא ומשום בטול מלאכה לעם. **(שו"ת הרמ"ע מאנאו, סי' צ"ה).** • ומה טוב ומה נעים מנהג איזה מקומות שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום, וכן ראוי לנהוג בכל מקום, שלא לבקש תחבולות לבטל מצות עשה מן התורה, אע"פ שאין הכהן עובר אלא א"כ קוראים לו, מ"מ שפע ברכה יבא לעלוינים ותחתונים ע"י ברכת כהנים. **(חסד לאלפים, לר"א פאפו).** • והנה דאי אין שום טעם נכון למנהגינו לבטל מ"ע דברכת כהנים כל השנה כולה, וכתבו דמנהג גרוע הוא, אבל מה נעשה וכלאו בת קול יצא שלא להניח לנו לישא כפים בכל השנה כולה, ומקובלנו שפני גדולי הדור בדורות שלפנינו כל אחד במקומו רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום וכשהגבילו יום המוגבל לזה נתבלבל הענין, ולא עלה להם ואמרו שרואים כי מן השמים נגזרה כן. **(ערוך השלחן, סעי' ס"ד).**

מעשה רב מהגר"א ותלמידיו הגר"ח שרצו לבטל המנהג: זכורני ששמעתי, כמדומה מחותני הגאון מהר"י [צ"י יצחק] הגאב"ד דוואליזין זצ"ל, שפעם אחת הסכים רבינו הגר"א ז"ל להנהיג נשיאת כפים בכל יום בבית מדרשו, ועכבהו מן השמים, ונלקח לבית האסורים בעת המחלוקת הנוראה ביולנא ל"ע, ואחר כך חותני זקני הגאון אביר הרועים מוהר"ח [מוואליזין] ז"ל הסכים ביום אחד שביום המחרת יצוה לישא כפים, ובאותו לילה נשרף חצי העיר ובהכ"נ שבעיר, וראו והתבוננו שיש בזה איהה דבר סוד בסתרי השפעת הברכה היוודע על ידי ברכת כהנים בחו"ל, ואין אתנו יודע עד מה. **(שו"ת משיב דבר להנצי"ב, ח"ב סי' ק"ז).** • ושמעתי שהיה רבינו ז"ל רוצה להנהיג בביתנו"ד שלי, ג"כ בחול שישאו הכהנים כפיהם, ומה' היתה הנסיבה, שביום ההוא שחשב זה, נתפס בבית האסורים ע"פ עלילות שוא שנתגלגל עליו מענין המחלוקת בין הרב והקהל דזוילנא כנודע, ולכן אף כשיצא חפשי מבית האסורים לא רצה עוד לקבוע המנהג הזה (הגרד"ל). ואני שמעתי מפה קודש דודי הגאון מוהר"ח [מוואלאיזין] ז"ל שכמה פעמים השתוקק רבו ז"ל להנהיג בבית מדרשו שיהיו הכהנים נושאים כפיהם בכל יום ולא ערב לבו לעשות מעשה, עד שפעם אחת באמצע היום החליט בדעתו שלמחר שישאו הכהנים כפיהם, והנה באותו יום לקחוהו ונתנוהו בתפיסה על העלילה שהעלילו עליו כמפורסם, כנראה שמן השמים עכבו הדבר. ובאותו הסיפור אמר עוד דודי הגאון ז"ל שפעם אחת החליט בדעתו גם הוא שיצוה בעירו וואליזן למחרת שישאו הכהנים כפיהם, והנה בלילה השיך ליום המחרת נשרף בית המדרש מכל זה נראה שלא אסתייע מילתא, אולי למען כבודן של הראשונים שלפנינו (מהגרא"ש מאמצילאוא), **(ספר עליות אליהו - תולדות הגר"א - מעלות הסולם, הערה א').** • ומקום אתי כאן להעתיק מכת"ק של מכתב הנמצא תחת ידי מאת הגאון הצדיק כקש"ת רבי שמואל העליר זצוק"ל אבדק"ק צפת ת"ו, ששלח למוח"ז הגה"צ רבי עקיבא יוסף שלעזינגער זצוק"ל בעמח"ס לב העברי, ובתוך הדברים כותב בזה הלשון. מעיד אני עלי שמים וארץ כי שמעתי כמה פעמים מאת כבוד הרב הגאון החסיד קקש"ת מו"ה ישראל בעמח"ס פאת השולחן זצוק"ל אשר שמעה מאת הגאון האמיתי מו"ה אליהו מוילנא זיע"א, כי אם היה עולה בידו שני דברים היה מבטל תורה ותפלה ומסבב מעיר לעיר והוא אחד וכו', והשני הוא שישאו הכהנים ידיהם ויברכו ברכת כהנים בכל יום. **(מובא בהסכמת הגר"מ להכרשטאם זצ"ל, לספר הברכה המשולשת).**

חיווק המנהג: בדבר אשר שאל כבוד תורתו בדבר המנהג הנהוג בכל מדינות אלו שלא

וכו' ללמדנו שכל הברכות האלו, שמברכים הם רק כשכל ישראל שרוים באחדות וכולם נחשבים כאיש אחד, וזהו הרמז בברכות האלו שנאמרו בלשון יחיד, כאילו מדברים לכל אחד בנפרד. כאומר הברכות האלו הם בתנאי שתהיו מאוחדים ולא בזמן שהמחלוקת תפריד ביניכם. וכן חותמת הברכה בשלום, ללמדנו שכל הברכות האלו בתנאי שיהיה שלום בינינו, שזהו עיקר להשראת הברכה. **(ילקוט מעם לועז פר' נשא).**

סגולתה ועוצם כחה

בשו"ע (סי' ק"ל) כי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ליקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי רבונו של עולם וכו', ובמפרשים ביארו סגולת ברכת כהנים לבטל החלום, כן מצאנו בספרים שהפליגו בגודל השעה שהכהנים מברכים את ישראל שבשעה זו לו השערים פתוחים והוא עת רצון.

בשעה זו נפתחים כל השערים ואין רשות לקטרג: למדנו, באותה שעה שהכהן נושא את כפיו צריכים העם לישב ביראה ובאימה, ולדעת שבאותה השעה עת רצון נמצאת בכל העולמות, ומתברכים עלונים ותחתונים, ולא נמצא דין בכולם וכו'. **(תרגום הזהו"ק, פרשת נשא).** • הניי מבאר, ברוב רחמי השו"ת על ישראל צוה לכהניו המקודשים לברכם ולפי שאפשר שלא יהיו ישראל הגונים לקבל אותה ברכה, שמא יהיו מלוכלכים בכל מיני חטא ועוון, שמא ח"ו יקטרגו עליהם בעלי הדין הקשה ויאמרו שאין ישראל ראויין לאותה ברכה מאחר שיש בהן חטא ועוון המעכב את הברכה, מה עשה השו"ת, מסר ביד כהניו המקודשים מפתחות עולם הרחמים ואמר להם כל זמן שאתם באים לברך את ישראל, פתחו שערי הרצון והכתר כדי שיתעוררו רחמים העלוינים, ויפתחו שערי החסד והרצון והרחמים הגדולים, והיו כל העולמות בשעה שאתם מברכים את ישראל כולן בחפץ וברצון ובחסד וברחמים ולא יהיה שם מעכב ומקטרג על הברכה. שהרי כששערי הרחמים נפתחים ופנים עלוינים מאירים בפנים התחתונים, באותה השעה אין כח במקטרג ולא בבעל דין למעלה לעורר דין, ולא עונש, ולא לקטרג, שהרי כל העולמות אחדים, וכולם בברכה ובשלמות וברחמים, והלכו פנים של זעם, ואז כל הפנים מאירים. **(שערי אורה לרבינו יוסף גיקטיליא, שער י').**

בשעה זו מתגבר כח הרחמים: ועתה בני חמדת לבבי ותשוקת נפשי עשה אזנריך כאפרכסת לקבל ולשמוע סתרי תורה וסודות גנוי אוצרות מסתרי גנוזיה וסודותיה של תורת אלקינו ב"ה. והנה תדע בשעה שהכהנים עולים לדוכן הוא עת רצון ואהבת חסד והגברת כח הרחמים, כנרמז בברכה שמברכים הכהנים שזה נוסחה "ברוך אתה ה' א' מלך העולם אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה" ר"ל הקב"ה צוה אותו לברך את עמו ישראל באהבה, בשעה שהיא אהבה וחבה ועת רצון והגברת כח הרחמים ה' ברוך הוא כאשר יתבאר בסמוך וכו". **(ספר שפע טל להמקובל רבי שבתי שפעטל סג"ל הורביץ, [שע"ב], בהקדמת בן מאה שנה, נדפס בספר הברכה המשולשת ח"ב).**

בשמים מסכימים ונוטלים הברכות: באותה שעה שהברכה הזאת יוצאת מפי הכהן, אותן ששים אותיות יוצאות ופורחות לרקיע, וממנים ששים שרים על כל אות ואות, וכולם מסכימים על כל אלו הברכות. מה הטעם של ששים אותיות בברכות האלה, לפי שישראל ששים רבוא הם, ובסוד ששישים רבוא מתקיימים תמיד בעולם, לכל אות ואות היא נגד רבוא אחת וכו'. **(תרגום הזהו"ק, רע"מ פר' נשא).** • לברך הכהן את העם, כדי שיוכלו כל ישראל כאחד בשעה שנוטלים הברכות למעלה, שהרי באותה שעה נוטלת כנסת ישראל הברכות, ושעת רצון היא. **(תרגום הזהו"ק, פרשת ויקהל).**

נותן גבורה לישראל: וכמא אין כהניא בעדן דפרסין ידיהו וקימין על דוכניהון ומברכין לעמא בית ישראל בשתיין אתין דמסריין למשה רבוןן, ובהיא ברכתא ממחרת להון כשור רם ותקיף ובה מתגברין ומצליחין כל גבורי ישראל. **(תרגום שה"ש ג' ז')** • ובלשה"ק: וכמה נשים הכהנים בשעה שפורסים ידיהם ועומדים על דוכנם ומברכים לעם בית ישראל באים אותיות המסורים למשה רבם, והמיה ברכה מסבבת אותם כחומה גבוהה וחזקה, ובה גוברים ומצליחים כל גבורי ישראל.

קמיע להנצל מעין הרע: עוד מצאתי לרז"ל שכתבו דברכת כהנים קמיע לישראל להנצל מעין הרע, וז"ל המדרש בפ' נשא א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי למה הדבר דומה למלך מקדש את בתו וועשה לה קדושין גדולים ושלטה בהם עין רעה, כשבא המלך להשיא את בתו מה עשה, נתן לה קמיע אמר לה יהא הקמיע הזה עליך שלא ישלוט בך עין רעה עוד, כך כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל עשה פומבי גדולה כדכתיב וכל העם רואים את הקולות וכו', ושלטה בהם עין רעה ונשתברו הלוחות, כשבא לעשות המשכן נתן את הברכות תחלה כדי שלא תשלוט בהן עין רעה, לפיכך כתיב תחילה יברכך ה' וישמרך ואח"כ ויהי ביום כלות יעו"ש. **(הקדמת ספר כה תברכו, לרח"א הכהן חמצ'י).**

מגין מחלום רע: "ששים גבורים סביב לה" אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, "מגבורי ישראל" שהם מגגברים את ישראל. א"ר עזריה דברים שהם נזכרים בגבורה, ששמו של הקב"ה נזכר בכל אחת ואחת, יברכך ה' וישמרך, יאר ה', ישא ה'. "כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה" שהם נלחמים כנגד כל פורעניות שבתורה. "איש חרבו על ירכו" שאפילו אדם רואה בחלומו כאלו חרב ממתכת בירכו מה יעשה, ישיכם לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע בברכת כהנים ואין דבר רע מזיקו, לפיכך מזהיר את הכהנים ואומר להם כה תברכו וגו'. **(מדרש רבה, במדבר יא, ג).** • ולמדנו לפני רבי שמעון כל מי שנצטער בחלומו יבוא בשעה שהכהנים נושאים את כפיהם ויאמר רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו', ולמה לפי שבשעה זו נמצא רחמים בכל העולמות, ומי שמבקש תפלתו כשהוא בצער נהפך לו הדין לרחמים. **(תרגום הזהו"ק, פרשת נשא).**

טעם הענין שמבטל החלום: וטעם הענין שהחלום הרע מתבטל ומתהפך לטובה בשעת ברכת כהנים כשאומר רבש"ע אני שלך וכו', נראה לפי שהחלום הוא אחד מששים בנבואה וידוע שכל דבר רע בטל בששים, וברכת כהנים כדמות נבואה היא, שהכהן העולה לדוכן לברך את ישראל הרי הוא כמתנבא, דענין הנבואה הוא שמכריז ומשמיע לעם מה שצוהו השם, מגדור זיב שפתיים, ואין הכהן מבטל מה שמשמיע מה שצוהו השם לאמר לישראל הברכות הללו, ולהכי כשם שבשעה שהנביא מתנבא השכינה שורה עליו ואין הנביא מדבר אלא הקב"ה, אף הכהן בשעה שעולה לדוכן השכינה שורה עליו, דמהאי טעמא אמרו חכמים ז"ל דאסור להסתכל בכהנים בשעה שעולין לדוכן, ואין הכהנים מברכין אלא הוא יתברך כמ"ש "ואני אברכם". וכיון שהחלום אחד מששים בנבואה הוא, לכך מי שרואה חלום רע ורוצה שנתבטל נבואה קטנה אשר ראה בחלומו בששים חלקים נבואה טובה, ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ומתנבאים נבואה גמורה כדפרשית, ויפרש חלומו לפני השם בסוף כל ברכה בשעה שחלה עליו נבואת הכהנים ויאמר "אני שלך וחלומותי שלך וכו'", כדי שתתערב נבואתו הקטנה בתוך נבואה גמורה של הכהנים ותתבטל בששים ותתהפך להיות ברכה כמו ברכת כהנים. וזהו מהו שיש ס' אותיות בברכת כהנים רמז לחלום רע נבואה קטנה שמתבטל בששים חלקים נבואה שבברכת כהנים. **(חידושי תורת חיים, בבא קמא נ"ה ע"א).**

כשהציבור בצרה יהיו הכהנים נושאים כפיהם: אם הציבור בצרה חס ושלום ומתפללים על צרתם, טוב וישר שבתפילת השחר יהיו הכהנים נושאים כפיהם ואח"כ יתפללו על צרתם, כי ע"י נשיאת כפיים מתעוררים הרחמים ויתן להם מתנת חינום. **(חסד לאלפים לר"א פאפו).**

הרוצה שתיענה בקשתו מן השמים: הרוצה שתיענה בקשתו מן השמים, יעמוד כנגד הכהנים בפרשם כפיהם לברך את העם ויצרף ב' כפות ידיו, ויפשטם כמקבל בהם דבר, ובעת ברכתם יהרהר הבקשה, ובדואי יענה מן השמים. **(קבלה מהגר"א לופיאן זצ"ל המובא בשם תלמידו בספר הזכורני, בית מועד).**

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

נא

<

חריצין אלו בד"כ הרבה יותר מחגירת ציפורן וא"כ מחסר בריבוע וע"כ צ"ל חד מתגתיו או שדין הריבוע הוא רק בזווית ולא במשך כל ארכן ורחבן או דע"כ"ש גם אי נימא כהביאוו"ל דבעי ריבוע לכל ארכן מ"מ השיעור של פנימה הוא הרבה יותר מחגירת ציפורן באופן שהחריצין לא מגרעין בדין הריבוע וזה גם שלא כדברי הביאוו"ל וצ"ע. ע"כ"ש לפי דברי הביאוו"ל צריכים להזהר בדין ריבוע התינתורא כנתבאר לעיל.

בדין שנינו החרץ בתפילין

א. מנחת ל"ד ע"י ושון שנתן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת ואם אין חריצין ניכר פסולת, מבואר בגמ' דהחריץ שבין בית לבית צריך להיות ניכר, אמנם יעויין ברש"י שם ד"ה ואם אין שכתב וז"ל, החרץ שבין כל בית ובית אם אינו ניכר מבחוץ פסולת כגון אם עשה מחיצות הבתים מבפנים אין חריץ ניכר מבחוץ עכ"ל.
מבואר מדבריו לדיון של חריץ ניכר אינו אלא לאפוקי אם עשה מחיצות הבית מבפנים בלבד ולזה באה הגמ' לומר דבעי שיהיו המחיצות מבחוץ דהיינו שבשניית התפילין צריך שהבית יהיה מחולק העור מבחוץ בכדי שיהיה ארבעה בתים בתוך התפילין ומשמע בדבועא אין הלכה של היכר חריץ שיראה לעין אלא רק שע"כ"ש הבתים שבתוך התפילין לא יהיו ע"י מחיצות שבתוך התפילין כגון שמשך העור מבפנים ועשה מחיצה או שחקק חלל בתוך העור מבפנים ואם שהמחיצה תהיה מבחוץ והסביר בזה דבעי שם בית ושם בית הוא דזקא שיהיו ארבעה בתים פרודים אבל אם בית אחד שמחולק מבפנים במחיצות לא חשיב שם בית עליו ואין זה בית פכ"ע. ואמנם אף שלשון הגמ' לא כ"כ משמע כן דחריץ ניכר משמע שהחריץ יהיה נראה לעין, מ"מ סבירא ליה לרש"י דרק בא לאפוקי מחיצות מבפנים וכנ"ל [ועיינו בשטמ"ק אות ה דהקשה על דברי רש"י ובאחרונים מה שישובו ועיי"ש].

אמנם בראשונים לא משמע כן יעויין בדברי בעה"ט ובספר התרומה וכן בפסקי ריב"ז דמלשונם משמע דחריץ ניכר כפשוטו דבעי שיראה לעין החריצין [ומצאתי בשיעורי רבי יושע בער זצוק"ל בן הגר"ז שכן הבין שיטת רש"י דכדרינן].

ב. והנה בגמ' לקמן דף ל"ה ואמר אביי וכו צריך שיהיו חריץ תלמקום התפר, רב דימי מתקדעא אמר כיון דמינכר לא צי"ע. ולכאורה לפי דברי הרש"י לעיל דאין הלכה של היכר חריץ צריך לבאר דברי הגמ' דהחריץ הכוונה למחיצות שבין הבתים מבפנים שנעשו ע"י קיפול העור מבחוץ וע"י איתמאר שיגיע עד מקום התפר, וזה ביאור דברי רש"י שם וז"ל חריץ שבין בית לבית עד מקום התפר כשאינו נראה בית מושבו דהיינו תיתורא ועל זה קאמר רב דימי כיון דמינכר לא צריך, פי' דאם חריץ ניכר לעין מבחוץ ותו לא צריך שיעין חריץ מבפנים עד למטה, והסביר דיסוד דינו של אביי הוא משום שם בית וס"ל דשם בית הוא שיהיה עד מקום התפר, וס"ל לרב דימי דאע"פ שאינו מגיע עד התפר כיון שעכ"פ ניכר מבחוץ החרץ כבר יש בזה שם בית, ולפ"ז נמצא דלרש"י כל דינו של רב דימי כיון דמינכר וזה לעין מבחוץ הוא רק היכא שהחריץ בפנים הוא לא עד מקום התפר וע"י קאמר שבכה"ג מועיל אם חריץ ניכר מבחוץ, אבל היכא דהחריץ בפנים הבית הדיוני המחיצות הם עד מקום התפר ונעשה ע"י קיפול העור מבחוץ באופן שיש מחיצות גם בפנים וגם בחוץ ואע"פ שאינו ניכר לעין אז אין הלכה כלל שיהיה חריץ ניכר מבחוץ לעין כיון דיש לו שם בית בפני עצמו גם בלא זה והדר דינא דהברייתא לעיל ושון שיהא חריצן ניכר שהפי' דבעי לאפוקי מחיצות רק מבפנים ודו"ק.

ג. ועיין בלשון מרן בשו"ע סי' ל"ב סעיף מ וז"ל חריץ שבין בית לבית צריך שיהיה עד מקום התפר ואם לא הגיע כשרה הוא שיהיה ניכר חריצו כדי שיהיה ד' ראשיה נראים לכל עכ"ל. ומפשטות לשונו נראה דכל ההלכה שיהיה חריץ ניכר עד שיהיה ד' ראשיה נראין לכל הוא במקרה שלא מגיע חריץ עד מקום התפר אבל אם מגיע חריץ עד מקום התפר אין כלל את ההלכה שיהיה ניכר עד שראשו נראין לכל.
דאי לא תימא הכי אלא נימא שתמיד יש דין שהחריץ יהיה ניכר מה מאד יהיה תמוה לשון השו"ע שלא פסק בפשטות דחריץ צריך שיהיה ניכר וכלשון הברייתא ושון שצריך שיהיה חריץ ניכר ומדוע נקט את הדין שיהיה ניכר דין בבית שהחריץ לא מגיע עד מקום התפר. ולכאורה מוכרח מזה כמש"כ דכל הדין דבעי חריץ ניכר לעין כל זה היכא שלא מגיע חריץ עד מקום התפר, והביאר הוא כשיטת רש"י שביארנו לעיל ד. והנה מקורו של השו"ע הוא מדברי הרמב"ם, ועייין בכס"מ (פי"א מה"ת הי"א) ע"י רבב"י, והקשה לו מדוע פסק הר"מ לקולא כרב דמי' ודלא כאביי, ותי' וז"ל וטעמו מדתניא בהקומץ רבה (ל"ד ע"ב) ואם אין חריצין ניכר פסולות משמע דכל שהוא ניכר כשר בכל גווי וא"כ כי אמר אביי צריך שיהיה חריץ דלאמקו התפר למצואו אמר וכן לא לעכב עכ"ל. ולכאורה מוכח מזה דאם כמש"כ בדעת השו"ע דאם כניס אדם בהסבר דברי הגמ' דשוין שאם אין חריצן ניכר פסולות ונימא כפירוש רש"י דבעי לאפוקי מחיצות בפנים ובאמת אין הלכה של חריץ ניכר וכמש"כ רש"י א"כ מה הוכחה מזה כרב דימי הלא הגמ' כלל לא דיברה שם על היכר חריץ שיהיה ניכר ראשו לכל אלא רק להפקעו שלא יעשו מחיצות רק מבפנים.

אמנם כד דייקנן שפיר נראה דאדורבה מוכרח מהכס"מ כדבריו דהרי מבואר בדבריו דאביי סותר לכאורה את דברי הברייתא לעיל דאביי ס"ל דבעי חריץ עד מקום התפר ובברייתא משמע דבחריץ כל ההוא סגי. ובזה הוכיח הכ"מ דאביי למצוא קאמר ולא לעיכובא והנה אי נימא שבין הכס"מ את דברי הברייתא דלעיל שבעי חריץ ניכר כפשוטו שיהיה נראה לעין א"כ אין שום תתירה לדברי אביי בדפשטות אפשר לומר דתי' מילי ניהו דהברייתא לעיל אלא רב דבין החריץ שיהיה נראה לעין ובהו משמע שכל שנראה לעין אפילו בכל דהוא כבר סגי וכמו שדייק בה"י שכל שניכר קצת סגי, ואילו אביי איירי בעצם המציאות של שיעור חריץ ע"י שצריך שיהיה עד מקום התפר ואין זה סותר לדברי הברייתא שעכ"פ חלק מהחריץ בראשו יהיה ניכר לעין וא"כ מאי קשיא בל"י, ובע"כ מוכרח שהבין בה"י שגם הברייתא לעיל איירי בדין עשית המחיצות שיהיו מבפנים וגם מבחוץ לא שיהיה חריץ ניכר לעין וכמו שביארנו באמת בדרי רש"י והשתנה והקשה לו שאביי סותר את הברייתא לעיל ולכן תי' דאביי למצוא קאמר ולא בדיעבד.

פ. שן כל לבורי השתא דברי רב דימי שקאי' על דבריו של אביי ואמר כיון דמינכר ותו לא צריך, ואחריבא כמש"כ לעיל דהיכא דאין חריץ מגיע למקום התפר שאז חרץ בשם של הבית בזה אמר רב דימי שאם מ"מ ניכר ראשיה של החריצין לעין שפיר חשיב שם בית על זה ואינו נפסל אלא שלפ"ז לכאורה קשה דנמצא דיש אופן שגם אביי יפסול בדיעבד לא רק למצוא קאמר אלא גם לעיכובא, ומהו זה שכתב הכ"מ שאביי למצוא קאמר ולא לעיכובא.

ו. והנה יוצא לפ"ז שבאמת אין הלכה שהחריץ יהיה ניכר לעין כל ורק במקום שהחריץ אינו מגיע עד התפר אז ישנו הדין של חריץ ניכר שאם הוא ניכר מבחוץ כלל כשר אע"פ שאינו מגיע עד התפר. ולפ"ז מה שכתב המשנ"ב ב"ש דרש"י כפ"ז וז"ל אבל אם אינו ניכר מבחוץ אין שכתבנים עד ד' בתים כלל ופרשה מנחת בית בפני עצמו לא מהני עכ"ל, ולדברינו אין הביאור כפשוטו שצריך לדאות חריץ

התפילין דעת הפרמ"ג בא"ס ק"ל ב"ב דהוא דרבנן והביא שם את הלבוש דכל דהוא מדאורייתא אבל דעת הפרמ"ג לשיטתו וירי בירה.

משה יהושע בצלאל – נוה יעקב

בחילוק שבין תפילין לטלית לגבי הנחתם בפני ציבור

סי' ל ס"ב: אסור להניח תפילין בלילה, שמא ישכח וישון בהם, אם הניחם קודם שתשקע החמה, וחשכה עליו, אפילו הם עליו כל הלילה מותר ואין מורין כן וכו'. ובמשנ"ב סק"ה: ואין מורין כן – הלכה למעשה לאחרים, שמא יבואו להניחן לכתחילה, ועל כן לא יעשה כן אלא בינו לבין עצמו, אבל לא ברבים, דהוא ג"כ כהוראה, ועל כן אין להתפלל בהם תפלת ערבית בתענית ציבור ברבים. ועי' לעיל סי' י"ח ס"א כתב הרמ"א [לילה לאו זמן ציצית] ובללי יום כפורים יתעטף מבעוד יום ויכרך עליו. ובמשנ"ב סק"ו כתב: יתעטף – להתדמות למלאכים שמתעטפים בלבים, ולכן לא יסירו בלילה עד אחר תפלת ערבית של מוצאי יוה"כ, וצ"ב מאי שנת תפילין שאסרינן ליה להניחן בציבור, אע"ג שהם עליו מבעוד יום, כדי שאחר לן ילמד להניחן לכתחילה בלילה, וכמו כן בציצית יש לנו לאסור להשאיר הטלית עליו, אע"פ שהניחנו מבעוד יום, שלא ילמד אחר להניחן בלילה [ולברך עליהן]. והרי אסרינן לעשות כן להתעטף בלילה, וצ"ל שבתפילין עצם הבלבשה אסורה, ומשרה גזרינן וכו, משא"כ בציצית עצם הבלבשה אינה אסורה, ורק הברכה אסורה, ומשרה"ל לא אסרינן.

אם לא אמר או שלא כיון באמירת בשכמל"ו

סי' ס"א סי"ג: אחר פסוק ראשון צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בחטאי, ובפסוק סקכ"ח כתב: בשכמל"ו – ואם לא אמר שי דעות בין הפוסקים אם מחזירין אותו, עי' ברמ"א ועי' ביאוה"ל ובביאוה"ל ביאר שלפי הב"ח והשלטי גבורים יצא י"ח, ולפי הלבוש והמג"א לא יצא י"ח, ומסיק הביאוה"ל שעיקר כדעת הב"ח שיצא י"ח. ומבאר שדעת הלבוש, שאם לא כיון בבשכמל"ו ולא המשך יחזור ויאמר, ולא כשאר ק"ש, שאם לא כיון ל"צ לחזור, אפילו לא התחיל הפסוק שלאחריו, משא"כ בשכמל"ו, ואם לא כיון ל"צ לחזור לבשכמל"ו, רק יאמרו במקום שנוכר, ואפשר שגם לא י"צ.

ובסי' ס"ג סק"ד כתב בשו"ע עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון, הלכך אם קרא ולא כיוון לבו בפסוק ראשון לא יצא י"ח וחוזר וקורא וכו'. ובמשנ"ב סק"ב כתוב, בפסוק ראשון – עי' סק"א, דה"ה בשכמל"ו, ואם לא כיון בו ג"כ צריך לחזור ולקרות ככוונה. ולכאורה צ"ב דמשמע שדיון זה הוי לכ"ע גם לב"ח, שאם לא אמרו כלל יצא י"ח ומ"מ אם לא כיון לא יצא י"ח וחוזר. וצ"ל שגם הב"ח מודה שכל עוד שלא המשך ואהבת, חוזר ואומר בשכמל"ו, ומ"מ אם המשך ואהבת, א"צ לחזור ויצא י"ח. ולפי זה מה שראה המשנ"ב לומר בדעת הלבוש שמייירי בדין המשך [אחז חזר] יוצא שהלבוש לא פליג אב"ח.

אליהו כהן – נוה יעקב

בדין ריבוע התפילין

א. שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט וצריך לרבע מקום מושבן עכ"ל. והיינו התייתורא. ועיין במשנ"ב ס"ק קע"ז וז"ל, והתייתורא צריכה להיות מרובעת בין מלמעלה ובין מלמטה, ובשעה"ג שם אות קפ"א הביא כן מהב"י, משם מהר"י אסקנדרני בסוף הסימן וכתב השעה"ג וצ"ע אם כוונתו לעיכובא בדיעבד.

הנה ביאור דבריו במה שכתב בין מלמעלה ובין מלמטה משום דהתייתורא מחולק לשנים התחתון שהוא המשב והחלק העליון שסוגר מלמעלה על המשב וזה כוונת מהר"י אסקנדרני דלא מיבעי למטה דצריך ריבוע שזה מקום מושבן אלא גם החלק העליון צריך ריבוע, וביאור ספק השעה"ג אם הוי לעיכובא דיש לומר דאחר שמחברים החלק העליון והתחתון ביחד ע"י התפירות שוב על הכל יש שם אחד של תיתורא וא"כ הכל צריך ריבוע או דנימא דהתייתורא רק בחלק התחתון שהוא המשב והחלק העליון הוא רק מצורך ואין שם תיתורא. עליו.

ב. והנה בפשטות היינו מבנינים דריבוע הוא בזווית הרחוקה וכשיש דין ריבוע הכוונה דצריך שיהיה בכל הארבע זוויות ריבוע מכון וצורתו. אמנם חישב לן הביאוה"ל ב"ה נתקלקל ריבוען דאין הכוונה רק בזווית אלא לכל אורך הריבוע בין בגובה ובין באורך בעי ריבוע מכוון לכל פנימה. ולפ"ז ה"ה גם בדין ריבוע תחתון אחרי שמבאר במשנ"ב שגם למעלה צריך שיהיה ריבוע א"כ צריך שיהיה ריבוע לכל אורך ורוחב התייתורא בגובהה הכל חייב להיות מרובע, ומכאן יש להעיר אזהרה גדולה על הרבה תפילין שמצוי בשמאורח התייתורא במקום שעושין היכר הריבוע שם פלגין מאד שהריבוע לא מישך כרד הואי ויתר ויתר מחגירת ציפורן שפסול אפילו בדיעבד לדעת המשנ"ב ה"ל, לא מיבעי בחלק התחתון אלא גם בחלק העליון שבהו הסתפק המשנ"ב ומצוי מאד גם בחלק התחתון וגם בעליון שיחסר בריבוע והרי חי הביאוה"ל שלא רק בזווית תאמר דין ריבוע אלא בכל משך גובהו וא"כ יתכן שפסול אף בדיעבד לפי ספיקו של השעה"ג.

[והנה הגם דהביאוה"ל דבריו הם על ריבוע הבתים מ"מ פשיטא דה"ה על ריבוע התייתורא ובפרט שלדעת התוס' עיקר דין הריבוע נאמר על התייתורא וכתבו וז"ל ושמע גם על הבתים ומלשון מרן משמע דנקט כוונתייהו שכתב וז"ל וצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים ומשמע דדין ריבוע התייתורא פשיטא ליה אלא שגם על הבתים וכמו שנקטנו [התוס']. ומה שיש עוד לזון בזה דהנה רוב התפילין היום מניחים בהם בין החלק התחתון של התייתורא לבין חלקה העליון תחנית עור מרובעת ונקראת "פיטעו" ויש לדון אם גם חלק זה נחשב חלק מהתייתורא לגבי דין הריבוע דלכאורה הוא נכנס בספיקו של השעה"ג ה"ל לפי ביאור הספק שכתבנו לעיל שהטעם להצריך ריבוע גם בחלק העליון ואף בדיעבד הוא משום שכיון שנהיה לחלק מהתייתורא גם לו יש דין ריבוע וא"כ ה"ה לאלו החתניות, אמנם יש מקום לומר שלא נכנס כלל בספיקו של השעה"ג דבשלמא חלק העליון של התייתורא שפיר הסתפק השעה"ג משום דאחר החלק הוא מעצם התפילין ואין אפשר בלעדיו א"כ נחשב הכל אותו מושא"כ לגבי תחניה וז הנקראת פיטער הרי דל אותה מהכא ושאר תפילין גם בלא זה וא"כ אין להחשיבה חלק מהתייתורא כלל, ולפ"ז אם תהיה פנימית הריבוע בתייתורא בחלק של שבין החלק העליון לתחתון יכול להיות דאין חיסרון בריבוע [ועכ"פ צריך להזהר בחלק התייתורא למטה ומעלה] וצ"ע. ומסתברא דלהלכ דין אחד גם לתחניה זו שגם אם נימא דלתחניה זו עצמה אין דין ריבוע מ"מ כיון שלחלק העליון ולחלק התחתון יש דין ריבוע א"כ כשנפגם הריבוע בחתניה זו הרי היא משום חלק הריבוע של החלק העליון והתחתון. ומה גם שהסביר נותנ' שחשיב חלק מהתייתורא ונכנס בספק השעה"ג אפילו בדיעבד. וראוי להודיע זאת ברבים אחר שהיא בעיה מצויה מאד כנראה לעינים.]

[ופעם היה מצוי מאד בתייתורא שהיו גשים חתניות עור הנקראים "שטיקעל" כדי לשמור התורים הנצורים וגם בחתניות אלו שייך הספק ה"ל וגם כיום יש תפילין כאלו אלא שפחות מצוין.]

ד. ומה שיש להעיר על עצם דבריו וחידישו של הביאוה"ל שדין הריבוע הוא לא רק בזווית אלא כלל משך גבהו ורחבו, דהנה מלשון הסמ"ג המובא בב"י בסי' א' ד"ה יהיו מרובעין אין משמע כן וז"ל הסמ"ג וצריך ריבוע בתפירה וכן בעור התייתורא וכן בגוף רוחב הבית בראשו עכ"ל, ולדברי הביאוה"ל דין הריבוע הוא לא דוקא בראשו אלא לכל אורך ורוחב הבית וצ"ע.

גם יש לעיין מלשון הגהות מימון המובא בב"י ב"ה ה"ל שכתב בתוך הדברים דמלשון הר"ף משמע שתפילין של יד אין צריך ריבוע גמור וקרי ליה ריבוע על שיש להם זווית, והגם שחולק עליו שם משום דצריך שיהיה ריבוע שלם שהאורך יהיה כמדת רוחב מ"מ משמע דכל שהאורך והרוחב שווין ויש זווית הוי שכל ריבוע אע"פ שלא מרובע בכל אורך וגובה וזה שלא כדברי הביאוה"ל, אמנם בלא"ה דברי ר"ף הללו צריכין תלמוד רב כמבואר למעין שם, ועוד שדברי איירי על תפילין של יד זמנין לחלק בזה וצ"ע, ועיין מה שנתב' לקמן להעיר על דברי הביאוה"ל מדין החריצין בתפילין דהנה אי נימא דצריך ריבוע לכל אורכן ורחבן לא רק בזווית הרי

בשעה שמקיים מצוות התורה, ויעזר"ש שנשארו בצ"ע בזה. והנה לפשט"כ האשל אברהם י"ל דאף לדעת הערוך נלז ג"כ אינו יכול לברך הואיל והקטן שמתחנך קודם גיל הבר מצוה כבר מקיים את מצות תפילין במחמת חיוב חינוך מדרבנן וכמ"ש השו"ע שקטן הידוע לשמור תפילין בטהרה לא יפיון ולא יפיון אלא אביו ממוי"ב לקנות לו תפילין. אלא דיל"ע שאף שלשית האשל אברהם ע"פ מנהג שהרמ"א הביא שאין ליתן לקטן להניח תפילין קודם י"ג שנה ויום אחד א"כ הדר דינא דיש זמן קבוע ושפיר יכול להניח ולברך ברכת שהחינו.

ואמנם יעויין לתשובת חוות יאיר ה"ל (הובא בשערי תשובה סי' ל"ח סק"א) שהביאה האשל אברהם דשם מבואר להדיא דגם קטן א"י לברך שהחינו כשהגיע לגיל המצוות מחמת שרגילה ותדירה וזהו הערה על דברי האשל אברהם שרצה לדייק מהחוות יאיר שקטן יברך כשהגיע לגיל המצוות ברכת שהחינו. ועיינו דברי הח"ס בתשובה חלק א"ח סי' נ"ה שקטן יברך שהחינו וע"ע בש"ך ביר"ד ה"ל דנשאר בצ"ע מה ההלכה לגבי ה"ל אם יברך ברכת שהחינו על מצוה בחייו וכן המנהג שאין קטן מברך ברכת שהחינו כשהגיע לגיל המצוות ואולי דזה מחמת סב"ל ועיין בביאוה"ל בסי' כ"ב שהביא שיש פולגתא בזה ועדיף להחמיר ולהכניס את עצמו לחיוב.

אברהם בן ששת – רוממה

בענין ק"ש עם תפילין

כתב בשו"ע בסי' כ"ה ס"ד צריך שיהיו תפילין עליו בשעת ק"ש ותפלה, והמשנ"ב שם ס"ק י"ד הביא את דברי הגמ' כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מגיד עדות שקר בעצמו, וכתבו התוס' לפי שאומר וקשרתם לאות ואין קושר, ואף שבדיעבד יצא ידי ק"ש מ"מ יש לו עבירה מצד אחר שמראה על עצמו שאין רוצה לקיים רצון השם יתברך והו' עדות שקר וכו' עכ"ל. ומש"כ שיוצא בדיעבד משום שג"כ בלא החסרון של מעיד עדות שקר יוצא קב"ש רק בדיעבד. וכן י"ז להביא משנ"ב כשמן סי' ס"ו ס"ק ט"ו וז"ל אבל נזדמן לו תפילין באמצע ק"ש יניח תיכף כי ק"ש שנמצא בפרטת והיא אם שמוע צריך להניח תיכף דל תיבה מצוה תיבה ותיבה יש עליה מצוה עם תפילין, ואפילו אם כבר עבר וקרא ענין ק"ש שנמצא בפרטת והיא אם שמוע צריך להניח תיכף דל תיבה מצוה שיהיה עליה תפילין. ומוכח נמי ג"כ מתפלה שבה אין מעיד עדות שקר. והענין כמבואר בגמ' ברכות ט"ו ע"א ומבואר בטור בסי' ב' אר"י הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלה ומבנה שהוא ענין אחר של קבלת עול מלכות שמים ולפ"ז יש עוד ענין לחזור על ק"ש עם תפילין כשקראה בלא תפילין בשביל קבלת עול מלכות שמים שלמה חוץ מהתיקון שנעשה למעיד עדות שקר כמבואר במשנ"ב סי' ל"ד ס"ק ט"ו.

הותר הקשר של תפילין באמצע התפלה

כתב המשנ"ב סי' כ"ה ס"ק י"ב על דאיתא בשו"ע הותר הקשר של יד קודם הנחת ראש אין חוזר ומברך, אבל אם כבר הניח של ראש חוזר ומברך, שלפי דברי השל"ה שבשעת התפלה לא מסיח דעתו מהתפילין והוי כהוריד ע"ד להחזיר מיד דלדעת הרמ"א לא יחזור ויברך כך ג"כ בהותר הקשר, והנה בביאוה"ל ד"ה א"צ כתב דאין לסמוך על השל"ה לענין פסק הקשר דהיינו שחזר הרוצעה מכיון שדן א"כ אין קצת ודעתו ע"ז וא"כ ג"כ בהותר הקשר דנראה דלא מצוי זה בזמנינו דיותר הקשר א"כ אין קצתו ע"ז ומדוע נסמך על השל"ה וצ"ע למעשה.

בענין טירחא דציבורא

כתב המשנ"ב סי' כ"ה ס"ק י' בענין חליצת התפילין בחוה"מ סוכות ופסח לגבי הש"ס דבחוה"מ פסח יסלק הש"ס אחר הל בחוה"מ סוכות ופסח אחריו וכן תפילין קודם הלל וכלשון הוא, "כל שונו הוא, כל שונו בעוד שממתינין על האתרוג אף הש"ס יחלוץ קודם הלל". ומכאן הלכתא בהותר הקשר, והנה בביאוה"ל ד"ה א"צ כתב דאין לסמוך על השל"ה לענין פסק הקשר דהיינו שחזר הרוצעה מכיון שדן א"כ אין קצת ודעתו ע"ז וא"כ ג"כ בהותר הקשר דנראה דלא מצוי זה בזמנינו דיותר הקשר א"כ אין קצתו ע"ז ומדוע נסמך על השל"ה וצ"ע למעשה.

בענין הרגיל עצמו לכתוב בשמאל או לעשות מלאכתו בשמאל

משנ"ב סי' י"ז ס"ק י"ב כתב לגבי הרגיל עצמו לכתוב בשמאל ושאר מעשיו בימין לגבי יד שניית תפילין קודם הלל וכלשון הוא, "כל שונו הוא, כל שונו בעוד איכפת לן מה שהרגיל עצמו והוא מדברי מ"א. ואל יפלא בעיניך שבס"ק י"ב כתב בשם המ"א דנעשה איטר ע"י שהרגיל עצמו לכתוב בשמאל ניח בימין, וכן אמר סתרי אהדדי דבס"ק כ"ז הוא מצויקף שיטות שהרי עושה כל מלאכתו בימין.

בענין תפילין לאחר ק"ש של ערבית

כתב השו"ע בסי' ל"ה דאם התפלל ערבית מבע"י שי מי שאומר שלא יניח תפילין אח"כ וביאר במשנ"ב ס"ק י"ז שכבר עשאו לזמן לילה וזמן שכיבה וביאר דבריו בביאוה"ל דזה לטוהגים שלא לחזור על ק"ש בלילה דנעשה כפי שכיבה [במבאר המזמ ב"י רש"י ל"ה בברכות דף ב' ע"א] דאם חוזר בלילה א"כ לא עשאו לזמן שכיבה ואין בעיה שניית תפילין. אבל דעת השו"ע בסי' ו"ה י' דחידוש וכתב שם המשנ"ב ס"ק ו' בשם מאמר מורכא ונהר שלום וכן דעת הגר"א שיחזור מדינא ולא משום ספק או מירא א"כ מדוע אסר הכה השו"ע להניח אח"כ תפילין ומשמע לכאורה לא כמו ביאור השו"ע הגר"ז.

הערות בסי' ל"ב

א. סי' ל"ב ס"ק י"א: לגבי כתב עליון מבטל כתב תחתון מפנה"ה כשמעביר את כתב העליון לא נחשב שכל כסדרן, וביאור הדבר נראה דמתנאה הכתב שיהיה אפשר לקרותו, ולכן פסול כשאין את התנאי הזה כגון שמנסה ע"י כתב עליון אבל לא עקר לכתב בעצמו אלא לתנאו.
ב. ס"ק ע"ט: כתב המשנ"ב שבדיקת אות לאות שכתב השו"ע שמהני גרידה ולא הוי שלא כסדרן הוא ג"כ באותיות תחתונות שנגמרו ודיבוקן למטה ראשית לגרור, ויש לשאול מאי שם מסעי' ג' שנימנו זה לגבי זרק הזה על האותיות שחזרן שלא כסדרן לומר שהרגל הזהב ואפ"ה מאותיות השם לא יגרור דהוי כמוחק את השם ומאי שנא הכא דלא. והנה כתב שם הביאוה"ל ד"ה כמוחק את השם שמלשון השו"ע מבואר אינו מוחק ממש דהרי כתב התחתון נשאר אלא הוי כמוחק, ולפ"ז דאילו יש לחלק בדווקית הזהב שהוא על האות בעצמה הרי כשממברך ממנה אפילו שנשאיר את הכתב אבל הרי נראה כנוטל חלק מהאות ולכן הוי כמוחק את השם משא"כ אצלנו שהאות שלימה רק יש דיבוק בין האותיות והוא כמיות מהאות ע"ז לא הוי כמוחק את השם.

ג. משנ"ב ס"ק פ': כתב ש באות ו שנדבקת לני ונעשית ט' לא מהני גרירת הו כיון שעיי"ז יחשב לחק תוכות, ומאי שנא מדבריו מרן בשו"ע בסעיף י"ח שכתב ב"פם פתוחה שנדבקת פתיחתה שנהניו גרירת הו: ונראה דהחילוק פשוט דע"י גרירת הו בציור של השו"ע תיעשה לא כלשונו הסהרה, והוא צריך מ"מ א"כ לא עשה כלום בגרירת הו ביחס למ"ם, משא"כ הכא ע"י גרירת הו נתקבל צורת נ' שצריך אותה ולכן הוי חק תוכות.

ד. הביאוה"ל ד"ה ואם יתר אחת הבית בשם הפרמ"ג בדכתב אות אחת שחוברת שאינה מענין התפילין ויכול להשתמש בה לתיבה שלפניה כשמחוקה ומורחב את האות הקודמת רשאו לעשות כן. והקשה הביאוה"ל כי שם שמעבד לשמה בתפילין ככתבתם אם לא הוי הכא לא היה לשמה ואין א"כ אם תאמר שכיון לשמה לא כאן שאינו מענין התפילין לא חל עליהו לשם קדושת שכינ' ונשאב בצ"ע היאך יהיו: ונראה דלכאורה הכותב הרי כתב בשעתו לשם תפילין ומה שלא נצרך לתפילין לא איכפת לן אם בסוף יתברר שיש בו צורך לתפילין וזה תלוי בביררה ולהלכה בדאורייתא אין ביררה ובדברנן יש ביררה לשמן כהנתיבות

ובכך החיים כתב שמשמע מדברי רבינו האר"י שעיקר הנחת תפילין היא ביד שמאל דעלמא ואפי' איטר.

והנראה שיש להו מקור מהגמ' עפי' פירש"י בגמ' דזה תלוי בילפותות מנין למדים שמוניחים ביד שמאל דאמר' שם בגמ' ב"ב בילפותות, ו"א דאמר' וקשרתם וכתבתם מה תבנית? אף קשיתה בימין, וי"א מדכתיב "ידכה" אמרי ז' כהה, וכתב רש"י על הילפותא שילפינן מוכתבתם שהרי כותבין המזוזה בימין דרוב ב"לא כותבים בימין, ובמדרכי דייק מדברי רש"י דס"ל שאין חילוק בין ימין לאיטר כיון דאזלי בתר רוב.

וע"ע אמרי' בגמ' שם דבעינן שימה כנגד הלכ וזה שייך במניח בשמאל העולם אבל באופן שמוניח האיטר בימין דעלמא לא שייך הכי, ואכן יעויין למאירי בשבת דף ק"ג ע"א שכתב דאיטר מניח בשמאל דעלמא דהרי בעינן שימה כנגד הלכ ובסוכה דף ל"ז ע"ז כתב להדיא שצריך להניח בשמאל דידהי.

ואמנם במדרכי דחה ראיא זו בזה"ל ויש לדחות דה"פ באיזה זרוע שניח צריך שיהא מכוון כנגד הלב, והוספיק ממאי דלא דייקנן הכי בגמ' מהילפותא דבעינן שימה כנגד הלכ או מדרדשינן שתהיה קשירה כתיבה דמשמע שצריך להניח בשמאל דעלמא ולא בשמאל דידהי הרי דמבואר שאין חילוק ובמשמעות דורשין, אלא דיש להקשות מדוע הגמ' לא תירעה את הסתירה בביריותו שזה תלוי מנין ילפינן, ואולי י"ל דניחא ליה לגבי ליישב אליבא לכו"ע.

ובדרך דגם יש להוכיח מדרשיו רש"י ה"ל שאיטר יד שכתב סת"ם ביד שמאל דידהי והיינו בימין נחשב לכתביה וזה מה דילפינן לתפילין לחיוב איטר בשמאל דעלמא, ובפוסקים נתבאר שזה פסול.

והנה בשו"ע בסי' תרנ"א ס"ג גבי נענוע הלולב וג' מינים באיטר פסק שיקח כ"ז ימין דעלמא וברמ"א פליג ע"ז, ובמשנ"ב שם ביאר דדעת השו"ע דדוקא גבי תפילין שהוא מהתורה ס"ל שאיטר אזיל בתר ימין דידהי, אבל לולב וטליתו בימין מדרבנן אזלי בתר החשיבות שפיר יטול בימין דעלמא שהיא חשובה.

ואמנם נראה דזה תלוי בב' לשונות הגמ' דללשנא דתלוי בוקשרתם וכתבתם אזי דברי המשנ"ב יבואו על נכון, אבל ללשנא דילפינן מיד כהה לא צריך להגיע לזה ד"ל דדוקא בתפילין גלי לן קרא דאזלי בתר יד כהה ולא בתר יד ימין אבל לא בתחדש לן דיד שמאל של האיטר נחשב כיומן ולפיכך שפיר יש לו ליחך ביד ימין.

ועולה לפי"י חידוש דבשאר ענינים יש לאיטר לעשות בימין וזה דלא כמ"ש בפוסקים.

בדין ברכת שהחינו לקטן שהגדיל גבי מצות תפילין

גמג' מנחות דף ע"ה ע"ב אמר רב יוסף מנא אמיתא לה דנתיא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחינו וקימנו וכו'.

ברש"י [ומכת"י: שם פירש ב' פירושים. א' דאייירי בביתו של הביא מנחה בשנה זו ב' בישראל שלא הביא מנחה מימיו.

שיש עשרה עונים לחזרת הש"ץ בצימצום, ואם יצא הכהן לא יהיו עשרה עונים נראה דלא יצא הכהן לנטילה בכה"ג. אמנם ראיתי בפסקי תשובות שהביא בשם שו"ת רבבות אפרים שאעפ"כ יצאו, וכתב שם דבישיבתו של הגאון רבי משה פישטיין נהגו הכהנים במקרה כזה לצאת קודם חזרת הש"ץ, אמנם אכתי' יש להסתפק בלוי בכה"ג דאף אם כהן יצא אע"פ שליכא עשרה בלעדי, מ"מ האם הלוי יצא ויציץ ידי הכהן בכה"ג שע"י שיצא הוא ויתבטלו עשרה.

חקירות ונידונים בחיוב וגדר מצות "וקדשתו"

מתנ' גיטין נט. - כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, ובגמ' ע"ב מנה"מ וכו', ר' חייא בר אבא אמר מהכא וקדשתו לכל דבר שבקדושה, תנא דבי ר' שמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולבקר ראשון ולטול מנה יפה ראשון ע"כ.

ויש להסתפק ולדון בכמה וכמה מקרים האם נוהג בהם גמי דין "וקדשתו"

א) **מוהל** כהן אי ראוי להקדימו למוהל ישראל.

ב) **אבל** כהן האם קודם הוא להיות שליח ציבור ולומר קדיש על פני שאר אבלים.

ג) **הסכמה על ספרים** האם ראוי להקדים את הסכמת הכהן לפני שאר ההסכמות.

ד) **טרומפ** וכדו' - האם ראוי להקדים ליקח כהן בטרמפ קודם לשאר ישראלים.

ה) **בצדקה** - מצינו חיוב קדימה לנתנית כהן כמו שיבואר להלן, ויש להסתפק אי גם בועדות צדקה ובגאי צדקה ראוי להם להקדים כהנים, ועד כמה.

ו) **ארבעת המינים** - יש לדון כ"ל אי איכא דין קדימה לכהן בארבעת המינים של ציבור וחייד.

ז) **קבלה לת"ז ומוסדות חינוך** - לאחרונה ישנה תופעה במקומות הבנוים על דעת קהל, שמטילים גורל בן הנרשמים כשאנים יכולים לקבל את כולם, ויש לדון אי בכה"ג יש להקדים נרשם כהן על פני שאר הנרשמים.

ח) **המתנה בתור** - יש לדון גמי בכה"ג אי יש להקדים הכהן שתורו מאוחר.

ט) **מוהל** או נותן שירות - אי צריך בכה"ג לילך קודם לבית הכהן, ולהקדימו בנתינת שירות.

י) **התקפת נכונים** - המקבל עובדים לעבודה אי ראוי להקדים כהנים לשאר ישראל. וכהנה מקרים רבים. וכל נדונים אלו קשורים גם ללוי לפי מה פסקם המ"ב דיש להחמיר בלוי בכבה.

ונקדים בראשית הדברים דברי הראשונים בזה, הנה רש"י בגיטין (נט): ד"ה (וקדשתו) כתב ור"ל, לפתוח ראשון בכל דבר כבוד בן בתורה בן בישיבה הוא דבר בראש, ולבקר ראשון בסעודה, ולטול מנה יפה בראש אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר, לאחר שיחלוקו בשוה אומר לו בורר וטול איהו שתצא. ומבואר בדבריו דין וקדשתו נאמר בכל דבר. מאידך, ה"ה"ס שם פירש דאם דאי צדק דין וקדשתו בליטול מנה יפה ראשון, היינו ליטול מעשר עני או צדקה, אבל במידי דשותפות לא וכדאמרין בפסחים (ג.) הדנותן עני בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם.

ומבאר דחלקיו הראשונים אי איכא דין וקדשתו במידי דשותפות.

והנה בשו"ת מרשד"ם (י"ד סי' רל"ט) נקט דמדין וקדשתו יש לכבד את הכהן למול - [הו"מ שאין מומחה יותר ממנו]. ועפ"י צ"ח ראה לומר בשו"ת חלקת יעקב (א"ח סי' כ"ה) דאף לענין ש"ץ ואמירת הקדיש יש לכבד את הכהן ושאב מאחורי האבלי.

אולם כתב לחלק בין מילה לאבל, דענין אמירת הקדיש הוא דין ששייך לכל האבלים שללל המתפללים בבהכ"ס יש את הוכות לומר את הקדיש, ובמידי דשותפות ליכא דין וקדשתו [וכשיטת התוס']. אבל לכבד כהן למול דאי אדיכא חיוב לו וקדשתו מאחר שאי"ז מידי דשותפות. ונמצינו למדים בדבריו דכל דבר שזוה מנהג העולם הרי הוא מוגדר כשותפות. ולפ"י נראה דאף לענין הקדמת כהן בהמתנה לתור ליכא דין וקדשתו, דמאור שהמנהג להקדים בתור את המוקדם יותר נמצא שהמוקדם בתור זכה בזכות להיות קודם המאוחר, ושבו אין לו **לוחות** מזכותו ליתן לכהן שבא מאוחר - [וסכרא זו תועיל אף לסוברים דגם במידי דשותפות איכא דין וקדשתו, דה"מ במקום ששניהם שוים משא"כ הכא, ולסוברים דבמידי דשותפות ליכא דין וקדשתו, בלא"ה אין לו לכבד את הכהן ושאב מאחורי דומיא דאבל].

אכן בספר רץ כצבי, הביא סברא דליכא דין וקדשתו באבל, ומשום שהבאיא הממנהה למנות את הש"ץ ואת האומר קדיש את **עצמם** [וכבר זה ואין לו בעלות בשביל שחיובם למנות את הכהן מדין וקדשתו, ולדבר שכיבד את הישראל שוב אין לישראל **לוחות** מזכותו לכהן וק"ל] והיא סברא נכונה. [אלא שמ"מ יהיה לישראל האבל לוחות מזכותו לכהן]. ולפ"י יש לדון אי בועדות הממונות לחלק את צדקת הציבור לעניים. יש להם דין וקדשתו, דס"רס אין הכסף שלהם ואינם בעלים בשביל שחיובו בחיוב של וקדשתו, ומאיך י"ל שהנותנים נותנים ע"ד שהכסף יתן באופן המהודר ביותר שהם [הנותנים] עצמם היו צריכים ליתן וצ"ע.

עוד יש לדון אי באבל אדיכא חיוב וקדשתו, ומשום דדין וקדשתו נאמר רק באופן שהכהן והישראל שוים, ואי"כ באבל האומר קדיש על אביו, ומהיובי בזאת מחיוב של כיבוד אב, שוב אין לו להקדים את הכהן, דכלפיו אביו קודם לאחר, וכיורת י' לומר דמאחר שהקדיש היא זכות לאביו שוב אין בכוח הבן למחול על זכות אביו מכח מצות וקדשתו המוטלת עליו, שהרי רק בדברים הנוגעים לכזויות הבן, מוטל עליו לוחות מזכותו מחמת החיוב וקדשתו המוטל עליו, משא"כ בקדיש של אביו שזוה מזכויות אביו, והיא סברא חדשה וצ"ע.

ולמהבואר נמצא דבארבעת המינים של יחיד יש לו חיוב להקדים וליתן לכהן מקודם לאחרים, וזכר מינים ש ציבור תליא במחלוקת אי במידי דשותפות איכא דין וקדשתו.

והנה בספר הג"ל הובא בשם הרי"ד סולבצ'יק, דחיוב וקדשתו אינו חיוב ליתן קודם לכהן אלא חיוב להגדילו ולרוממו בהמשך וכלשון הרמב"ם. ולפ"י יש לדון בטרעמדי' אי נהג נרשאה כהן המבקש לעצור טרעמפ, ובמקום אחר ישנו ישראל הממתין לזה, ואינם עומדים יחד. ד"ל דכיון שאין הישראל נמצאים יחד, ל"ש בכה"ג שבידיל את הכהן מהישראל, או ד"ל דמיחס לנהג יש חיוב להבדיל ולרומם את הכהן קודם הישראל ואי"כ מסתבר דאף בכה"ג ישנו דין של וקדשתו אף שאינם יחד ול"ש בהם הבדלה מציאותית.

ולאור האמור נראה דגם בקבלת תלמידים [שאין עדיפות אמיתית בין אחד לשנן] שיש להעדיף את הכהן והלוי קודם שאר הנרשמים, וכן בנתינת עבודה לפוס ריהטא יש להעדיף את הכהן מדין וקדשתו, ובהסכמות על ספרים דכפי מנהג העולם דסדד כתיבתם הוא כסדר חשיבותם לפוס ריהטא במקום שנים הניגונים ת"ח שוים איכא דין וקדשתו. ויש לפלפל בזה ממכמה פנים ובכל מקרה לגופו. וקיצרתי במקום שיש להאריך דלעורר באתי, וד' ינתנו על דבר אמת.

דן לוי - רוממה

אי בעינו עשרה בברכת כהנים משום שהוא דבר שבקדושה או משום

דבעינו עשרה מתברכים והנפק"מ בזה

במשנ"ב (סי' קכ"ח סק"ג) כתב דהטעם שהכהנים נמנין עשרה לפי שהם גם בכלל ברכה, וצ"ע דכיון דאף דבעי עשרה משום דבר שבקדושה וכמשכ"כ בביאוה"ל מתחילה בפשטות אי"כ סגי שנמצאים עשרה בביהכ"ס ואף שלא יתברכו כולם, ואי נימא דנקטי' לעיקר כהר"י דאינו אלא משום דמקרא דעת תברכו את בני' משמע דעשרה מתברכים יחד אי"כ יקשה מסק"כ שהביא מהמפ"ג דמסתפק אם יש מצטרף ואילו לטעם הר"ן ודאי לא מצטרף שהרי אינו מתברך מפני שאינו רוצה בכך, ואפילו אי נימא דאנוס הוא ומתברך מ"מ לא הר"ל למשנ"ב למיכלל דין זה שוה דינו לכל שאר דבר שבקדושה שהרי יש נפק"מ בין הדברים וכגון באופן שהטרו"ם למנין כהם שכבר התפללו והתברכו ועתה נוסקים

אלא דהנה המג"א סי' קכ"ח ס"ק י"א כתב וז"ל "אבל עכשיו שעומדים על הדוכן בשעה שמתחיל ש"ץ צ"ח, פשיטא שע"ל מתחילה מודים" עכ"ל בקיצור, מבואר שבימינו של המג"א נהגו הכהנים לעלות לדוכן עוד לפני צ"ח וברצה כבר עמדו על הדוכן.

וצ"ב מנהג זה הרי קי"ל שכל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה והיאך שרי לעלות לפני העבודה, ואשר נראה בפשטות דהנה בלשון הגמ' מתחילה הלשון הוא כל כהן שאינו עולה בעבודה, ורק בשאלת הגמ' מר' אמי ור' אסי נתחדש דין עקירת רגלים בעבודה וכן הוסיפה שם הגמ' וכדתינ' ר' אושעיא לא שנו אלא שלא עקר רגליו אבל עקר רגליו עולה ע"כ, מבואר שיש דין לעלות בעבודה, או לכל הפחות לעקור רגלים, ומבואר שאינו דין אחד, דא"כ מה שייך לשון "לא שנו אלא שלא עקר רגליו". והנראה דא"כ בכה"ג דמנהג המג"א שעמדו על הדוכן ברצה קיימו את עיקר הדין שצ"ח בברצה".

אלא דלפ"י יש להקשות מה הקשתה הגמ' משליח ציבור היאך נושא את כפיו הרי אינו עולה בעבודה, והרי לפי המתבאר נמצא הכהן במקומו בעבודה ובכך סגי, וכן תגי דמנ' דנד פורתא ק' למה בעי לנד פורתא, אלא דאינו קושיא כלל דהנה המתבר שם סעי' כ' כתב על שליח ציבור שנושא את כפיו וז"ל "ויצעד יעשה יעקור רגליו מעט בעבודה ויאמר עד ולך נאה להדות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים" ע"כ. מבואר שנהוג שאף שליח ציבור אינו נושא כפיו במקומו אלא עוקר לדוכן ומבואר שפיר אי"כ שחיוב לעקור מעט בעבודה, ומועתה בפשטות הנראה מבואר מלשון הגמ' שיש דין לעלות בעבודה ויש דין שעקירת רגלים סגי ומבואר שלעלות בעבודה אינו עקירת רגלים ומבואר מדברי המג"א שבכך שעומד במקומו ברצה ש"ד. ולפ"י שליח ציבור שנושא את כפיו במקומו לא יהא צריך לעקור רגליו וכו'.

שלמה אריוביץ - רוממה

האב לביהכ"ס להתברך ולא היו שם כהנים

אי חשיב אנוס כעם שבשדות

מורן בשו"ע סי' קל"ח סעיף כ"ד כתב עם שאחוריו הכהנים אינם בכלל ברכה, אבל מלפניהם ובצדיהם אפי' מחיצה של ברזל וכו', ולאחוריהם גמי אם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם סרודין במלאכאן ואינם יכולים לבוא הם בכלל ברכה עכ"ל. ומקור הדין של עם שאחוריו הכהנים שאינם בכלל ברכה הוא בגמ' בסוטה ל"ח ע"ב ושם הגמ' מחלקת בין אנוסים ללא אנוסים, וז"א שאננם הם אחורי הכהנים אבל אם הם אנוסים הם בכלל ברכה, ותוס' שם מביא אמורא ב"ה שדוקא שבשדות זה אונס בגלל שזה מחוץ לעיר אבל אם הם בתוך העיר זה לא אונס כי היו צריכים לבוא. והשאלה היא אם אחד בא לביהכ"ס להתפלל וגם להתברך ולא היו כהנים בביהכ"ס האם הוא בכלל ברכה של ביהכ"ס? אחר וכו'נ שהוא ג"כ לאחריו של ביהכ"ס האחר האם זה נקרא אונס כמו עם שבשדות שהם בכלל ברכה או לא?. ולפי דברי התוס' שכתבו שאם הם באותו העיר זה לא אונס לפ"י אלא אם היו כהנים בביהכ"ס לכאורה ג"כ משמע שהיו אונס כיון שם אלא לא היו כהנים בביהכ"ס, וכן בביאור הלכה בד"ה "אם הם אנוסים" מביא שאחוריו הכהנים לאו דווקא בכלל ברכה ואפי' ביתו היה עומד כנגד הכהנים מדאין ברכהו השווה לפניו לבוא ולשמעו" משמע שם אן כושובת בעינו ובא הכהנה תחילה לביהכ"ס בשביל זה והתברר שאין כהנים לכאורה זה נקרא אונס כמו עם שבשדות ויהא בכלל ברכה?

יש להקפיד שהברכה תהא פנים מול פנים

בסעיף י' ובסעיף י"ז מוכח מהשו"ע ומקורו מהגמ' שברכת כהנים יהיו פנים מול פנים הכהנים מול העם, לפ"י יוצא שראש שפיר עבדי כבגון שכאים להתברך שוראליש' אצל אבהים בשעת ברכת כהנים יוצא לפעמים שהבנים הופכים פניהם מהכהנים כדי שיהא יותר נוח לעמוד אצל הישראל שמניח ידיו על ראשם ונמצא מפסדין את עיקר הברכה של הכהנים שאליהם צריך שיהא פנים מול פנים.

בהגדת דש בעירו בבעל מום וכדומה

מורן בסעיף י' כתב בהני מומים שאסור לכהן לישא כפיו משום שעצ"ז מסיחים דעתם מלשמוע הברכה, וכתב ואם דש בעירו ל' יום מותר כיון שאז רגילים בו ולא חידוש בעיניהם לא יסיחו דעתם מלשמוע הברכה, לפ"י צ"ע מה הדין באחד שדר בעירו הרבה זמן וכבר רגילים בו ואח"כ עבר לגור במקום אחר ומידי שבתעים שלוש בא בליקורו אצל הוריו גשרים אשה גריה רח' איתנה ובימי האם הוא נשאר בגדר דש בעירו כיון שעצ"פ רובה ככולם כבר מכירים אותו או לא, ואת"ל שיש אנשים חדשים שהתווספו והם לא מכירים אי"כ תמיד נחשוש לזה ולא יתא מושג של דש בעירו ע"כ שלא חששו אי"כ כאן לכאורה הוא יתא בגדר דש בעירו?

י. מ. א. - רמת בית שמש

היאך דחינן מ"ע דאורייתא של ברכת כהנים מחשש הסחת הדעת או משום גזירה לגזירה וכדו'

שו"ע סי' קכ"ח סעיף ל': מי שיש לו מום בידיו שהם בזהקניות וכו' לא יש כפי מפני שהעם מסתכלים בהם, וה"ה למי שיש לו מומין ברגליו וכו', וכן גוטמא באחד מעניניו. ואם היה דש בעירו הדיינו שהם מכירים ורגילים בו וכו' ישא כפיו, ובמשנ"ב ס"ק ק"א כתב דטעם דמום פוסל בפניו דידו ורגליו הוא מטעם דחישיוין שיסתכלו בו. וכן הביא פוחא לא יש כפי וכו' חולי מעיים ומשמע דאין חיוב מעיקר דין לצאת קודם רצה. ותמיה למה מצינו שום מצוה דאורייתא דגנידות מטעם חשש שמא השומעים יסיחו דעתם, ואטו מי שאינו יכול לקיים מצוה בכוונה וכי ס"ד שייטסלה וביותר דהחשש הכא הוא מצד השומעים ולא חשש על המברך.

ונענין זה יש להקשות לקמן סי' קכ"ט דפסק השו"ע דאין נשיאות כפים במנהג וטעמו הוא גזירה שמא ישתכר, ובמנהח של צום גמי ליכא נשיאות כפים גזירה אטו מנהח רגילה, ואי"כ הוי גזירה לגזירה במקום מצוה דאורייתא והיאך נדחה, והתם גמי לא מצינו שיצא קודם רצה. ומהם הוהם כיון ליישב דלחור דכבר עלה בשחירות אי ליכא מצוה דאורייתא וכמבואר בסי' קכ"ח סעיף כ"ח כהן שנשא כפיו והלך לביהכ"ס אחר ומצא ציבור שלא הגיעו לברכת כהנים יכול לישא כפיו פעם אחת ובמשנ"ב גזירה לא יצא דכבר יצא ד"ח המצוה, ואי"כ אולי מטעם זה גם בברכת גזירה לגזירה לא יעלה לדוכן המנהג בבעל מום הדברים תמוהים וצ"ע.

אי שרי להאריך בניגון אחד באופן העלול לכלבלל הכהנים

שו"ע סי' קכ"ח סעיף כ"א: אין הכהנים רשאים לנגן בברכת כהנים שנים ושולשה ניגונים משום דאיכא למיחש לטריוריף הדעת, ואין לנגן אלא ניגון אחד מתחילה ועד סוף, ובמשנ"ב כתב ע"י טרדתם בהשונות הניגונים לא ידעו איך פסוק או תיבה התחילו, וככת שם בשם הט"ז וכן הוחזינו בכל מקום שנמננים לא נכון שיענו במקום אחד הרבה ניגונים ע"כ. ונפקתאי אי יש מקום מכאן לעורר גמי על חזונים מומחים והמננים בכל מלה באריותות מופלגת דאע"פ דזה ניגון אחד מ"מ דאי עדיי"ז גמי נגרם בלבול לכהנים המתקשים לעקוב אחר פרטי אותו ניגון. וכמכ"ז במקום בו עולים חזונים מעדה שונה שאינם מכירים כלל הניגונים אי יש מקום למעט בניגונים בכה"ג או דכיון דבכל אופן אינם עונים אחר הניגון כלל ממילא אין האריותות מכלבלבם.

יצאת כהן ולוי ליציקת המים באופן שיש בביהכ"ס עשרה עונים בנימונים

בשו"ע סי' קכ"ח סעיף ו': אע"פ שנטלו הכהנים ידיהם שחרית חוזרים ונטולים ידיהם עד הפרק שהוא חיבור היד והזרוע, והלוי יוצק מים על ידיהם וכו' - וזה דלא כשיטת הרמב"ם דס"ל דיש לסמוך על נט"י שחרית. ומש"ה אין מברכים על נטילה זו משום סב"ל. ולכאורה במקום

לדידי ה"ה בלא נ"כ עובר בב"ת עכ"ד. החזי דפשיטא ליה למ"ב דאין הכהן עובר בב"ת איא"כ מקיים כל הד' דברים שהם לעיכובא. ומסתבר דלמ"ד מצ"ח הדבוקה לעיכובא ה"ה כשמוסיף על הברכות צריך להתכוין לשם הברכה. והטעם לכך נראה ע"פ משנ"ת דכיון שאין חתונה מצווה על הדבר אלא אדרבה עובר על כך באיסור ב"ת הילכך צריך שתקנה שורת המצוה בשלימות ככל משפטיהו והלכותיו, דלולי כן חשיב רק חצי מעשה ועל חצי מעשה לא עובר אב"ת.

ומעתה כשם שכהן אינו עובר אב"ת עשאה כהלכותיו ה"ה ישראל אינו עובר בעשה אלא כדינו בקיום כל הפרטים הג"ל כשמוקים המצוה. ולכאור נראה דזהו ג"כ טעמו של הב"ח דאין הור עובר אלא עם נ"כ, וע"פ יישוב הבה"ל את המנהג לבקר ב"כ דסומכים על הב"ח לבקר בלא פריסת כפיים, ומסתבר דלדידי ה"ה דאין הור עובר בשלא נתקיימו שאר הדינים.

ומה שנוזקק המ"ב לישוב הג' דאחר שתקנו רבנן שלא לישא כפים אלא בתפילה שוב מי שאומר הפסוקים הוי כמכוין כפי שלא לקיים המצוה, י"ל דאתי ליישוב המנהג לבקר בכל שבת עם פריסת ידיים וכלשון העיב"ז שידעו מנהגם של ישראל לבקר הילדים בגיל שנת להמשיך עליהם השפעה ומניחים ב' ידיהם על ראשיהם כמו שמצינו בכל המברכים כדרך מרע"ה בעין יפה וכן הכהנים וכן מצינו אצל יעקב אבינו עי"ש, ותמה על אלו שמבכרים רק ביד אחת, [ובשו"ת שאלית יעב"ץ ח"ב סי' קכ"ה כ' שכן נהג אביו הח"ץ] וכן כתב בספר יוסף אומץ (סי' ע). וע"כ שהם סמכו על התי' הנ"ל, או דבעי כל התנאים כבדי לעבור אעשה. וכל שאינו מברך בק"ר או בעמידה שרי לכתחילה, או שסמכו על התי' דכל שנאמר בלא תפילה ל"ל בה, עוד י"ל דאחר שנפסק דאין נ"כ בגילה משום שדומה לשירות במקדש אי"כ כשמבקר בגילה ה"ז כמכוין כפי' שלא לשם מצוה ותו אין לחוש למדי', וכשמברך ביום יש לסמוך על התי' הג"ל [ובמ"ע] החדש מובא שהגר"א לא הסכים למנהג לבקר ב"כ כשמלה חבירו ועי"ש בהערות הגר"מ שטרנבורך בטעמו וצ"ב, וע"ע בתורה תמימה פ' נשא שמהאריך בזה. ויש להעיר לפ"י דהנהג הכהנים לבקר התינוק אחר פדיון הבן, וע"ע באילת השחר עה"ת פ"ר ויחי שעמד ע"ז ושמעתי מב"ש שחושש לזה ואינו מברך בנ"כ, וע"ע בשו"ת נוב"י קמ"א סי' ו' ואכמ"ל].

איסור נשיאת כפיים בזר מדין שומע כעונה

יש לדון אי שייך איסור כל תוסף מדין שומע כעונה, וגמי לענין איסור אותם ולא זרים בישראל ששומע על מפי הכהנים ועמד כנגדם בשותיקה וכיון ליכו לקבל ברכה (כדברי החרדים) וטעה והיה סבור שקבלת הברכה הוא ע"י אמירת כ"ז ומעיל מדין שומע כעונה.

והנה לכאול כל נידון זה תלוי בנידון אחר אי שומע כעונה יוצא בשמיעה או שנחשב כאמירה, ומצינו שחלוקי בזה האחרונים, הבית הלוי (בסוף קר הנוכה) העלה דל"ש שומע כעונה בב"כ משום דיש תנאי שצריך קול רם ודין ק"ל לא שיהא להוציא ע"י שוכ"ע, חזי דס"ל דדין שוכ"ע הוא דין בשמיעה, דאם היה דין אמירה הרי דין שוכ"ע מחשבי אילו אמר בק"ר, ועל דרך השני הלך החזו"א (א"ח סי' כ"ט, וגע"פ סי' י"ט) והוכיח דמה דבעי דוקא כונת משמעי להוציא ושיהי' הקורא מחוייב בדבר מבואר דענין שומע כעונה הוא שמתייחס אלם גם הדיבור של המשמיע ע"י השמיעה ומועיל ע"י התאחדות השומע והמשמיע זה בדבור וזה בשמיעה עי"ש, ומעתה לענינו אליבא דהבה"ל אין מקום לספק כלל דכשם שלא יכול להוציא כהן חבירו בשמיעתו כ"ש שלא יכול להוציא זר בברכתו, ואין לחלק בין ישראל לכהן דבהכח ק"ר הוא לעיכובא משא"כ בישראל, דודא דכבר נתבאר במ"ב דכ"ז בזהים בעי' ל' התנאים בכדי לעבור אבל תוסף, ועוד דאחר שתנחדש שצריך ק"ד שוב לא שייך בנ"כ דין שוכ"ע אף לישראל ודו"ק.

ומיהו לחזו"א יל"ד בכהן שרצה להוציא כהן חבירו מדין שוכ"ע ואמר שמכיון להוציא ע"י ד' נשיצרה לצאת בברכתו ושומע ישראל חושב ג"כ לצאת בברכתו דתו יש לנו כונת משמעי להוציא וכונת שומע לצאת, האם בכה"ג יעבור הור בב"ת, ולכאור בכה"ג שייך טפי שיעבור הור בעשה לא שיש כאן כל התנאים דפריעה בהם מדין שוכ"ע (מיהו יל"ד לענין נשיאת כפיו ועל מעשה המסירה היא שייך שוכ"ע ואי"כ אליבא דהב"ח לא יעבור, וכל הספק למ"ד מצ"כ, ומיהו למ"ד מצות אצ"כ מסתבר דלא יוצא יד"ח מדין שוכ"ע אף מבלי להתכוין כמבואר בתוד"ה לא ברכות יב. ובתלמידיו רידן שם עי"ש].

ושמא יש לחדות עפ"ד החזו"א גופי' דדין שוכ"ע שייך רק היכן שיש חיוב על השומע לצאת ועי"י התאחדות השומע והמשמיע יוצא השומע יד"ח ע"י שמתייחס הדיבור למצות השומע, אבל כשיש איסור על השומע אפשר דאכתי' לא"י שומע כעונה.

עוד יש לחדות ע"י שיש מ"ש' בעמק ברכה (סי' ה) להוכיח בכה"ל ממה שהוכיח דדין ק"ר אינו תנאי בדיבור אלא הוא מעיקר הדין שיהי' כל הקהל שומעים דבורו ומעתה כיון שאין אף א' שומע את דיבורו של השומע לא שייך לחוש שעובר על מצוה אולם ולא זרים, ומיהו לפי מה שהעלה שם בישוב דעת הרמב"ם דיש איסור בל תוסף כבהן אף כשמבקר בלחש משום שדין ק"ר הוא רק לכתחילה ולא לעיכובא אי"כ שוב הדק"ל דא"כ אף בישראל יעבור בעמק מדין שוכ"ע, וגם זה יש לדחות דשאני כהנים ששומעו דביהכ"נ שכולה כהנים כולם עולין לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות אף שאין אחד שומע להם, משא"כ בישראל אין דין כזה, ועוד למפשט"ת דבשביל איסור ב"ת צריך לקיים כל פרטי ותנאי המצוה תו לק"מ ודו"ק ואכמ"ל.

איסור בל תוסף כהנים

הבה"ל (סעיף כ"ד ד"ה ואם) הוכיח מחי' הרשב"א (ריטב"א) סוכה (לא) דדוקא בנ"כ ומסתבר דיה"ה שאר הדינים עובר אב"ת אבל דעת הרמב"ם נראה דאין כן אלא עובר גם כשמברך בלחש עי"ש.

והנה במ"ב (סק"ס) כ' דעכשיו שהמנהג לומר הכהנים בירידתם מן הדוכן יי"ש"ה נמנכון שלא ירדו עוד אחר שיסיים הש"ץ קדיש יעיר"ש. ובעריות"ש (סעי' י"ח) דכהנהנים ששומעו דביהכ"נ שכולה כהנים כולם עולין לדוכן הר צבי (ח"א סי' ס"ה) כ' להמנע מכך משום דיש לחוש לשי' הרמב"ם הג"ל דחשיב שהכהן מוסיף על הברכות יעיר"ש.

ולכאור בפשטות דאע"פ ש דעוריה"ש לא חשש לשי' הרמב"ם, אלא כשאר הראשונים נראה, או נימא דסבר דבהכ"ל אין לחוש אף לשי' הרמב"ם, דדברי הר"מ נאמרו בשעת מעשה כשעומדים על הדוכן לא יוסיפו על הברכות ולא אחר גמר המעשה.

דלא זה פשיטא דאף לר"מ אין הכהן עובר אא"כ הסמיק הברכה לב"כ דלולי לא חשיב הוספה, וכשעונה הכהן כנגד המעשה כבר עבר שיעור גדול מב"כ ותו אין למה לחוש, ושמה ס"ל להר צבי דכיון דהקהל מברכים אותם על הב"כ והכהנים עונים כנגדם הרי כ"ז שייך לנ"כ וע"כ חושב בזה לב"ת ומיהו בלא"ה יש לחוש רק כשעונים בנוסח ברכה כגון ישיב ה' וגו' כמבואר בלשון הרמב"ם ודו"ק.

אברהם שקלאר - ברכפלד

עקירת רגלים של כהן העומד בדוכן

כפי הנראה נהגו העולים שש"ץ כהן שרצה לעלות לדוכן עוקר את רגליו ברצה האר"כ נושא את כפיו במקומו, וכן עשה עומד במקום המועיד לנשיאת כפים, אם הוא נושא כפים הוא עוקר מעט את רגליו ברצה ושם נושא את כפיו.

והנה בפשטות יסוד הדברים הוא מהגמי סוטה ל"ח ע"ב דכל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה, והקשתה הגמ' אינו רוא' ר' אמי ור' אסי, סלקו, ותיצרה הגמ' ר' אמי ור' אסי מעיקרא הוו עקרי כרעיהו, והקשתה הגמ' הרי קי"ל שש"ץ שהשתחויו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשא, והיו בנה לא עקר, ומהי רגמ' אלא דנד פורתא עכת"ד הגמ'. מבואר ששליח ציבור שפא בשאב לשאב את כפיו אינו נושא אצ"כ לו פורתא. ולכאורה מכאן הוא המקור להא דנוהגים העולם כנ"ל.

כלומר, חצי מברכת המזון דהיינו רק ברכה אחת או שתיים ואי"כ לא יד"ח משום דק"ל דברכותיה מעכבות זא"ו. ואי"ז שייך לדין שומע כעונה לחצאין כלל, ואף דביאור מחדש הוא מ"מ כן נראה גמי מדברי מחה"ש שם וכן רמזו השע"ת והבאה"ל שם בצינים את דברי המ"א על סוף דברי השו"ע שם דלכאול ל"ש לשם כלל. ולדבריו אי"ש היטב, ואכמ"ל בזה, ומ"מ במקום קושית החזו"א והבא"ח על רע"א נמצא לדברינו דשם ראייתו, דהא דמנאי דכ"א יברך ברכה אחת הוא רק משום דין שומע כעונה השייך אף בחצי ברכה, ודו"ק.

ואם נניס דברינו א"ש היטב דברי השו"ע כאן, דלשיטתו קאזיל דהא אף בחזרת הש"ץ ברכותיה מעכבות זו את זו, ואי"כ כחדא ברכה חשיבא כמו ברכהמ"ז, וכשם שפסק בסי' קצ"ד דמנאי בברכהמ"ז לחצאין, ה"נ פוסק כאן דמנאי חזרת הש"ץ לחצאין, והמשמ"ב גמי לשיטתו קאזיל וכנ"ל דעדיפא באופן אחר, ונפטר דמיייר כאן גב' ברכות אחרונות דק"י"ל דכחדא חשיבי וכג' ראשונות, ואי"כ אפשר דברא כר"ע מויד דמישר שייך לנידון שומע כעונה לחצאין, ועי' בספר אשי ישראל פ"א הערה כד דהביא מספר "הז השלחן" דלא אמרין דג' ראשונות וג' אחרונות חשיבי כאחד לענין שומע כעונה לחצאין, וראיתו מדברי השו"ע דידן, עיי"ש, ולהמבואר אינה ראייה כלל, ואדברכה, משום דס"ל להשו"ע דאין בזה כלל חסרון כשיטתו בסי' קצ"ד משו"ה פסק גמי כאן דאין בזה חסרון, ויל"ע היטב בכ"ז.

מרדכי ברגר - אלעד

איסור נשיאת כפיים בזר

כ' הרמ"א (סי' קכ"ח ס"א) ואין לור לישא פנים אפי' עם כהנים אחרים, בפ"ב דכתובות (כז:) דזר עובר בעשה וכו' ע

בלימודם ואינם חפצים להתברך שוב דאי משום דבר שבקדושה איכא עשרה ואי משום עשרה מתברכים ליכא, וצ"ע בזה גם למעשה היאך ניעבד.

עוד יל"ע בהאי דינא דהר"ן דבעי שיתברכו עשרה האם היינו דוקא ע"י כהן א או אפילו בכה"ג שכל כהן מברך לחמשה ונסה"כ יש בביהכ"ס עשרה שמתברכים באותה שעה. ולאכואי יש להוכיח ממש"כ הפוסקים כאן דהכהנים בכלל ברכה דכתבי ואני אברכם היינו דנשמה מברכים את ישראל, הקב"ה מברך אותם ש"מ דאף שלא נתברכו עשרה ע"י כהן זה אלא בסה"כ בביהכ"ס יש עשרה שמתברכים סגי דאל"כ מאי מהני שהקב"ה מברך את הכהנים והלא כהן זה אינו מברך לעשרה, דוחק לומר דהאי ואני אברכם היינו שהקב"ה הגורם שברכת הכהנים תחזור גם על עצמם, ושורר במשנ"ב סקפ"ח דאף הכהנים אינם מברכים אלא רק מתפארים שו: בירך ועפי"ז י"ל דה: מברך לישראל ולכהנים יחד וא"כ איכא עשרה המתברכים מפי א'.

הערה בדברי המשנ"ב דכתב דנשאין בביהכ"ס רק פסולים וקרא החזן כהנים אפ"ה לא יעלו

במשנ"ב סק"ב כתב דנשאין בביהכ"ס רק פסולים א"כ כשהחזן קורא כהנים אין כוונתו אלא עליהם ואפילו הכי לא יעלו, וצ"ע מאי טעמא קורא החזן כהנים והלא לא עקרו רגליהם לעלות לדוכן ומאי מהני קריאתו, ואי מיירי ששגג וטעה א"כ אינו נחשב לקריאה כלל, דוחק לומר דמיירי בש"ץ ע"ה שאינו יודע היאך ההלכה, ואין לומר דמיירי לפי מהגהם הנו בסקל"ח דהש"ך אומר או"א בלחש וכהנים בקול בין כשיש כהנים ובין כשאיןם. שהרי בודאי כשאין כהנים הוא אומר או"א מתחילתו בקול וא"כ אין כאן קריאה לכהנים כלל.

תפילת א-ל נא סרב

כתב המג"א (סי' כזו סק"ג) בשם ס' צורו המור (נשא) וז"ל טוב לומר בשעת אמירת ברכת כהנים אל נא קרב תשועת מצפיק [פחדך סר תוציאם ממסגר, פדה סועים פתח סומים ישער מצפים, דלה יוקשים וקבץ נפוצים סמוך יי מפלתנו] הוא שם של כ"ב ע"ל המג"א, ומקור תפילה זו שר"ת שלה הוא שם של כ"ב הוא מס' אורחות חיים לר"א מלנילי בסוף סדר הטבת חלום (קודם הל' שבת) אלא דשם לא כ' לאמרה בשעה שיאמרו ברכת כהנים.

והנה בשעת הקדוש (סוף פרשת נשא) העתיק גם כן זאת מס' צוה"מ הנד' אמנם שיה הלשון ובמקום מה שכתב בצוה"מ כשיאמרו ברכת כהנים יאמר, כתב הש"ה בלשון יחיד כשיאמר ברכת כהנים ועפ"ז כתב אחרייו הלשון פוחבצר זצ"ל בס' דברי חכמים ביורטס סולת בלולה (שם סק"ג) כשיאמר הש"ץ ברכת כהנים והיינו לבאו לאפוקי משעת אמירת הכהנים עצמם שאז יש לכיין בשתיקה, וכן העתיק בס' נוהג כצאן יוסף בסדר תפילת שמונה עשרה (אר' בוב) ואחריהם מנשך הגרי"ח סופר בכף החיים כאן (סקכ"א).

ואנכי לא כן עמדתי כי לענ"ד בדוקא כתב הר"א סבע בצוה"מ הנד',

כשיאמרו ברכת כהנים בלשון רבים דהיינו דוקא שהכהנים מברכים

כי אז שעת הברכה ותתקבל התפילה ביותר ואי משוםם אה דפסק מרן

בס' קבח סו"מ מד' הגמי בסוטה מ' דאין לומר פסוקים בשעה שהכהנים

מברכים משום כלום יש עבד שרבו מברך אותו והוא אינו מסביר לו

פנים אין משם קושיא כלל שהיי בס' קב מבואר להלכה דאומרים רבנו

פי' עולם השייך להטבת החלום דוקא בשעה שהכהנים מברכים וביאר

מרן שם בב"י עפ"י מש"כ המהר"ל (סי' קמח) דכיון שמראה בעצמו כי

תפילה זו שהוא מקבל את הברכת כהנים שפיר נחשב שהוא מאזין

כיון דדוקא ברכת כהנים יש לה כח לתקן החלום הרע ולולא הברכה

אין מקום לתפילה, ומינה נילק' לנידון"ך דכיון שתפילה זו מיוסדת על

פי' שם כל כח אותיותיהם וכן הפסוקים והטמטול של ברכת כהנים

כנד' בזה"ק (נשא קמז ע"א) וזה הזמן המסוגל יותר ע"כ שפיר חשוב

שהוא מאזין.

וכיוצ"ב מצאתי בשו"ת ר' חיים למרנא הגר"ח"פ זצוק"ל (ח"ג סי' כד)

לענין מה קדשה בס' שלמה הגיהא (דף חצר ע"ד) בשם אגרת הרמב"ן

לומר בימי העומר בשעת ברכת כהנים מזמור למנצח בנגינות וגו' (וע'

שבת מוסר פ"א שם) שהביא מס' מנורת המאור לאמרו כל ימות השנה)

וכתב הגר"ח"פ שם דאדרבא דוקא האומרו חשוב יותר שמאזין ומסביר

פנים כיון שתכלית אמירת זו היא המימור הוא עפ"י המבואר במדרש שאנו

מתפללים כמו שאנו שומעים ברכה זו מפי הכהנים כן נזכר שיתחנו

ויברכנו גם כן לעתיד לבא הקב"ה בעצצמו כמו שהבטיחו באומרו ואני

אברכם אנו מתאווה לאותו הטוב בעיניו"ך, ומינה נילק' לנידון"ך.

אמנם דעת הרמ"א (סוס"י קכח) דאין לומר את תפילת רבנו של עולם

בשעה שהכהנים מברכים אלא כשטאמרים בניגון התיבות שבסוף

הפסוקים וה"ה כלאוה דהיינו גם בשעה שהש"ץ אומר התיבות אלא

שא"כ לא יספיק לו התפילה הארוכה, והפ"י אח"י שפיר דהש"ה

והסולת בלולה והנוהג כצאן יוסף הנו' כיון שהם היו מארץ אשכנז על כן

כתבו לומר תפילת אל נא קרב וכי ר' כשיאמר הש"ץ אבל בעל צורר

לומר פ"י שהיה ספרדי על כן כתב כשיאמרו בלשון רבים והיינו הכהנים

דס"ל כמון בב"י דשפיר דמי והכי עדיף.

ורואי לציון שתפילה זו נזכרה ג"כ בסידורים לאמרה קודם התקיעות וכפי

שזכר בפנ"ח (שמע השופר פ"א), אמנם יש שני שינויים שם כי במקום

תיבת ישער תתברך ובמקום תיבת מפתנינו כתוב מופלגים ולאמרה

עשו אלו השינויים במיוחד לר"ה לפי שראוי להזכיר מידת הדין והיינו

וכן אין להזכיר לשון מפלה ביום הדין. משא"כ לשאר ימות השנה הנוסח

הנכון הוא כפי שזכר בצורר המור הנד' מס' אורחות חיים.

אמנם תמיהה מאד מדוע עזבו לאחוזת כל הגאונים הנד' את נוסח

התפילה שג"ה מיוסדת על ר"ת שם אז של כ"ב והיא קדומה יותר

מר' אליעזר מגרמיזא בעל הרוקח, הובא בסוף ספרו פי' לספר יצירה

והעתיקו"ך כי בשמך תלמידי הגנון וגם נזכרה את התפילה בספר הפליאה

או עמי 113 בהוצאת אור הגנון) וכן נזכרה את הפליאה בספר הפליאה

(דף דן ע"ב) והפליאה גם בסידור שערי ציון לרנ"ס שפיירא וזו תוארה:

אנא נורא קדוש תרבה מחילתך, פשענינו סלחה תגלגל מדותיך, פתחי

סליחה פתח טגב ישע מתנחך דרוש יודעי ויעודך נא סמוך יחד מתנוחך.

ועוד מצאתי שם בסידור שערי ציון (תפילות ליום ב') עוד שני תפילות

על זה הסדר ואלו תוארם:

אלק' נשאתי קולי ושמעו בשמים, פתחי סליחה תפתח מהרה, פודה סלח

פשעי שעדני יוצרי מבטן, דרך יושר ואמת נחניי סוטניי יבשוש משערים.

אנא נורא קדוש תעלינו מצר, פשעי סלחה תרחמיני מטובך, פתחי

סליחה פתח סמכני ישע מתנוחך דרוש יודעי ויעודך נורא סמכני ישע

מתנך.

וה"ל בעל הלשם שבו אחלמנה (בהקדמת ספרו התקדמות ושערים

בהגה"ה דף ד' טור ג') ור' כי בהתפילות הנמצא בספר שערי ציון

אשר הם בר"ת השמות המוזכר כאן [פי' שם של כ"ב] הם כולם מתפילת

ר' נחוניא בן הקנה עכ"ל, והנה בענין התפילה האי' כבר כתבנו כי היא

מבעל הרוקח, ואולי כוונתו לשנים האחרות, ולאמרה אחר שמצאנו כן

מן הראוי להיעדפים על התפילה שהזכיר המג"א ועכ"פ מזה וגם מזה

אל תנח ידך.

ולענין כוונת שם של כ"ב בשעת ברכת כהנים וכשאומר התפילה הנד',

הנה בסידורי הארז"ל (ר' אשר ור' שבת) נד' כוונה זו, אמנם בסידורי

הרש"ש לא נזכר מזה ולא ואולי משום שאינו חובה אלא רשות ודבר

טוב ומועיל.

ולענין ניקוד אותיות שם של כ"ב, כיון שהוא יוצא מן התיבות של ברכת

כהנים (ע"ה יחופי אלפא ביתוח כנודע) אי"כ יש לו את הניקוד של

האותיות שמהם הוא מתחלף ואל כן מן אלו תיבות מתחלף לו השם.

ומצאתי בזה ג' שיטות, הראשונה נד' ברבינו בחיי (נשא ס"פ ו') שהוא מן

ה' תיבות ראשונות השני השני היא דעת הגר"א ביהל אור לזוה"ק

(נשא קמז ע"א) שכתב שיטת מן תיבות בירכך וישקם יא יותנך ישא,

על שני השיטות קשה לי מד' הזוה"ק (שם) שכתב שהשם יוצא מן ג'

קראי וג' שמרן, וענ"ך נר' עיקר כהשיטה השלישית הקדומה ביותר והיא דעת תלמידי הרמב"ן בס' שושן סודות (שם) שכתב שיוצא מן ב' תיבות ראשונות שבכל פסוק, ואע"ג שיש בהם עשרים ושלש אותיות כבר תירץ שם שהנוהג הוא עבור מקורם א"ס ב"ה הנושא אותם ע"ש ואין ל' עסק בנסתרות.

אלהיו סאל - קרית ספר

העומד באמצע תפלת י"ח אי עליו לשתוק ולשמוע ברכת הכהנים

בסימן קכ"ח סעיף כ"ו פסקו הטור והשו"ע "בשעה שמברכים אין לומר שום פסוק אלא ישתוק", ומקורו בגמי סוטה מ' ע"א כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין, ולפי זה באנו לדון מה דינו של מי שעומד בתפלה והגיע אליה ברכת כהנים, קראתה האזין או שמא מכיון שפסק בשו"ע לברך" שאין להפסיק הרוח קאי על כך שטרוד בתפלתו, וד"ז שנוי במחלוקת, עיווין בשו"ת תשובות והנהוגות ח"ג סי' כ"ב, וימא נמי שאין ברכת הכהן קאי על הטרוד בתפלתו. ועוד יותר יש מקום לדון ע"פ מה שפסק המחבר (סעיף כ"ב) שהעם שבשדות כיון שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבוא הם בכלל הברכה, ולפ"ז מי שהוא נמצא בביהכ"ס רק שהוא טרוד בתפלתו, יל"ע האם הוא גם בכלל עם שבשדות שמחמת אונסם נכללים בכלל הברכה, כיון שהם עומדים לפני המלך ואסור להם להפסיק, או דילמא כיון שהם שומעים את הברכה ואינם פוסקים גרע, דלא תהוי אונס, כיון שיכולים הם להאזין בשותיקה.

הנה לפני שנבאר גופא דשאלתין נבוא ונשולו הא דאפש"ל ע"פ מש"כ במשנ"ב ס"ק ק"ו דכהן המתפלל י"ח אם אין שם כהן אחר בביהכ"ס צריך להפסיק ולעלות לדוכן כדי שלא תתבטל הנשיאות כפים, דהתם מיירי במצוא דאורייתא שמוטלת עליו לעשות, והרי תפלה אינה אלא דרבנן, שהרי חובת עליית הכהנים לדוכן בשעת התפלה, אע"פ שהעיקר את תקנתה אינה אלא מדברנן בשעת תפלה (מבואר בביאוה"ל סעיף ב' ד"ה דור), מ"מ השתא דתיקנה בתפלה הרי יש מצוה דאורייתא של נשיאות כפים בתפלה, שחז"ל רק קבעו זמן המצוה, ואכן גרד מצוה זו היא עדיין דאורייתא, ומשא"כ חובת הישראל להאזין לנשיאות כפים, אפילו לדעת החרדים המובא בב"ח ובביאוה"ל ריש סי' זה, שישאל העומדים וכי הם נמי בכלל המצוה, מ"מ אין המצוה מוטלת עליהם, כמו שמוטלת על הכהנים לברך, ואדרבא אי לא קאי ברכה זו עליהו, לא אסור להם לשתוק ולהאזין לברכה כשהם באמצע התפלה בהיותם עומדים לפני המלך.

ונראה להביא ראיה לזה מהא דקאמר בריש סימן זה אין נשיאות כפים בכוונת מעשרה, ועיקר הטעם שהביא בביאוה"ל משום דהוא דבר שבקדושה, ובר"ן דאל"ס דמיקרי דבר שבקדושה קודש קדוש קדושה וברכו יליף לעשרה בגז"ש מהא דכתבי ונקדשתו בתוך בני ישראל. והרי נפסק להלכה.

וזינו לדינא לפי עמנו של טעמו של הביאוה"ל שגם אם אין חיוב לשמוע ברכת כהנים על מי שעדיין באמצע י"ח, ואעפ"י חיובים לשתוק באמצע התפלה, בשעה שהכהנים מברכים, וכמו כל דבר שבקדושה.

ברם נראה דל"ל ע"פ הא דאיכא להסתפק בדין שמיעת הישראל לברכת כהנים, האם כן ישראל מחוייב לשמוע הברכה שמברכים את העם או שהם בעצמם מחוייבים להתברך מפייהם ולענות אמן בשם כל הקהל או לשם קבלת הברכה האישית שלו, ולזה כבר מדוייק הלשון שבמשנ"ב לגבי היכא דאין שם כהן אחר, שכתב המשנ"ב שחייבים להפסיק מן התפלה רק היכא דאל"כ יתבטל ברכת כהנים מעע הציבור. נמצא נ"מ בזמיתות השנישאל, שלברכות האישית אין לו דין שמיניה באמצע תפלת י"ח. ומכיון שהפרי"ח כתב דאסור לקרות שמות' באמצע ברכת כהנים, והוכיח זאת מהא דחייב לשתוק בשעה שהכהנים מברכים את העם, דכלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין, אפילו למד' דמות' לקרות הפרשה שמות' בשעה שהש"ץ קורא הפרשה בס"ת, ולפ"י לאיליא אי הא דמברכים הכהנים קאי על מי שהוא עדיין באמצע תפלתו, ויש לעיין.

יוסף זאהן - רוממה

בענין נשיאות כפים במנחה של תענית

בשו"ע מבואר שבתענית שאין בה נעילה כיון שמתפללים סמוך לשקיעה נו"כ, דין כלא מילחף במנחה של הל' השנה, וצ"ע אם כך הדין הוא לעולם שבתענית נו"כ וא"כ אף במנחה גדולה, שכן היא תקנת חז"ל או דילמא רק המתפלל סמוך לשקיעת החמה נו"כ.

ובגמ' יש מקום לדקדק שהכל תלוי בזמן שמתפלל, דאמרינן בגמ' דהלכתא כר' יוסי דקאמר דרך שחרית ומוסף ונעילה נו"כ אך במנחה אף של תענית אין נו"כ. ומסקנינן בגמ' דהיאדנא ק"ו דפרש"י כפיהיו סמוך לשקיעת החמה ליכא למיחש לאיחולפי ופרשי כפיהיו, ומשמע שאין זה דין קבוע אלא תלוי במנחה, ומה שאמר ר"י דאין נו"כ במנחה הרי זה משום שבזמנה התפלל מנחה מוקדם, וא"כ אם הוא מתפלל מנחה מוקדם דינו כבזמן ר' יוסי שלא ישא כפיו.

ויש להוסיף ולדקדק כן מהשו"ע שאמר את הטעם דכיון דמתפללים סמוך לחשיכה לא אתי לאחולפי, ובד"כ אין השו"ע כותב את טעם הדין ומשמע דאתא למימר שכלל בזה, ואי איכא למיחש לאחולפי אין נו"כ.

ובינותי בספרים וראיתי שכבר עמדו בכך גדולים, דהחזו"א (סי' כ') התספק בזה, והסתפק באופנים נוספים האם הולכים אחר הטעם של איחולפי או שהדבר נקבע בתקנה שבתענית לעולם נו"כ במנחה, והסיק וז"ל וכוין שאם עלה לא רדו אין כאן רק ספק אם יש בזה משום גזית חכמים שלא יעלה אפשר דבספק יעלה וצ"ע, ומשמע קצת דלמעשה ראוי לעלות, וכן משמע קצת בשעה"צ ס"ק ה' דכתב דאם מתענים עד חצות אין לומר או"א משום שהרבה אין מתענים, ולא אמר משום שמתפללים מנחה גדולה וא"כ בלא הכי אין נו"כ ומשמע דהשתא בזמנינו אף במנחה גדולה יש לישא כפים.

אמנם ראיתי בשו"ת שבט הלין (ח"ח סי' כ"ג) שעמד ג"כ בזה ונקט דאין לישא כפים במנחה גדולה, וככתב שכן היא ג"כ דעת החזו"א להלכה. (אמנם צ"ע בדפשוטיו על משטעין כן בדברי).

שורר בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' ה') שהאריך והרחיב טובא בנידון זה, ונקט בפשיטות שדין זה נוהג רק באופן שנו"כ סמוך לחשיכה אף במנחה גדולה אין לישא כפים כלל, וביאר שענין זה אינו תלוי בשעת התפלה, אלא העיקר שהנשיאות כפים תהיה סמוך לחשיכה, והעלה שיתקבל הדין הוא רק חצי שעה סמוך לחשיכה, וקודם לכן אין ראוי לישא כפים, אך מי שנושא כפים מפלג המנחה או על על מי לסמוך אין למחות בו. (אמנם בחזו"א משמע שנקט שמתפלג המנחה מתכלה נו"כ). וכן כתב בקצרה בספרו בן איש חי פרשת תצוה, וע"ע בכה"ח מש"כ בזה.

משה ששון - גאולה

אי צריך לצאת חוץ לביהכ"ס או סגי במראה שאינו יכול לעלות לדוכן
יש לעיין בהן שהוא חלש האם צריך לצאת מבית הכנסת או מספיק שיעמוד אחרי העמוד.

והנה דייקנה איתא בירושלמי בברכות פרק ה' הל' ד' אר דבר פזי כד הוה תשיש הוה חזיק רישיה וקאי ליה אחורי עמודא ר' אלעזר נפיק ליה לברא, הפני משה מסביר בד"ה כד הוה תשיש ולא היה יכול לישא כפיו הוה חזיק רישיה קשרו בחוזק למען ידאו שמחמת תשות כח אינה הולך לנשיאות כפים והיה עומד אחרי העמוד בבית הכנסת אבל ר' אלעזר הוה נוגה שיצא חוץ מביהכ"ס כשלא היה יכול לישא את כפיו, א"כ מוכח מדברי הפני משה של חולקים והגמ' באה לומר איך כל אחד היה נוהג. והכי מוכח במראה הסמ"א שחובא בב"י, אבל הרי"ה לא גירסא אחרת בירושלמי שגסר ר' אדא בר פזי דא בר תש ולא חזיק רישיה הוה קאי לה אחורי עמודא ר' אלעזר הוה נפיק לברא נמצינו למדים לפי הגירסא של בב"י ר' אדא היה רק עומד מאחורי העמוד אבל לא היה קושר ראשו נמצא בל"י שהם חולקים, שהרי ודאי המעשה של ר' אלעזר יותר עדיף טפי מלמעשה של ר' אדא, אבל לגירסת הירושלמי המעשה של שניהם שוים, ולכן לא פליגי כמו שהסביר הפני משה ולפ"י מוכן שפיר מדוע

מרן השמיט שכהן שנמצא לאחורי העמוד אינו עובר שס"ל שאינו מועיל רק ביצא לחוץ לבית כנסת.

יוסף חיים יונה - תל ציון

אי טעם הסחת הדעת לכהנים בברכתם הוא משום דחשיבי כעומדים בתפלה

כתב השו"ע בסימן קכ"ח סעיף כ"ג בשעה שהכהנים מברכים העם לא יביטו ולא יסירו דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפלה, והעם יכוונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם עכ"ל. ובמשנ"ב הביא על מה דכתב השו"ע כמו שעומד בתפלה מהלבוש שהרי מתפללין שהשו"ת יברך את ישראל עכ"ל, מבואר דאיכא לברכת כהנים דין של תפלה, וכן מדוייק ברמב"ם בפ"ב מ"כ ה"ז וז"ל, כשיהו הכהנים מברכים את העם לא יביטו בעם ולא יסירו דעתן אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ כעומד בתפלה, ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שיהן מברכין את העם כדי שלא יסירו דעתם וכו', הרי שחילק בלשונו בין הכהנים לבין ישראל שאכהנים כתב "כעומד בתפלה" ואילו בישראל כתב הטעם מפני ריחם הדעת [בשו"ע רק כתב כעומד בתפלה בכהנים ולא כתב בישראל מה הטעם].

אמנם בכ"מ שם מבואר דכהנים וישראל הוו טעמי שלא יסירו דעת וצ"ע, וגמ"ע פ"יז דשייך דיני תפלה שלא יהא טרוד וכוונה דומיא דתתפלה, ובעיקר הדבר באמת יש מחלוקת בזה דהמ"א הביא בסקנ"ה מר"י דדוקא באופן שהגיעו לשכרותו של לוט אז נפסל מנשיאות כפים בשאר משקין ובלא"ה לא נפסל מנשיאות כפים אלא ברביעית יין שאז פסול לעבודה ועבודה איתקוש לשירות, אבל המשנ"ב הביא בס"ק קמ"א דהרבה אחרונים פלגי על המ"א וס"ל דה"ה דכל משקין כל שאינו יכול לדבר לפני המלך אסור בנשיאות כפים, ועיווין במ"א דכתב להדיא דלא דמי לתפלה דרך מדין ההקט שאמר משא"כ האחרונים דפלגי עליו ס"ל דגם מדין תפלה נשיאות כפים משה"ה גם בשאר משקין כל שלא יכול לדבר לפני המלך לא נושא כפיו דומיא דתפלה שלא מתפלל כשאינו יכול לדבר לפני המלך, ויתכן לבאר עפ"יז דהנה בתוס' בסנהדרין דף ל"ה ע"ב ביארו דכהן שהרג את הנפש פסול לנשיאות כפים אע"ג דכשר לעבודה ובגמ' בברכות דף ל"ב ע"ב איתא וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר למא לי רוב זבחיםם וכתבי ובפרש"ם כפיהם, א"ר יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ידכם ידמי מלאו וכו', וילפ"ה א"ר הקשר בין שני המימרות, ולמשנ"י יתכן דהרי נשיאות כפים דין תפלה איתא בה ר"א אמר שגדולה תפלה יותר מן הקרבנות וכא ר"י ואמר ג"כ שגדולה תפלה דהיינו נשיאות כפים שהיא תפלה שהרי כהן שהרג את הנפש לא נושא את כפיו ואילו לעבודה כהן שהרג את הנפש שטר, אמנם בעיקר דבר הרגמ' שם בפשטות הקשר בין המימרות מפני שזוהו אותו פסוק מדברי.

אברהם מרדכי וינפלד - תל ציון

ש"ץ שמקומו קבוע בכותל המזרח ונמצא שעומד אחרי הכהנים, וכן מי שמאריך בתפלתו אי דינם כעם שבשדות

סי' קכ"ח סעיף כ"ד בדין ע"ש שאחרי הכהנים דאינם בכלל ברכה, נסתפקתי בש"ץ האומר הקבוע בכותל המזרח ליד או"ה' ונמצא שהוא אחרי הכהנים, וכיון שהוא באמצע שמו"ע אינו יכול לבוא לפניהם האם יקרא אנוס, או שצריך קודם שמו"ע לילך מטט לאחוריו שיהיה כנגד הכהנים, וכן יש להסתפק בכל אדם שהתחיל בלחש עם הציבור ודדכו להאריך בתפלה.

והנה בש"ץ יש לדון מצד אחד שיהא חמור מיחיד דזה בריר ליה שלא יזוז ממקומו משא"כ ביחיד יתכן שגימור קודם ברכת כהנים, ולעומת זה יש מקום בל"ה להקל יותר מיחיד עפ"י הב"ח שזה דאנשים שמקומם הקבוע הוא אחרי הכהנים חשיבי אנוסים וש"ץ שזה מקומו הקבוע וכן מיחיד אם אין זה מקומו הקבוע, ויש לפשוט עפ"י הביאור הלכה בסי' ק"ט דנסתפק שם באדם שמדריך שבעו להאריך בתפלה ולא יגמור קודם שיגיע השו"ץ לקדושה אם מותר להתחיל שמו"ע, ושם נשאר בצ"ע דשם הוא מפסיד קדושה משא"כ בנידון דין אי מפסיד כלום דאם נכריע שהוא אנוס, הוא בכלל ברכה וכן מסתברא.

ביאור המובא בירושלמי דרבי אדא בר פזי היה עומד אחורי העמוד ורבי אלעזר היה יוצא לחוץ

סי' קכ"ח סעיף ב' ג, ב"י הביא בירושלמי שרבי אדא בר פזי כשהיה חלש היה עומד אחרי העמוד, ורבי אלעזר היה יוצא לחוץ, וזהו שהפוסקים תפסו את עובדא דרבי אלעזר עיקר, וכן להבין מה הטעם, ועוד יש להבין מה הועיל רבי אדא בר פזי שהיה עומד אחרי העמוד, הרי כשהקורא קורא כהנים והוא נשבע הוא חיובי לנשת.

ונראה ליישב בס"ד דקושיא אחת מתורצת בחברתה, שהרי המרדכי (הובא בב"י) כתב את המנהג שלהם שם שנוטל לכהנים דיום הוא בא להזכיר עיי"ש, א"כ י"ל דבמקומו של רבי אדא בר פזי לא היו קוראים בקול כהנים, אלא היה אחד שהיה עובר ומזכיר לכהנים וכיון שעמד אחרי העמוד לא ראו אותו או שהבינו שאינו יכול לבא נשאו אליו, וכן נקטו הפוסקים שיצא לחוץ דזה לוי מנהגינו שיתקבל בקול כהנים, ודל"כ.

מתניה מנחם רענן - תל ציון

תמיהה אקושי הביאוה"ל על מנהג העולם שנוהגים לברך א' לשני בלשון בירכך

ביאוה"ל בריש הסימן הקשה על מנהג העולם שנוהגים לברך אחד לחברו בן שהוא כהן או אז בעת שמלחה בלשון בירכך וגו',

ביאור האה דחקה אשה נרוא כפים

בשורע" סעי' ל"ה במשנ"ב סק"ק ע"ה, במאי דהביא בשם האחרונים דחקה אשה הרה והפילה נרוא את כפיה, וטעמו דאין חייבין מיתה על עוברין, ולכאורה נראה דאין כוונתו מצד עצם החיוב מיתה, דא"כ לדעת המ"א דמחמין באנסוהו להרוב, ובשעה"א אות צ"ו שנומנע דטעמו משום דכלל לא לחמיר דתו, והתם לא עביד מעשה שא"כ דאביד מיתה מעשה דכלל בקרי דמיתא דמים מלאו, ואי נמינא דחקה אשה הרה נרוא את כפיה משום דלא רביץ עליה חיוב מיתה א"כ מאי שנה אנסוהו הא קי"ל דאפילו אשה הברה ואל עיבור, אם רצח אינו חייב מיתה, ולכאורה ע"כ צ"א טעם המשנ"ב הוא ורק סימן דמאי דאין חייב מיתה משום דכלל הרה את הנפש וממילא אינו בקרי דמיתא דמים מלאו, משא"כ באנוס אע"ה דלא חייב מיתה אבל מיקרי שפיר דהרג את הנפש, וכיון דאביד מעשה הרה ואת כלל הקרי דמיתא דמים מלאו, [וכיון דאתינהי להכי עובד שני לישב את דעת הפ"ה והמהר"ח דס"ל דאנוס ישא את כפיה ובשעה"א ה"ל קשה מדי דאם דפסק ה"ה לקמן לגבי מומר גנוטה כפי באנסוהו, הוא דוקא בדלא עבד מעשה, אבל בעבד מעשה לא מהני אנוס ע"ה] וההקדוק הוא בנדה", ומקור ה"ה בנדה"ה הוא הרמב"ם, וכד נאמר ע"ה הרמב"ם, אלא במומר שעבד ע"ה כלל בדבריו כי באנוס כפי בשגגה, משא"כ לגבי רוצח כתב הר שגגה, א"כ מדיוק לשון הרמב"ם משמע מו

הנהיג בפסק המשפ"ד דיאמר רש"ע בהברת אורחונא

בש"ע ס' ק"ל פסק "ומנא' דחזא חלמא וכו' ניקום בהדי כהני שבעה שעותיים לדוכן וכו'", ובמשפ"ד ס' ק"ל כתב דהוכן לומר דא בשעת צמארינן ביגון התיבות שבסוף הפסוקים כדמבואר ברמ"א לעיל ס"ס ק"ח, והתם באומה' של טעיה ק"ע' כתב היינו שבעה שמארינן ביגון הברת אורחונא על הטיה' אבל לא בעת שאומרים התיבה דיאמר הברת אורחונא ולכוין כמ"ש בסכ"י (ומקורו הוא מהרמ"א). וצ"ע להרמ"א ציין דמקורו הוא מהרמ"ל ומבואר בב"י ס' ק"ל, והמהר"ל ס"ל דלא בעינן להמתין להברת אורחונא ואפילו באמצע התיבה כיון לומר אורחונא ברש"ע עיי"ש, ולאכורה גם המחבר ס' ל' כמהרמ"ל דכל משמע בב"י דנקט כמהרמ"ל, ובש"ע שלו סתם ולא כתב כדמבואר בתרה"ד דצריך להמתין להברת אורחונא, ומדסתם משמע דס"ל דהוא לא לעיכובא וטעמו כדמבואר במהר"ל עצמו משי' אדחת בסוסה נ"י ע"א שיש עבד דמברכו ואתו מכביר לו פנים לא דמאי דחשבי שחשבי דשי פ"א ברי' לו שמראה עצמו דמקבל ברכת כהנים, ומש"ה קא"ל שיתקיים בו אורחונא כהנים ויתקבל חלומה, ומאי דספק המחבר בסכ"י דצריך לשנות ולכוין וידיהו בסתם פסוקים ולא דמי לכל שרצה להתייב חלמו ואין דימה אורחונא ומדסתם הרמ"א בסי' ק"ל משמע נמי דס"ל דא התיבות וביורת מלשונו לעיל ס"ס ק"ח דכתב שמארינן ביגון אילו התיבות

דין דרבנן ולא משום דבר שבקדושה צריך לומר הטעם הדלההני מהמנין
שעשום שההנין ג"כ בכלל ברכה, דהריינו מנוח כתב דההנין מן המנין
כדאמרין (כתובות י') ברת תחנינ בעשרה וחתנינ מן המנין. ושם
ככתובות איתא, דברכת תחנינ בעשרה וחתנינ מן המנין, וברכת אבלין
בעשרה ואין האבלין מן המנין, ושם החילוק הוא, ששום דחתינין אבלין
בכלל הברכה הנין גם מן מצטרפין למנין העשרה, ואבלין שאינן בכלל
המתנחמין אינן מן המנין של עשרה, וחזוין דגם במקום שצריך עשרה
מאדבנן אין מצטרפין לעשרה רק השייכין לענין, ואי"כ לא להפמ"ג דס"ה
דעשרה בברכת תחנינ דאין דין דרבנן אין מצטרפין לעשרה רק מן שהוא
בכלל ברכה, ואין להטעם הדלההני בכלל ברכה ולכן הם מצטרפין.

טעם שהכהנים חוזרים ונוטלים ידיהם
 ו' אע"פ שנטלו הכהנים ידיהם שחרית חוזרים ונוטלים
 ובמשנ"ב ס"ק י"ט מביא הטעם דקרא תיכף לקדושה ברכה

משמע עכ"ל וצ"ב דטעם זה ס"ל לרש"י ובעלי התוס', והב"י שם אחר שהביא דברי הרמב"ם הביא את דברי רש"י ותוס' ויישב קושיותם דכרן לנשיאות כפים תיפיל משום דברי תורה, ומה שהביאו לומר שאעפ"כ יטלו הכהנים ידיהם או משום מ"ש בזוהר להוסיף קדושה, על קדושה וסיים שכן ראוי להגות, וטעם תיכף לנטילה ברכה ענין אחר הוא שהרי מוסיף שם הזוהר שגם הלויים בעי להוסיף קדושה קודם הכהנים ולטעם רש"י א"י שייך, והשו"ע באמת כך העלה שגם הלויים יטלו ידיהם חזיון דמקור דינו הוא מהזוהר ולא משום דברי רש"י (דבזה הכריע כהרמב"ם), ועיין ג"כ בבאר הגולה שציון על דין זה שהוא לפי רש"י, וגם בשתילי יברך וכו' בלי נשיאות כפים, ופמ"ג סובר שיש איסור בכל גווני לזר לברך ברכת כהנים אפילו בלי נשיאות כפים. ולכאורה מחלוקתם זה לא רק בנשיאות כפים אלא בכל התנאים המעכבים בהן, ולשלעת הב"ח זר לא יעבור איסור לברך ברכת כהנים רק אם יברך כמו כן בנשיאות כפים, בעמידה, בקול רם, ולשון הקודש, ומפ"ג סובר שיש איסור בכל גווני בלא תנאים אלו יעבור. וקשה על הפמ"ג שסובר שיש איסור לזר לברך אפילו בלי נשיאות כפים וכו' שהרי כהן שיברך ברכת כהנים בלי נשיאות כפים כתוב לקמן במשנ"ב ס"ק נ' שלא יצא אפילו בדיעבד ואם כך קשה למה ישראל שיברך בלי נשיאות כפים יעבור בעושה הרי כל המצוה רק בנשיאות כפים וצ"ע ואמנם מצינו לכאורה ענין זה בביאור הלכה בסעיף כ"ז שהביא מחלוקת שו"ע הגר"ו והרשב"א והרמב"ם, שדעת שו"ע הגר"ו והרשב"א שאין לכהן איסור להוסיף בברכה רק אם מוסיף בתנאים המעכבים בכהן אבל אם מוסיף בלי נשיאות כפים אין איסור, ודעת הרמב"ם שיש איסור להוסיף אפילו בלי קול רם, וכתב הביאור הלכה והוא הדין שאר דברים המעכבים שיש איסור להוסיף אפילו לא עשה אותם, הרי מצונו בברכה שיש איסור להוסיף אפילו בצורה שאי אפשר לקיים המצוה ענין הפמ"ג שיש איסור לזר אפילו בלי תנאים המעכבים בברכת כהנים וצ"ע.

אליה קרואים - בית וגן

בענין איסור נשיאות כפים בזר

כתוב בסעיף א' שאין לזר לישא כפיו, וכתב המשנ"ב בס"ג ג' דכתיב כה תברכו אתם ולא זרים ולא הבא ממלל עשה עשה, והביא המשנ"ב מחלוקת הב"ח ופמ"ג שדעת הב"ח שאין איסור לזר לברך ברכת כהנים יברך וכו' בלי נשיאות כפים, ופמ"ג סובר שיש איסור בכל גווני לזר לברך ברכת כהנים אפילו בלי נשיאות כפים. ולכאורה מחלוקתם זה לא רק בנשיאות כפים אלא בכל התנאים המעכבים בהן, ולשלעת הב"ח זר לא יעבור איסור לברך ברכת כהנים רק אם יברך כמו כן בנשיאות כפים, בעמידה, בקול רם, ולשון הקודש, ומפ"ג סובר שיש איסור בכל גווני בלא תנאים אלו יעבור. וקשה על הפמ"ג שסובר שיש איסור לזר לברך אפילו בלי נשיאות כפים וכו' שהרי כהן שיברך ברכת כהנים בלי נשיאות כפים כתוב לקמן במשנ"ב ס"ק נ' שלא יצא אפילו בדיעבד ואם כך קשה למה ישראל שיברך בלי נשיאות כפים יעבור בעושה הרי כל המצוה רק בנשיאות כפים וצ"ע ואמנם מצינו לכאורה ענין זה בביאור הלכה בסעיף כ"ז שהביא מחלוקת שו"ע הגר"ו והרשב"א והרמב"ם, שדעת שו"ע הגר"ו והרשב"א שאין לכהן איסור להוסיף בברכה רק אם מוסיף בתנאים המעכבים בכהן אבל אם מוסיף בלי נשיאות כפים אין איסור, ודעת הרמב"ם שיש איסור להוסיף אפילו בלי קול רם, וכתב הביאור הלכה והוא הדין שאר דברים המעכבים שיש איסור להוסיף אפילו לא עשה אותם, הרי מצונו בברכה שיש איסור להוסיף אפילו בצורה שאי אפשר לקיים המצוה ענין הפמ"ג שיש איסור לזר אפילו בלי תנאים המעכבים בברכת כהנים וצ"ע.

אריה וינפלד - רמת שלמה

אי שרי לכהן לישא כפיו קודם ברכות התורה

בשו"ע סי' קנ"ח סעיף כ"ט כתב רמז כהן כהן שלא התפלל עדיין ומצא ציבור מתפללין ונשא כפיו ואין התפלה מעכבתו עכ"ל. ויש לעיין אי עדיין לא בייך הכהן ברכות התורה אי ג"כ רשאי לברך דאור אומר פסוקים בברכות וקי"ל בשו"ע סימן מ"ו סעיף ט' וז"ל מרן לא יקרא פסוקים קודם ברכות התורה אע"פ שאומרים דרך תחנונים, ויש אומרים שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא ברכות תחנונים, ונכון לחוש לסברא ראשונה עכ"ל, וממילא אף הכא אע"פ שאומרים דרך ברכה הא קי"ל סתם ויש הלכה כסתם. אלא נדראה הדיוות והיו מצוה עוברת ומרן כתב נכון לחוש הדיני לשון המורה לכתחילה יזהר בזה, ממילא הכא דאין כוונתו כלל לשם לימוד אלא לקיום המצוה גרידא יש להקל שלא יפסידו הקהל והכהן מצוה רבה זו.

אי שרי לכתחילה לעלות כהן חזן למוסף דשבת וי"ט כיון שכבר קיים מצוות בשחרית

בביאור הלכה ד"ה יותר מנשרה הביא שנשיאות כפים ע"י כהן אחד לדעת כמה מהפוסקים הוא רק מצות עשה מדברנן יעוי"ש. ולפ"י זה תפלת כהן בדבר המצוי בשבתות וי"ט וכדו דאיכא בביהכ"ס ב' כהנים ובשחרית עלו שניהם לדוכן וקי"מו המצוה מדאורייתא כדבעי, ובמוסף מבקשים הציבור מאי מהכניהם לעלות לש"ץ מחמת היותו בקי ורגיל וקולו ערב והוא כבוד השבת ואי"ט מאשר שיעלה א' מהציבור שאינו ידוע נגן ואינו כבוד השבת וכי רה האם שרי למיעבד הכי היותו כהן בשחרית קיימו הכהנים המצוה מדאורייתא ואף הציבור התברכו ושוב אין חובה שתהיה הברכה מדאורייתא. ועיין באור"צ ב' פרק ח' הלכה ט' והוא קצת ראייה לנידון דידן, ועי"ש בהלכה י' במקורות שדעתו שכהן יחיד המבקר מקיים מדאורייתא את המצוה וא"כ חזי לאיצטופי להכא, ואשמח מאד לשמוע חוות דעת הרבנים שליט"א.

שארין לכהן לכסות עצמו בשום בגד משום היסח הדעת

במשנ"ב בסעיף ל"א אמה שכתב מרן שאם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית כתב בס"ק ק"ד וז"ל, ואם אין המנהג כן רק שהוא רוצה לעשות כן מפני המומין של שאסור, ואפילו רוצים כל הכהנים לעשות כמוהו אין שלא יתא: והא ב' שנינו משאר כהנים אפילו הכי אסור דמ"מ יסתכלו בהם מפני ששינו ממנהגם ויסחיו דעתם עכ"ל. ומכאן יש ללמוד דמצוי במנחה של תענית ציבור וכדו דאין לכהן טלית ואינו מוצא בביהכ"ס דאינו רשאי לקחת חליפה וכי"כ ולכסות על ידי ולישא כפיו דזריה דהבד יביא להיסח דעתו שהעם יסתכלו עליה ושהיה המנהג וידאו דבר משונה וגרע טפי מהכא.

שבטענית ציבור במנחה גדולה אם עלה לא ירד

בסימן קכ"ט ס"ב כתב מרן כהן שעבר ועלה לדוכן ביום הכיפורים במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שירות הרי זה נושא את כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכן הוריהו עכ"ל. ונהלא ללמוד מזה שהיו הדין בתענית ציבור אם עלה הכהן במנחה גדולה דמבואר בסעיף א' דאין עולים מ"מ אם עלה לא יוריהו מהאי טעמא דמבואר הכא, ובפרט דדעת החזון איש לכתחילה לעלות במנחה גדולה.

מיכאל כהניאן - נוה יעקב

ביישוב תמימה הב"י בלשון הטור גבי קטן או גדול שלא נתמלא זקנו
הטור בסימן קכ"ח סעיף ל"ד (מ"ו בסעיפי הטור) כתב ששקט או גדול שלא נתמלא זקנו שלא נושאים את כפיהם לבד אלא עם אחרים, ובב"י תמה עליו שלא כתב את חילוק הראשונים וביניהם אביו הרא"ש בין קבוע לאקראי שאז מותר לקטן שהביא ב' שערות אפילו לא נתמלא זקנו לישא כפיו לבד. ובב"י תירץ שמהר"ר דביר כמנהג אשכנז שנושאים כפיהם רק ביו"ט וא"כ גם אם נושא כפיו בכל יו"ט נחשב לאקראי ולכן לא כתב החילוק, והוסיף שלכן תמיד מותר עם כהנים אחרים דהוי אקראי, ובאליה רבה הקשה עליו שלפ"ז מדוע כתב הטור שגדול שלא נתמלא זקנו יאסר לישא כפיו לבדו הרי באקראי מותר, ועוד הקשה על מה שכתב הט"ז שמותר דוקא עם אחרים, הרי באקראי מותר גם לבדו. ומלשונות דברי כתב ליישב: דנהג התוס' במגילה כ"ד ע"א הקשו בשבטתא מקומות, ששם במגילה משמע שקטן שהביא ב' שערות נושא כפיו, ובחולין כ"ד ע"ב כתוב שנושא כפיו דוקא אם נתמלא זקנו, ובסוכה מ"ב ע"א כתוב שאפילו קטן ממש כל שידע לישא כפיו, ומשם נבעו החילוקי דינים שכתבו הראשונים בין אקראי אפילו ובקבוע ולבד.

וכתב הפמ"ג לחרץ באופן אחר: שבלדו קטנו באקראי אסור עד שיתמלא זקנו והיינו הגמ' בחולין, וקטן שהביא ב' שערות מותר דוקא עם אחרים ואז אפילו בקביעות והיינו הגמ' במגילה, וקטן ממש שרי רק עם אחרים ובאקראי והיינו הגמ' בסוכה, ולפ"ז מיישב את דברי הטור שכתב הטור דביר כמנהג אשכנז כפי שכתב הט"ז ולכן בין קטן משמע ובין קטן שהביא ב' שערות ולא נתמלא זקנו מותר רק עם אחרים. שהרי לגבי אקראי דינם שוה.

משה אלגנסי - ביתר עילית

ברוך הוא ובורך שמו בברכת הכהנים

בשיירי נכנסת הגדולה בהשמטות לאורח חיים (סימן קכ"ח) כתב שהגאון רבי זעריה יהושע היה אומר שאין לומר ברוך הוא ובורך שמו כשמוזכרים הכהנים את השם, שאין לומר ברוך הוא ובורך שמו אלא כשמוזכרים את השם אחר שאומר ברוך אתה ה' אבל בהזכרת השם לבד אין לומר כן, וכתב על זה שממה שכתב הטור בשם הרא"ש משמע שאפילו בהזכרת השם שלא בברכה צריך לומר ברוך הוא וברך שמו. הביא ראייה לזה הגאון רבי שלמה בן עזרה מסדר אתה כוננת של עבודת יום הכיפורים שכתשיו שומעים את השם המפורש יצא מפי כהן גדול היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הרי שאף על פי שלא היתה שם ברכה אלא הזכרת הכהן, וכן הוכיח פ"ח סימן קכ"ח סעיף י"ג. אמנם הגאון רבי חיים בן עטר בספר ראשון לציון בחידושיו לברכות (ס"ג ע"א) וכן מרן החיד"א בספר טוב עין סימן י"ח אות מ"א, כתב שאין ראייה מהתם משום שכהן הגדול היה מזכיר שם המפורש. בשו"ת פאת שדך (סימן י"ט) וכן בספר תהלה לדוד (סימן קכ"ח סעי"ג ג') פסקו שאין לענות ברוך הוא ובורך שמו בברכת כהנים, וכן מנהג בני אשכנז. וכן פסק בשו"ת דבר שומאל אבובב אמנם מנהג הספרדים לענות כ"כ כך החיים פלאגי סי' ט"ו אות ע"ו, בן איש חי פר' תצוה אות ט"ו, ובספר מאורי אור (דף קנ"ה ע"ב) כתב דעדיף לענות בלחש כדי שהציבור ישמעו סיום הברכה. וכן מסקנת יחזה דעת חלק ד דף מ"א.

שליח ציבור כהן אם צריך נטילה או לא

מרן הבית יוסף (סי' קכ"ח) כתב שהמנהג בארץ מצרים שאין הכהנים נוטלים ידיהם בשעת נשיאות כפים אלא סומכים על הנטילה שנטלו ידיהם שחרית כדעת הרמב"ם (פס"ז מהל' תפלה ה"ה), אמנם מרן בשו"ע (סי' קכ"ח ס"ו) פסק אע"פ שנטלו הכהנים ידיהם שחרית חזורים ונטולים ידיהם עד הפרק כן, וזהו דעת רש"י ותוס' (סוטה ל"ט ע"א). בשו"ת לב חיים ח"א סי' קכ"ח כתב לדיק מלשון מור השו"ע (סי' קכ"ח סעי' ו') שאם הכהן ש"צ נושא כפיו א"צ ליטול ידיו לנשיאות כפים. ושכן ראה נוהגים לש"צ כהנים שהיו גדולי תורה ולא היו נוטלים ידיהם לנשיאות כפים [היו סומכים על נטילה של שחרית ולא היו מסמיים זנתם].

אולם בשו"ת זרע אמת ח"ג (סי' י"ג) כתב שבהיות שאי אפשר שהש"צ יפסיק באמצע החזרה לנטילת ידים לדיק יותר טוב שיטול ידי הש"צ קודם שיסתכל החזרה שבדאי שכתב לא ישייך היסח הדעת ולמסקנ' פסק בהלכות עולם חלק א', ודנכון לחוש לטוב הזהור ומרן השו"ע ליטול ידים בין תפלת לחש לחזרה, אולם אם יצטרך הכהן לעבור לפני המתפלל בעבור נטילת ידיו או אם יש מינן מצומצם גם והמים הם מחוץ לביהכ"ס אם יצאו הכהנים חוץ לביהכ"ס לא ישאר מינן בביהכ"ס כל כה"ג שב ואל תעשה עדיף, כמו שפסק בשו"ת לב חיים הג"ל וכ"כ (סי' קכ"ח ס"ק ל"ה וס"ק ק"ט).

אם שליח ציבור כהן יחיד ישא כפיו על מקומו או יעלה לדוכן

כתב מרן שו"ע סי' קכ"ח סעיף כ' אם הש"צ כהן ואין שם כהן אלא הוא ובמטעו לו שיחזור לתפלתו יעלה לדוכן וישא כפיו ויברך ברכת כהנים. אבל הגדו"ח ח"א סי' ל"ד כתב שיותר נכון שימנע הכהן במקומו לפני התיבה וישא כפיו, ויחזור כל העם לפניו כדי שיהיו בכלל הברכה, כי אין העליה לדוכן מעכבת כלל. ומובט שלא יפסיק תפלתו לעלות לדוכן, וכ"כ הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים ח"ב סי' ט"ז, וכן כתב בספר נתיבי עם (עמוד ס"ב) דהמנהג בירושלים שאם הכהן ש"צ לא עולה לדוכן אלא נשאר במקומו בתיבה אלא שחולץ מענוליו (ע"י מטפחת) ומבקר ברכת כהנים שכל העם נגד פניו. וכ"כ בשו"ת לשון לימודים (סי' נ"ו) בשם הגאון המובהק רבי משה חיון, שהרי מעשים בכל יום כשמתפללים במקום שאין דין הכהנים עומדים בשוה עם הכהן שם נושאים את כפיהם ויש שם חכמים שלמים רבים ואין פוצה פה ומצפצף ולא הזכירו דוכן אלא למצוה מן המובחר. בשו"ת יביע אומר חלק ט' דף ה"מ כתב אנו גרילים להורות שאם התיבה שעומד עליה הש"צ סמוכה להיכל באופן שאם יש שם כפיו נשאר במקומו גם עשויין וכן למקדש שלא להביט בהם כלל. והבאר היטב נותן בתחילת דבריו טעם המוזכר במס' חגיגה ט"ז ע"א שהמסתכל בכהנים עניין כהות, ובסוף דבריו מביא את דברי המ"א שאפילו אם יעלמה אסור משום כבוד השכינה. בספר תורת המנחה כתב הרב יעקב בן חנונאל גדול ההשגינה היתה שורה בין קשרי אצבעותיהם של הכהנים. מצאנו מושג זה של קשרי אצבעות בסימן תרי"ג סעי' ב' בהלכות איסור רחיצה ביוה"כ דכתב המחבר נוטל אדם ידיו שחרית ומברך על נטילת ידים ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו (ואל כיון להגות ביה"ח, ורק להעביר הרוח הרעה מעל ידיהם), מפורש כאן, בענין רוח רעה שהמקום המינימלי להעברתה היינו קשרי האצבעות, ואימנם מצאנו בספר הזוהר פרשת וישב (מובא בב"י בטור סי' צ') ד"ח וז' דמלתה הכי דלית בר נש בעלמא וז' טעים טעמא דמותא בלילא ורוחא מסאבא שריא עב הווא בופא וכו', מכאן שרוח הטומאה שורה על כל הגוף בלילה, וכן למדנו לעיל בסימן תרי"ג סעי' ב' שבשחרית מספיק ליטול עד קשרי האצבעות, דהיינו שבשחרית הרוח הרעה עוברת את הגוף ונושאת באצבעות מקצה האצבעות ועד קשרי האצבעות, ולכן עד שם מותר ליטול ידים ביוה"כ שחרית.

אם כן כמו שם גם כאן בענין השראת השכינה בין קשרי האצבעות של הכהנים במנחה כפים במקדש, אולי אפשר לדמות במקצת, שהרי בפסוק ויקרא ט' כ"ב וישא אהרן את ידיו ויברכם וידו מעשות החטאת והעולה והשלמים" לומדים שהכהן היה מברך את העם מיד אחרי עשיית הקרבות. מצוה עצומה, בה כיפר על עצמו ועל העם. ודאי שש"י המצוה הזו היה זוכה להשראת אור מקיף כפי שכתוב בפנש החיים (שער א' פרק י"ב) על ידי המצוה "מתעורר המושקף גם עליו אור מקיף מקדושה העליונה, והוא מסייעו לגומרה, ואחר גמרו המצוה, הקדושה והאור מתחלק לשורשי", ואולי כמעמד זה ישנה עת רצון להשראת שכניה בין קשרי אצבעותיו ולברך העם אשר בעקבות כפרתו נהיה כבר כלי קיבול לברכה.

נוחה של אמן

בשו"ע סי' קכ"ח (ט) כתב שייארכו הכהנים בתפלתם יהי רצון מלפניך ה' א' שתהא ברכה זאת שצויתנו לברך את עמו ישראל ברכה שלמה ולא יתא בה שום מכשול מעתה ועד עולם עד שיאמרו הציבור אמן על ברכת ולן זהו הלחיות וכן בס' קכ"ח סעי"א) בתפלת הכהנים ריבון העולמים שלח מנה שגורות עליו וכו' וכן (ה"ט) ואיכתי בתפלה זו ע"י שסיים שליח ציבור שים שלום ושיענו הציבור אמן על שניהם. וגם בסימן ק"ל א' בתפלת של הטבת חלום נאמן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ניקום קמיה כהני בשעה שיעולים לדוכן וינמה הכי רבנו של עולם אני שלן ואתמותי שלן וכו' ויכוין לדסיים גם בהדי כהני דבני ציבורא אמן, וכן שם אומר הרמ"א ובמקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה בשעה שהשליח ציבור אומר שים שלום ויסיים בהדי שליח ציבור שיענו הקהל אמן. אולי אפשר להסיק מכאן שהאמן הנאמר ע"י ציבור הינו בעל כוח עצום ועד כדי כך שגם בקשות שמאמרות בלחש אפילו נשמעיתו ע"י הציבור יתקבלו בזכות האמן הנאמר אחריו"ע ע"י הציבור.

השמחה בנשיאות כפים

במרדכי על מסכת מגילה פרק הקורא עומד כתב וראוי למברך שיהא שרוי בשמחה כמו שמצינו ביצחק אחרי שאכל כתיב וברכך, וכן מצינו שמוחים וטובי לב ותכניו ויברכו את המלך. והרמ"א בסיומן קכ"ח סעי' מ"ד הגה ויש אומרים שהפניו אינו נושא את כפי דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה והמברך ש לו להיות בשמחה, וכן האבלים אינם נושאים כפיהם עקב היותם אסורים בשמחה.

וב"ה מצאנו קשר ישרי בין ברכת כהנים לשמחה, בתורה הק' בחומש ויקרא ט' פסוק כ"ב וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים, רש"י במקום מפרש ויברכם ברכת כהנים יברךך יאר ישא. שפסוק זה מדבר על נשיאות כפים, ואכן לומדים מפסוק זה חלק מדיני נשיאות כפים כגון שהכהנים צריכים לעקור גרליהם ברצה ומי שלא עקר גרליו ברצה שוב לא יעלה לברכת כהנים, וכאן בפסוק הזה מצאנו ב"ה רמז נפלא לענין השמחה, וינתן בן עוזיאל אשר מפרש ופרס אהרן ית ידיו לקבל עמא וברכינון ונחת מן מדבתא בחדווא מן דפסק למעבד חטאתא ויעלתא ובנסת קודשיא. רבי יונתן בן עוזיאל מוסיף מלה שלא כתובה בפסוק ("בחדווא" ואכן ודאי שאהרן הכהן היה שמח ומאושר לאין קץ אחרי שגמר לכפר על עצמו ועל העם ע"י הקרבות, ומאחר שפספסו זה למדים ההיקש בין נשיאות כפים לעבודה, על פי פירוש יונתן בן עוזיאל מקבלים גם כן הנחיצות של השמחה לברכת כהנים.

ישראל אברהם קנטור - רכסים

בטעם שטומטום ואנדרגוינוס לא יעלו לדוכן, ובטעם שעליהם לצאת קודם רצה

בשו"ע סי' קכ"ח ס"א כתב הרמ"א ואין לזר לישא כפיו אפילו עם כהנים אחרים, וכתב הביאור הלכה ד"ה ואין לזר וכו' שמי שהוא טומטום או אנדרגוינוס לא יעלה לדוכן, וז"ל דיצא מביהכ"ס קודם רצה. ולכאורה הטעם שטומטום או אנדרגוינוס לא יעלה משום שהוא ספק אשה, ואשה נחשבת כזר לגבי ברכת כהנים, וגרע מור דבדו עם כהנים אחרים יש דעות דשרי, אבל אשה גם עם כהנים אחרים לא תעלה, מפני כבוד הציבור, וכיון שכן מדוע כתב הביאור הלכה שיצא חוץ לביהכ"ס הרי ודאי שהמקרא אינו מתכין לטומטום ואנדרגוינוס, שהם ספק אשה, ואינם יכולים לעלות לדוכן. ואולי יש חיוב על המקרא לקרות כהנים לכל כהן הנמצא בביהכ"ס, שראוי לעלות מושרה טומטום ואנדרגוינוס שיש צד שהם בר חיובא וכו' יצד שהוא בר חיובא.

בקרוא לו אחר מודים אי חייב לעלות
שו"ע סי' קכ"ח ס"ב כתב כל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים אם אינו עולה לדוכן, אע"פ שביטל מצות עשה אחת, ה"ז כעובר על ג' עשה, ואם היה בביהכ"ס שקורא כהנים וכו', ובמשנ"ב סק"ט בשם הגמ"א כתב דדוקא כשעקר גרליו בעבודה, אבל אם לא עקר גרליו, אינו רשאי לעלות ודכלפניו בס"ח, ואף דחזון קרף כהנים, אז יש שאמר לו בפירוש לעלות אינו עובר בעשה, והא"י הביא בשם תשובת מהר"ם מינץ שנטספק בזה, דאולי באופן זה מחוייב לעלות, ע"כ יש ליהזר שלא להיות בביהכ"ס כדי שלא יבוא להי' זה, ובלאו הכי יש לעשות כן, משום שאמר לו יאמרו עליו שהוא פגום, דמי ידע שלא עקר גרליו בעבודה, וכ"כ הביאור הלכה לקמן ס"ה ד"ה שוב לא יעלה, שמהר"ם מינץ מסתפק באמרו לו אחרי רצה דאפשר דחייב לעלות.

ולכאורה מהשו"ע י"א מבואר דלא כהמג"א שכתב כשהכהנים אינם רוצים לעלות לדוכן אינם צריכים לשהות חוץ מביהכ"ס, אלא בשעה שקורא החזן כהנים, אבל כדי שלא יאמרו שהם פגומים נהגו שלא יכנס לביהכ"ס עד שייגמרו ברכת כהנים, ולפי הגמ"א היה לשו"ע לומר שאינם צריכים לשהות חוץ לביהכ"ס רק כל זמן ברכת רצה, ואח"כ יכולים להשאר בביהכ"ס ואפילו אם הש"צ יקרא כהנים שוב אינו עובר, אלא בהכרח שגם אם אחר מודים יקרא כהנים חייבים לעלות.

ביאור מחלוקת הראשונים אם במנחה של יוה"כ שרי לישא כפים

סי' קכ"ט כתב הטור, שבעל הלכות גדולות כתב דפרסי כהני דיייהו ביום הכיפורים בתפלת המנחה דהוי תכפתלת המנחה של שאר תעניות שהיא סמוכה לשקיעת החמה, הכא נמי כיון דמפרש בה רחמי, ודאי סמוכה לשקיעת החמה, ובאשכנז אין נוהגים כן, וכ"כ רב עמרם, שאין נושאין כפיהם במנחה ביום הכיפורים.

ונראה שמחלוקתם, שהב"ג שרבה"ג סובר כיון שסיום המנחה ביוה"כ"פ הוא פסוק לערב [נשמש שאחרי שמונה עשרה אומרים תחיתנו או סליחות], אע"פ שהברכת כהנים עצמה היא הרבה קודם לערב, נחשב כמו געילה שהואיל והוא סמוך לשקיעה נושאין הכהנים כפיהם, ומי שחולק על הבה"ג סובר שמסתכלים על זמן פרשת כהנים שהיא הרבה קודם השקיעה, וז"ל אסתכלים על סיום תפלת המנחה]. ועי' במשנה ברורה [סק"ה] שמפרש, שגזרו במנחה של תענית [שיש בו נמי געילה] אטו מנחה של שאר ימות השנה, ואז הוא זמן שירות, שהיו מתפללים מנחה במעמד יום, ובגעילה לא גזרו אטו שאר ימים, לפי דליכא תפלת געילה, כ"א בתענית [מגרי].

ואינו מובן, דאפילו היתה תפלת געילה בשאר תפלות, ליכא למיגזר, כיון שמתפללים אותה סמוך לשקיעה, וליכא אז שירות, ואם התמר שכוונת המשנ"ב שליכא געילה בשאר ימים, אינו במעמד יום שמצוי שירות, [אנ"י הו' לנו גזרו נעילה ביוה"כ שאר ימים שים בהם געילה, משרה קאמר המשנ"ב שאין תפלת געילה בשאר תפלות, אבל אם היתה תפלת געילה היה אסורן, א"כ קשה מדוע לא נגזרו בתפלת מנחה בתענית שאין בו געילה, אטו מנחה של שאר ימים הואיל ובמנחה בשאר ימים מצוי בהם שירות.

אליהו כהן - נוה יעקב

אם יכול כהן אחד להוציא חבירו בברכת כהנים מדין שומע כעונה

עיין משנ"ב סימן קכ"ח ס"ק נ"ג שכתב שכהן שאינו יכול להגביה קולו מפני שחזר, לכאורה פשוט שלא יכול לשאת כפיו שהרי מחתני מצות ברכת הגדולה לברך בקול רם עיי"ש, והנה י"ע כשיש שם כהנים אחרים, אם יכול לעלות ומהם ויקבש מאחד מהם שיכוין להוציא יד חובה, אי חשיב ככה"ג כמבקר בעצמו, מדין שומע כעונה. וראה בבית הלוי עה"ת בסוף קונטרס תנוכה נדן בזה וכתב שנראה שלא מחני בזה שומע כעונה, משום שאין שהכהן השומע נחשב כעונה, מ"מ לא ענה בקול רם ולא עדיף רק כהן השומע מאין מדבר בעצמו, אלא כשהוא מברך כמבדב ע"י יצא (לשוננו שם). וכתב החזו"א (או"ח סי' ר"ט אות ג') שאם נימא שדין שומע כעונה היינו שחשיב השומע כמבדב, אתי שפיר דברי בית הלוי, דהא מ"מ לא דיבר הכהן בקול רם.

אולם נראה לא כן, אלא אף דאין השומע חשיב כמבדב, מ"מ יוצא יד"ח, מפני שנתחדש השומע יצא יד"ח ע"י המשמיע, והראיה מקריאת פרשת וצור וקריאת מגילה שמצוותם בקריאה בספר דוקא, ואעפ"כ האחד מוציא את הרבים יד"ח, ואי נימא כשיש הלוי משמיע והש"א כדיבור, א"כ אף שנחשב כמבדב, מ"מ הוא דיבר בע"פ, ולא מתוך הספר, ואמאי יצא יד"ח, אלא דהאי לא כן עיי"ש, ומחלוקתם מנומרת בדבריהם דלהבית הלוי השומע הוא מין ממיני הדיבור, דאי דיבור ע"י שמדבר בעצמו, ושי דיבור שאמנם אינו מדבר בעצמו, אלא שהיה מוסיף ע"י שהוא שומע דיבור חברו. ולפ"י אין המשמיע מוציא את השומע יד"ח, אלא רק גורם שהשומע נעשה כמבדב, ומועתה שהוא מדבר בעצמו, א"כ הוא מוציא את עצמו יד"ח ולפ"י א' מהני שישמע הכהן את חברו, וינעשה עי"ז כמבדב, מ"מ אינו מדבר בקול רם.

אולם החזו"א ס"ל ששומע כעונה פי' שמעשה המצוה שעשה המשמיע מתייחס כולו על כל פרטיו לשומע, דאין הוא נחשב כמבדב ויוצא יד"ח בעצמו, דבאמת הוא אינו כמבדב, אלא עשה את המצוה בעצמו כלל, ואם דמ"מ נתחדש בדין שומע כעונה שש"י השמיעה, חברו מוציא יד"ח המצוה כפי שעשאה המשמיע, ולפ"י גם בברכת כהנים יכול הכהן להוציא יד"ח

את חברו, שהרי קול רם הוא מתנאי המצוה, וע"י שמיעתו הואי המצוה כפי שעשאה המשמיע מתייחסת אליו, ויוצא יד"ח ברכת כהנים בקול רם, וכן נמי גבי פרשת זכור ומקרא מגילה. ועיין בקהילות יעקב פסחים סי' מ"ה סוף אות א' שכתב לחרץ הקושיא של החזו"א מפרשת זכור ומקרא מגילה, דאפשר דמ"מ כיון שהשמיעה היא מן הכתב, לכן לא חשיב ע"פ, עיי"ש, ועיין עוד מיי"ש שם באות ה'.

והנה נראה שבמחלוקת זו בגדר שומע כעונה, כבר נחלקו רש"י ותוס' בסוכה ל"ח ע"ב, שרש"י כתב שם בד"ה הוא אומר וכו' שאם לא סיימו מצות הקדושה י"ח ושו"ץ ואמר קדושה, ישתקו בתפלתו וישמעו ככונה דהרי כן כעונים, וכשיגמרו הקדושה יחזרו לתפלתו (לשוננו). ומבואר דאין השמיעה מין ממיני הדיבור דלהיו כמדבר באמצע תפלת י"ח, ומה שיוצא יד"ח בשמיעתו, ולא מפני שמצות הקדושה שאומר השו"ץ מתייחסת אליו אם שמע, ולפ"י לא צריך נמי השומע אפילו בשתיקה עקביו כפי שנוהגים באמירת קדוש וכו', דלפ"י גם בזה מוציאו השו"ץ יד"ח).

אולם תוס' שם בד"ה שמע כתבו שאם היה שותק, היתה שמיעתו הפסקת תפלתו (לשוננו). ומשמע דס"ל דשומע הוי כמין ממיני הדיבור, ולכן לא ישמע הקדושה, דהא אסור לדבר באמצע תפלת י"ח, ובב"י ס"ק ד' סוף ז' הביא מחלוקת זו והכריע כרש"י, וכ"פ בשו"ע שם. וכן מצינו מחלוקת זו במי שהניח תפילין ש"י ולא הספיק להניח ש"ר, אם יכול לשתוק ולשמעו מייל דקדושה בינתים, דראה ב"י סי' נ"ה סעיף י' דהביא בשם הרשב"א דאין להפסיק ביניהם לקדיש וקדושה אפילו בשתיקה דשומע הוי כעונה והוי הפסק, עיי"ש דס"ל דהוי כמבדב. אולם הב"י הכריע שם וכ"פ כשו"ע שם דהוי כעונה לענין לצאת יד"ח, אבל לא חשיב הפסק עיי"ש. והנה כיון שפסק השו"ע הן לגבי המתפלל והן לגבי הנמצא בין תפילין ש"י לש"י דשומע ושותק דהוי כעונה לענין לצאת יד"ח ולא לגבי הפסק, ולא פסקפו בזה האחרונים כלל, א"כ מבואר דלהלכה שומע כעונה לא מפני דחשיב כמבדב, אלא להמשמיע מוציא אותו יד"ח המצוה על כל פרטיה, דהמצוה כמות שהיא מתייחסת אליו, ובכלבד שישמע ויכווננו שניהם זה לצאת וזה להוציא. א"כ לכאורה לפ"י יכול כהן צרוד לעלות לדוכן אם כהן אחר מתכוון להוציא. ולכאורה צ"ע על הבית הלוי והחזו"א שלא הביאו כל זה, דמה חילוק יש בין שומע כעונה דברכת כהנים, לבין שומע כעונה דתפלה וכדו, וי"ל פ"כ א'.

כהן מסעד אחר תפלתו בשבת ואח"כ הלך למקום שעדיין מתפללים שחרית אי שרי ליה לישא כפיו

כתב מש

אלא דכשהכהנים מברכים פעם שניה שאז הכהנים לא חייבים אז גם אין מצוה על הישראל להתברך, אלא שבהערות למסכת סוטה למרן שליט"א כתב הדפשטות מהראשונים מוכיחה דלא כחרדים ולכן כתב שם דאין להפסיק באמצע שמור"ע לשמוע ברכת כהנים, וחולק שם על האגר"מ ח"ב סי' כ"א שכתב דחייבים להפסיק באמצע שמור"ע לשמוע ברכת כהנים בגלל דברי החרדים, ובק"ש כתב האגר"מ דצריך לענות אמן באמצע קרי"ש, ובשם החזו"א כתב שאין חייבים להפסיק לשמוע בשמור"ע אבל אפשר להפסיק, ואמרו לי מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א הדחזו"א לא כבר את דברי החרדים להתלהב, [והמשנ"ב כן פסק כחרדים וכן רע"א ועוד אחרונים כלשון הביאור הלכה והביאוהו האחרונים], ויש אחרונים שרוצים למור דגם לחרדים אין הכוונה שיש ממש מצוות עשה לישראל להתברך.

עכ"פ לשיטות שיש מצוה לישראל להתברך עוררני דודי הרה"ג רבי שמואל הלוי אייזנמן שליט"א דיל"ע האם צריך לכוון לקיים את המצוה הזאת להתברך מהכהנים, ובה לא שייך אולי את הקולא של החיי אדם בדברים הניכרים דיוצא בלי כוונה, דבזה שעומד בבית כנסת לא ניכר כלום, ואכן ראיתי בדפספר משנה הלכה כתב דצריך לכוין לקיים את המצוה הזואת, ושאלתי כן גם למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א במכתב וענה "זה כוונה ממילא".

ביציאת הליום ליטול ידים לכהנים

זכיתי לשאול את מרן הגר"ש אלישיב שליט"א האם מותר ללוי לעבור לפני המתפלל כדי ליטול ידים לכהנים, וענה לי דכל שעושה מצוה מותר, אך מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א סובר שאסור לעבור, וכשידברתי איתו על כך אמר לי שזה לא מצוה אלא ענין שכתוב בזוהר, וכן הגר"נ קרליץ שליט"א והגרי"ל שטיינמן שליט"א סוברים שאסור, וכן בתשובות והנהגות הגר"מ שטרנבוך שליט"א ח"א סי' מ"ח סובר שאסור. וכנראה שמרן הגר"ש אלישיב שליט"א סובר שאם כזה ענין מספיק להחשיב בשביל שיהיה אפשר לעבור לפני המתפלל ובפרט שענין זה הובא בשו"ע. [ובא"י מבוטשטאטט ס' ק"ב כתב דלעבור לפני המתפלל כדי לשמוע קדיש או אפילו לענות אמן נראה להלך כי אין ספק בבלבו דעת תתירו מוציא מידי דאי מצוה שלא לענות אמן]. וראיתי בתשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א ח'א סי' מ"ח שכתב ובאמת מסופקני אפילו כשיש עשרה אם כדאי ללוי לבטל לזה שמעת משה"ל ונעייתו אמן, ואם יש בלא"ה לא שייך ליטול ידאי לא יבטל גם הוא בשמנוע אמן רבה ראוי מאד ותמנהי שהפוסקים לא הזכירו ד"ז. מיהו כשמנוע זמן הרגל ראוי לכל לי ליטול אז ידי הכהנים שבזה מראה לפרכים שמחזיק עצמו כלוי, וכן ראיתי למרן הגריז"ח זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) שהיה לו ודחקד עכ"פ ברגל ליטול ידי הכהנים לנשיאות כפים, ונראה דברגל אף ת"ח שי לו לצאת וליטול ידיהם, ומה שנהגו ששני לויים או יותר אווזים יחד הכלי ונטילים, אם אדם עומד מלוויים הוא ת"ח צריך לכבדו בהמצוה בשלימות ואין לאחר ליטול עמו שזוהו בזיון התורה שמראה שאינו מכבדו ומקדמו למצוה, עכ"ל.

בדעת הלבוש שמאריכין הכהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור

סי' כטף סעיף ט' כתב בשו"ע ומאריכים הכהנים בתפלה זו עד שיכלה אמן של הודאה מפי הציבור, ובמשנ"ב הביא מהמג"א דלאו דוקא עד שיכלה אמן אלא עד שסיים הש"ץ ולך נאה להודות כדי שיענו הקהל אמן על שתיהם, וכתב המשנ"ב דלפ"ז פשוט שגם הכהנים יענו אמן על ברכת הש"ץ, ובשה"צ הביא דהאי"ר מסיים לדעת הלבוש שישאר"מ הכהנים עד לאחר שיענו כל הציבור אמן כדי להסמיק תפלתם לברכתם ולפ"ז הם לא עונים אמן על ברכת הש"ץ, אבל ממעט כל האחרונים העתיקו דברי המג"א, ודברי הלבוש תמיהים לכאורה דקרי יש חיוב גמור על ברכת הש"ץ, וברכה אחרת נמשכה בכל מקרה לענות אפילו שהם באמצע לבקש שלא יהא מכושל ועון, ואולי סובר הלבוש דכיון שיש להם ענין להסמיק התפלה לברכה מותר לא לענות אמן, וצ"ע.

הערה בדברי המשנ"ב סעי"ק נ"ח

שם בסעיף ט"ו ס"ק נ"ח הביא המשנ"ב שיהיהו שלא ידברו עד שירדו מהזקן או שכבר הורידו כפיהם. וצ"ע דבלא"ה אסור לדבר בחזרת הש"ץ.

ביהכנ"ס שכולה כהנים ואין עם שבשדות באותו עיר אם ישאו כפיהם
שם סעיף כ"ה, ביהכנ"ס שכולה כהנים וכו' למי מברכין לאחיהם שבשדות, באגר"מ אור"ח ח"ב סי' ל"א מחדש דאם אין עם שבשדות באותו עיר לא מברכים, ואם יהיה יותר מ"י כהנים היותר מ"י יעלו ויברכו את ה' כהנים, ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר לי דבכל גוויי מברכים אחרי שחז"ל תקנו לאי מחלקים.

העומד בשמור"ע במקום ברכת כהנים אי שרי ליה לענות אמן

הפשוטו שגם אם מותר לשמוע ברכת כהנים באמצע שמור"ע מ"מ לא יכול לענות אמן גם כשאוחז בהטוב שמך ולך נאה להודות, אך שמעתי דהגר"נ קרליץ שליט"א מתייר, וכן הביא בבירור הלכה שיטות שמתירים, והוא דבר חידוש.

מהו גדר עם שבשדות דחשיבי אנוסין

ראיתי בספר משנה הלכה שהעיר על עם שבשדות שהם אנוסים ממ"נ אם הם קרובים חייבים לבוא לבית כנסת ואם לא בלא"ה פטורים, אך מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר לי שכיון שהם עובדין בשביל פרנסתם וחשבים שפיר אנוסים.

מדברי מרן הגר"ש אלישיב שליט"א בהערות למסכת סוטה

א. עוד נראה פשוט דהאי דינא דערק רגליו ברצה אין כאן קפידא שיעקור רגליו ברצה דוקא שאז הוא שייך לעבודה אלא אפילו עקר רגליו קודם לעלות וברצה עומד על עומד ועדיין לא עלה לדוכן עקר רגליו מקרי שהרי ברצה עומד במצב שכבר עקר רגליו לעלות לדוכן ועקר רגליו ממה"א.

ב. וכתב הגר"מ סק"ט בשם תוס' דידן ואסור לשהות כדי הילוך כ"ב אמה בין ונסת לברכה ולכן צריך ליטול סמוך לרצה והחזן לא יאריך ברצה, ויסוד דין זה הוא מדין התכיפות דתיכף לנטילה ברכה וכו', ויוצא לדבריו דבמקום למקום חשיב הפסק אחרת כהליכה מועטת, וא"כ יע"פ לפ"ז חומרא גדולה דצריך ליטול ידים לברכת כהנים באותו חדר שבו מברכים, ואפשר דגם לפי דרכו כל שהחדר שנוטלים בו הוא פתוח לחדר העיקרי שמברכים בו ואותו החדר טפל לו בגון הפרודודו שקודם ביהכנ"ס הקוראים אותו פאלוש אין מיקרי הפסק והוה כאותו החדר עצמו ודוק. ג. לא יהא בה מכושול ועון, נראה דמששול ועון הש"יך בברכת כהנים היינו דאם יגרע בברכות קעבר על בל תגרע.

ד. והלכה נראה דאם נתאחרת תפלת נעילה דהיינו ברכת כהנים שבו לאחר השקיעה הרי דיון דנקט המשנ"ב להלכה בסי' רל"ט סק"ד דוקא כדי לתחילה צריך כל אדם ליהנות להפסיק עשיית המזמזק דהאי מ"מ בדיעבד יוכל לסמוך על דעת המקילים להתפלה אחר השקיעה עד רבע שעה קודם צאת הכוכבים וכו' וא"כ נראה דה"נ אפשר לשאת כפיו בזמן הלא דחרי עד יום הוא, ובציוריו דהאי דעת המהר"ל דנושאין כפים בלילה, אבל לאחר זמן לא לא ישא כפיו. ה. מרן שליט"א הק' על העולת תמיד המובא בביאוה"ל סל"ד שכתב דאם אין כהן אחר אלא זה שלא נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ג שנה ויום אחד נושא את כפיו אפילו בקביעות, והק' מרן דלדבריו הגמ' בחולין דבלא נתמלא זקנו אין מברך לא מובנת דממ"ל אם שי אחריים יכול לברך עמם דלא גרע מקטן שיכול לברך עמם בקביעות, ואם אין אחריים לעולת תמיד אומר שמברך בקביעות, וכתב לתרץ דלעולת תמיד דין הגמ' דבלא נתמלא זקנו לא ישא כפיו אין זה דין על הכהן הנה ממ"ל עולה אלא זה לא היה הציבור שצריכים לראות שהכהן הוא לא יעלה לדוכן ביחידי מפני כבוד הציבור וצריכין לראות שיצטרפו אחריים

עמו, וזה לדעת העולת תמיד, אבל פשוטו לשון השו"ע מבואר דלא ס"ל עולות תמיד אלא כהן שלא נתמלא זקנו לא עולה לדוכן יחידי בקביעות, וכדברי מרן שליט"א בדעת העולת תמיד מבואר ג"כ בשו"ת מנחת צחק ח"ו סי' ט"ו.

ו. אין להפסיק בשמור"ע לשמיעת ברכת כהנים דלא כאגר"מ.

יוסף חיים הלוי בירנבוים – קרית ספר
כשאי אפשר ליטול את ידיו אם מועיל מידי דמנקי לנשיאות כפים
סי' קכ"ח ס"ו כתב הב"י דלא מהני, ואמנם כתב זה רק באופן שני לתרץ לשיטתם איכא נמי תירוצא קמא דהב"י, אבל המשנ"ב ס"ק י"ט כתב דלא שאלת התוס' על שיטת הרמב"ם וההגהה ברש"י, דאפילו אי סגי בנטי" שחרית או דצריך סמוך לנשיאות כפים, והקשו התוס' דאי סגי בנטי" שחרית א"כ תיפ"ל משום ד"ת ומהו החידוש דצריך נטי" לברכת כהנים, ע"ז תי' הב"י לחלק דבנשיאות כפים לא מהני לקנח במידי דמנקי משא"כ לשאר דברי קדושה.

ולכאורה כל הכרח הב"י הוא רק לרמב"ם וסיעתו שלא פסק כמותם, וגם לשיטתם איכא נמי תירוצא קמא דהב"י, אבל המשנ"ב ס"ק י"ט כתב דלא מועיל מידי דמנקי, וכתב בשעו"צ אות כ"ב דמקורו כל הפוסקים, והראו דאיתא כן בעולת תמיד ס"ק י"ב, ושם לאחר שמפרש כן ממשמעות לשון הגמ' דסתמה כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא כו', וממשמעות הרמב"ם שהשווה הששע דברים שמונעים נשיאות כפים, מבאי שכי' בבי" בהדיא ומביאי את לשונו לקריאת שמע ולתפלה כו'. ולכאורה קשה כנ"ל דלכאורה אדרבה משם משמע דלא פסיקא ליה לב"י דלא מהני, וגם אי דלינא נחשושו לרמב"ם לחומרא [דאפילו לקולא סמכין עליה כשאין לו מים דלא כטור והשו"ע כמו פוסק המשנ"ב בס"ק כ' בשם העולת תמיד גופיה] מ"מ לכאורה מוכח משאלת התוס' דמהני אפילו מידי דמנקי (ומשמע מהועלת תמיד דלשו"ע גופיה אי אפשר לסמוך על הרמב"ם אפילו בשעת הדחק והכרעי עשהי תתוס' הוטרוד), ועוד שלכ"י יש גם תירוץ והראשון דדעת הרמב"ם שגם בנשיאות כפים דלא מוקמינן אחזקתיהו, ולכאורה יתכן לפ"ז דגם לרמב"ם מהני מידי דמנקי וצ"ע ואולי צ"ל דפשיטא לעולת תמיד והאחרונים דמשכ"י הב"י כתירוציו על הרמב"ם היה פשוט לו דלינא גם לפי התוס' שהכריע כוותיה, ושאלת התוס' דעצם הנטילה שחרית תיפ"ל משום ד"ת אפילו דאיכא נפק"מ בפרטי הנטילה.

עכ"פ להכרעת האחרונים והמשנ"ב אם יודע דודאי נגע במקום המטונף (כגון מקום מכוסה עכ"פ אם נקי ממשמולוי, זיעה), ואפילו אם הסח דעתו ואינו יודע דלא שאל נגע במקום ממוקד, אי יכול לישא כפיו אם אין יכול ליטול ידיו במים, ולכאורה אם עדיין לא קראו כהנים צריך לצאת מביהכנ"ס לפני שדוקרין כהנים אפילו אם כבר אחז רצה ואפילו אם כבר עומד על הדוכן, ואעפ"י שכלתחילה אין לצאת קודם רצה כמו שהביא המשנ"ב ס"ק י"ב ובביאוה"ל על סעיף מ"ג מהמג"א בשם המרדכי: כדי שלא יאמרו שהם פגומים [המרדכי מובא בבי" לטעיף מ"ג ובשרע' כתב גם שם שיצאו בשעה שקורא כהנים דהב"י שם מכריע דלא מברכין], אבל היכא שלא יצא ובאמת אינו יכול לעלות לכאורה צריך נטל ידיו, ואולי הוא מהפסולים דרבנן דלא מכין עליהם הש"ץ שקורא כהנים כמו שכתבו המ"א והאחרונים [הביאם המשנ"ב ס"ק י"ב] אבל אולי כאן שגא דהעומד על הדוכן צאונת מותר הש"ץ אפילו לא י"ז דנפסל השתא לנשיאות כפים. [ואם מחמת בושה אינו רוצה לצאת צריך לידע בגדדי כבוד הבריות, אי שייך לחזות מידי דרבנן כהנ"ז ש ממדברנן אסור לו לישא כפיו בלא נטילה].

ובאופן שכבר קראו כהנים ולא תועיל יציאתו מביהכנ"ס, צריך לידע אי יכול להשאר על הדוכן ולא לצאת ויאמר הפוסקים כאילו מברך ברכת כהנים, והו דהאי שלא יוכל לברך אשר קדשנו בשם ומלכות דברכה לבטלה היא, ודאי דצריך לכוין בקריאת יברכך כו' שלא לברכה שלא יעבור על ד"ה חזק דכרן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו, אלא יכוין דרך קריאת פסוקים בעלמא היא. ולכאורה צריך לכפוף ידיו שיהיו אצבעותיו תחת כתיפיו משום מה שהביא העטרת זקנים בגליון השו"ע בשם הזוהר פרשת נשא דאסור לזקוק האצבעות שלא לצורך נשיאות כפים, דעיי"ו מתעורר עליו עשרה מדרגות דס"א וגורם קללה לעצמו. ולכאורה להשפיל זרועו תחת כתיפיו בלא אצבעותיו אולי תלוי אם פסול לנשיאות כפים. ולכאורה תחת כתיפיו מגי דזה כבר לא נשיאות כפים לכל כמו משמעם בגמי וברש"י סוטה ל"ח שפי' נשיאות כפים הוא כנגד כתפיהם.

ואי ליכא כהני אחריו אפילו שאין קורין כהנים אולי גם צריך לצאת מביהכנ"ס לחללק מהאחרונים בראש הסימן [מובא במשנ"ב ס"ק ל"ט] עובר על אסור דאורייתא כשלא נושא כפיו ביחיד, ואם יעני מביהכנ"ס לכאורה לא עובר [וצריך לידע הגדר ביחיד שלא קורין לו מתי מתחייב]. גם ביחיד לכאורה לא שייך שישאר על הדוכן כעמן דעדיבי נשיאות כפים כנ"ל, דזהו הפסק בחזרת הש"ץ בהקראת הפסוקים ונעייתו אמן [ואפילו הש"ץ גופיה עוה אמן מבטולת להכרעת האחרונים ונעייתו ס"ק ע"א]. ויתכן שביחיד צריך הש"ץ להמתין אחר הטוב שמך עד שיביאו לו מים ליטול ידיו [עיי' משנ"ב ס"ק י"ז דאם לא יספיק לעקור ברצה לחזור לדוכן יביאו לו לדוכן מים], כיון שאם לא יימתין לא תהא כלל נשיאות כפים [ולדאיכא בתר דאי מתיין אלא י"א"ז להתעכב בעטבילן]. וצריך לידע אם קראוהו ולא בירך באונס כנ"ל או אפילו בפשיעה אם יתקן זה ע"י שיברך בציבורא אחריתא, או שכיון שלא בירך עסקאראוהו עבר העשה ובלא שיקראוהו עובר בהאי ציבורא אחריתא לא מתחייב. ואולי אפילו אם תיקן ואינו עובר על העשה כיון שכבר בירך באותו היום, עדיין צריך אמירה בציבור השני בפרט למש"כ בביאוה"ל בשם המאירי שצריך ששליח של הציבור יקרא.

מאיר הכהן שפירא – קרית ספר

בענין כהן שלא היה ברצה ובברכת כהנים אחר שים שלום

בשו"ע סי' קכ"ח סעי' כ"ח כתב: כהן שנשא כפים ואח"כ היה לכהנ"ס אחר ומצא ציבור שגם הגיעו לברכת כהנים יכול לישא את כפיו פעם אחרת ויש לדקדק במה שאמר שלא הגיעו לברכת כהנים אטו לאשמעינן שלא סימנו תפלתן, וכן הוא לשון הר"מ פט"ו ה"א והר"ף (גמליה ט"ו ע"ב דמטין) [ונבראביה"י סי' אלף קנ"ה כתב עד דלא מטא לעבודה]. וכבר דידקדק דהוה מרה"ק"ש בערך להכריע הפ"ח ובה"י ויד אהרן והוציא מזה דאתא למימר דעולא אין שלא היה בעת שאמר הש"ץ מזה ולא עקר דכל שלא היה ברצה לא בעי עקירה ברצה, וכן דידקדק לעולת תמיד ס"ח כל כהן שבהיכנ"ס נעקר ממקומו דמשמע נמי דמי שאינו בביהכנ"ס לא בעי עקירה. והדברים סתומין דכיון דילפי' בסוטה ל"ח מקרא דוידד מעשות החטאת מה לי היה בביהכנ"ס מה לי לא היה. אתא ועוד דאלו הם דבריו בערך לחם אף בתשו' אייבן יעקב סי' ט"ז בת המהריק"ש לדקדק מזה דעקירה חוץ לביהכנ"ס שמה עקירה אבל לא שאי"צ עקירה לגמרי [ודין זה הסכימו לו הרבה מן האחרונים דעקירה מחוץ לביהכנ"ס עד לעולת חשיבא עקירה וכמב' במשנ"ב ס"ק נ"ח ובכה"ס ס"ק נ"ב], וע"ע באלפסי וטוט סוף מגילה]. עוד יש לדקדק דהשו"ע בסכ"ח כתב כהן שלא התפלל עדיין ואפ"ל ציבור מתפללים נש"כ וכאן השמיט שצריך למוצאם קודם ברכת כהנים ומשמע כל שמצאם מתפללים אפילו בשים שלום עולה.

ועי' בעמק ברכה נשיאות כפים אות ב' שהביא קשיית הגבורת ארי לשמואל דאמר נעילה היינו שאז מה אנו מה היינו הלא ליכא עבודה ומה שייך נשיאות כפים, ותי' דהיכא דליכא עבודה התפלה עצמה היא העבודה כדאמרו שהיא עבודה שבלב וכבר רמז כן בעמק שאלה יא קכ"ה ס"ט. ואמת הוא דדיון דנשיאות כפים בביהמ"ק לא היתה בברכת עבודה שהיו אומרים כמב' בפ"ה מתמיד אלא היתה אח"כ כמב' בפ"ז מתמיד, וכמ"ש שם המפרשים, ותפלה שהיא כנגד תמידין הרי היא עבודה ויכול לישא בה כפיו [אמנם לענין נעילה ל"ש לו דהיא כנגד תמידין ועי"כ ל"א משום שהיא עבודה שבלב], אלא שאף בתוך התפלה הוא אומר חז"ל שמועל בברכה מתמידת לעבודה.

ומעתה נראה שורש שלש מהריק"ש אך לא שהיתה כוונתו דאי"צ עקירה כלל אלא דכל שבא לביהכנ"ס ועולה לברכת כהנים חשיב עקירה אף שלא היה בעבודה, דכל מה שצריך שיעלה בעבודה היינו שישנה אבל כשאיהו כגון כנעילה או שלא היה בשעת ברכת עבודה כל התפלה חשיבה עבודה ושפיר מקרי שעלה בעבודה.

והנה בפ"ה סקט"ו הביא דעת הבי"ד על המשנה במגילה כ"ג ע"ב דשייך לעשות ברכת כהנים אחרי שים שלום והוכיח כן גם מפמ"ג במ"ז סקל"ה וכתב שם דלדידוהו אפילו בזמן מופלג אח"כ אפשר, וכתב שם דלדידוהו אף דאמרו דבעי ברכת כהנים בשעת תפלה (כמו שהביא ביאוה"ל ד"ה דזר מירושלמי בעתנית) מ"מ אכתי קאי דין דאורייתא דיוצא בלא תפלה, ועיי"ש דפליג עליהו וס"ל דעקרו חכמים דין התורה. עוד שם בסק"ט העיר על דברי הבי"ד, הא אמרינ' לא כהן עקר עקרה עבודה שוב אינו עולה [ובזה לא יישב דמ"מ מדאורייתא קאי בחיובא, עוד רואי דין דאורייתא הוא מדאמרי דאינו עולה וע"כ אז דהוה דרבנן ורבנן עקרוהו או דהוה דין דאורייתא, ועיין בעמק ברכה נשיאות כפים א' שהוכיח דהוא דין דאורייתא] ורצה לו דסבר הבי"ד כמהריק"ש ואייירי שלא היה בביהכנ"ס ועי"כ אי"צ שיעלה בעבודה, וזה תמוה שהרי כתב דאף להמריק"ש ודאי בעי שיהא עולה בעבודה אלא דס"ל דזה שלא היה ברצה חשיב ליה כל התפלה עבודה, אבל זה שבא אחר התפלה אין יעלה, ועי"כ צ"ל דהבי"ד איירי שבא לביהכנ"ס ועלה לדוכן קודם שסיימו שים שלום ובהו חשיב שערך רגליו בעבודה, ובגוונא דלא יכל לעצור הש"ץ שיעשה ברכת כהנים ויחזור לשים שלום ולכך או אחר שים שלום. עוד תי' שם בפה"ד דהבי"ד איירי בגוונא דעקר רגליו ברצה אלא ששכח הש"ץ והמשיך יתכף אחר הודאה ברכת שים שלום, בזה ישא כפיו אחר שים שלום.

והנה הר"מ פ"ב מתמידין ומוספין ה"ה כתב דברכת כהנים במקדש היתה אחר הקטרת האימורים, ובלח"מ כתב דכ"כ הסמ"ג (וכ"כ בחזקוני) אך הביא מתוס' בברכות י"א ע"ב שכ' דהיתה בין קטורת לאימורים, וכבר העיר עליו הרש"ש שאינו בנמצא בתוס' שלפנינו, אמנם כבר מצאו כן בפ' הראב"ד על תמיד ש"ז שכתב דאחר שבירכו העם היו מקטירין האברים גם הגר"א לא הוה נחה דעתו כ"כ בפי' הר"מ עיי"שו. עוד עיי' בפי' רש"י בסוטה ל"ח ע"ב ד"ה וידד שכתב אלאמא בעוד עבודה ביזו בירך ואח"כ וידד מעשות החטאת אלא השתא הוא דגמר משמע דהוה זה בתוך עבודה תמידו ולא אחר שנסתיימה הקטרת האימורין. ובתרי"כ שמיני פ"ט אימא דהמקרא הזה מסורס ואין ראוי לומר אלא וידד מעשות החטאת והעולה והשולמים וישא אהרון את ידיו ויברכו שבידיהו נשא את כפיו ואז מבר כהר"מ כן נראה בסוגיא דגמליה, ואפשר דהאי והראב"ד למדו דוידד אחר שגמר עיקר העבודה וכמ"ש הגר"א, [אך בעצם מה שפי' רש"י הלימוד באופן אחר ממשכ" צ"ע], ועיי' המשנ"ב ס"ק כ"ב שהעתיק דברי רש"י, אמנם הלבוש בס"ח כתב דתיכא אחר העבודה בירך כהר"מ ועי' בספר תורת הקנאות שלמד מדברי ר"י בסוטה הדיא פלוגי הבבלי וירושלמי פ"ד מתענית ה"א דקשיא ליה להירושלמי שהביא לפותת התרי"כ אמאי בעי שיעלה בעבודה הלא במקדש עצמו היה זה אחר העבודה, וכן תמה באר' סק"ע] על הלבוש, משא"כ לרש"י שפיר בעי שיעלה בעבודה דזמאי דמקדש שבירכו בתוך עבודת התמיד (ומה שייך נשיאות כפים בברכת רצה כתב בתורת הקנאות משום דלא ליהוי הפסק דברכה ויעבודה והודאה ודא ע"כ נשיאות כפים אחר ההודאה ומ"מ עבדי' התחלת הברכה ברצה ע"י שעולין לדוכן), אמנם להר"מ צ"ע אמאי בעי שיעקור רגליו וזהו לא סתירה בדברי הר"א דפסק דבמקדש עשו הנשיאות כפים אחר הקטרת האימורין ופסק הבבלי דעיקרו רגליהם ברצה.

ונראה דאנמא בנוסח תה"כ נראה שכל להניח דהמקרא מסורס שהרי בירידיהו בירך את העם. אבל לא להסב למה נכתב כן, וכך נראה שרבינ האור החיים שם שתמה למה באמת נאמר כן עיי"ש, אמנם בירושלמי שרביא דברי תה"כ סיים אלא מלמד שביכרתי למזבח היה נושא כפיו ומברך את העם וביאר שם הפ"מ שהיה מברך בשעת ירידתו אליו המתיא עד שירד לגמרי (ועי' שם בקה"ע שפי' באופן אחר כל הירושלמי שם), ובא זה ולימד על תה"כ דגם שם בסוף דבריו שכתב שבידיהו נשא כפיו כוונתו לבא דלכן סירס המקרא, ומעתה מיושב היטב דאף להר"מ דבעי' שתאה הברכה אחר העבודה מ"מ צריך שתאה קודם שיוור לגמרי מתעבדו.

והשתא מה שכתב פה"ד להעמיד דברי הבי"ד בששכח הש"ץ דמברכין אחר שים שלום הוא ניוחא לרש"י דכיון דעיקר ברכת כהנים היא בתוך העבודה ולא אינו במקצת אלא רק ע"י עלייתן לדוכן והברכה עצמה היא בלא"ה שלא במקומה, א"כ לא איכפת לן שיברכו אחר שים שלום, אך להר"מ דהברכה במקומה אחר העבודה אלא דבעי' להתחיל מעט קודם שירד לגמרי ועי"כ עולין ברצה א"כ אין לברך אחר שים שלום דאין זה מקומה, אמן וזהו הרבה מעובד.

ודרך האחרת שכתב פה"ד ליישב הבי"ד עם דברי מהריק"ש וכבר הקדמנו מתחילה דכוונת מהריק"ש דכל התפלה מייחשב ליה לעבודה ואף שעולה בשים שלום חשיב עקרה בעבודה א"כ יהיה היפכא דלהר"מ ניוחא שיעלה אחר הקוה היות תוך העבודה וברכה תיכף אחר העבודה (ולא אחר זמן מופלג כמ"ש הפה"ד) אבל לרש"י דבעלמא היא הברכה עצמה תוך העבודה דיניה מה"ת לן דכבה"ח מהני ליה מה שיעלה תוך העבודה ותהיה הברכה אחר העבודה.

ועכ"פ אי נימא דדברי מהריק"ש עולין עם דברי הבי"ד יתיישב מה שדיקדקנו דבסכ"ט השמיט השו"ע שצריך למוצאן קודם ברכת כהנים דדוקא בס"ח דברנ נשא כפיו ושוב אינו מחוייב ס"ל למרן דבעי' שימצא קודם ברכת כהנים ויחזור אל עקירתו בתפלה שהיא עבודה כיון שלא היה ברצה וברכת כהנים במקומה, אבל היכא שעדיין לא נשא כפיו בסכ"ט והרי הוא מחוייב מדאורייתא אזי אף שאוחזין בשים שלום יכול שפיר לישא כפיו אחר שים שלום כהבי"ד, ולכן כתב שמצאם מתפללים ואף שכבר עברו את ברכת כהנים.

אריאל חיון – ביתר עילית

כהן הנמצא באמצע תפלתו ולחשו לו למחר תפלתו ע"מ שיעלה לדוכן

שו"ע הל' נשיאות כפים סימן קכ"ח סעיף כ"ח, כתב המשנ"ב סעיף ק"ו דכהן המתפלל אם אין כהן אחר בביהכנ"ס ומוכנסט שיוכל לחזור לתפלתו או אפילו יש כהן אחר והוא אינו מוכנסט לחזור אבל אמרו לו לעלות שאז חל עליו עשה לברך דעת המ"א דעולה ומפסיק לעולה ואחרי הברכה ימשיך, ודעת הא"ר דבשני המצבים הנ"ל לא יפסיק כיון שאפשר שתחכמים העמידו בדריהם שלא להפסיק בתפלה אפילו במקום עשה, אמנם אף לדעת הא"ר אי הוא יגיע בשעת ברכת כהנים בין ברכת הטוב שבו וכו' לשים שלום יעלה כיון שהוא מקומו לא היה הפסק אם מוכנסט לו שיחזור למקום שפסק, וכתב המשנ"ב דבמקום שעולה צריך לעקור רגליו באמצע תפלתו מעט לכיוון הדוכן בשעה שהחזן אומר רצה דאם לא עקר רגליו אינו רשאי לעלות.

והנה לעיל בסי' קטף סעיף ב' במשנ"ב סק"ט הביא מוח' המ"א והאליה רבה היכא שלא עקר רגליו ברצה והחזן קרא כהנים או שאמרו לו לעלות, דדעת המ"א דכיון שלא עקר רגליו לא יעלה ואינו עובר בעשה, ובהטעם נראה דהיינו משום דכיון שתחכמים קבעו שצריך לעקור קודם רצה כהן שלא עקר אין קריאת החזן או האומר לו מופנת אליו דרך למחוייב לו מועיל קריאה, ודעת הא"ר להסתפק האם יעלה דמחוייב משום העשה או לא, וכתב המשנ"ב דע"כ אין לו להיות בביהכנ"ס ויציא מקודם, ואף לפי המ"א כתב בביאור הלכה דכאשר אמר לו אדם עקור רצה שיעלה ויכתהן לא עקר ברצה דעובר בעשה כיון שכבר עשה החיוב עשה לעקירה, ונחטפס הביאוה"ל האם עובר מיד כאשר לא עוקר ברצה או דעובר רק כאשר הכהנים האחרים נושאים כפיהם והוא לא, והנפק"מ בזה תהא האם יועיל לו לצאת קודם ברכת כהנים ונשאר הביאוה"ל בצ"ע ויוצא דצריך לצאת.

ואי"כ בביוון דידן כאשר כהן באמצע תפלתו והוא יחידי כהן בביהכנ"ס ובא אדם ולחש באזונו אתה הכהן היחידי תזדרז לגמור ותעלה לברכת

כהנים והכהן לא עקר ברצה דאינו רשאי לעלות לדעת המ"א לעיל וא"כ יש שני צדדים לפי הביאוה"ל דלעיל לדעת המ"א כאן או דהיה מחוייב לעלות וכיון שלא עקר ברצה ביטל העשה או דעדיין לא עבר על העשה עד שיוגיע זמן ברכת כהנים ואי"כ כדי שלא יעבור על העשה היה צריך לצאת והרי הוא באמצע תפלתו וצ"ע מה יעשה למעשה כיון דלאלי"ד בלאו הכי אין מפסיק תפלתו וצ"ע.

דוד אפנגר – בני ברק

אם מותר להשתמש בכהן

איתא בגיטין (נ"ט ע"ב) אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון ואחריו וכו', ובגמ' (נ"ט ע"ב) נאמרו ד' מקורות לקדימת הכהן והאחרון שבהם הוא דמתנא דבי ר' ירמיה וקדשיתו לבל דכר שבקדושה לפתוח ראשון וכו', אמרו לו שלא לרבי יוסף מפני דרכי שלום דאו' הוא והיינו אמאי אמרינן במתניתין דכהן קודם משום דרכי שלום דאורייתא היה, ולבסוף תירץ אביי לכדמר דהניא שנים ממתניין לו לזה בקערה שלושה שאין ממתניין, הבוצע הוא פושט ידו תחילה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו, ואמר מר עלה לא שנו אלא בסעודה אבל בביהכנ"ס לא דאתא לאינצוי, ופירש"י בדה"א אבל היינו דקדתי ממתניין כהן קורא ראשון רש"י שעל דברי הגמ' שאמרה רשאי לחלוק כבוד בדבר ולשנותו מפני דרכי שלום עכ"ל.

ובמרדכי (סימן ת"א) מובא תשובות הר"מ שהביא ראה מהגמ' הנ"ל שדוקא מטעם אינצויי לא יעלה אלא כהן אבל בלאו הכי יכול למחול לשני כמו הרב שמשל על כבודו דכבודו מחול מטעם דאו' היה וזה לא"ש כהן שהכהונת יתנה לו, וכן כתיב כהונתכם שהכהונה שלהם, לא דמי למלך שלה המלוכה, ואע"פ שקדשתו כתיב בעל כרחו הני מילי לנושא נשים בעביה אבל לכיבדים כמו פותח ראשון וכדומה יכול למחול דאטו ליטול מנה ראשון אם לא רצה הכהן ליטול וכי תיסק אדעתיה למימר דכפנכו, חלילה למימרא כן ואם שונא פשיטא דהוא תנ"כ אפילו שילפינן ליה מוקדשתו, אלאמא שלא כופים אלא בנושא נשים בעביה אבל דברים שחן לכבדו או לריוח ממון מצי מחיל, ובהמשך הביא המרדכי דעת ר' שמחה דאין יכול ליתן רשות אלא לרבו או גדול ממנו הוא לאו הכי לא, וכן נראה מודקדק מדעת רש"י שעל דברי הגמ' שאמרה לא שנו אלא בסעודה וכו' פירש"י לא שנו וז"ל דחולק כבוד לרבו עכ"ל, ואם בא לציין על מה קאי יאי' לא שנו האם על הרישא דאמרין שנים ממתניין או לא הסיפא דהבוצע, מלבד שנה פשיטא דקאי הסיפא מ"מ סגי היה לומר לא שנו דאם בא לחלוק הרשות ביזו אלא שיהא אשאת רש"י לאשמעינן שהחילוק בין סעודה לתורה זה ברבו שבסעודה רשאי ובתורה לא רשאי (ועיין תוס' ר"ד), בפרוש השבועות כהן וז"ל מן העיקרים גם כן כשהכהן כשהוא ראוי שקרא ראשון אם התיר לשישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא הרשות ביזו אבל אסור חכמים כו' עכ"ל, אלאמא שבעיקר דהין רשאי למחול לכבדו אפילו בפחות לו וכו"ש לשולח לגדול ממנו אבל שבעלי התורה ראשון אסור חכמים, אמנם אח"כ ראיתיו אין דברי

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

עוד יוסף חי

בירור וליבון במשנתו של מרן ה"בן איש חי"

כהן בעל עבירות או מחלל שבת האם נושא כפיו ועולה לתורה

כפיו ולהעלותו לתורה. והשיב דגבי נשיאת כפים מבואר בשו"ע סימן קכ"ח סל"ט שאין שאר עבירות מונעות נשיאת כפים. אבל מומר לחלל שבת בפרהסיא, הרי זה כמומר לכל התורה כולה, ולכ"ע אם לא עשה תשובה לא ישא כפיו. וכן כתב הפר"ח. אך בעיני מחלל שבת בפרהסיא מבואר באחרונים, דהיינו דוקא בפני עשרה מישראל, ואפילו אם לא חילל בפני עשרה, אם חילל במקום גלוי שנודע לרבים גם זה מקרי פרהסיא ואפילו בחדא זימנא הדין כן. ואע"ג דרוב האחרונים סבירא להו דבעינן שיחלל שבת באיסור תורה אבל באיסור דרבנן לא הוי מומר, עם כל זה כיון דרוב הפוסקים סבירא להו כתיבה של גויים אסורה מן התורה, חשיב זה מומר לכל התורה ולא ישא כפיו ע"ש. ועיין למהרש"ם בדע"ת יור"ד סימן ב' כמה פרטים בדין מחלל שבת.

והנה מש"כ ברב פעלים דאם הכהן מחלל שבת, דינו כמומר לע"ז ואינו נושא כפיו, כן העלו הפר"ח שם, והגר"ז סנ"ב, והפמ"ג משו"ז ס"ק ל"ט, והמ"ב ס"ק קל"ד. אך בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סימן ל"ג כתב לפקפק בזה ע"ש. ולכאורה יש לדון במחללי שבת בזמן הזה, עפמש"כ בשו"ת בני ציון ח"ב סימן כ"ג דמומר לחלל שבת בפרהסיא יינו יין נסך. אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהו, אחר שבעונותינו פשתה הבהרת לרוב עד שברובן חלול שבת נעשה כהיתר, אם לא יש להם דין אומר מותר שרק קרוב למזיד הוא. ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואחר כך מחללים שבת במלאכות דרבנן ודאורייתא. והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד מפני שכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא, וזה מודה על ידי התפלה והקידוש. ומה גם בבניהם אשר קמו תחתם אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת, שדומין ממש לצדוקים דלא נחשבו כמומרים אע"פ שמחללין שבת, מפני שמעשה אבותיהם בידיהם והם כתינוק שנשבע וכו'. ולכן לדעתי המחמיר להחשיב נגיעת יין של הפושעים הללו לסתם יינם תבוא עליו ברכה, אכן גם להמקילים יש להם על מה שייסמוכו, אם לא שמבורר לנו שיועד דיני שבת ומעזי פנים לחללו בפני עשרה מישראל יחד שזה ודאי כמומר גמור ונגיעת יינו אסור עכ"ל. (ובתחילת הסימן כתוב, פסקים שלא להלכה למעשה, עיין בהקדמה שם).

הן אמת דבשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן ע"ד כתב לדחות את דברי הבנין ציון, דהא ש"ס ערוך הוא בחולין דף ה' ע"א ובפרש"י דהאי תנא חמיר ליה שבת כע"ז משום דהמחלל שבת כופר במעשה השם יתברך שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית ע"ש. ואי"כ כשמחלל שבת במוזיד בפרהסיא הרי הוא כופר בשביתת הקב"ה בשבת, ששביתת הקב"ה היה כל היום וכל הלילה יום השביעי, ומה אהני בקידוש שעושה וכי יש שביתה לחצי שבת ישתקעו הדברים ולא יאמרו להקל על ידי זה ביינו. וזה פשוט ע"ש.

ונראה דגם הבנין ציון מודה דבעינן שיויה שהקב"ה שבת לילה ויום, וכל הכופר בזה דינו כמומר לע"ז, וכוונתו דבזה שהוא מקדש על היין ומתפלל ושומר מקצת השבת, זו בחינה שהוא מודה בכל מעשה בראשית ואינו כופר כלל, ורק נעשה לו כהיתר ענין חילול שבת, ודינו כדין ישראל כשר.

ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קכ"א שכתב לצרף בנדונו דעת הת"ח בעירובין דף ס"ט וא"ר או"ח סימן שפ"ה דגם מחלל שבת בפרהסיא, אם בפני אדם גדול הוא נשמר מחלל שבת, אינו בכלל מחלל שבת בפרהסיא. וכן כתב לצרף דעת העיטור הובאו דבריו בב"י הא"ע סימן מ"ד דלא מקרי מחלל שבת אלא בעבודת קרקע ע"ש. ובחלקו הן סימן צ"ד הבאי מש"כ במוזיד בפרהסיא הרי הוא כופר בשביתת הקב"ה בשבת, ששביתתו במגעו, אבל דוקא אם מחלל שבת בפרהסיא. וגם צריך שתתקבל עדות בפניו ובפני ב"ד שעושה כן, אבל בלאו הכי אין אוסר את היין במגעו. והמהרש"ם כתב דבידוע בבירור קשה להקל. וכן בשו"ת מנחת אלעזר שם דחה דבריו, דכל דהדבר מפורסם סגי ולא בעינן שיעידו בפניו.

להעלות לתורה כהן או ישראל שאינו שומר מצוות

ג. בשו"ת רב פעלים שם נשאל בכהן מחלל שבת האם מותר להעלותו לספר תורה, וכן בלוי אחד שהוא סרסור של זונות האם מותר להעלותו לספר תורה. והשיב דמחלל שבת אין להעלותו לתורה. ובהאי סרסור הנה לא פירש השואל דבריו אם זו הסרסרות היא בגויים בלבד או בישראל גם כן חס ושלום. ועל כן נשיב לו על שני אופנים אלו, דאם הוא נעשה לגויים דוקא, הנה כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים פרק ט' שאין בן חייב אלא על אשת חבירו, דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו, אבל אינו חייב על גייות

השו"ע סימן קכ"ח סעיף ל"ז כתב, מומר לעבודת אלילים לא ישא את כפיו. ויש אומרים שאם עשה תשובה נושא כפיו (וכן עיקר). ואם נאנס לדברי הכל נושא כפיו. ובסעיף ל"ט כתב, לא היו בו אחד מהדברים המונעים נשיאת כפים, אף על פי שאינו מדקדק במצוות וכל העם מרגנים אחריו, נושא את כפיו (שאין שאר עבירות מונעין נשיאת כפים).

כהן בעל עבירות האם נושא כפיו

א. בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן י"ח כתב דגבי נשיאת כפים מבואר בשו"ע סימן קכ"ח סל"ט שאין שאר עבירות מונעות נשיאת כפים. וכתב הפרי חדש שם שאפילו בלא עשה תשובה נושא כפיו. וכן הסכימו האחרונים. ודלא כמש"כ המ"א ס"ק נ"ו בשם הראנ"ח בשו"ת מים עמוקים ח"ב סימן מ"א שדוקא בעשה תשובה. וכן סוגיין דעלמא כדברי הפר"ח, שכן המנהג פשוט בכל המקומות שאין שאר עבירות מונעין נשיאת כפים אפילו שידענו שלא עשה תשובה ע"ש.

והנה מה שכתב דאף רשע שלא עשה תשובה נושא כפיו, יעייין בפרי חדש שם שכתב להוכיח כן מדברי הרמב"ם בפט"ו מה' נשיאת כפים ה"ו שכתב וז"ל, כהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין נשיאת כפים, אע"פ שאינו חכם ואינו מדקדק במצוות, או שהיו הבריות מדננים אחריו, או שלא היה משאו ומתנו בצדק, הרי זה נושא את כפיו ואין מונעים אותו. לפי שזו מצות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפים "ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצוות ע"ש. והקשה מהראנ"ח למה הוצרך הרמב"ם בהלכה ו לכתוב שאע"פ שאינו מדקדק במצוות וכו' ישא פיו, אחר שכבר כתב כן בהלכה ג' ששאר עבירות אין מונעין, ותירץ מהראנ"ח ז"ל דצריך לומר דבהלכה ג' מיירי ברשע עובר עבירות שעשה תשובה. ובהלכה ו' מיירי רק בכהן שאינו מדקדק במצוות וכד', ובזה אף שלא עשה תשובה ע"ש. והשתא אתי שפיר נמי דקדוק הפרי"ח מדברי הרמב"ם בה"ו דמיירי בלא עשה תשובה, דהא"נ בהלכה ו' דמיירי רק בכהן שאינו מדקדק במצוות, מותר לישא כפיו אף שלא עשה תשובה. ורק בהלכה ג' דמיירי בעבר עבירות, מותר לישא כפיו רק אם עשה תשובה.

ולפי זה יש ליישב מה שתמה בהגהות בני בנימין על אתר עמש"כ הרמב"ם "ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע", והרי דעת רשב"ג בב"ק דף ס"ט ע"א דהלעיטוהו לרשע ימיות. וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מה' מעשר שני ה"ז. ולמבואר אתי שפיר דהכא מיירי רק באדם שאינו מדקדק במצוות, ולא באדם רשע עובר עבירות ממש. [ועוד יש ליישב ע"פ מש"כ בשערי שלום דיני לפני עור שער אחד עשר בבירור הלכה ס"ו בביאור דין הלעיטוהו לרשע וימות. ואכמ"ל].

אולם מדברי השו"ע לא משמע כדברי הראנ"ח ז"ל בביאור דברי הרמב"ם, שהרי בסעיף ל"ט העתיק את דברי הרמב"ם בהלכה ו' שכהן שאינו מדקדק במצוות וכו' נושא כפיו. ולא הזכיר מדברי הרמב"ם בה"ו. משמע שלמד שהכל ענין אחד. וכן הוסיף שם הרמ"א שאין שאר עבירות מונעין נשיאת כפים. ואזיל השו"ע לשיטתו בב"י (סעיף מ-א) ד"ה תנן, שכתב בביאור דברי הרמב"ם בה"ג דשאר עבירות אין מונעין אותו, דמשמע אע"פ שלא שב מהם אין מונעין אותו ע"ש.

ונראה לדקדק קצת כדעת הפר"ח והרב פעלים, מדברי הירושלמי גיטין פ"ה ה"ט דאיתא, שלא תאמר כהן פלוני מגלה עריות ושופך דמים ומברכני. ואומר לו הקדש ברוך הוא, וכי הוא מברכך, והלא כתיב ואני אברכם ע"ש. הרי שהירושלמי נקט בלשון הווה, פלוני "מגלה" עריות ו"שופך" דמים, ועל זה קאמר ואני אברכם. ואם איתא דדוקא בעשה תשובה מיירי, היה לירושלמי לכתוב בלשון עבר, פלוני "גילה" עריות ו"שפך" דמים, ואז היה מתפרש יותר דמיירי בעשה תשובה.

כהן מחלל שבת האם נושא כפיו

ב. בשו"ת רב פעלים שם נשאל בכהן שמחלל שבת על ידי כתיבה, אם מותר לישא

לקט הלכה

- מהלכות נשיאות כפים הנוגעים לישראלים**
- א. שותפים במצוה:** כתב בספר חרדים וכו' וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים ליבם לקבל ברכתן כדבר ה' הם נמי בכלל המצוה - (הקדמת בה"ל - ועיי' מנ"ח שעי"ח שהקשה מריטב"א סוכה לא ע"ב).
- ב. איסור היסח הדעת:** בשעת ברכת כהנים אסור להסתכל בפני הכהנים ובידיהם (באינם מכוים בטלית - כמשמעות ד"מ), וכ"ש שלא להסתכל במקום אחר, והטעם כדי שלא יסיחו דעתם מהברכה, (סקפ"ט - א.ה. וכמה החמירו בזה חכמים עד שמצינו פעמים שבטלו מהכהן הך מ"ע דנ"כ מפני שגורם להיסח הדעת של העם כגון ידיו צבועות וכד').
- ג. איסור דיבור (או תפילה):** בשעת ברכת כהנים אין לומר שום פסוק או תפילה ומטעם זה דכלום יש בעד שמברכין אותו ואין מאזיין (סעיף כ"ו ס"ק ק"ב).
- ד. רבש"ע דחלמוות:** המנהג לאמרו בזמן שמאריכין בגגון קודם אמירת התיבות (בה"ל סעיף מה), אבל לא בעת שאומרים התיבות (מ"ב קע"ב. ויול"ע בא"י שאין רגילים לגנו כל יום - ועיי' בה"ט אות מ"ה שכתבו דברי תוס' דמשום סכנה התירו, וע"ע שם, וכעני"ו בשו"ת מהרי"ל והובא בב"י סוף סי' ק"ל, והביא טעם נוסף דהוה מעין ברכת כהנים עיי"ש).
- ה. אמירתו ביו"ט:** מי שלא חלם בלילה שלפניו לא יאמר הרבש"ע, רק במדינות שנו"כ רק ברגל יאמרונו אז אפי' לא חלם (קל סק"א ובה"ל, ועיי"ש לענין יו"ט שני).
- ו. אמירתו כשאין כהנים:** החולם יאמרונו כשש"ץ אומר שים שלום, ויכול להתחיל כשאומר יברכך יוסיים עם ענית אמן דשים שלום (קל רמ"א. וסק"י. ולענין סדר אמירתו בנ"כ עיי' סק"ד).
- ז. זר בברכת כהנים:** כה תברכו - ולא זרים. ומה שנהגו לכרך א' לחברו בעת שמלוהו וכדו' בל' יברכך, הבה"ל (ד"ה דזר עובר, בסעי' א') קיים המנהג (וכשמכוין להדיא שלא לשם מצוה ודאי אינו עובר).
- ח. אופן העמידה:** עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אא"כ אנוסים - דבעינן פנים כנגד פני הכהנים, וילפינן מאמור להם כאדם האומר לחבירו (סעיף כג וכד ועוד), והעומד בצדיהם

הרה"ג שלום טוויל

בנעמח"ס "פסקי בן איש חי"

פנויות ע"ש. ואם זה הסרסור מביא לגוי אשה בעולת בעל דחייב עליה, נמצא הישראל עובר על לאו דלפני עור לא תתן מכשול. ואפילו אם הוא באופן שזה הגוי יכול למצוא אותה אשה שמביא לו הסרסור, דיש אומרים ליכא בזה איסור לאו דלפני עוור, הא איכא פלוגתא בראשונים ז"ל בזה, דאיכא דסבירא להו אף על גב דליכא לפני עוור מן התורה, איכא איסור דרבנן משום מסייע, ואיכא דסבירא להו אפילו איסור מסייע ליכא. ומו"ר"ם בהגה"ה יור"ד סימן קנ"א סעיף א' סתם כהמתירין. ויש מן האחרונים דחשו לסברת המחמירים משום איסור מסייע. אמנם כל זה הוא בשאר איסורים, כגון אבר מן החי או תקרובת עבודה זרה וכיוצא, אבל סרסרות של זנות שאני, משום דישראל עצמו שהוא הסרסור עובר על אל תקרב אל פתח ביתה. ועוד על ידי סרסרות זו מוכרח שיבוא לידי רההורים רעים. גם לא גרע זה מאיסור שאסרו חכמינו ז"ל להסתחר בבגילות וטריפות וכיוצא, משום דילמא אתי למיכל מנייהו, והא ודאי גם כאן יצרו יתגבר עליו, ואיכא חשש הקרוב לוחא שגם הוא יחטא, ולכן מן הדין אסור לעשות סרסרות זו אפילו גויה לגוי. אבל אם זה הסרסור עושה זאת בישראל, הרי זה ודאי נמאס בדבר הרע הזה ואין להעלותו לספר תורה ע"ש.

והנה מה שכתב דגבי איסור מסייע איכא פלוגתא בראשונים האם אסור מדרבנן, והרמ"א סתם כהמתירים, כוונתו למה שכתב הרמ"א ביו"ד סימן קנ"א ס"א וז"ל, יש אומרים הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתה, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצ"ב או שלא יוכלו לקנות במקום אחר. אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. ויש מחמירין. ונהגו להקל כסבאר הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו עכ"ל. הרי שסיים שנהגו להקל. ועוד דהביא דעת האוסרים בלשון "וייש מחמירים". ועיין בהלכות קטנות ח"א סימן קצ"ג שכתב וז"ל, עוד אודיעך דרך כלל שקבלתי מרבתי בידיעת דעת הפוסק, כשכותב דין אחד שיש מקילין ויש מחמירין, והוא כותב דעת המחמירין בלשון זה ויש מחמירין וכו', מדלא כתב ויש אוסרין נראה שדעת הפוסק ההוא נוטה עם המתירין. ושים עיניך להפרש הזה כי הוא אמיתי עכ"ל. ועיין ביד מלאכי כללי השו"ע והרמ"א אות י"ח. ולפ"י יוצא דדעת הרמ"א ז"ל דאין איסור במסייע בחד עברא דנהרא וכמו שכתב ברב פעלים.

אולם יש להקשות על זה, דהנה הרמ"א בתשובה סימן נ"ב כתב, ועוד נראה דכשישראל דן עם הכותי (בערכאות) אז מותר להעיד. אבל כשישראל דן עם חבירו אין הכי נמי דאסור להעיד אע"פ שהוא כדון משום מסייע לעוברי עבירה, אע"ג דלית ביה משום לפ"ע לא תתן מכשול מאחר דבלאו ידידה יוכל לעשות האיסור, וכמו שכתבו התוס' דף ו' ע"ב והמרדכי והאש"י פ"ק דע"ז. מ"מ איסורא מדרבנן איכא כמו שכתב הר"ן וכ"כ התוס' דף ג' ע"א והאשר"י פ"ק דשבת עכ"ל. הרי להדיא דס"ל דיש איסור מדרבנן במסייע בחד עברא דנהרא ודלא כמו שנראה בדבריו בהגהות השו"ע וצ"ע.

והנראה בזה דשיטת הרמ"א ז"ל דהמסייע בחד עברא דנהרא עובר באיסור דרבנן וכמו שכתב להדיא בתשובה. ומה שנראה מדבריו ביו"ד סימן קנ"א ס"א דדעתו להתיר אף מדרבנן, י"ל דשאני התם דמיירי בסיוע לעוברי עבודה זרה, וכבר כתב הרמ"א באו"ח ס"ס קנ"י בענין עשיית שותפות עם העכו"ם. דיש מקילין מטעם דהאידינא עובדי ע"ז כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים עמו דבר אחר, ולא מציונו שיהיו מזוהרים על זה יע"ש. ועיין בד"מ הארוך ביו"ד שם שכתב בזה"ל, מיהו בזה"י יש להקל מטעם דמקילין להשתתף עמהם עכ"ל. ועיין בש"ך שם סק"ז. וזה דלא כרב פעלים דדעת הרמ"א להקל גם בשאר איסורין.

ויש להביא סיוע לשיטת הרב פעלים, דהנה בשו"ת חות יאיר סימן קפ"ה נשאל ביהודי שהיה שותפו של גוי בריוח הבורסקי, וזה היהודי נותן כל בשר אחוריים גם כשאירע לו טריפות לשותפו על חשבון משא ומתן שביניהם, ומקרוב נשא הערל מומרית וילדה לו בנים, אם מותר לתת לו כמקודם בשר טריפה ואחוריים שהמומרת אוכלת מהם והרי נצטוית באיסור חלב ודם, נמצא היהודי המוכר עובר בלפ"ע ובתשובה כתב להתיר מכמה טעמים. ואחד מהם הוא, דכיון דיכול להשיג בקל בשר טריפה ממקום אחר חשיב כחד עברא דנהרא. ומלשון הרמ"א שכתב ויש מחמירין, ולא כתב ויש אוסרין, מוכח שדעתו נוטה עם המתירין, וזה כלל בידינו עכ"ז. ומבואר דדעת הרמ"א להתיר לסייע גם בשאר איסורין. ועיין עוד בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ר"ג, ובשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סימן ל"א.

הרה"ג צבי ויסבלום

נוול "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

כמה פרטי הלכות המצויים ושכיחים הנזכרים בסימנים אלו [בד"כ משו"ע ומשנ"ב]

ג. ברכה על הנטילה: נחלקו האחרונים אם מברך על נטילה לנ"כ ונהגו שלא לברך וראוי לכל כהן ירא וחרד לשמור ידיו משעת נטילה שחרית שלא ליגע במקום מלוכלך שלא יפול בספק ברכה (ס"ק דד).

ד. עקירת רגלים ברצה: עיקר העקירה מקרי אחר נטילה שאז ראוי לעלות לדוכן וכו' (ס"ק כ"ז), ואם עקר רגליו ברצה לצד חוץ ליטול ידיו מצדד בעט"ז דל"ח עקירה (סקכ"ח). (וראיתי עיזה בס' פס"ת כשהזמן דוחק ולא יספיק לסמוך נט"י קודם [שיסיים] רצה ילך קצת הלאה ממקום הנטילה ויעקור חזרה לעבר הדוכן ויוכל בדרכו להשתהות כדי ליטול ידיו שהוא דרך הליכות לדוכן).

ה. הגבהת הידים בנ"כ: הגבהת הידים בנ"כ היא לעכובא ולא מהני עיי' סמיכה, ואם יכול להגביהם בשעת אמירת כל תיבה מהני (ס"ק י"ב).

ו. קול רם: בעינן שכל הקהל ישמע קולו, ואם הם רבים צריך קול רם ממש, ומי שקולו צרוד שא"י לדבר כ"א בלחש לכ' פשוט שאין יכול לישא כפיו וטוב שיצא קודם רצה (סקג"ג).

ו. החזרת פניהם אחר נ"כ: אינם רשאים להחזיר פניהם (להיכל) עד שיתחיל ש"ץ שים שלום, ואין רשאים לכף אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם (ספיף טז).

ח. ירידה מהדוכן: אין רשאים לעקור משם עד שייסיים ש"ץ שים שלום, וי"א עד אחר אמן דשים שלום (וכן המנהג). (כ"ז שם והם מדינא דגמרא).

ט. נ"כ באמצע שמונה עשרה: יש דעות בפוסקים אם כהן העומד בתפילה עולה לדוכן במובטח שלא יתבלבל דעתו ויוכל לחזור לתפילתו (עיי' בס"ק ק"ו). והביא הכרעת היעב"ץ בדבועמ קודם שים שלום יעלה, ועיי' בסדור יעב"ץ.

י. בעובר זמן תפילה: אם לא התפלה עדיין ורואה שעובר זמן תפילה [אם ישא כפיו עתה] ילך לחוץ ויתפפל שם, ואם אמרו לו קודם רצה לעלות יעלה אף שיתבטל עי"ז מתפילה כיון שעובר אז על עשה דנ"כ (ס"ק ק"ז).

יא. בעובר זמן ק"ש: ובק"ש ג"כ יצא לחוץ, ואם אמרו לו קודם רצה לעלות יקרא פסוק ראשון ויעלה וישא כפיו (ס"ק ק"ז).

גיליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת האברך החשוב מתמכין דאורייתא הר"ר מאיר זולק ז"ל שנקטף בדמי ימיו

המקום ינחם את משפחתו הכבודה, ויהי רצון שלא ידעו עוד שבר ומכאוב לעולם

הגיליון הבא יעסוק בהלכות נפילת אפיים וקונטרס מאמר קדישין, סימונים ק"ל - קל"ג

רמת בית שמש - בבית הכנסת "משכן רפאל" רח' טהל שורק 20	אלעד - בבית הכנסת "בית אליהו" רח' הלל 24	תל ציון - בבית הכנסת "בני תורה" רח' ארבת אמת 17	בני ברק - בבית המדרש הניכי הישבות רח' נערא 60
בית נון - בבית הכנסת "מנן אברכים" רח' חו"ר 21	חומה - בבית המדרש הגדול "משכן יצחק" רח' ראש פשה 6	נה יעקב - בבית הכנסת "יחזיק נסים" חניכי הישיבות רח' חוון	רביס - בבית המדרש קטורת המיד רח' הרקל 36
רמת שלמה - בבית הכנסת "אהל יוסף" רח' הרב זולטי 8	בית עילית - בבית הכנסת "דרכי תבונה" רח' פחד יצחק 12	גאולה - בבית המדרש "עץ החיים" רח' בני ברית 18	קריית ספר - בבית המדרש מאור חיים רח' נתיבות המשפט 2
כרכפלד - בבית המדרש חוון איש רח' רשב"י 21	רמת - בבית הכנסת "מנן אבות" רח' שירת הים 5	אריז הביה - בבית המדרש "שער מרדכי" שכ' אריז הביה 47	גבעת שאול - בבית המדרש משכן באב"ד רח' בעל השאילות 20
כתובת המערכת: רח' אבן יהושע 24 ירושלים.			
כתובת למשלוח הערות והארות: ת"ד 50526 ירושלים.			
פקס: 02-5370088			

רשת נוללי ערב

אליבא דהלכתא

שנתי ישיבת חברת אהבת שלום